

JURIJ SLATKONJA (1456–1522) OD KRANJSKE DO DUNAJA

Uredili

Lilijana Žnidaršič Golec
Metoda Kokole

Jurij Slatkonja je zagotovo ena najvidnejših osebnosti kranjskega (slovenskega) rodu, ki je kot cerkveni dostojanstvenik in glasbenik zaznamoval zadnja desetletja 15. in prva desetletja 16. stoletja v širšem vzhodnoalpskem prostoru. [...] Pričujoča znanstvena monografija, ki je nastala pod budnim očesom dveh uveljavljenih raziskovalk, kritično pretresa nekatera do sedaj znana znanstvena dognanja s področij zgodovine, muzikologije in umetnostne zgodovine, ki se nanašajo na življenje in delo Jurija Slatkonje. S pritegnitvijo do sedaj nepoznanih virov in z (re)interpretacijo obstoječega gradiva postavlja nova izhodišča za nadaljnje raziskave ter pomembno prispeva k razumevanju prelomnega časa, ko so se pričeli postavljati novi temelji zgodnjenovoveške družbe.

izr. prof. dr. Janez Mlinar

Delo z različnih vidikov obravnava življenje in delo prvega rezidenčnega dunajskega škofa Jurija Slatkonje. Urednici monografije sta obravnavano snov smiselno razporedili v tri vsebinske sklope. [...] Monografija s svojo interdisciplinarno zasnovo obravnava isti raziskovalni predmet z metodološko in konceptualno različnih zornih kotov zgodovine, muzikologije in umetnostne zgodovine. Avtorji smiselno kombinirajo analitične in hermenevitične metode, ki jih zahtevajo uporabljeni viri prve roke. Rezultate svojih metodoloških prijemov ustrezno konceptualizirajo v znanstveno neoporečnem jeziku in jih argumentirajo z obsežnim znanstvenim aparatom. Delo bo koristilo tako specialistom kot širšemu krogu bralcev.

doc. dr. Marko Štuhec

Odstiranja 9
Lilijana Žnidaršič Golec in Metoda Kokole (ur.)
JURIJ SLATKONJA (1456–1522)
OD KRANJSKE DO DUNAJA

Recenzenta dr. Janez Mlinar
dr. Marko Štuhec

Jezikovni pregled Polonca Kekec

Oblikovanje Maša Bogataj in Barbara Bogataj Kokalj

Založnika Slovenska matica
ZRC SAZU, Založba ZRC

Tisk Cicero Begunje d.o.o.

Naklada 300 izvodov

Izid knjige so podprli Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in
inovacijsko dejavnost Republike Slovenije
ZRC SAZU, Muzikološki inštitut, v okviru
raziskovalnega programa ARIS, P6–0004
(2022–2027)

To delo je ponujeno pod licenco Creative Commons Priznanje avtorstva-Deljenje pod enakimi pogoji 4.0 Mednarodna licenca (izjema so fotografije). / This work is licensed under a Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (except photographs).

Prva e-izdaja. Publikacija je v digitalni obliki prosto dostopna na
<https://doi.org/10.3986/9789610507901>

Kataložni zapis o publikaciji (CIP)
pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

Tiskana knjiga
COBISS.SI-ID 171565315
ISBN 978-961-05-0789-5 (Založba ZRC, ZRC SAZU)

E-knjiga
COBISS.SI-ID 171115011
ISBN 978-961-05-0790-1 (Založba ZRC, ZRC SAZU, PDF)

JURIJ SLATKONJA (1456–1522) OD KRANJSKE DO DUNAJA

Uredili

Lilijana Žnidaršič Golec

Metoda Kokole

SLOVENSKA MATICA

Založba ZRC

Ljubljana 2023

VSEBINA

Lilijana Žnidaršič Golec, <i>Staro in novo o Juriju Slatkonji</i>	7
Zgodovinsko-biografska predstavitev Jurija Slatkonje	15
Lilijana Žnidaršič Golec, <i>Novi biografski oris Jurija Slatkonje do imenovanja za dunajskega škofa (1513)</i>	17
Grantley McDonald, <i>Jurij Slatkonja kot dunajski škof (1513–1522)</i>	45
Jurij Slatkonja in glasba	85
Klemen Grabnar, <i>Jurij Slatkonja v slovenskem glasbenem zgodovinoписju</i>	87
Marko Motnik, <i>Med miti, legendami in dejstvi: »dunajska« dvorna kapela v času Jurija Slatkonje</i>	105
Katarina Šter, <i>Koralna glasba na Slovenskem v času Jurija Slatkonje</i>	123
Upodobitve Jurija Slatkonje	143
Gašper Cerkovnik, <i>Upodobitve in portreti Jurija Slatkonje v zgodnjem novem veku</i>	145
Matej Klemenčič, <i>Nekaj premislekov o nagrobniku Jurija Slatkonje</i>	155
<i>Slatkonjeva življenjska pot (preglednica)</i>	185
Arhivski viri in starejši tiski	191
Bibliografija	197
Seznam slikovnega gradiva	213
Imensko kazalo	219
O avtoricah in avtorjih	229

Lilijana Žnidaršič Golec

STARO IN NOVO O JURIJU SLATKONJI

Ljubljčan Jurij Slatkonja (1456–1522) je ena tistih zgodovinskih osebnosti, ki zlasti od druge polovice 19. stoletja priteguje pozornost slovenskih in tujih raziskovalcev. To velja za Slatkonjevo življenje in delovanje v njegovi domovini Kranjski, še bolj pa za njegovo delovanje na Dunaju. Tu je namreč Slatkonja pustil pečat kot eden najtesnejših sodelavcev Maksimilijana I., kot vodja njegove glasbene kapele, pa tudi kot prvi škof Dunaja, ki je dejansko živel pri škofovskem sedežu. Habsburžan Maksimilijan I., ki je bil leta 1486 izvoljen za kralja Svetega rimskega cesarstva ter je v letih od 1508 do smrti v začetku 1519 temu cesarstvu vladal kot »izvoljeni cesar«, je bil markanten vladar. Na svoj dvor je uspešno vabil humaniste, umetnike in znanstvenike tistega časa, v voz svojih izrazito političnih ambicij je znal vpreči marsikoga in marsikaj. Pri tem je bilo zanj po eni strani pomembno tisto, kar je nagovarjalo človekove oči in ušesa, in po drugi tisto, kar je čutnega, minljivega človeka dvigovalo k Bogu.

O vpetosti Slatkonje v svet »poslednjega viteza« – zaradi modernih upravnih reform in nekaterih drugih potez naj bi se Maksimilijanu sicer bolj

prilegal vzdevek »poslednji vitez in prvi topničar« – govori, med drugim, risba Hansa Burgkmairja starejšega. Risba, ki jo je Jost de Negker leta 1517 vrezal v leseno ploščo, je nastala kot del *Zmagoslavnega sprevoda (Triumphzug)*, tj. serije lesorezov, ki so bili narejeni v okviru širšega projekta, s katerim je želel Maksimilijan ovekovečiti sebe in svojo vladarsko hišo. Lesorez z Burgkmairjevo upodobitvijo pravzaprav prikazuje alegorični voz, na katerem stojijo glasbeniki Maksimilijanove kapele. Kot vodji te kapele pripada Slatkonji častno mesto na koncu voza; njegovo identiteto nedvoumno izpričuje obenj naslonjeni škofovski grb. Neposredno vez med Maksimilijanom in Slatkonjo (oprto na marijansko pobožnost) izpostavlja tudi slika Bernharda Strigla z Marijino smrtjo kot osrednjim motivom. Na sliki (gl. str. 69) levo spodaj je v klečečem položaju naslikan Slatkonja, za njim pa je v drži, značilni za svetnike priprošnjike, upodobljen stoječi Maksimilijan. Medtem ko ima cesar desno roko na Slatkonjevi rami, z levico kaže na svojega varovanca.

Z mislijo na navedeno so na znanstvenem posvetu, ki je potekal 15. septembra 2022 v dvorani Slovenske matice v Ljubljani, združili moči raziskovalci s področij zgodovine, glasboslovja in umetnostne zgodovine. Posvet sta ob 500-letnici Slatkonjeve smrti organizirala Slovenska matica in Znanstveno-raziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti oziroma njegov Muzikološki inštitut v okviru raziskovalnega programa *Raziskave glasbene preteklosti na Slovenskem* (ARIS, P6-0004). Ker so bile predstavitve referatov lahko le sumarne in se je pokazalo, da bi si nekateri vidiki Slatkonjevega življenja, pa tudi okolja, ki ga je zaznamovalo, zaslužili nadaljnjo analizo in poglobitev v kontekstualizacijskem smislu, je bila sprejeta odločitev o pripravi znanstvene monografije.

Glavnino monografije, ki je zdaj pred vami, sestavljajo trije sklopi, ki obsegajo po dve oziroma tri poglavja. Prvi sklop knjige je namenjen zgodovinsko-biografskemu prikazu Slatkonje, pri čemer se avtorica prvega poglavja Lilijana Žnidaršič Golec osredotoča na čas do leta 1513, ko je Slatkonja postal dunajski škof, avtor drugega poglavja Grantley McDonald pa pretežno na čas med letoma 1513 in 1522, ko je Slatkonja umrl. Obe poglavji sta v načelu zasnovani kronološko, vendar pri nobenem od njiju ne gre v prvi vrsti za nizanje življenjepisnih podatkov. Medtem ko je v prvem poglavju razmeroma veliko pozornosti posvečene temam, kot sta Slatkonjev krajevni in socialni izvor ter identiteta oseb, ki so Slatkonji pomagale pri njegovi (zgodnejši) karieri, so v drugem poglavju posebne obravnave deležna vprašanja o njegovem morebitnem očetovstvu, informativnem procesu v Vatikanu ob Maksimilija-

novem imenovanju Slatkonje za dunajskega škofa ter Slatkonjevi vlogi učenjaka in mecena na Dunaju.

Kar zadeva Slatkonjevo razvejano socialno mrežo, je v prvem poglavju govor predvsem o njegovih rojakih, po večini duhovnikih s Kranjskega in Spodnjega Štajerskega, ki so delovali na Slovenskem ali v univerzitetnih in dvornih krogih Dunaja, v drugem poglavju pa predvsem o glasbenikih, pesnikih, astronomih in drugih tako imenovanih filozofih narave, ki so prišli na Dunaj od drugod. V McDonaldovem poglavju izstopajo reference, nanašajoče se na večinoma še neobjavljeno gradivo, ki ga hranijo ustanove zunaj Slovenije. Duhovno- in kulturnozgodovinsko je posebej poveden avtorjev prikaz prizadevanj Maksimilijana I., da bi Slatkonjo kot kandidata za dunajski škofovski sedež potrdil papež. Na podlagi osnutkov pisem Alberta Pia, Maksimilijanovega zastopnika pri papeški kuriji, iz knjižnice Univerze Pensilvanije in gradiva v Vatikanskem apostolskem arhivu McDonald prepričljivo pokaže, da so bila ta prizadevanja del velikopotezne strategije, s katero je hotel Maksimilijan hkrati doseči, da bi ga takratni novi papež Leon X. (1513–1521) kronal za cesarja.

V tem kontekstu je dragoceno McDonaldovo opozorilo na motet *Optime divino date munere pastor*, posvečen Leonu X. Uglasbil ga je Maksimilijanov dvorni skladatelj Heinrich Isaac, besedilo pa je prispeval Slatkonja. Motet papeža nagovarja k zavezništvu z »izvoljenim cesarjem« v boju proti Osmanom in očitno tudi proti Francozom, ogrožujočim interese Habsburžanov in Svetega sedeža. Da bi utrdil (samo)podobo mogočnega in pobožnega vladarja, si je Maksimilijan poleg tega zamislil, da bi posmrtno ostanke njegovega očeta Friderika III. prenesli v novo veličastno grobnico v dunajski stolnici na dan Slatkonjevega škofovskega posvečenja ali pa na predvečer tega dne. Do slovesnega dogodka je prišlo na god sv. Brikcija iz Toursa, 13. novembra 1513. Škofovsko posvečenje je Slatkonji podelil Gregor de Zeghedino, sufragan škofa v Gyóru Jánosa Gosztónyija de Felsőzelesteja, asistirala pa sta mu Bernhard Meurl, koadjutor škofa v Passauu, in Sigismund Taler, opat opatije Melk.

Glede na njen velik pomen za Slatkonjo – navsezadnje je bila s Slatkonjevo kariero glasbenika tesno povezana njegova duhovniška kariera – predstavlja rdečo nit drugega sklopa glasba. Prvo poglavje, pod katero se podpisuje Klemen Grabnar, sledi zapisom slovenskih glasbenih zgodovinarjev o Slatkonji, predvsem zapisom, ki govorijo o njegovem glasbenem delovanju. Ta besedila, nastala v letih od 1877 do 2015, Grabnar ne le povzema ali dobesečno navaja, temveč jih tudi kritično komentira. Vrsto v obravnavo zajetih piscev začenja

Peter Radics (1836–1912), čigar nemško pisano delo *Frau Musica in Krain* (*Gospa glasba na Kranjskem*, 1877) naznanja začetek glasbene historiografije na Slovenskem. Trenutno najmlajše glasbenozgodovinsko besedilo o Slatkonji izpod peresa kakega slovenskega pisca je geselski sestavek muzikologa Jurija Snoja v *Grove Music Online*; zadnja, revidirana različica gesla je iz leta 2015. Kot še vedno temeljne, čeprav delno napačne in pomanjkljive Grabnar pri tem označuje raziskave Josipa Mantuanija (1860–1933). Ob koncu poglavja si v zvezi s Slatkonjo kot skladateljem dveh večglasnih skladb, moteta *Ego vos elegi* in nemške pesmi *Ach Gott wem soll ich clagen*, Grabnar zastavi vprašanje, zakaj je znani glasbeni opus Slatkonje tako majhen. Poleg razmeroma slabe ohranjenosti in težav pri ugotavljanju avtorstva skladb je po Grabnarju eden od verjetnejših razlogov ta, da so bile Slatkonji kot vodji Maksimiljanove kapele zaupane zlasti organizacijske naloge.

Prav h glasbeni kapeli Maksimilijana I. nas v drugem poglavju sklopa vrača Marko Motnik, ki bralca po eni strani seznanja z zmotnimi predstavami o kapeli, po drugi strani pa te predstave popravlja in bralcu pomaga ločevati med miti in dejstvi. Kaj sodi k mitskemu, izmišljenemu in kaj k stvarnemu, Motnik razkriva predvsem pri vprašanjih o ustanovitvi oziroma začetkih kapele ter značilnostih njenega ustroja in delovanja. Motnik opozarja, da sta vse do leta 1786, ko sta bili združeni v eno ustanovo, obstajali dunajska grajska kapela (*Burgkapelle*) in dvorna kapela (*Hofkapelle*), ki ju ne gre zamenjevati. Kar zadeva Maksimilijanovo kapelo, Motnik poudarja, da vladarjevih navodil iz leta 1498 ne moremo šteti za ustanovno listino dunajske dvorne kapele. Ta kapela niti ni bila vezana na Dunaj, ampak so njeni člani kot del vladarjevega dvora potovali skupaj z Maksimilijanom ali pa so delovali tam, kamor jih je poslal. Zadrege tako ni več; Slatkonja je bil vodja Maksimilijanove (dvorne) glasbene kapele in ne dunajske dvorne kapele. Čeprav opredelitev Slatkonje kot prvega dunajskega rezidencialnega škofa načelno ni sporna, je treba upoštevati, da Slatkonja ni ostajal ves čas na Dunaju. Zgodaj spomladi 1515, ko je že zasedal dunajski škofovski sedež – in obenem mesto višjega kapelnika Maksimilijanove kapele –, se je mudil, denimo, v Innsbrucku.

Na vprašanje, kakšno glasbo je bilo v Slatkonjevem času slišati na Slovenskem, v tretjem poglavju odgovarja Katarina Šter. Avtorica se osredotoča na koralno glasbo zlasti iz dveh razlogov. Prvi razlog je ta, da liturgično enoglasje, tj. gregorijanski in kasnejši koral, ni bilo le glasba, temveč predvsem sestavni del bogoslužja, pa tudi »šolskega načrta in tako rekoč splošne izobrazbe dečkov«. Opravljanje ali sodelovanje pri liturgiji je bila vsekakor Slatkonjeva

vsakodnevna dolžnost. Drugi razlog je povezan s pisnimi viri. Kot del tedanje latinske pisne kulture je bil koral edina zapisana glasbena zvrst, za katero je na Slovenskem ohranjenih največ virov. Njihovo število začenja rasti ravno v Slatkonjevi mladostniški dobi, zato lahko sklepamo, da se je Slatkonja osnov korala naučil v domačem okolju. To še posebej velja za okolje stolne cerkve sv. Nikolaja v Ljubljani, kjer se je po ustanovitvi ljubljanske škofije (1461–1462) odvijalo bogoslužje, ki je bilo slovesnejše kot drugje v mestu oziroma deželi.

Zadnji sklop v monografiji je umetnostnozgodovinski, poglavji, ki ga sestavljata, povezuje problematika zgodnejših upodobitev Slatkonje. V prvem poglavju Gašper Cerkovnik na novo analizira dela, na katerih je bil Slatkonja upodobljen v letih od 1513 do 1522, torej še za življenje, in njihove mlajše različice. Dotakne se tudi podobe Slatkonje na tako imenovanih novih kornih klopeh v dunajski stolnici iz 17. stoletja in Slatkonjevega portreta v Galeriji proštov v Novem mestu iz 18. stoletja. V analizo vključena dela Cerkovnika zanimajo zlasti z vidika njihove portretne izpovednosti, pri čemer svoja opažanja primerja z dognanji iz umetnostnozgodovinske literature. V nasprotju z mnenjem, da sodobnih upodobitev Slatkonje, z izjemo epitafa, na katerem naj bi bil Slatkonjev obraz prikazan najbolj realistično, ne moremo šteti za portrete, Cerkovnik ugotavlja, da vsebujejo značilnosti portreta v osnovi vse sočasne upodobitve Slatkonje. Védenje in zanimanje za Slatkonjev dejanski videz sta po njegovi smrti začeli sicer kmalu bledeti. V zvezi z že omenjeno Burgkmairjevo risbo za enega od lesorezov v Maksimilijanovem *Zmagoslavnem sprevedu* Cerkovnik opozarja, da je neodvisno od lesorezne nastala tudi rokopisna različica *Spreveda*, v zvezi s prav tako že omenjeno Striglovo sliko pa, da jo je leta 1947 uničil požar in da je danes znana le po reprodukcijah in dveh kopijah, od katerih Slatkonjo prikazuje samo ena. V *Zmagoslavnem sprevedu* je Slatkonja upodobljen kot »golobrad krepak mož srednjih let, markantnih potez, z dokaj močno spodnjo čeljustjo in podbradkom. Lase ima ravne in po takratni modi ravno pristrižene pod ušesi.« Za primerjavo: da je »visoke postave, resne nravi, lepega videza, trdnega zdravja in dobre konstitucije«, je Slatkonjo v postopku za cerkvenopravno potrditev na dunajski škofovski sedež poleti 1513 opisal Stephan Rosinus (Rösel).

Slatkonjev razkošni nagrobnik, ki je danes vzidan v severno steno severnega kora stolne cerkve sv. Štefana na Dunaju, je predmet drugega umetnostnozgodovinskega poglavja. Osrednje vprašanje, ki si ga avtor poglavja Matej Klemenčič zastavlja, je vprašanje avtorstva epitafa. Razlog, da kljub vztrajnim poskusom vprašanje atribucije še ni rešeno – to vprašanje je v svoji izčrpni

študiji leta 2013 pustila odprto tudi Mija Oter Gorenčič –, pripiše Klemenčič dejstvu, da je v resnici malo del, s katerimi bi lahko primerjali Slatkonjev epitaf, ki je »eno najkvalitetnejših nagrobnih plastik zgodnjega 16. stoletja v širšem avstrijskem in južnonemškem prostoru«. Kot primerljivo delo, ki je bilo kot tako doslej navajano zgolj v slovenski literaturi, Klemenčič izpostavlja nagrobnik ljubljanskega škofa Krištofa Ravbarja, ki ga je leta 1527 za kapelo sv. Andreja v Gornjem Gradu izdelal Osbalt Kittel. Kipar Kittel je leta 1511 izpričan na Dunaju, od koder je v dvajsetih letih 16. stoletja prišel v Ljubljano, najverjetneje na povabilo škofa Ravbarja in/ali Avgušтина Prygla Tyfernusa, do leta 1519 Slatkonjevega kanclerja in pozneje župnika dunajske župnije sv. Petra. Po Klemenčiču so vzporednice med Slatkonjevim in Ravbarjevim nagrobnikom vidne pri »oblikovanju telesa oziroma njegove konstrukcije, v želji po naturalizmu v portretu, pri oblikovanju rok, pa tudi pri posameznih detajlih, od drže in oblikovanja pasterala, gubanja kazule [...]«.

Čeprav pomenijo izsledki študij, združenih v tej knjigi, opazen korak naprej, je možnosti za nova odkritja še precej. Zdaj zatrdno vemo, da je Slatkonja izviral iz ljubljanske meščanske družine, vendar ob nadaljnjem objavljanju virov na spletu lahko pričakujemo najdbe novih podatkov, tako o Slatkonjevi ožji družini kot o osebah, ključnih za njegovo uveljavljanje v Cerkvi in na vladarjevem dvoru. Vsekakor se povezave med vidnimi posamezniki na Kranjskem oziroma v Ljubljani v več primerih kažejo kot bolj ali manj pomembne tudi na Dunaju. O tem denimo priča še neodgovorjeno vprašanje o okoliščinah prihoda Osbalta Kittla, domnevnega avtorja Slatkonjevega epitafa, na Kranjsko in njegovega delovanja v vsaj dveh slovenskih deželah oziroma pokrajinah, Kranjski in Spodnji Štajerski. Po drugi strani sledi nekaterih vezi, segajočih še v čas po Slatkonjevi smrti, odpirajo vrata revidiranju življenjepisov Slatkonjevih (mlajših) sodobnikov. Odkriti občudovalec Slatkonjeve latinske poezije in »odličnih skladb, ki jih sklada v svojem prostem času«, je bil na primer humanist in poznejši vodilni protestant v rojstnem mestu St. Gallnu Joahim Vadian (1484–1551). Vadian se je naselil na Dunaju leta 1501 in tu, med drugim, poučeval Sebastjana Kolbeka (Kolbeck), s katerim je ohranjal stike tudi v letih, ko je Kolbek, nekdanji kantor Maksimilijanove kapele, zasedal položaj prošta v Novem mestu. Kolbekova naklonjenost »novi veri« nas spomni na vprašanje o odnosu Slatkonje do hitro napredujočega protestantizma ob koncu njegovega življenja. Da je bila Slatkonjeva osebna pobožnost tradicionalno katoliška in da dokazov, da bi bila drugačna, ni, je poudarjeno tudi v pričujoči monografiji.

Ne dovolj trdni so za zdaj argumenti v prid hipotezi, ki je v tej knjigi postavljena prvič, namreč da je imel Slatkonja enega, če že ne več sinov. V zvezi z razširjenostjo priimka Slakonja, ki so ga nosili domnevni Slatkonjevi sinovi, bi bilo treba v raziskave poleg urbarjev gospostva Žužemberk vključiti tudi denimo urbarje bližnjih gospostev, pod katera bi dolenski Slakonje utegnili spadati.

Kar zadeva področje glasbe, ostajajo možnosti za nova spoznanja zlasti pri vprašanju Slatkonjevega skladateljskega opusa, saj je sočasnih skladb, za katere avtorstvo ni znano, še veliko. Kaj novega tako na faktografski kot na interpretativni ravni bo v prihodnje najbrž mogoče povedati tudi o odnosu med Maksimilijanom in Slatkonjo – vodjo glasbenikov, ki so sestavljali »enega najboljših glasbenih ansamblov v takratni Evropi«.

**ZGODOVINSKO-
BIOGRAFSKA
PREDSTAVITEV
JURIJA SLATKONJE**

Lilijana Žnidaršič Golec

NOVI BIOGRAFSKI ORIS JURIJA SLATKONJE DO IMENOVANJA ZA DUNAJSKEGA ŠKOFA (1513)

O Juriju Slatkonji (1456–1522), cerkvenem dostojanstveniku in glasbeniku Maksimilijana I. (rimski kralj od 1486, deželni knez od 1493, izvoljeni rimski cesar od 1508),¹ je bilo zlasti v zadnjih nekaj desetletjih napisanega veliko.² »Znamenitemu Kranjcu« – vodji Maksimilijanove glasbene kapele, ki naj bi bila predhodnica Zbora dunajskih dečkov³ – je svojo raziskovalno energijo sicer že na pragu 20. stoletja posvetil umetnostni in glasbeni zgodovinar Josip Mantuani (1860–1933).⁴ V mlajši literaturi se je o Slatkonjevem življenju pred letom 1513, ko je postal dunajski škof, pojavilo nekaj novih podatkov, vendar je pri tem nastal vtis, da Slatkonjeve biografije ne bo več mogoče občutneje

1 O Maksimilijanu, enem najmarkantnejših vladarjev svojega časa, »svetem vladarju«, prim. Wiesflecker, Maximilian I.; Kaska (ur.), *Kaiser Maximilian I.*; Jerše, *Sociodiceja*, str. 67–113.

2 Prim. Dolinar, Slatkonja; Dolinar, *Prošti*; Škulj, Jurij Slatkonja; Žnidaršič Golec in Kokole, Jurij Slatkonja; Oter Gorenčič, *Epitaf*; Fenzl, Bischof; Lodes, Slatkonja; Snoj, Slatkonja.

3 Prim. Die Wiener Sängerknaben, <https://www.wienersaengerknaben.at/>.

4 Mantuani, Jurij pl. Slatkonja; Mantuani, Zapuščinski zapisnik. Prim. Mantuani, *Die Musik*. Tako kot Slatkonja je bil tudi Mantuani Ljubljčan.

dopolniti ali popraviti. Pričujoča študija, h kateri smo pritegnili spletne objave listin po letu 2000,⁵ nasprotno kaže, da o Slatkonji še vedno lahko povemo nemalo novega tako na faktografski kot na interpretativni ravni.

O Slatkonjevem krajevnem in socialnem izvoru

Trditev, da je bil Slatkonja rojen v Ljubljani, je doslej temeljila predvsem na napisu na njegovem nagrobniku oziroma epitafu, ki si ga je dal še za življenja postaviti v dunajski stolnici.⁶ Del latinskega napisa, v katerem Slatkonjev krajevni izvor opredeljujeta dežela Kranjska in mesto Ljubljana, se v slovenskem prevodu Josipa Mantuanija glasi: »Jurij Slatkonja, po rodu Kranjec, doma iz Ljubljane.«⁷ Čeprav gre samooznakam v takšnih kontekstih verjeti, pa se je bilo glede na navedbe krajev izvora pri Slatkonjevih sodobnikih vendarle treba vprašati, ali ni morda prihajal iz ožje ali širše okolice Ljubljane in ne prav iz mesta. V podkrepitev upravičenosti dvoma navedimo primer leta 1496 umrlega škofa v Konstanci (nem. Konstanz) Tomaža Prelokarja, po rodu Štajerca, znanega tudi kot »prvega humanističnega učitelja Maksimilijana I.«. Viri Prelokarja pretežno označujejo kot Celjana (de Cilia, von Cillia),⁸ drugače, s priimkom Prelokar – po toponimu Preloge na Spodnjem Štajerskem⁹ – pa ga v lastnoročnem poročilu iz leta 1476 imenuje dekan dunajske univerze Brikcij Preprost, Prelokarjev štajerski rojak.¹⁰ Na dunajsko univerzo se je Prelokar vpisal tri desetletja prej (1446), in sicer kot »Thomas Prelager de Cilia«.¹¹

Kar zadeva Slatkonjevo (samo)identifikacijo ob vpisu najprej na univerzo v Ingolstadt in nato na Dunaju, se Ljubljana pojavlja v obeh vpisnih no-

5 Gl. spodaj op. 15.

6 O Slatkonjevem nagrobniku, natančneje epitafu ob severni steni severnega kora dunajske stolnice sv. Štefana, izčrpno Oter Gorenčič, Epitaf (vključno z literaturo). Prav tam, str. 216, tudi o poimenovanju »epitaf« za stensko nagrobno ploščo. O identiteti kiparja gl. poglavje Mateja Klemenčiča v tej knjigi.

7 »Georgius Slatkonja, natione Carnus, Civit(ate) Labac(ensi) oriundus.« V slovenski literaturi najdemo natančen prepis nagrobnega napisa nazadnje v Oter Gorenčič, Epitaf, str. 217. Ne povsem točen prepis epitafa prinaša delo »Bibliotheca Labacensis publica« Janeza Gregorja Dolničarja. Gl. Vidmar (ur.), *Trubar, Hren*, str. 199.

8 Žnidaršič Golec, *Socialne vezi*, str. 82. Prim. Germadnik, Prelokar.

9 O krajih Preloge na Spodnjem Štajerskem in posebej Preloge pri Konjicah, od koder bi lahko prihajal Prelokar, Žnidaršič Golec, *Socialne vezi*, str. 82.

10 Prim. Žnidaršič Golec, *Socialne vezi*, str. 82, op. 42. O Brikciju, čigar (ožji) sorodniki so živeli v Celju in Laškem, Simoniti, *Humanizem*, str. 129–130, 142–146.

11 Prim. Simoniti, *Humanizem*, str. 147, op. 1; str. 245, št. 1 (bakalavriji), str. 252, št. 1 (licenciati in magistri).

ticah. V matrikah ingolstadtске univerze je pod datumom 11. oktober 1474 Slatkonja imenovan »Georgius Slacom [Slaconi?] de Laibaco«,¹² med vpisanimi na dunajsko univerzo 14. aprila 1475 pa je naveden kot »Georgius Flakana de Lewbaco«. ¹³ Ljubljano kot kraj, od koder izvira, navaja tudi zapis o Slatkonjevem dunajskem bakalavreatu z dne 17. januarja 1477.¹⁴ Da je bil Slatkonja v resnici Ljubljančan, potrjujejo tri notarske listine iz tridesetih in štiridesetih let 15. stoletja.¹⁵ Najstarejša od teh listin je nastala dobrih dvajset let pred Slatkonjevim rojstvom, 30. novembra 1434, v župnišču pri sv. Petru v Ljubljani,¹⁶ takrat edini župnijski cerkvi Ljubljančanov. Med pričami na prvem mestu opazimo Janeza Slatkonjo, natančneje Slakonjo (Slakonia), kot enega od treh šentpeterskih duhovnih pomočnikov.¹⁷ Z različico priimka »Slakonia« ga zasledimo tudi v desetletje mlajši listini, datirani v Ljubljani 25. marca 1444.¹⁸ Janez tu znova nastopa kot prva priča, a ne več v vlogi duhovnega pomočnika, temveč kot šentpeterski vikar (župnikov namestnik) in kaplan.¹⁹

Z vidika Slatkonjevega krajevnega in socialnega izvora je še zanimivejša listina, katere prepis je del notarskega instrumenta iz leta 1437.²⁰ V njej med pričami svetnega stanu naletimo na ljubljanskega meščana Urbana »Slakona«, ²¹ ki bi utegnil biti oče našega Slatkonje, vsekakor pa je moral biti, tako kot Janez

12 Pölnitz in Wolff (ur.), *Die Matrikel der Ludwig-Maximilians-Universität*, stolp. 51, št. 44.

13 Cindrič, *Ljubljanski izobraženci*, str. 384, št. 107.

14 Simoniti, *Humanizem*, str. 248, št. 85: »Georgius Slakoyna de Laybaco.« Prim. *Wiener Artistenregister 1471 bis 1497*, str. 45, št. 18223, <https://phaidra.univie.ac.at/detail/o:217>.

15 Vse tri listine vključuje »Monasterium.net«, Evropski virtualni arhiv listin (*Europe's virtual charters archive*). Temeljne informacije o tem spletnem portalu najdemo na spletni strani <https://www.icar-us.eu/cooperation/online-portals/monasterium-net/>.

16 Objava s kratkim regestom je dostopna na <https://www.monasterium.net/mom/AT-DOZA/Urkunden/3344/charter?q=slakonia>.

17 »Johanne Slakonia, Mathia Cingule, Brixioque diuinorum cooperatōribus ibidem Laibaci [...] testibus ad premissa vocatis specialiter et rogatis.« Izvirnik hrani Centralni arhiv nemškega viteškega reda na Dunaju (DOZA, Altbestand).

18 Objava z regestom na https://www.monasterium.net/mom/AT-StiANK/NeuklosterOCist/1444_III_25/charter?q=Slakonia [3]. Vsebinsko listine podaja tudi Koblar, Paberki, str. 122. Prim. Maček, *Prebivalstvo*, str. 163.

19 »Johanne Slakonia, vicario et capellano [...] testibus fidedignis ad premissa vocatis specialiter et rogatis.« Listina je iz arhiva cistercijskega samostana v avstrijskem Neuklostru (v Dunajskem Novem mestu).

20 Objava notarskega instrumenta Jurija Lecijana (Letzian), župnika v Nevljah in javnega notarja s cesarskim pooblastilom, na <https://www.monasterium.net/mom/SI-NSAL/NSAL/302/charter?q=1437>. Izčrpen regest celotnega notarskega instrumenta ter navedbe (delnih) objav in že objavljenih regestov v Volčjak, *Listine*, str. 332–333, št. 297.

21 »Georgio Nabeck consule, Johanne Prossen, Johanne Bratte, Jankone in Werd, Vrbano Slakona [...] laycis ciuibus Laybacensis testibus fidedignis ad premissa vocatis specialiter et rogatis.« Izvirnik hrani Nadškofijski arhiv Ljubljana v Zbirki listin (NŠAL 101).

Kanoniška hiša na Ciril-Methodovem trgu 7 v Ljubljani. Leta 1494 se na tem mestu omenja hiša »gospoda« Slatkonje. Napis na spominski plošči ob vhodu ni povsem točen. Slatkonja denimo ni bil »ustanovitelj Dunajskih dečkov«.

(Foto: Lucija Planinc, Arhiv Republike Slovenije)

Slakonja, njegov ožji sorodnik. Na Slatkonjevo pripadnost ljubljanskemu meščanskemu okolju lahko sklepamo tudi na podlagi socialnih vezi, ki se kažejo kot pomembne zlasti pri njegovem študiju in njegovi duhovniški karieri do leta 1513. Preden se jim posvetimo, skušajmo odgovoriti na vprašanje, kakšna je bila izvorna oblika Slatkonjevega priimka.

Slatkonjev priimek – Slatkonja ali Slakonja?

Zapisi Slatkonjevega priimka iz časa njegovega življenja razkrivajo, da se je različica, ki je vklesana na njegovem epitafu in jo s končnico »nja« poznamo danes, uveljavila v obdobju, ko je deloval na Dunaju in tu postal ugledni predstavnik humanistov.²² Pred tem, delno pa tudi pozneje se njegov priimek zapisuje brez črke »t«, pri čemer srečujemo oblike »Slacom« oziroma »Slaconi«, »Flakana«, »Slakoyna«, »Slackhona«, »Slackonia«, »Schlacionia«, »Slagonia«, »Slachonia«, »Slakonia«, »Schlaconius«.²³ Josip Mantuani posebej izpostavlja še različice »Slakana« oziroma »Slakany« in »Slakeny«.²⁴ V kupoprodajni listini iz leta 1525, torej iz časa po Slatkonjevi smrti, naletimo na obliko »Slackhoyna«, a se ta morda ne nanaša nanj, temveč na njegovega še živečega istoimenskega sorodnika.²⁵ Nekoliko mlajši je rokopis iz let 1529–1537, v katerem se z latinsko različico »Slaconius« Slatkonja pojavlja kot skladatelj enega od motetov.²⁶

Po drugi strani je njegov priimek v virih vsaj enkrat navajan s črko »d«, namreč v prepisu notarskega instrumenta, ki ga je dal 2. novembra 1504 izstaviti Nikolaj Poden. Poden se v tej listini predstavlja kot stolni dekan v Ljubljani in generalni vikar izvoljenega škofa v Pičnu (hrv. Pićan) in ljubljanskega prošta

22 Prim. Simoniti, *Humanizem*, str. 188–189.

23 Pölnitz in Wolff (ur.), *Die Matrikel der Ludwig-Maximilians-Universität*, stolp. 51, št. 44 (Slacom/Slaconi?); Simoniti, *Humanizem*, str. 248, št. 85 (Flakana, Slakoyna); Vilfan, Otorepec in Valenčič (ur.), *Ljubljanski trgovski knjigi*, str. 119 (Slackhona); Volčjak, *Listine*, str. 613, št. 54–55, in *Regesta Imperii XIV,3,2 n. 15055* (Slackonia); Schroll, *Urkunden-Regesten*, str. 87–88 (Schlacionia); AAU, ACAU, Acta Curiae, b. 346, fol. 301 (Slagonia); AAU, Chiesa e parte imperii, b. 704, fasc. 1, fol. 14r (Slachonia); b. 751, fasc. 5, fol. 286 (Slackog(na)); AAU, ACAU, Acta Curiae, b. 346, fol. 301; *Regesta Imperii XIV,3,1 n. 12480*; *Gradivo za zgodovino Ljubljane*, zv. 9, št. 94 (Slakonia). Glede variante »Szlatkhoyna« gl. op. 156. Prim. še Smole, *Vicedomski urad*, str. 317 (Slacoyna); Žnidaršič Golec, *Duhovniki*, str. 109, op. 329 (Slakonia, Sakonia). Oblika »Slakonia« se pojavlja tudi, denimo, v prepisu listine iz leta 1506 o Slatkonjevem sprejemu v bratovščino v Klosterneuburgu. Za posredovanje prepisa listine se zahvaljujem Grantleyju McDonaldu. Varianto »Slacoma« zasledimo na madridski kopiji slike *Zmagoslavni spreved* Maksimilijana I. iz leta 1606. Glede zapisa »Schlaconius« iz druge polovice šestdesetih let 16. stoletja gl. poglavje Klemna Grabnarja v pričujoči monografiji.

24 Mantuani, *Die Musik*, str. 384, op. 1. Prim. Žnidaršič Golec in Kokole, Jurij Slatkonja, str. 204, op. 59.

25 Prim. HHStA, SB Auersperg XXIII-88; ARS, SI AS 2048/I/124. V tej listini Koloman Slatkonja (Slackhoynna) za svojega »gosпода in očeta« označuje Jurija Slatkonjo, kanonika v Novem mestu, župnika v Dobrniču in kaplana v (Dolenjskih) Toplicah. Več v razdelku »Slatkonja – oče?« v poglavju Grantleyja McDonalda.

26 Höfler, O nekaterih slovenskih skladateljih, str. 90. O tem in o rokopisni zbirki iz Državne knjižnice v Berlinu (*Staatsbibliothek zu Berlin*) v poglavju Klemna Grabnarja v tej knjigi.

Jurija »Sladkaijna«. ²⁷ Kot že rečeno, je črko »t« vključujoča različica (Slatkonja) pognala korenine med Slatkonjevimi sohumanisti na Dunaju, na kar kaže tudi poimenovanje »Chrysippus«, ki so ga v teh krogih uporabljali zanj. ²⁸ Gre za latinizirano sestavljenko, oblikovano iz grških besed »chrysós« in »híppos«. Ime, ki pomeni »zlat(i) konj«, poudarja imenitnost njenega nosilca. ²⁹ V zvezi s tem moramo omeniti še polatinjeno slovensko varianto zapisa »Zlatkonius« oziroma »Zlatkonium« (v tožilniku), ki jo je opaziti na sliki Bernharda Strigla »Marijina smrt«. Striglova slika iz leta 1518 je kmalu po drugi svetovni vojni sicer izginila v požaru; danes je na gradu Kreuzenstein pri Dunaju shranjena le kopija. ³⁰ Na Striglovi upodobitvi Slatkonja kleči ob Marijini smrtni postelji z odprtim molitvenikom v rokah, oblečen je v talar in koretelj. ³¹ V levem spodnjem kotu izvirne slike je bila šestvrstična latinska pesem: ³²

Aspice terrenis herentem fecibus altos
Zlatkonium scandis dum pia Virgo polos
Nostra tuos, audi modulantia guttura honores
Semper et in laudes ora soluta tuas
Orantemque olim tecum miserata clientem
Auxiliatrici me rape ad astra manu. ³³

V slovenskem prevodu Josipa Mantuanija:

Sem na Zlatkonjo glej, ki v zemskem čaka še prahu,
gori v nebo grede, Deva preblaga, nazaj.

-
- 27 Simoniti, *Humanizem*, str. 185, op. 36. Prepis listine zadeva humanista Pavla Oberstaina, v čigar kopalno knjigo je bil vključen navedeni notarski prepis. Najbrž v Radovljici rojeni Oberstain je bil v letih od 1516 do 1544 prošt pri sv. Štefanu na Dunaju in kancler dunajske univerze. Približno prvih šest let je ob Slatkonji, ki je bil tisti čas na čelu dunajske škofije, zasedal enega vodilnih položajev v dunajski cerkveni hierarhiji.
- 28 Prim. Mantuani, *Die Musik*, str. 384, op. 1; Mantuani, Jurij pl. Slatkonja, str. 301, 306; Höfler, Ljubljana, str. 47; Škulj, Georg von Slatkonja, str. 93–94.
- 29 Mimogrede, Chrysippus je tudi ime, znano iz grške mitologije; bil je sin Pelopsa in pravnuk Zeusa.
- 30 Prim. Vignjević, Uničena votivna slika, str. 151, 153–154. Na kopiji, ki je leta 1627 nastala v Klosterneuburgu, je namesto Slatkonje upodobljen tamkajšnji prošt Andreas Mosmiller. Gl. <https://www.stift-klosterneuburg.at/en/collection/marientod/> (Stift Klosterneuburg, Marientod – Österreichischer Maler nach Bernhard Strigel).
- 31 O tej in vseh drugih znanih upodobitvah Slatkonje gl. poglavje Gašperja Cerkovnika v pričujoči monografiji.
- 32 Glede napisa prim. Mantuani, Jurij pl. Slatkonja, str. 363, in Ankwicz von Kleehoven, Bernhard Strigel, str. 297.
- 33 Ankwicz von Kleehoven, Bernhard Strigel, str. 297. Prim. še Mantuani, Jurij pl. Slatkonja, str. 363.

Pesmi poslušaj glas, ki ti naša jih grla pojejo,
hvalnice naših ust, ki te, Devica, slave.
Vsmili vendar se me, ter vzemi prosečega hlapca
s svojo pomožno roko gori nad zvezde v nebo.³⁴

Okrajšano obliko iste različice, »Zlatk:«, vsebuje Slatkonjev ekslibris, ki ga je brati kot »GEOR(GIUS) ZLATK(ONIUS) E(LECTUS) PETINEN(SIS) P(RE)PO(SITUS) LAIBACEN(SIS) ET IN RVDOLFSW(ERT)«. ³⁵ Dodajmo, da velja Slatkonjev ekslibris za najstarejši znani *ex libris* kakega Slovenca.³⁶

V resnici napačno, toda všečno razlago in posledično rabo priimka Slatkonja³⁷ je utrdila tako imenovana druga ustanovna listina kolegiatnega kapitlja v Novem mestu, izstavljena pri Costeru v Furlaniji 16. oktobra 1509.³⁸ V njej je cesar Maksimilijan za grb novomeških proštov, nosilcev prve dignitete v kapitlju, določil »ščit s tremi polji, katerih gornje naj ima barvo zraka (tj. modro), srednje barvo zelenega travnika in spodnje barvo vode: na zelenem travniku pa naj stoji neobrzdan zlat konj z dvignjeno prednjo nogo in repom«. ³⁹ Grb je sredi besedila tudi naslikan.⁴⁰ Božo Otorepec v svoji objavi te listine upodobitev opisuje takole: »V renesančnem portalu z damasciranim ozadjem drži lev v naravni barvi renesančni ščit z grbovnim poljem treh barv, zgoraj modre, v sredini zelene in spodaj modrozelenkaste barve. Na zelenem polju stoji naprej, tj. v heraldično desno stran obrnjen zlat konj z dvignjeno levo sprednjo nogo in visoko dvignjenim repom.« ⁴¹ S podelitvijo tega grba

34 Mantuani, Jurij pl. Slatkonja, str. 363.

35 Zadevni okrajšani del ekslibrisa je kot »EPISCOPUS PETINENSIS« razvezan v Gottlieb, Drei alte Bücherzeichen, str. 47–48. V prid razvezave »electus« sicer priča navedek v že omenjenem notarskem instrumentu z dne 2. novembra 1504; povzetek dokumenta v Simoniti, *Humanizem*, str. 185, op. 36. Prim. Mantuani, Jurij pl. Slatkonja, str. 306; Ankwicz von Kleehoven, Bernhard Strigel, str. 301.

36 Prim. Pavlovec (ur.), *Starejši ekslibrisi*, str. 4–5. Glede inkunabul iz Avstrijske nacionalne knjižnice (*Österreichische Nationalbibliothek*), v katerih se pojavlja Slatkonjev ekslibris, gl. poglavje Grantleyja McDonalda v tej knjigi. V tem poglavju najdemo tudi sliko ekslibrisa.

37 O pomenu zvočne podobe priimka prim. Škulj, Georg von Slatkonja, str. 94: »Darum wird auch in dieser Abhandlung slowenisch Zlatkonja und deutsch Slatkonja geschrieben, da der Klang wichtiger als die Schreibung bzw. phonis wichtiger als *graphia* ist.«

38 Glede kraja izstavitve listine gl. Baraga, *Kapiteljski arhiv*, str. 120, pripomba *.

39 Otorepec, Listine, str. 36 (izčrpni povzetek vsebine zadevnega dela listine), 45 (transkripcija tega dela izvirnika v latinskem jeziku). Prim. Baraga, *Kapiteljski arhiv*, str. 119–120, št. 192.

40 Velikost slike sredi besedila je 66 x 77 mm. Otorepec, Listine, str. 36. Reprodukcijska celotna listina je objavljena v Dolinar, *Prošti*, str. 28, izsek s sliko grba prav tam, str. 29.

41 Otorepec, Listine, str. 36. Avtor ob tem opozarja, da je v poznejšem nemškem prevodu listine (1527) pri opisu konja napačno »dodano, da mu iz ust gledajo 'trije ognjeni plameni'«.

tedanjemu proštu Slatkonji in njegovim naslednikom je Maksimilijan počastil predvsem Slatkonjo samega.⁴² V času izstavitve listine ta ni imel za seboj le desetih let proštorvanja v Novem mestu, temveč tudi nekaj manj kot desetletje vodenja Maksimilijanove kapele.⁴³

Kar zadeva Slatkonjev priimek, naj poleg že povedanega omenimo, da je v začetku 18. stoletja različico z asociacijo na zlatega konja v svojem bibliografskem delu *Bibliotheca Labacensis publica* uporabil Janez Gregor Dolničar.⁴⁴ Sredi istega stoletja srečamo v vizitacijskih virih za Dolenjsko, natančneje za območje Kočevskega, duhovnika Jurija Jožefa Slakojno (Slakoina).⁴⁵ Danes na Slovenskem obstoječa različica Slakonja, širše poznana zaradi igralca Klemna Slakonje, pa je, če strnemo zgoraj navedeno, pravzaprav izvorna oblika Slatkonjevega priimka. Vprašanje o tem, ali se poleg Jurija v virih zgodnjega novega veka navaja še kakšna oseba s priimkom Slatkonja (Slatkonja, Slatkoina), ostaja sicer neraziskano.⁴⁶ Pri štirih mladeničih, ki so se vpisali na dunajsko univerzo v prvi polovici dvajsetih let 16. stoletja – in jih lahko povežemo s Slatkonjo –, najdemo v objavljenih matrikah zapise, ki se nanašajo na Žužemberk. Krištof »Slaconia de Seisenberg« je bil na Dunaju imatrikuliran jeseni 1511, Franc »Schlakoni« iz Žužemberka in Koloman »Schlakonia« iz Ljubljane spomladi 1514, Hieronim »Schlackonia ex Esenbergk« pa jeseni 1515.⁴⁷

42 Tu kaže dodati, da je konj zlate barve postal del grba leta 2006 ustanovljene novomeške škofije. Pelko (ur.), *Škofija Novo mesto*, str. 25, 26. Prim. opis grba na spletni strani <https://www.skofija-novomesto.si/sl/o-skofiji/predstavitev-skofije>.

43 O tem, da je Slatkonja prevzel dejansko vodenje kapele v prvih mesecih leta 1501, prim. Žnidaršič Golec in Kokole, Jurij Slatkonja, str. 203, ter poglavje Marka Motnika v pričujoči monografiji.

44 Vidmar (ur.), *Trubar, Hren*, str. 198–199: »Georgius Slatkoina.«

45 Volčjak, *Vizitacijski zapisniki*, str. 436, 452, 454. Prim. še Smole, *Vicedomski urad*, str. 242.

46 Odgovor(e) bi zainteresirani raziskovalec lahko iskal v starejših matičnih knjigah ljubljanskih in dolenjskih župnij. Njihovi digitalizati so dostopni prek spletne strani <https://data.maticula-online.eu/sl/slovenia/ljubljana/> (Nadškofijski arhiv Ljubljana – Matricula Online).

47 UAW, M 3, fol. 153v (Krištof), 164v (Franc oziroma Francišek), 165r (Koloman), 171v (Hieronim oziroma Jeronim). Prim. Szaivert in Gall (ur.), *Die Matrikel der Universität Wien*, str. 381, št. 87; str. 406, št. 41; str. 407, št. 114; str. 423, št. 106 (z nekaj transkripcijskimi netočnostmi). Kot Žužemberčan se Koloman navaja v matriki dunajske artistske fakultete – UAW, Ph 1, *Matricula Facultatis Artium*, fol. 89r. Glede istovetnosti Hieronima iz Žužemberka s Hieronimom »Schlaconia« iz Dalmacije gl. poglavje Grantleyja McDonalda v tej monografiji. Prav tam tudi o vprašanju sorodstva (sinovstva?) navedenih študentov s Slatkonjo.

Hohe Schule, sedež nekdanje univerze v Ingolstadt
(Wikimedia Commons)

O Slatkonjevem študiju in socialnem zaledju pred letom 1495

Medtem ko lahko glede Slatkonjevega preduniverzitetnega šolanja zgolj domnevamo, da je vsaj delno potekalo v stolni šoli sv. Nikolaja v Ljubljani,⁴⁸ nam je o njegovem univerzitetnem študiju na voljo več trdnih podatkov. 11. oktobra 1474, ko je bilo Slatkonji dobrih 18 let in pol, je izpričan njegov

48 Prim. Höfler, Ljubljana, str. 47. O šenklavski šoli prvih sto let po ustanovitvi škofije leta 1461 oziroma 1462 gl. Žnidaršič, Šola.

vpis na univerzo v Ingolstadt⁴⁹ – univerzo, ki jo je le dve leti prej ustanovil vojvoda vojvodine Bavarska-Landshut Ludvik IX. Bogati, potrdil pa papež Pij II.⁵⁰ Razlogov, da je šel Slatkonja študirat ravno v Ingolstadt, ne poznamo, a je zanimivo, da se je tu na isti dan imatrikuliral Krištof Kettner iz Gorice.⁵¹ Krištofov bližnji sorodnik je bil namreč goriški javni notar Janez Kettner (Ketner, Chetnar), ki je v tistem času večkrat dokumentiran kot priča v civilnih procesih pred oglejskim patriarhom oziroma njegovim generalnim vikarjem.⁵² Kot je videti, so bile v te pravde vpletene predvsem osebe iz slovenskega dela patriarhata; prek ene ali več teh bi se Slatkonja lahko spoznal s Krištofom. Med prvimi vpisanimi na ingolstadtsko univerzo sicer opazimo domačina Wolfganga Kettnerja,⁵³ ki ga lahko brez večjih pridržkov enačimo s tistim Wolfgangom Kettnerjem (Ketner) »de Inglat«, ki je začel tri leta prej študirati na dunajski univerzi, 2. januarja 1472 pa je bil kandidat za prejem bakalavreata.⁵⁴ Na Dunaju sta že v petdesetih letih 15. stoletja študirala, denimo, Matej Kettner (Kethner) iz Gorice in Henrik Kettner iz Ingolstadta,⁵⁵ kar bi si bilo mogoče razlagati s tem, da je del širše družine živel v Ingolstadtu, del pa v Gorici in seveda drugje.⁵⁶ V prvem desetletju 16. stoletja srečamo na dveh prestižnejših goriških goricah med mejaši Janeza Kettnerja (Khetner),⁵⁷ v urbarju iz leta 1507 se po Kettnerjih imenujeta tudi oštat in pekarski obrat v Gorici.⁵⁸

Ob tem se poraja vprašanje, od kod bi še lahko izviralo poznanstvo med Ljubljancanom Slatkonjo in Goričanom Krištofom Kettnerjem. Za Krištofa

49 Pölnitz in Wolff (ur.), *Die Matrikel der Ludwig-Maximilians-Universität*, stolp. 52, št. 44: »Georgius Slacom (Slaconi?) de Laibaco.« Slatkonjev študij v Ingolstadtu v literaturi ni povsod omenjen. Pregled literature, ki vsebuje ta podatek, vsebuje Oter Gorenčič, Epitaf, str. 213, op. 2.

50 Prim. objavo ustanovne listine v Freninger (ur.), *Das Matrikelbuch*, str. 3–10.

51 Pölnitz in Wolff (ur.), *Die Matrikel der Ludwig-Maximilians-Universität*, stolp. 52, št. 45: »Cristofferus Kettner de Görtz.«

52 Prim. AAU, ACAU, Acta Curiae, b. 326 (1474–1475), fol. 13, 18, 136; b. 327 (1474–1475), fol. 112, 127v; b. 328 (1476), fol. 2v, 4v, 6v, 111v–113r; b. 329 (1477–1478), fol. 79v, 288v, fol. 374r.

53 Pölnitz in Wolff (ur.), *Die Matrikel der Ludwig-Maximilians-Universität*, stolp. 19, št. 11.

54 Szaivert in Gall (ur.), *Die Matrikel der Universität Wien*, str. 109, št. 86; *Wiener Artistenregister 1471 bis 1497*, <https://phaidra.univie.ac.at/detail/o:217> (str. 2).

55 Szaivert in Gall (ur.), *Die Matrikel der Universität Wien*, str. 1, št. 42: »Matheus Kethner de Görz« (leto 1451); str. 50, št. 73: »Hainricus Kettner de Ingolstat« (1457).

56 Prim. Szaivert in Gall (ur.), *Die Matrikel der Universität Wien*, str. 118, št. 143: »Johannes Kettner de Geysenfeld« (leto 1470); str. 134, št. 65: »Georgius Kettner de Nüremberga« (leto 1472). Geisenfeld je mesto, ki leži jugovzhodno od Ingolstadta.

57 Pavlin, *Goriško gospostvo*, str. 75. Enako kot njegov starejši soimenjak je bil tudi Janez (Ivan, Hans) Kettner (ml.) javni notar v Gorici. Prim. Pavlin, *Goriška*, str. 125.

58 Pavlin, *Goriško gospostvo*, str. 65, 186 (fol. 114v, 115r).

vemo, da je leta 1475 tako kot Slatkonja nadaljeval študij na Dunaju.⁵⁹ Če najprej pogledamo, kdo s slovenskega ozemlja je v letu 1474 poleg Slatkonje postal študent ingolstadtске univerze, ugotovimo, da je šlo za tri mladeniče, može, od katerih sta dva prihajala iz Vipave, eden pa iz Celja. Kot Vipavca sta v matrikah navedena Valentin Wild in Krištof Hass (Haß), prvi imatrikuliran 27. aprila 1474 in drugi 16. oktobra 1474,⁶⁰ tj. le pet dni za Slatkonjo in Kettnerjem. Skupaj s Hassom se je imatrikuliral Henrik Hohenwart, pri čemer kraj izvora v matriki ni podan.⁶¹ Slabe tri tedne pred Slatkonjo in Krištofom Kettnerjem se je ingolstadtskim študentom pridružil tudi Celjan Jurij Rainer, ki se je ob vpisu že ponašal z naslovom magister.⁶² Jurijev oče ali stric bi lahko bil takratni deželni vicedom Kranjske Jurij Rainer (pl. Rain),⁶³ ki je v Ljubljani leta 1464 kupil dve hiši na Novem trgu.⁶⁴

Z vidika Slatkonjeve socialne mreže v času študija si našo pozornost za služi dejstvo, da sta se istega leta (1474) na univerzo na Dunaju drug za drugim vpisala Ljubljancana Jurij Maninger (Maminger) – nanj je Slatkonjo vezala dolgotrajnejša vez – in Bernardin Hass⁶⁵ z enakim priimkom kot že omenjeni Vipavec Krištof »Haß«. V luči tega dejstva je vezni člen med Slatkonjo in goriškimi Kettnerji mogoče iskati pri Hermanu Edlingerju iz Vipave. Vprašanje, ali je ta pripadal družini Edlinger, ki se je uveljavila na Goriškem na prehodu v novi vek,⁶⁶ moramo pustiti ob strani. Vsekakor je Herman v letu 1449/50 opravljal funkcijo mestnega sodnika v Ljubljani, kot ljubljanski meščan pa je pečatil več listin, zadnjič izpričano leta 1462,⁶⁷ ko je bil Slatkonja star šest let. Tega leta je bil

59 Szaivert in Gall (ur.), *Die Matrikel der Universität Wien*, str. 151, št. 56: »Cristofferus Kettner de Görttz.«

60 Pölnitz in Wolff (ur.), *Die Matrikel der Ludwig-Maximilians-Universität*, stolp. 47, št. 15: »Valentinus Wild de Vipaco de partibus Carniole«; stolp. 54, št. 4: »Cristofferus Haß de Vipaco.«

61 Pölnitz in Wolff (ur.), *Die Matrikel der Ludwig-Maximilians-Universität*, stolp. 54, št. 3: »Heinricus de Höhenwartt.«

62 Pölnitz in Wolff (ur.), *Die Matrikel der Ludwig-Maximilians-Universität*, stolp. 52, št. 20: »Magister Georgius Rayner ex Cilia.«

63 Dimitz, *Geschichte*, str. 328; Žontar, *Kranjski deželni vicedom*, str. 297 (prim. prav tam podatek, da je bil leta 1475 upravitelj vicedomskega urada Andrej Rainer).

64 Domnevno na Novem trgu 3. Podatke o zadevnih Rainerjevih nakupih in lokaciji, pri kateri »gre verjetno za areal kasnejše Deželne hiše«, mi je prijazno posredoval kolega Miha Kosi.

65 Szaivert in Gall (ur.), *Die Matrikel der Universität Wien*, str. 142, št. 19: »Georgius Maminger de Laybaco«; str. 142, št. 20: »Bernardinus Hass (!) de Laybaco.« Prim. Cindrič, *Ljubljanski izobraženci*, str. 384, št. 98 in 99.

66 Prim. Klinec, Edling; Pavlin, *Goriška*, str. 200.

67 Fabjančič, *Zgodovina*, str. 21, 28, 153–154, 157, 160, 162.

mestni sodnik v Ljubljani sicer Melhior Posch.⁶⁸ Čeprav za Melhiorja ni znano, da bi imel že tedaj sorodnike na Goriškem, je v širšem kontekstu zgovoren podatok, da je v Gorici od srede osemdesetih let 15. stoletja župnikoval Ljubljčan Andrej Posch,⁶⁹ ki bi si utegnil položaj goriškega župnika pridobiti tudi zaradi sorodstvenih (in prijateljskih) ljubljansko-goriških povezav. Na tem mestu verjetno ni odveč poudarek, da naletimo na nosilce priimkov Posch, Edlinger, Rainer (von Rain) in Hohenwart med vazali Celjskih grofov.⁷⁰

Pomemben del Slatkonjeve mladostne mreže je predstavljala ljubljanska meščanska družina Meminger (Memynger, Maminger), po izvoru s Spodnjega Bavarskega.⁷¹ Janez Meminger je leta 1452 zasedal, denimo, mesto ljubljanskega sodnika,⁷² njegov (domnevni) sin Jurij – z danes uveljavljenim priimkom Maninger⁷³ – pa je okoli dve leti sočasno s Slatkonjo študiral na Dunaju. Pozneje je bil škof v Pičnu, kjer je nekaj let za njim vodenje škofije prevzel Slatkonja, še prej mu je Slatkonja sledil kot župnik v Starem trgu pri Ložu.⁷⁴ Ko je Maninger na dunajski univerzi prejel licenciat in začel tu predavati (1479), ga je ljubljanski mestni svet prezentiral na špitalsko kaplanijo.⁷⁵ Pomenljivo je, da je Maninger na tej kaplaniji nasledil svojega sorodnika, natančneje strica po materini strani Jurija Gansa (Ganns).⁷⁶ Beneficij, pri katerem so beneficiate smeli prezentirati Ljubljčanani, je na vrhuncu svoje kariere »užival« tudi Slatkonja. Gre za beneficij sv. Jurija v ljubljanski stolnici,⁷⁷ ki ga bomo v nadaljevanju še omenili.

68 Prim. Fabjančič, *Zgodovina*, str. 162; Fabjančič, Volbenk Polž, str. 8. V lasti družine Posch je bila najbrž že sredi 15. stoletja hiša na Stritarjevi ulici 7 v Ljubljani. Za vpogled v historiat lastnikov hiše v poznem srednjem in zgodnjem novem veku dolgujem zahvalo Mihi Kosiju.

69 Valdamarin, *La Chiesa*, str. 185. V prejšnji opombi navedeni prispevek Fabjančiča o Volbenku Polžu Andreja Poscha ne omenja.

70 Kosi, *Celjska klientela*, str. 31, 33, 39–41, 43.

71 Prim. Höfler, *Oglejski generalni vikarji*, str. 80, op. 244: »Jurij Maninger [...] iz v Ljubljani bivajoče veje spodnjebavarske družine viteškega stanu (ne švabske iz Memmingena).« O zemljiški posesti ljubljanskih Memingerjev v začetku 16. stoletja prim. Blaznik, *Zemljiška gospodstva*, str. 46; Mlinarič, *Kartuzija Bistra*, str. 183.

72 Prim. Kos, O izvoru, str. 23; Fabjančič, *Zgodovina*, str. 154–155; Bizjak in Preinfalk, *Turjaška knjiga*, str. 378, št. 260.

73 Simoniti, *Humanizem*, str. 61; Dolinar, Maninger, str. 455; Höfler, *Oglejski generalni vikarji*, str. 80.

74 Prim. Žnidaršič Golec in Kokole, Jurij Slatkonja, str. 198.

75 Simoniti, *Humanizem*, str. 248, št. 79; str. 255, št. 18; Cindrič, *Ljubljanski izobraženci*, str. 145; Žnidaršič Golec, *Duhovniki*, str. 262.

76 Prim. Žnidaršič Golec, *Duhovniki*, str. 306. Kot svojega svaka označuje Janeza Memingerja, tj. očeta Jurija Memingerja oziroma Jurija Maningerja, sam Jurij Gans (Ganns) v listini, ki jo je dal izstaviti 24. junija 1470 in katere sooveritelj je bil njegov svak. Volčjak, *Listine*, str. 457, št. 423.

77 Žnidaršič Golec, *Duhovniki*, str. 110–111; Žnidaršič Golec in Kokole, Jurij Slatkonja, str. 198.

Glede na kronologijo Maningerjeve študijske oziroma akademske in duhovniške poti⁷⁸ je utemeljena domneva, da je imel Slatkonja pri vključevanju v dunajske univerzitetne in dvorne kroge v njem precejšnjo oporo.

Dostop do dunajskih elit je Slatkonji gotovo olajševalo še več drugih oseb iz slovenskih dežel, med domačo višjo duhovščino najverjetneje zlasti prva dva ljubljanska škofa Žiga (Sigmund) Lamberg (1461/63–1488) in Krištof Ravbar (Rauber) (1488/94–1536).⁷⁹ V skupino mož, ki so mlademu Slatkonji posredno ali neposredno pomagali pri karieri, bi lahko šteli tudi dolgoletna predavatelja dunajske univerze, Štajerca Brikcija Preprosta iz Celja in Bernarda Pergerja iz Ščavnice.⁸⁰ Oba sta na tamkajšnji artistski fakulteti poučevala v letih, ko je tu študiral Slatkonja, poleg tega sta oba uživala ugled humanistično usmerjenih profesorjev.⁸¹ Brikcij Preprost je bil trikrat dekan te fakultete, prvič v zimskem semestru 1476, ko se je Slatkonja potegoval za akademski naslov bakalavra.⁸² Zanj bi profesorja utegnili zastaviti besedo tudi v poznejših letih: Preprost kot kanonik dunajskega stolnega kapitlja (od 1485) in Bernard Perger kot kraljevi superintendent dunajske univerze (od 1492).⁸³ Pri tem velja omeniti, da je Preprost ustanovil najstarejšo z viri dokumentirano slovensko študentsko stipendijo (1505), podeljevano tako Spodnjim Štajercem kot Kranjcem.⁸⁴

Še učinkovitejše podpore bi bil Slatkonja lahko deležen od Tomaža Prelokarja, domnevno rojenega v Prelogah pri (Slovenskih) Konjicah,⁸⁵ od leta 1480 dunajskega stolnega prošta in od 1491 do 1496 škofa škofije Konstanca.⁸⁶ Morda je Slatkonja v nekaj manj kot dveh desetletjih, ko o njem nimamo oprijemljivih sledi – v obdobju od konca januarja 1477 do zgodnjega poletja 1495 –, vsaj nekaj časa preživel v Prelokarjevi službi ali službi katerega od Prelokarjevih

78 Prim. Žnidaršič Golec, *Duhovniki*, str. 262–263.

79 Dolinar, *Ljubljanski škofje*, str. 27–36 (Lamberg), 37–48 (Ravbar). O angažmaju obeh škofov ter humanističnem delovanju nekaterih njenih kanonikov in drugih duhovnikov Simoniti, *Humanizem*, str. 51–52, 59–112; Žnidaršič Golec, *Die Domherren*, str. 87–97.

80 Žnidaršič Golec in Kokole, *Jurij Slatkonja*, str. 196. Preprost in Perger sodita v krog potencialnih podpornikov tudi v primeru leta 1509 umrlega župnika in arhidiakona ter prošta Valentina Fabrija iz Slovenskih Konjic. Žnidaršič Golec, *Socialne vezi*, str. 95–96.

81 Prim. Simoniti, *Humanizem*, str. 140–146.

82 Lukman, *Preprost*; Simoniti, *Humanizem*, str. 143–144, 147. Ob Brikciju Preprostu kaže pri vprašanju Slatkonjevih podpornikov na Dunaju posebej omeniti Brikcijevega brata Mihaela Preprosta, kaplana Friderika III. Na to me je opozoril Grantley McDonald.

83 Prim. Simoniti, *Humanizem*, str. 143, 146.

84 Simoniti, *Humanizem*, str. 129–133; Cindrič, *Ljubljanski izobraženci*, str. 114, 147.

85 Žnidaršič Golec, *Socialne vezi*, str. 82.

86 Prim. Simoniti, *Humanizem*, str. 147–152; Wagendorfer, *Thomas Berlower*; Žnidaršič Golec, *Socialne vezi*, str. 82–84, 95–96.

prijatelj in znancev.⁸⁷ Glede na to, da gre pri več Slatkonjevih knjigah, ki jih hrani Avstrijska nacionalna knjižnica, za pravna dela,⁸⁸ je upravičena tudi domneva, da je Slatkonja po doseženem bakalavreatu študiral pravo, verjetno v Italiji.⁸⁹

Tako s Prelokarjem kot s prvima ljubljanskima škofoma Lambergom in Ravbarjem se je zelo dobro poznal Peter Knaver (Knauer).⁹⁰ Knaver, menda sin oskrbnika na gradu Gutenberg pri Tržiču, je po študiju na Dunaju in v Padovi postal kanonik (najpozneje 1475) in nato prošt stolnega kapitlja v Ljubljani (1482), nekaj let pa je bil tudi generalni vikar ljubljanske škofije.⁹¹ V prid hipotezi, da je Knaver bolj kot na študijsko pot Slatkonje vplival na Slatkonjevo uveljavitev na dunajskem dvoru, govorijo predvsem tisti viri iz prve polovice devetdesetih let 15. stoletja, ki Knavra povezujejo s kraljem Maksimilijanom.⁹² Pri tem kaže posebej opozoriti na dejstvo, da je ljubljanska proštija po Knarovi smrti prešla v Slatkonjeve roke.⁹³ Preden si poglobljevo ogledamo priporočilo Petra Bonoma iz srede poletja 1495,⁹⁴ po katerem so se prav kmalu začele vrstiti podelitve cerkvenih beneficijev Slatkonji, se ustavimo še pri vprašanju o vlogi Auerspergov (Turjaških) pri Slatkonjevem mladostnem navezovanju stikov. Pomenljiv je vsekakor podatek, da je bil Jakob Auersperg, nezakonski sin okoli leta 1453 umrlega Herbarda iz turjaške veje, Slatkonjev predhodnik na no-vomeški proštiji.⁹⁵ Poleg tega je Jakoba, ki je umrl leta 1499, Slatkonja nasledil

87 V enem od mlajših zapisov, datiranih z letnico 1509, je kot velik Slatkonjev podpornik izpostavljen gorenjski arhidiakon Matija Operta, sicer župnik v Kranju. AAU, ACAU, Chiese a parte Imperii, b. 704, fasc. 1, fol. 26r. O Operti, ki je morda prihajal iz Novega mesta, se (domnevno) vpisal na univerzo na Dunaju leta 1469 in v začetku leta 1484 doktoriral v Padovi, prim. Žnidaršič Golec, *Duhovniki*, str. 267–268, in Höfler, *Oglejski generalni vikarji*, str. 27.

88 Signature Slatkonjevih knjig v *Österreichische Nationalbibliothek* navaja v svojem poglavju v tej knjigi Grantley McDonald.

89 Ohranjeni (objavljeni) viri univerz v Bologni in Padovi, kamor so radi hodili širit svoja obzorja mladeniči iz slovenskih dežel, ne izpričujejo, da bi Slatkonja študij (formalno) nadaljeval na bolonjski in/ali padovski univerzi. Predvsem v gradivu padovske univerze sicer neredko naletimo na osebe, v družbi katerih bi utegnil Slatkonja tam tudi študirati. Poleg v op. 87 omenjenega Matije Operta je ena takšnih oseb zagotovo Nikolaj Poden. Prim. Žnidaršič Golec, *Socialne vezi*, str. 88, 97.

90 Biografski oris v Žnidaršič Golec, *Duhovniki*, str. 104–108.

91 Prim. Žnidaršič Golec, *Duhovniki*, str. 106–107; Höfler, *Oglejski generalni vikarji*, str. 78.

92 Žnidaršič Golec, *Duhovniki*, str. 107, op. 317. Knaver je imel tudi župnijo Moravče, ki je bila pod deželnoknežjim patronatom.

93 Prim. Žnidaršič Golec, *Duhovniki*, str. 108; Žnidaršič Golec, *Socialne vezi*, str. 84–85.

94 *Regesta Imperii*, XIV,1 n. 2189.

95 Dolinar, *Prošti*, str. 7, 12–14; Preinfalk, *Auerspergi*, str. 57–59; Bizjak in Preinfalk, *Turjaška knjiga*, str. 467–468, št. 329; str. 470–471, št. 332.

na tej proštiji pridruženi župniji Šentrupert,⁹⁶ v bližini dolenske posesti Auerspergov pa sta bila Slatkonji pozneje podeljena dva kuratna beneficija: župnija Dobrnič in župnija oziroma vikariat Žužemberk.⁹⁷

Čeprav za Slatkonjevo mladostno dobo njegove vezi z Auerspergi niso izpričane, pa obstoj teh nikakor ni izključen. V Slatkonjevem rojstnem kraju Ljubljani je imel kot deželni glavar Kranjske v letih 1483–1501 svoj sedež, denimo, Viljem Auersperg s Šumberka,⁹⁸ ki je bil do leta 1486 tudi lastnik hiše na Novem trgu (danes Novi trg 5).⁹⁹ Auerspergom oziroma Turjaškim je sicer že v drugi polovici 14. stoletja pripadala hiša v bližini samostana Frančiškovich manjših bratov (minoritov).¹⁰⁰ V zadnjem desetletju 15. stoletja se kot lastnik ene od ljubljanskih hiš nedaleč od tega samostana omenja tudi Slatkonja. Z listino, izdano v Velesovem 24. februarja 1494, so tamkajšnja priorinja in konvent samostana dominikank ter ključarji župnijske cerkve in soseska v Cerkljah ustanovili mašno ustanovo pri kapeli sv. Tomaža na cerkljanskem pokopališču. Navedeni so ustanovi poleg hub in drugih zemljišč podelili hišo v Ljubljani, stoječo »med hišama gospoda Jurija Slakonje in Erazma Laaserja«. ¹⁰¹ Na podlagi skrbne primerjave virov za hiše na današnjem Ciril-Methodovem trgu Miha Kosi ugotavlja, da je imel Slatkonja hišo na Ciril-Methodovem trgu 7, ki se pozneje označuje kot kanoniška, torej kot last in/ali bivališče enega od kanonikov stolnega kapitlja.¹⁰² Vsekakor Slatkonja v času izstavitve velesovske listine še ni bil kanonik, bil pa je že »gospod«, torej duhovnik.¹⁰³

O Slatkonjevem posvečenju za zdaj ni znanega nič konkretnega, razlog za to je med drugim iskati v uničenju virov med požarom. Iz prepisa ustanovne

96 Prim. Steklasa, *Zgodovina*, str. 71–73.

97 Glede dolenske posesti družine Auersperg s Turjaka, ki je bila dediščina Elizabete s Čreteža, matere omenjenega Herbarda (VIII.) – nezakonskega očeta prošta Jakoba Auersperga – Preinfalk, *Auerspergi*, str. 56. Prim. Bizjak in Preinfalk, *Turjaška knjiga*, str. 451–463, št. 324, in Preinfalk, *Auerspergi*, str. 553 (rodovnik). Odprto ostaja vprašanje, ali je imel Slatkonja tudi kaplanijo v Dolenjskih Toplicah. Prim. zgoraj op. 25. Vsekakor je patronat nad to kaplanijo (vikariatom) pripadal Auerspergom. Höfler, *Gradivo*, str. 228–229; Visočnik, *Začetki*, str. 119–121.

98 Preinfalk, *Auerspergi*, str. 509–510 (biogram), 558 (rodovnik); Kotar, *Deželni glavarji*, str. 135–137.

99 Podatki o tej in vseh drugih hišah v Ljubljani, o katerih je govor v pričujočem poglavju, so del atlasa mesta Ljubljane, ki ga za objavo pripravlja kolega Miha Kosi.

100 Gre za hišo, ki je najverjetneje stala na današnjem Vodnikovem trgu 2. Za podatke se zahvaljujem Mihi Kosiju.

101 »[...] ain haws gelegen zu Laybach zwischen herren Jorgn Slakonia vnnd Erasem Laasar heuser«. Otorepec (ur.), *Gradivo za zgodovino Ljubljane*, zv. 9, št. 94.

102 Na Slatkonjevo hišo me je posebej opozoril Miha Kosi.

103 Duhovnik je postal še v času vladavine Friderika III. Gl. spodaj op. 107.

listine ljubljanske škofije z dne 14. aprila 1494 namreč izvemo, da so v tem požaru zgoreli vsi pomembnejši dokumenti, zadevajoči stolno cerkev oziroma škofijo.¹⁰⁴ Najstarejša pisna sled o Slatkonjevem ljubljanskem kanonikatu – ta naj bi bil njegov prvi (donosnejši) cerkveni beneficij – sega v poletje 1495.¹⁰⁵ Pri tem je treba upoštevati, da je bil Slatkonja trdno povezan z vodstvom ljubljanske škofije že v času Friderika III., umrlega 19. avgusta 1493. Leta 1492, morda pa vse do svoje smrti leta 1499, je škofiji kot generalni vikar načeloval Peter Knaver, o katerem je tekla beseda zgoraj.¹⁰⁶ Register listin iz leta 1535 navaja namreč ukaz Slatkonji glede srebra, ki ga je »cesar Friderik« naročil pripeljati v Gornji Grad.¹⁰⁷

Priporočilo Petra Bonoma in podelitve beneficijev Slatkonji do leta 1500

Poleti 1495, najbrž junija ali julija tega leta, je nastalo pisemce, v katerem Peter Bonomo Slatkonjo priporoča Vergilu Lunsonu, koncipistu Maksimilijanove dvorne pisarne.¹⁰⁸ Bonomo naslovljenca prosi, naj bo Slatkonji, kate-remu da veliko dolguje, v pomoč z nasveti in dejanji, kot bi mu bil, če bi šlo za dobrega prijatelja.¹⁰⁹ Vprašanje, kaj je bilo tisto, za kar je bil Slatkonji tako hvaležen bodoči škof v Trstu Peter Bonomo – Slovencem poznan predvsem kot zaščitnik Primoža Trubarja¹¹⁰ –, puščamo ob strani. Omeniti kaže le, da bi utegnil Slatkonja dve leti mlajšemu Bonomu tako ali drugače pomagati pri pridobivanju beneficijev na Kranjskem.¹¹¹ Ob tem dodajmo, da sta Bonomo in

104 Gre za vidimus, ki ga je dal na prošnjo škofa Krištofa Ravbarja izstaviti na Dunaju Maksimilijan. *Zgodovinski zbornik* 1, 1888, št. 1, st. 6. Prim. Volčjak, *Listine*, str. 536, št. 514.

105 Volčjak, *Listine*, str. 613–614, št. 54–55; Žnidaršič Golec, *Duhovniki*, str. 109.

106 Prim. Žnidaršič Golec, *Duhovniki*, str. 262.

107 NŠAL, GG A, fasc. 17, Registraturbuch 1535, 67v (48v): »Ain beuelch an Her(r)n Jorgen Slakonia von wegen des Silbers so kay(ser) Fridrich gen Obernburg geordent, pilder zu machen.« Srebro je bilo očitno namenjeno izdelavi okvirov za slike. Prim. poglavje Grantleyja McDonalda v tej knjigi.

108 Peter Bonomo je prišel na dvor Maksimilijanovega očeta Friderika III. med letoma 1475 in 1477 kot paž. Od leta 1491 je deloval kot tajnik ostarelega Friderika III. in nato njegovega sina Maksimilijana. Leta 1490 se označuje kot »pisar« v Friderikovi avstrijski pisarni (in cancelleria nostra Australi scribe). Prim. *Regesta Imperii*, XIV,1 n. 2191; XIV,2 n. 5498; Di Brazzano, *Pietro Bonomo*, str. 32–35. Glede Bonomovega pisemca Lunsonu gl. tudi poglavje Grantleyja McDonalda.

109 *Regesta Imperii*, XIV,1 n. 2191; Di Brazzano, *Pietro Bonomo*, str. 52.

110 Prim. Grdina, Bonomo.

111 O Bonomovih beneficijih na Kranjskem prim. Di Brazzano, *Pietro Bonomo*, str. 50–52.

Bernhard Strigel: *Maksimilijan I.*, med 1510 in 1520
(Wikimedia Commons)

Slatkonja nedolgo potem postala vidna člana kroga dunajskih humanistov.¹¹² Da Bonomovo posredovanje pri Lunsonu ni bilo čisto brez učinka, bi lahko sklepali po dveh Maksimilijanovih listinah, nastalih v Wormsu v zadnjem tednu julija 1495.¹¹³ V prvi Maksimilijan Slatkonji, svojemu »pevcu in kaplanu« ter stolnemu kanoniku v Ljubljani, obljublja prvi izpraznjeni beneficij z dohodki v višini do 200 dukatov letno, v drugi pa župnijo Dob.¹¹⁴ Slatkonja je torej še pred julijem 1495 prejel ljubljanski kanonikat – očitno kot del nagrade in spodbudo pri angažmaju v službi dvornega pevca oziroma kantorja.¹¹⁵

112 Prim. Simoniti, *Humanizem*, str. 188–189.

113 *Regesta Imperii*, XIV,1 n. 2189, n. 2190.

114 Prim. Žnidaršič Golec, *Duhovniki*, str. 109, op. 330.

115 Prim. Žnidaršič Golec in Kokole, *Jurij Slatkonja*, str. 195–196.

Konkretnih podatkov o imenovanju, tako imenovani prezentaciji, in potrditvi ali konfirmaciji Slatkonje na kanonikat v Ljubljani nimamo, vemo pa, da je Maksimilijan 28. julija 1495 ljubljanskim proštu, dekanu in kapitlju zagrozil s kaznovanjem, če ne bodo Slatkonji v celoti izplačali dohodkov, pripadajočih Slatkonjevi kanoniški prebendi, in to za ves čas od njegovega imenovanja na kanonikat naprej.¹¹⁶ Notice o Slatkonjevih prejemkih se v urbarju ljubljanskega kapitlja iz let 1494–1536 prvič pojavijo sicer šele jeseni 1496. V obračunskem letu, ki je trajalo od jeseni 1496 do jeseni 1497,¹¹⁷ so Slatkonjevi prejemki navedeni ločeno od prejemkov drugih članov kapitlja, v naslednjem obračunskem letu pa že v sklopu prejemkov vseh polnopravnih kapiteljskih članov. Poglavitni razlog za neizplačila je bilo dejstvo, da Slatkonja zaradi službe na dvoru ni izpolnjeval rezidenčne dolžnosti.¹¹⁸ Kar zadeva dobro desetletje pozneje ljubljanskemu kapitlju inkorporirano oziroma vteleseno župnijo Dob,¹¹⁹ te Slatkonja kljub Maksimilijanovi obljubi ni dobil. Za župnika dobske župnije je bil 9. oktobra 1495 kanonično potrjen Mihael z Iga.¹²⁰ Pač pa je Slatkonja po smrti prošta in kanonika Petra Knavra 5. februarja 1499 dobil mesto stolnega prošta.¹²¹ Proštijo je v Slatkonjevem imenu 10. februarja 1499 prevzel kanonik Nikolaj Poden,¹²² s katerim se bomo ob koncu razprave še srečali. Slatkonja je od tedaj prejemal dohodke od proštije in kanonikata, a kot je videti, ne v celoti.

Med Slatkonjo na eni strani in dekanom ter kapitljem na drugi se je razplamtel spor, v katerega je moral poseči Maksimilijan kot deželni knez ter odvetnik in patron ljubljanske škofije.¹²³ Dekanu in kapitlju je 10. marca 1503 iz Antwerpna ukazal, naj se Slatkonji, dokler bo živ in v kraljevi službi, iz kapiteljske blagajne vsako leto izplača 80 dukatov, če bi pri stolni cerkvi rezidiral, pa je Slatkonja upravičen tudi do rezidenčnih dohodkov.¹²⁴ Ljubljansko proštijo, h kateri je spadala nadarbina župnije v Radovljici – prošti v Ljubljani so bili hkrati

116 Volčjak, *Listine*, str. 613–614, št. 54 in 55. Prim. Dolinar, *Prošti*, str. 14.

117 Obračunska leta so se delila na četrletja oziroma kvatre.

118 Žnidaršič Golec, *Duhovniki*, str. 109.

119 Do tako imenovane inkorporacije dobske župnije ljubljanskemu stolnemu kapitlju je prišlo konec leta 1518. Prim. Žnidaršič Golec, *Duhovniki*, str. 52–54; Stražar, *Župnija Dob*, str. 192.

120 Volčjak, *Listine*, str. 518–519, št. 498, 499. Prim. Žnidaršič Golec, *Duhovniki*, str. 109, op. 330, str. 265.

121 Prim. Žnidaršič Golec, *Duhovniki*, str. 107 (in posebej op. 322).

122 Žnidaršič Golec, *Duhovniki*, str. 108.

123 Glede institutov odvetništva in patronata nad cerkvenimi ustanovami – tudi v povezavi z ljubljansko škofijo – prim. Žnidaršič Golec, *Duhovniki*, str. 26–27, 29; Žnidaršič Golec, *Cerkvene ustanove*, str. 47, 51.

124 Žnidaršič Golec, *Duhovniki*, str. 109–110.

»pravi« radovljiški župniki¹²⁵ –, je Slatkonja obdržal še po imenovanju za škofa dunajske škofije. Ob potrditvi imenovanja 12. avgusta 1513 mu je to izrecno dovolil papež Leon X.¹²⁶ Domnevno zgodaj spomladi 1521, čez slabih osem let, se je Slatkonja prostiji sam odpovedal, k čemur ga je najverjetneje spodbudil krog skorajšnjega novega avstrijskega nadvojvode Ferdinanda. Izpraznjeno mesto ljubljanskega prošta je Ferdinand pozneje podelil svojemu osebnemu zdravniku Dominiku Adamu Deforzu (De Forz).¹²⁷

Manj kot dva meseca in pol po prevzemu ljubljanske proštije je bil Slatkonja, ki mu je Maksimilijan medtem zaupal vzpostavitev glasbene kapele,¹²⁸ prezentiran na proštijo v Novem mestu. »Ad preposituram in Rudolffswerd« je kralj svojega kantorja prezentiral 28. aprila 1499.¹²⁹ Iz zadevne listine se poučimo, da je do prezentacije prišlo zaradi nezasedenosti tega položaja po smrti Jakoba Auersperga, ki pa ni zadevala le novomeške proštije, na katero so imeli deželni knezi pravico imenovati »svoje ljudi«,¹³⁰ ampak tudi proštiji pridruženo župnijo Šentrupert.¹³¹ Pokojni prošt, ki je bil eden glavnih pobudnikov ustanovitve novomeškega kapitlja, je namreč zadnjih 25 let svojega življenja zasedal položaj šentruperskega župnika, natančneje vse od leta 1474.¹³² Župnija v Šentrupertu je postala samostojna šele leta 1810; konec istega leta je bil razpuščen kapitelj.¹³³ Tako pod Jakobom Auerspergom kot pod Slatkonjo so za župnijo z gmotnega in dušnopastirskega vidika *de facto* skrbele druge osebe.¹³⁴ Kakor koli, prezentacijo je 23. julija 1500 potrdil generalni vikar oglejskega

125 Prim. Žnidaršič Golec, *Duhovniki*, str. 48–49; Žnidaršič Golec, *Vzroki in okoliščine*, str. 18–19.

126 Žnidaršič Golec, *Duhovniki*, str. 110–111; Žnidaršič Golec in Kokole, Jurij Slatkonja, str. 198.

127 Žnidaršič Golec, *Duhovniki*, str. 111; Žnidaršič Golec in Kokole, Jurij Slatkonja, str. 198.

128 O problematiki razumevanja pojmov »dvorna kapela« (*Hofkapelle*) in »grajska kapela« (*Burgkapelle*) ter opozorilu, da za »uradno ustanovno listino dunajske dvorne kapele« ni mogoče šteti Maksimilijanovega ukaza iz julija 1498, s katerim je Slatkonja imenovan za mojstra kapele (*singmaister*), gl. poglavje Marka Motnika v tej knjigi.

129 Listina je bila izstavljena v Überlingenu ob Bodenskem jezeru. Njen prepis najdemo v Nadškofijskem arhivu v Vidmu: AAU, ACAU, Acta Curiae, b. 346, fol. 301-2°. Prim. naslednjo opombo.

130 Imenovanje novomeških proštov si je pridržal že »prvi ustanovitelj« kapitlja, Maksimilijanov oče Friderik III. Nove kanonike so smeli voliti kapiteljski člani sami. Prim. Dolinar, Kapitelj, str. 15; Otorepec, Listine, str. 33.

131 AAU, ACAU, Acta Curiae, b. 346, fol. 301-2°: »Ad preposituram in Rudolffswerd vna cum eccl(es)ia S(ancti) Rudperti eidem anexa [...] cuius Jus p(at)ronatus ad nos spettare dinoscitur per obitum hon(orabilis) dilecti Jacobi de Ausperg ulti(mi) et immediati possessoris eiusdem ad p(re)se)ns vacantem hon(orabilem) deuotum nobis dilectum Georgium Slagonia prepositum Laybacensem cantorem nostrum [...] pre(se)ntamus.«

132 Steklasa, *Zgodovina*, str. 61–62, 66–71; Mlinarič, Novomeškemu kapitelju, str. 49–50.

133 Prim. Mlinarič, Novomeškemu kapitelju, str. 51–52, 69–70 (zemljevida); Steklasa, *Zgodovina*, str. 124–125; Dolinar, *Prošti*, str. 121.

134 Steklasa, *Zgodovina*, str. 72–73.

patriarha Francesco Mazono (Mazonus).¹³⁵ Slatkonjo ali njegovega zastopnika naj bi na proštijo umestil bodisi dekan ali kateri od kanonikov novomeškega kapitlja bodisi kak drug duhovnik oglejske škofije oziroma patriarhata. Osebnost ali prek pooblaščenca naj bi Slatkonja podal tudi prisego, in sicer arhidiakonu Slovenske Marke kot patriarhovemu predstavniku.¹³⁶

V času med prezentacijo in konfirmacijo na proštijo v Novem mestu si je Slatkonja na Dolenjskem pridobil še eno beneficijo, namreč župnijo Dobrnič, ki pa ni bila vtelesena novomeškemu kapitlju, ampak cistercijskemu samostanu v Stični.¹³⁷ Kot lahko razberemo iz poziva oglejskega generalnega vikarja Mazona stiškega opata z dne 3. julija 1499, je Slatkonji dobrniško župnijo na podlagi pravice do tako imenovane prve prošnje podelila kraljica Bianca Maria, Maksimilijanova druga (zakonita) žena.¹³⁸ Ker se takratni stiški opat Martin s podelitvijo ni strinjal in se je Slatkonja zoper njega pritožil pri patriarhu, je Mazono opata pozval, naj se zgleda v Vidmu (it. Udine).¹³⁹ Nesoglasja so se hitro podelila; že čez mesec dni, 3. avgusta 1499, sta opat Martin in konvent stiške cisterce na stalni vikariat oziroma župnijo Dobrnič prezentirala Slatkonjo.¹⁴⁰ 16. avgusta je sledila še patriarhova potrdilna listina.¹⁴¹ Ob tem zbode v oči dejstvo, da se v Mazonovem pozivu Slatkonja, pričakovano, navaja kot ljubljanski prošt in kantor kralja Maksimilijana, v prepisu prezentacijske listine in v prepisu konfirmacijske listine pa le kot duhovnik škofije Salzburg¹⁴² – morda zato, ker je bil Slatkonji mašniško posvečenje podelil salzburški škof oziroma nadškof.

135 AAU, ACAU, Acta Curiae, b. 346, fol. 301-2°. Prim. Dolinar, *Prošti*, str. 14.

136 AAU, ACAU, Acta Curiae, b. 346, fol. 301-2°: »te D(ominum) Georgium uel procuratorum tuum in realem et corporalem ipsius prepositure iuriumque et pertinentiarum predictarum possessionem, stallo in choro et loco in cap(itu)lo debite assignatur [...] in manibus Rev(erendi) D(omini) Archidiaconi Marchie Sclauonice pro nobis recipientis, per te uel procuratorem tuum prestes iuramentum«.

137 Prim. Mlinarič, *Stiška opatija*, str. 205; Höfler, *Gradivo*, str. 190.

138 AAU, ACAU, Acta Curiae, b. 344, c. 193v. O »preces primarie« prim. Haberkern in Wallach (ur.), *Hilfswörterbuch*, str. 490.

139 AAU, ACAU, Acta Curiae, b. 344, c. 193v. Drugače o odnosu opata Martina, ki naj bi župnijo sam namenil Slatkonji, Mlinarič, *Stiška opatija*, str. 249. Nesoglasja so se sicer nanašala tudi na vprašanje, ali morata stiška opat in konvent dobrniške župnike (župnijske vikarje) prezentirati oglejskemu patriarhu.

140 AAU, ACAU, Acta Curiae, b. 346, c. 217v (3. avgust 1499).

141 AAU, ACAU, Acta Curiae, b. 346, c. 217v (16. avgust 1499).

142 »Georgium Slakoyna pre(s)b(ite)rum Salczeburgensis dioc(esis) de vita morumque honestate multipliciter (sic!) commendatus [...]« (prezentacijska listina); »Georgio Slakoyna pre(s)b(ite)ro Salezburgensis dioc(esis)« (konfirmacijska listina).

Župnijska cerkev Marijinega Oznanjenja v Pičnu, do leta 1788 stolna cerkev (Istripedia, foto: Vladimir Bugarin, 2009)

Na tleh salzburške nadškofije je kot Slatkonjev sicer izpričan beneficij sv. Štefana na Lurnskem polju pri Požarnici (nem. Pusarnitz) na Koroškem, vendar ne že leta 1499 ali prej. Na ta beneficij je Slatkonjo 25. aprila 1500 salzburškemu nadškofu Leonhardu von Keutschachu prezentiral Maksimilijan.¹⁴³ V manj kot letu dni, pred 4. februarjem 1501, se je Slatkonja beneficiju odpovedal.¹⁴⁴ Devet let pozneje, 2. januarja 1510, je v virih dokumentiran Slatkonjev odstop s še enega beneficija, pri katerem je imel prezentacijsko pravico Maksimilijan, konfirmacijsko pa salzburški nadškof. Gre za beneficij pri kapeli sv. Odrešenika v kraju Trofaiach na Zgornjem Štajerskem.¹⁴⁵ Vprašanje, zakaj dobrniški prezentacijska in konfirmacijska listina Slatkonjo označujeta kot duhovnika salzburške (nad)škofije, ostaja v tej fazi raziskave odprto.

143 Prim. Žnidaršič Golec, *Duhovniki*, str. 109.

144 Žnidaršič Golec, *Duhovniki*, str. 109, op. 329.

145 Objava regesta listine, ki jo hrani Škofijski arhiv v Gradcu (*Diözesanarchiv Graz-Seckau*), na <https://www.monasterium.net/mom/AT-DAGS/Pfarrurkunden/II-333/charter?q=slatkonja>.

Škofija Pičen v habsburški Istri in drugi Slatkonjevi beneficiji do leta 1513

Glede na ukaz kralja Maksimilijana kranjskemu deželnemu glavarju¹⁴⁶ z dne 24. julija 1501 – naj v njegovem imenu Slatkonji izroči župnijo Stari trg pri Ložu, ki jo je ta prejel skupaj s pičensko škofijo –¹⁴⁷ moramo o Slatkonji kot prezentiranem oziroma izvoljenem škofu v Pičnu govoriti od leta 1501 naprej. Da letnica 1501 ni napačna, posredno potrjuje čas smrti dotedanjega škofa v Pičnu, Slatkonjevega rojaka Jurija Maningerja, ki je umrl nedolgo pred 15. julijem 1501.¹⁴⁸ Josip Mantuani je za najzgodnejši dokument, ki Slatkonjo omenja kot »electus Petinensis«, sicer štel listino, izdano v Klosterneuburgu 23. marca 1506,¹⁴⁹ a je Primož Simoniti pozneje opozoril, da je bil Slatkonja izvoljeni pičenski škof »že pred letom 1504«. ¹⁵⁰ V notarskem instrumentu z dne 2. novembra 1504 se omenja, kot je bilo že povedano, Slatkonjev generalni vikar v Pičnu, Nikolaj Poden,¹⁵¹ kar Grantley McDonald povezuje z domnevo, da je Slatkonja tedaj vodil škofijo kot administrator.¹⁵² Kot »electus« se Slatkonja navaja še v listini z začetka leta 1510,¹⁵³ koncept listine o poravnavi med njim in ljubljanskim škofom Krištofom Ravbarjem iz okoli leta 1510 pa Slatkonjo predstavlja kot »izvoljenega in potrjenega pičenskega škofa«. ¹⁵⁴ Brez kakršnega koli pridevnika, kot »škof v Pičnu«, se Slatkonja označuje ob ustanovitvi kaplanije sv. Sebastijana v Metliki na god sv. Janeza Krstnika 24. junija 1510.¹⁵⁵ Takrat je nastopil v vlogi prvopodpisane priče, kot »škof v Pičnu, kapelnik rimskega cesarskega veličanstva in prošt v Novem mestu«. ¹⁵⁶ Kakor koli, do dokončne potrditve Svetega sedeža je prišlo poleti 1513, ko je papež Leon X. Slatkonjo potrdil za škofa na Dunaju in v Pičnu obenem.¹⁵⁷

146 O glavarju Janezu Auerspergu s Šumberka, Maksimilijanovem »ljubljenču«, prim. Preinfalk, *Auerspergi*, str. 77–79, 450.

147 *Regesta Imperii*, XIV,3,1 n. 12236. O tem tudi v poglavju Grantleyja McDonald v pričujoči monografiji.

148 Höfler, *Oglejski generalni vikarji*, str. 80, op. 245.

149 Prim. Mantuani, Jurij Slatkonja, str. 306.

150 Simoniti, *Humanizem*, str. 185, op. 36.

151 Prav tam.

152 Tako Grantley McDonald v svojem poglavju v tej knjigi.

153 Gl. zgoraj op. 145.

154 Žnidaršič Golec, *Duhovniki*, str. 110. Točnejša datacija koncepta listine je najverjetneje leto 1513.

155 Prim. Smole, *Vicedomski urad*, str. 92–93 (z netočnim datumom 25. junij 1510).

156 ARS, SI AS 1, šk. 50, fasc. XIV, 2-1, Lit. M, str. 82: »Georgen Szlatkchoina Bischoff zw Byben, Röm(ischen) Kay(serlichen) May(estäts) etc. Capelmaister vnd Brobst zw Ruedolffswerth«. Tu kaže opomniti, da ne gre za izvirnik, temveč za leta 1574 nastali prepis ustanovne listine kaplanije.

157 Več v zvezi z vprašanjem konfirmacije oziroma cerkvenopravne potrditve Slatkonje za pičenskega škofa v poglavju Grantleyja McDonald. O prezentacijski in konfirmacijski pravici pri škofiji Pičen na splošno Dolinar, Bistum Peden, str. 564.

S sintagmo »episcopus Petinensis« je Slatkonja sicer označen tudi v nekaterih zapisih iz let od 1506 do 1509, ki se nanašajo na spor zaradi župnije Bloke in jih hrani Nadškofijski arhiv v Vidmu.¹⁵⁸ Jabolko tega spora, v katerem sta si stala nasproti Slatkonja in Lenart (Leonhard) Würffel, župnik in arhidiakon v Ribnici, je bilo vprašanje, komu pripada pravica do umestitve na bloško župnijo.¹⁵⁹ Po prepričanju Slatkonje in njegovih pravnih zastopnikov naj bi Bloke kot dušnopastirska postojanka, ki je nastala na tleh župnije Stari trg pri Ložu,¹⁶⁰ prešla v Slatkonjeve roke hkrati s starološko župnijo ob njegovem imenovanju za pičenskega škofa.¹⁶¹ Po drugi strani so ribniški župniki od konca 14. stoletja *de facto* potrjevali župnike v Starem trgu, v ribniški arhidiakonatu pa sta v tisti dobi spadali obe, starološka in bloška župnija.¹⁶² Kot kaže, se je Slatkonja zoper Würffla že prej pritožil pri Maksimilijanu, ki je za reševanje spora v zadevi bloške župnije – pa tudi beneficija sv. Petra v Ložu – pooblastil že omenjenega Petra Bonoma. Prezaposleni Bonomo, ki je v letih od 1497 do 1505 sam zasedal mesto župnika in arhidiakona v Ribnici,¹⁶³ je zadevo nato delegiral svojemu sorodniku Lenartu Bonomu, dekanu in kanoniku stolnega kapitlja v Trstu.¹⁶⁴

Kako se je spor razpletel, ne vemo,¹⁶⁵ vseeno pa glede na to, da je bil Slatkonja leta 1513 s cerkvene strani končno le potrjen na pičensko škofijo, domnevamo, da je spor dobil epilog, ki je bil zanj kolikor toliko ugoden. Kakor koli, novo, zadnje pomembno poglavje v Slatkonjevi duhovniški karieri se je odprlo tri leta pozneje. 1. marca 1513 je namreč Maksimilijan Slatkonjo prezentiral za škofa na Dunaju, 12. avgusta je prezentacijo potrdil Sveti sedež.¹⁶⁶ Papež Leon X. je poleg tega v posebni listini ukazal pridružitev pičenske škofije dunajski, vendar samo za čas do Slatkonjeve smrti. Obenem je novemu dunajskemu škofu dovolil obdržati proštiji v Ljubljani in Novem mestu, župnijo Moravče in beneficij sv. Jurija pri ljubljanski stolnici.¹⁶⁷ Druge cerkvene beneficije, med njimi

158 AAU, ACAU, Chiese a Parte Imperii, b. 704, fasc. 1, fol. 14r, 17r; b. 705, fasc. 1, fol. 12r, 14r; b. 705, fasc. 5, fol. 286r–v. Po drugi strani pa: »electi Petinensis« (10. marec 1509) v b. 704, fasc. 1, fol. 26r.

159 Prim. Koblar, Drobotnice, str. 32–33; Skubic, *Zgodovina Ribnice*, str. 110–111; Kebe, *Loška dolina*, str. 35–36.

160 Höfler, *Gradivo*, str. 153.

161 Ob inkorporaciji starološke župnije naj bi bila pičenski škofiji od Maksimilijana (začasno) vtelesena tudi župnija Bloke. Koblar, Drobotnice, str. 32.

162 Prim. Höfler, *Gradivo*, str. 149 (Stari trg pri Ložu), 153 (Bloke).

163 Skubic, *Zgodovina Ribnice*, str. 102–105 (108); Di Brazzano, *Pietro Bonomo*, str. 64.

164 Prim. AAU, ACAU, Chiese a Parte Imperii, b. 704, fasc. 1, fol. 14r–v; b. 705, fasc. 5, fol. 286r. O Lenartu Bonomu prim. Di Brazzano, *Pietro Bonomo*, str. 129.

165 Koblar, Drobotnice, str. 33.

166 Več v poglavju Grantleyja McDonalda v tej knjigi.

167 Prim. Dolinar, *Prošti*, str. 18.

najbrž župnijo Žužemberk, naj bi torej izgubil. Slatkonja je kot žužemberški župnik sicer izpričan dvakrat, spomladi 1504 in v zvezi z dolgom, ki naj bi ga vrnil do srede januarja 1515.¹⁶⁸ Leta 1504, natančneje 14. aprila 1504, je kralj Maksimilijan Slatkonji obljubil župnijo Treffen (slov. Trebinja) na Koroškem, delno zaradi Slatkonjevih zaslug, delno pa zato, ker je na njegovo prošnjo prepustil (neki) kanonikat enemu od Maksimilijanovih kaplanov.¹⁶⁹

Ob tem se v zvezi z omenjeno papeževo odločitvijo porajata dve vprašanji: prvič, kdaj je bil Slatkonja imenovan za župnika v Moravčah oziroma za beneficiata sv. Jurija v Ljubljani, in drugič, ali je beneficije, ki mu jih je bilo dovoljeno imeti še naprej, obdržal do konca življenja. Medtem ko na prvo vprašanje nimamo konkretnega odgovora – moravska župnija in ljubljanski beneficij sv. Jurija sta bila Slatkonji podeljena pač pred letom 1513 –, lahko na drugo odgovorimo pretežno nikalno. Kot je bilo že rečeno, se je Slatkonja ljubljanski proštiji odpovedal leto dni pred smrtjo,¹⁷⁰ v približno istem času pa se je odrekel tudi župniji Moravče. 19. maja 1521 iz Ljubljane poslano pismo Avgušтина Prygla, ki je do začetka leta 1520 pri Slatkonji na Dunaju opravljal službo kanclerja,¹⁷¹ vsebuje namreč poudarek, da je avtorja pisma na moravško župnijo imenoval papeški nuncij Girolamo Aleandro.¹⁷² Glede Avgušтина Prygla z vzdevkom Tyfernus (po njegovem rojstnem kraju Laško) dodajmo, da gre za mnogostranskega humanista, zbiralca rimskih napisov in arhitekta.¹⁷³ Kar zadeva ljubljanski beneficij sv. Jurija, je nanj Slatkonja resigniral že leta 1517, natančneje pred prezentacijo Ljubljčanca Gregorja Francka 27. julija 1517.¹⁷⁴ Pred 4. aprilom 1521 se je odrekel tudi proštiji v Novem mestu, ki naj bi jo zasedel Sebastjan Kolbek (Kolbegk).¹⁷⁵ Ob koncu prispevka naj vsaj deloma odgovorimo na vprašanji, ki smo se ju na nekaterih mestih že dotaknili. Prvo zadeva čas, ki ga je Slatkonji med daljšimi obdobji odsotnosti uspelo preživeti na Kranjskem,¹⁷⁶ drugo pa osebe, ki so namesto Slatkonje bedele nad njegovimi imenitnejšimi beneficiji oziroma zanj opravljale zahtevnejše cerkvenopravne naloge.

168 Na vir v zvezi z letom 1515 opozarja v svojem poglavju te knjige tudi Grantley McDonald.

169 *Regesta Imperii*, XIV 4,2 n. 21059.

170 Gl. poglavje Grantleyja McDonalda.

171 Simoniti, *Humanizem*, str. 84. Naslovnik pisma je bil ljubljanski škof Krištof Ravbar.

172 Simoniti, *Humanizem*, str. 84–85 (z objavo pisma v op. 10).

173 Simoniti, Tyfernus; Žnidaršič Golec in Kokole, Jurij Slatkonja, str. 199.

174 Žnidaršič Golec, *Duhovniki*, str. 111, 243–244, 305.

175 Več o tem v poglavju Grantleyja McDonalda. Prim. Dolinar, *Prošti*, str. 20–21, kjer se kot Slatkonjev naslednik na položaju novomeškega prošta – očitno netočno – navaja Jakob Nikolaj.

176 Glede ozemlja Kranjske, vključujočega habsburško Istro s Pazinom kot središčem in z bližnjim Pičnom, gl. zemljevid v Bajt in Vidic (ur.), *Slovenski zgodovinski atlas*, str. 112.

Slatkonjeva osebna navzočnost in njegovi zaupniki na Kranjskem med letoma 1495 in 1513

Virov, ki se nanašajo na Slatkonjevo navzočnost v domači deželi, je malo. Na podlagi carinskega oprostilnega pisma, ki ga je Slatkonji za pot v Ljubljano na božič 1505 v Innsbrucku izdal kralj Maksimilijan,¹⁷⁷ sklepamo, da je Slatkonja začetek leta 1506 dočakal v rojstnem mestu. Da bi se iz Ljubljane napotil še h kateremu od sedežev svojih beneficijev na Kranjskem, je mogoče, a ne prav verjetno. 23. marca 1506 so avguštinski kanoniki v Klosterneuburgu z listino potrdili sprejem Slatkonje v njihovo duhovno bratovščino.¹⁷⁸ Glede na to, da se je tega leta Slatkonja mudil na Dunaju – njegova dunajska bivanja so bila resda relativno kratka in redka,¹⁷⁹ – bi utegnil biti pri izstavitvi klosterneburške listine osebno navzoč. Vir, ki Slatkonjo nedvoumno postavlja na Kranjsko, konkretno v Metliko, je v tem prispevku že navedena ustanovna listina oltarnega beneficija sv. Sebastijana v župnijski cerkvi sv. Nikolaja, izdana 24. junija 1510.¹⁸⁰ Slatkonja je to listino pečatil kot prva od naprošenih prič.¹⁸¹ Nato ga slabih pet let pozneje srečamo v Ljubljani, zdaj že kot dunajskega škofa, ko v listini z dne 3. junija 1515 o sebi pravi, da ga ni bilo že dolgo časa v deželi.¹⁸² To da je tudi eden od razlogov, da še ni mogel poskrbeti za uresničitev poslednje volje ljubljanskega dekana Nikolaja Podna.¹⁸³ Slatkonja, ki si ga je Poden izbral za izvršitelja poroke (domnevno 1505), je uresničevanje oporočnih določil pokojnega dekana zato raje prepustil ljubljanski krojaški bratovščini.¹⁸⁴ Trditev, da je prišel v Ljubljano še spomladi 1516, je po drugi strani napačna.¹⁸⁵ Listino, s katero je 20. maja 1516 ob soglasju škofa Krištofa Ravbarja podelil odpustke ljubljanski kapeli vseh svetnikov, je nastala na Dunaju in ne v Ljubljani.¹⁸⁶

177 Prim. Höfler, O nekaterih slovenskih skladateljih, str. 89, in poglavje Grantleyja McDonalda v tej monografiji.

178 Za transkripcijo te listine, shranjene v Škofijskem arhivu na Dunaju (*Diözesanarchiv Wien*), se iskreno zahvaljujem kolegu Grantleyju McDonaldu.

179 Prim. poglavje Marka Motnika v tej monografiji.

180 ARS, SI AS 1, šk. 50, fasc. XIV, 2-1, Lit. M, str. 82.

181 Prim. Smole, *Vicedomski urad*, str. 92–93 (z netočnim datumom 25. junij 1510).

182 Prim. navedek o Slatkonjevem dolgu iz računske knjige iz zapuščine pokojnega ljubljanskega trgovca Žige Mospacherja: »Her Jorg Slackhona pfarer zw Seissnberg soli gebn fl 1 kr 22 sein so er schwldig beleibt sino 15 zenaro im 1515 jar [...]«. Vilfan, Otorepec in Valenčič (ur.), *Ljubljanski trgovski knjigi*, str. 119.

183 Žnidaršič Golec, *Duhovniki*, str. 126, op. 458.

184 Žnidaršič Golec, *Duhovniki*, str. 126.

185 Žnidaršič Golec, *Znameniti Kranjec*, str. 29.

186 Žnidaršič Golec, *Duhovniki*, str. 110–111, op. 337.

V pričujočem prispevku večkrat imenovani Nikolaj Poden je bil eden od Slatkonjevih pomembnejših, če ne najpomembnejši zaupnik na Kranjskem. Slatkonjo je zastopal že leta 1499 ob umestitvi na stolno proštijo v Ljubljani.¹⁸⁷ Poden, ki se je, sodeč po zapisu v *acta graduum* padovske univerze, konec februarja 1485 mudil v Padovi,¹⁸⁸ je imel v ljubljanskem kapitlju kanonikat, od jeseni 1499 pa dekanat, tj. drugi najvišji položaj v kapitlju.¹⁸⁹ Pomenljivo je, da je leta 1490, v času nezasedenosti ljubljanskega škofovskega sedeža, kot *vicarius sede vacante* podelil dimisorije dvema klerikoma ljubljanske škofije, ki sta bila nato v Kopru posvečena v subdiakona.¹⁹⁰ Z vidika Slatkonjeve karijerne poti v Cerkvi si posebno omembo zasluži podatek, da je od konca osemdesetih let 15. stoletja Poden župnikoval v Žalcu. Ta župnija je bila namreč inkorporirana cistercijanskemu samostanu v Stični – tako kot Dobrnič in Žužemberk, ki ju je pozneje prejel Slatkonja.¹⁹¹ Poleg Podnovega prevzema ljubljanske proštije v Slatkonjevem imenu kaže na tesno povezanost obeh duhovnikov troje: da si je Slatkonja Podna izbral za »generalnega vikarja« pri upravljanju pičenske škofije, da ga je ta očitno nadomeščal ali vsaj občasno zastopal pri vodenju župnije (in arhidiakonata) Radovljica¹⁹² ter da je Poden domnevno leta 1505 Slatkonjo, kot že rečeno, domnevno imenoval za izvršitelja svoje oporoke.¹⁹³ Zgovoren je tudi podatek, da je v Podnovem testamentu predvidena duhovna ustanova pevcem pri ljubljanski stolni cerkvi predpisovala obsežne poustvarjalne naloge, med drugim izvajanje rednih petih maš in rekviemov ter petje *Recordare, Domine*.¹⁹⁴ Usoda ustanove, ki jo je želel vpeljati leta 1507 umrli Poden, ni znana.¹⁹⁵

Kot prošt v Novem mestu in imetnik nekaterih drugih beneficijev na Dolenjskem oziroma Notranjskem se je Slatkonja precej opiral na novomeškega dekana Mihaela Sterlekerja (Sterlekar). Preden je Sterleker leta 1497 postal dekan, je že opravljal službo župnika v Šmarju pri Ljubljani (danes Šmarje - Sap),

187 Prim. Žnidaršič Golec in Kokole, Jurij Slatkonja, str. 199.

188 O vsebini zapisa in njegovem ne povsem jasnem kontekstu Žnidaršič Golec, Socialne vezi, str. 88.

189 Žnidaršič Golec, *Duhovniki*, str. 125.

190 ADT, ADC, b. 2/1, Dimissoria ad ordines, fol. 219r, 18. december 1490. Za podatek se lepo zahvaljujem kolegu Juretu Volčjaku.

191 Žnidaršič Golec, *Duhovniki*, str. 125. Kot žužemberški župnik je Slatkonja v doslej znanih virih sicer dokumentiran dvakrat. *Regesta Imperii*, XIV 4,2 n. 21059; Vilfan, Otorepec in Valenčič (ur.), *Ljubljanski trgovski knjigi*, str. 119. Prim. zgoraj op. 168 in 182.

192 Prim. Žnidaršič Golec, *Duhovniki*, str. 110, 125–126.

193 Prim. Žnidaršič Golec in Kokole, Jurij Slatkonja, str. 198–199.

194 Prim. Höfler, Tokovi, str. 31; Žnidaršič Golec in Kokole, Jurij Slatkonja, str. 208; poglavje Katarine Šter v tej knjigi.

195 Žnidaršič Golec, *Duhovniki*, str. 126; Žnidaršič Golec in Kokole, Jurij Slatkonja, str. 208.

Slatkonjev škofovski grb po imenovanju za dunajskega škofa leta 1513
(Wikimedia Commons)

po smrti Jakoba Auersperga leta 1499 pa je bil izvoljen še za dolnjskega arhidiakona.¹⁹⁶ Listine iz časa od 1500 naprej Sterlekerja kot nosilca druge dignitete v novomeškem kapitlju v proštovi odsotnosti navajajo na prvem mestu.¹⁹⁷ Njegovo ime se pojavlja tudi v sporu med Slatkonjo in Lenartom Würfflom zaradi župnije Bloke. Po mnenju Würfflove strani naj bi bil Sterleker, ki ga je leta 1509 za enega od dveh razsojevalcev v sporu določil oglejski patriarh, neprimeren že zato, ker je bil kot dekan podrejen Slatkonji.¹⁹⁸ Še bolj pristranski naj bi bil drugi pooblaščen sodnik v tem sporu, gorenjski arhidiakon Matija Operta, ki naj bi bil velik Slatkonjev podpornik in prijatelj.¹⁹⁹ Drugim Slatkonjevim zapužnikom in manj vidnim posameznikom, ki so skrbeli za gmotni blagor in/ali dušno pastirstvo pri Slatkonjevih kuratnih beneficijah, se bodo morale posvetiti nadaljnje raziskave.

196 Žnidaršič Golec, *Duhovniki župnije Šmarje*, str. 118–119.

197 Baraga, *Kapiteljski arhiv*, str. 111–112, št. 173; str. 112, št. 174; str. 117, št. 184. V zvezi s Slatkonjevo odsotnostjo prim. še prav tam, str. 125, št. 202; str. 127–128, št. 206.

198 Prim. Skubic, *Zgodovina Ribnice*, str. 37.

199 AAU, ACAU, *Chiese a parte Imperii*, b. 704, fasc. 1, fol. 26r. Za posredovano transkripcijo zapisa z dne 10. marca 1509 (in druge zapise iz tega sklopa građiva) dolgujem zahvalo Grantleyju McDonaldu. Glede Operte gl. zgoraj op. 87.

Sklep

Pričujoča razprava s pritegnitvijo nekaterih do zdaj spregledanih ali nepoznanih virov in deloma na novo koncipirano analizo zbranega gradiva Slatkonjev življenjepis dopolnjuje in popravlja, pri čemer možnosti za izboljšave niso izčrpane. Po eni strani lahko pričakujemo, da se bo v ne tako daljni prihodnosti našel kak nov relevanten dokument, po drugi strani pa obravnava problematike Slatkonjevega socialnega zaledja, vključena v razpravo, opozarja na kontekste in povezave, ki bi jih kazalo v prihodnje pozorneje in podrobneje preučiti. Na ta način bi lahko ne le nadgradili prikaz Slatkonjevega življenja, ampak tudi revidirali življenjepis katerega od njegovih sodobnikov oziroma sopotnikov. Slatkonjo, ki se je rodil v ljubljanski meščanski družini Slakonja – iz nje je v prvi polovici 15. stoletja izšel vsaj en duhovnik –, so na življenjski in karierni poti spremljali Ljubljančani, drugi Kranjci, Goričani, Spodnještajerci, Tržačani ter osebe iz drugih krajev in okolij, delujoče predvsem na univerzi na Dunaju ali v družbi in službi Maksimilijana I.

S Slatkonjevo duhovniško kariero, ki ji je v tem prispevku namenjena osrednja pozornost, se je tesno prepletala njegova kariera vladarjevega glasbenika. Kot Maksimilijanovega »pevca in kaplana« ter ljubljanskega stolnega kanonika predstavlja Slatkonjo najstarejša zadevna pisna sled, segajoča v poletje 1495. Do prve opaznejše spremembe, ki pa je bila, kar zadeva Slatkonjevo glasbeno delovanje, manj prelomna, kot bi se lahko zdelo,²⁰⁰ je prišlo tri leta pozneje. 20. julija 1498 Maksimilijan Slatkonjo namreč imenuje (za) »pevskega mojstra« (*Singmeister*), v manj kot letu dni ga nato nagradi s proštijama v njegovi rojstni deželi: proštijo stolnega kapitlja v Ljubljani (umestitev 10. februarja 1499) in proštijo kolegiatnega kapitlja v Novem mestu (prezentacija 28. aprila 1499). Kronološko zelo blizu sta tudi Slatkonjevo napredovanje v »višjega pevca«, izkazano v zapisu z dne 16. aprila 1501 – kmalu zatem Slatkonja napreduje v kapelnika (*Capellmeister*) –, in prezentacija na škofijo Pičen po 24. juliju 1501. Časovno bolj ali manj sovpadata še Slatkonjeva pridobitev naslova višji kapelnik (*obriester Capellmeister*) in imenovanje na dunajsko škofijo, oboje v letu 1513. Omenjeni napredovanji pomenita vrhunec Slatkonjevega vzpenjanja v hierarhiji tako Cerkve kot glasbene kapele Maksimilijana I.

200 Prim. poglavje Marka Motnika v pričujoči monografiji.

Grantley McDonald

JURIJ SLATKONJA KOT DUNAJSKI ŠKOF

Od 16. do začetka 19. stoletja je bila dinastija Habsburžanov skorajda sinonim za Sveto rimsko cesarstvo. Vendar so se Habsburžani povzpeli do cesarske oblasti manj kot dve desetletji prej, preden se je 21. marca 1456 v Ljubljani rodil Jurij Slatkonja. V 15. stoletju je bil njihov položaj na cesarskem prestolu še vedno negotov. Da bi bolje razumeli pomen Slatkonjeve kariere kaplana in kapelnika Maksimilijana I. ter nato dunajskega škofa, je treba njegovo karierno pot obravnavati v kontekstu dinastičnih, ozemeljskih in kulturnih ambicij Habsburžanov ter njihovih odnosov s Svetim sedežem in cesarstvom.

* Poglavje je nastalo v okviru raziskovalnih projektov *The court chapel of Maximilian I: between art and politics* (FWF Project Number P 28525-G26) in *Managing Maximilian (1493–1519): Persona, Politics, and Personnel through the Lens of Digital Prosopography* (FWF SFB F92). Del izsledkov teh raziskav je bil prvič predstavljen na simpoziju *Jurij Slatkonja (21. 3. 1456–26. 4. 1522): Od Kranjske do Dunaja*, ki je 15. septembra 2022 potekal v dvorani Slovenske matice v Ljubljani.

Habsburžani in Cerkev

Petindvajsetletni Friderik III. Habsburški (1415–1493), avstrijski vojvoda, je bil leta 1440 izvoljen in dve leti pozneje okronan za rimskega kralja v Aachnu.¹ Leta 1452 je bil kot prvi Habsburžan, ki ga je doletela ta čast, v Rimu kronan za cesarja Svetega rimskega cesarstva. Kljub visokemu položaju so bila Friderikova sredstva omejena, poleg tega so njegovo politično učinkovitost na eni strani hromili kronični spori z bratom Albrehtom VI. (1418–1463), ki si je želel deliti vladavino, na drugi pa turški vpadi in ekspanzionistična politika ogrskega kralja Matije Korvina (1443–1490). Friderikovo zavezništvo z vrhovnim poglavarjem katoliške Cerkve, ki je vseskozi varovalo njegovo oblast pred nasprotniki, je bilo formalizirano z dunajskim konkordatom; Friderik ga je sklenil z Nikolajem V. leta 1448. Izvolitev nekdanjega Friderikovega tajnika Enea Silvia Piccolominiya (1405–1464) za papeža Pija II. leta 1458 je okrepila cesarjev dostop do cerkvene oblasti, posebej v času pontifikata tega papeža.

Opogumljen zaradi poglobljenih odnosov s papežem se je Friderik zdaj pogajal o ustanovitvi treh novih škofij na ozemlju svojih prednikov, tj. v dolnje-avstrijskih deželah (nem. Niederösterreich). Območje se ujema z ozemljem današnjih avstrijskih zveznih dežel Zgornja Avstrija, Spodnja Avstrija, Štajerska in Koroška, glavnino Slovenije in manjšim delom hrvaške Istre. Leta 1462 je Pij II. potrdil ustanovitev ljubljanske škofije, ki se je odcepila od oglejskega patriarhata. Med svojim drugim potovanjem v Rim je Friderik ob božiču leta 1468 Pijevega nasledniku Pavlu II. predložil dve pobudi: prvič, da se obnovi že stoletje mirujoči postopek za kanonizacijo avstrijskega mejnega grofa Leopolda III. (umrl 1136), in drugič, da Pavel odobri ustanovitev dveh novih avstrijskih škofij s sedežema na Dunaju in v Dunajskem Novem mestu (nem. Wiener Neustadt). Obe pobudi sta izhajali iz Friderikove želje po promociji pobožnosti in slave Avstrije ter njene vladarske hiše.² Papež Pavel II. je buli o ustanovitvi dunajske in dunajskonovomeške škofije izdal leta 1469, a se je razglasitev bule *In supremae dignitatis specula*, s katero je bila dunajska škofija formalno ustanovljena, zavlekla vse do 17. septembra 1480. Prva od izdanih bul je dunajsko cerkev sv. Štefana povzdignila v stolnico ter Frideriku in njegovim naslednikom podelila patronat in pravico do prezentacije pri vseh beneficijah in dostojanstvih (položajih prošta, dekana, kuratorja ali ekonoma, kantorja in učitelja) v novi škofiji. Prenos mnogih pravic in celo dotacije prošta na novega

1 Več o Frideriku III. gl. Koller, *Kaiser Friedrich III.*

2 Loidl, *Geschichte des Erzbistums Wien*, str. 21–22.

dunajskega škofa in njegove naslednike je takoj sprožil trenja z dunajskim kapitljem – to je bil sod smodnika, ki ga bo Slatkonji nedolgo po njegovi izvolitvi razneslo v obraz. Poleg treh škofijskih ustanov je Friderik postavil ali obnovil več pomembnih cerkva, med drugim imenitno kapelo (zdaj katedralo) sv. Jurija na gradu v Dunajskem Novem mestu in župnijsko cerkev (zdaj katedralo) sv. Egidija ob vojvodskem dvoru v Gradcu, ki je v času, ko je Friderik bival v mestu, služila kot dvorna cerkev.

Friderikov sin in naslednik Maksimilijan I. je bil leta 1486 okronan za rimskega kralja, od leta 1508 do smrti leta 1519 pa je vladal kot izvoljeni cesar Svetega rimskega cesarstva.³ Maksimilijanov politični oder je bil sicer večji od očetovega. Po poroki z Marijo Burgundsko leta 1478 je vzpostavil dvor, ki se je zadrževal predvsem v Bruggeu in Bruslju. Tu je Maksimilijana očarala bogata burgundska dvorna kultura, zanimala pa so ga tudi navade, povezane z vladanjem in upravo. Vendar je njegov politični položaj po Marijini nepričakovani smrti leta 1482 postal negotov, saj so mu flamska mesta in stanovi skušali odvzeti oblast. Več kot desetletje je Maksimilijan vladal kot regent namesto svojega sina Filipa Lepega (1478–1506). Leta 1491 je od bratranca Sigmunda (1427–1496) prevzel oblast na Tirolskem in za glavno rezidenco določil Innsbruck. Ko je Filip leta 1494 postal polnoleten, mu je Maksimilijan podelil izključno oblast nad Burgundsko Nizozemsko. Po Filipovi smrti leta 1506 je Maksimilijan za tamkajšnjo guvernerko imenoval svojo hčer Margareto.

Maksimilijan na Dunaju nikoli ni preživel prav veliko časa. V mestu je bil od oktobra do decembra 1462, ko so uporni privrženci očetovega brata Albrehta oblegali grad, na katerem je bil skupaj z očetom in družino; avgusta 1490, ko je po smrti Matije Korvina ponovno zavzel Dunaj; od oktobra 1493 do februarja 1494, ko je po očetovi smrti prevzel oblast; februarja in julija 1506 ter maja 1514; julija 1515, ko se je srečal s kraljem Ogrske in Češke ter kraljem Poljske in se udeležil porok svojih vnukinje in vnuka; septembra in oktobra 1517. Kljub temu, da je Maksimilijan v mesto prišel le občasno, je Dunaj ostajal politično, gospodarsko, cerkveno in kulturno središče, ki je bilo ključnega pomena za Maksimilijanove dedne dežele, pa tudi prizorišče pomembnih političnih dogodkov. Eden teh je bilo že omenjeno srečanje Maksimilijana z ogrsko-češkim kraljem in kraljem Poljske, med katerim je 22. julija 1515 prišlo tudi do dvojne poroke, sklenitve dinastične zveze, ki bo Habsburžanom kmalu prinesla ogrsko in češko krono. Že avstrijski vojvoda Rudolf IV. (1358–1365) je na Dunaju vzpostavil pomembne ustanove, zavestno posnemajoč ustanove

3 O Maksimilijanu gl. Wiesflecker, *Maximilian I.*

cesarja Karla IV. (1346–1378) v Pragi in njeni okolici. Prva Rudolfova ustanova je bil kapitelj sekularnih kanonikov (1358) s sedežem pri dunajski grajski kapeli (*Burgkapelle*), prestavljen leta 1365 k cerkvi sv. Štefana. Druga je bila dunajska univerza, ki jo je Rudolf ustanovil leta 1365.⁴ Z vsemi tremi habsburškimi ustanovami na Dunaju, tako grajsko kapelo kot kolegiatnim in pozneje stolnim kapitljem ter univerzo, je bil tesno povezan tudi Slatkonja. V primerjavi s Friderikom III. je njegov sin Maksimilijan posegel po širšem naboru izražanja vladarskega položaja. Da bi promoviral želeno samopodobo in tako legitimiral svojo oblast, je izkoristil priložnosti, ki jih je ponujal razmeroma nov medij – tisk. Čeprav se je pri uveljavljanju oblasti bolj kot Friderik zanašal na vojaške akcije, je ustvaril tudi večji kulturni kapital kot njegov oče. Kot bomo videli, je imel pri uresničevanju kulturnih vidikov Maksimilijanovega političnega programa pomembno vlogo Slatkonja, še zlasti na Dunaju.

Slatkonjevo izobraževanje in zgodnja kariera

Jurij Slatkonja se je rodil 21. marca 1456 v Ljubljani, glavnem mestu vojvodine Kranjske, kot je zapisano na njegovem nagrobniku v stolni cerkvi sv. Štefana na Dunaju. Kot je ugotovil Janez Höfler, Slatkonja v Ljubljani v 15. in 16. stoletju ni bil pogost priimek.⁵ Tako lahko s precejšnjo gotovostjo domnevamo, da je bil Jurij Slatkonja v sorodu z duhovnikom Janezom Slatkonjo (Slakonjo),⁶ ki je med letoma 1434 in 1444 izpričan pri cerkvi sv. Petra v Ljubljani in bi utegnil biti povezan z dvorom Friderika III.⁷ Če je bilo tako, je Jurij pripadal družini, v kateri so znali brati in pisati ter bili v stiku s svetno oziroma cerkveno politiko. Pri osemnajstih letih se je Slatkonja 11. oktobra 1474 vpisal na univerzo v Ingolstadt, vendar je tu ostal le en semester.⁸ 14. aprila 1475 se je kot študent avstrijske nacije vpisal na dunajsko univerzo in tam 17. januarja 1477

4 Gl. Wagner, *Universitätsstift und Kollegium*.

5 Höfler, Ljubljana - Lubiana - Laibach um 1500, str. 47. Za več podrobnosti o Slatkonjevem družinskem poreklu in njegovih zgodnjih letih gl. poglavje Lilijane Žnidaršič Golec v tej knjigi.

6 Prim. razdelek »Slatkonjev priimek – Slatkonja ali Slakonja?« v poglavju Lilijane Žnidaršič Golec.

7 Janez (Johannes) Slatkonja se 30. novembra 1434 pojavlja kot priča v listini, izdani pri sv. Petru v Ljubljani; gl. DOZA, Urk. 3344. Janez Slatkonja je 25. marca 1444 naveden kot priča v listini, v kateri je Štefan Aloch de Stain, kaplan in *continuus commensalis* Friderika III., naveden kot župnik pri sv. Petru v Ljubljani. StiANK, Urkunde 1444 III 25.

8 Pölnitz in Wolff (ur.), *Die Matrikel*, stolp. 52, št. 44. Ta faza Slatkonjeve kariere Josipu Mantuaniju ni bila znana. Gl. Mantuani, Jurij pl. Slatkonja, str. 301–302.

Slatkonjev ekslibris v knjigi *Iasonis de mayno super prima parte digesti veteris*, Benetke, 1500

(Avstrijska nacionalna knjižnica, Dunaj, Ink. 10.A.3)

kot drugi med osemnajstimi sošudenti prejel naziv bakalavra (*baccalaureus*).⁹ Nato Slatkonja za skoraj dve desetletji izgine iz znanih virov. Pojav njegovega ekslibrisa v več pravnih delih sicer kaže, da je po doseženem bakalavreatu študiral cerkveno pravo.¹⁰

Ohranil se je zanimiv vir, iz katerega je vidno, da je bil Slatkonja morda povezan že z dvorom Friderika III., ki je umrl avgusta 1493. Register listin v arhivu ljubljanskega škofa Krištofa Ravbarja (Rauber), sestavljen okoli leta

9 UAW, M 3, fol. 57r; UAW, Ph 8, fol. 266r. Prim. Szaivert in Gall (ur.), *Die Matrikel der Universität Wien*, str. 148 (1475 IA 102).

10 Njegov ekslibris ga označuje kot izvoljenega škofa v Pičnu, kar je postal z vladarjevim imenovanjem leta 1501. Ob tem je treba opozoriti, da so bili ekslibrisi lahko dodani nekaj časa po pridobitvi knjig. Slatkonjev ekslibris je domnevno nastal pred njegovim imenovanjem za dunajskega škofa, saj bi bili sicer na ekslibrisu navedeni obe škofiji.

1535, povzema pismo, v katerem je bilo Slatkonji naročeno, naj v Gornji Grad, rezidenco ljubljanskega škofa, prinese nekaj srebra, ki ga je Friderik naročil za slike, domnevno za okvirje.¹¹ Žal je izvirnik pisma, ki bi vseboval več podrobnosti ali vsaj natančnejši datum, izgubljen.

Slatkonjevi zgodnji beneficiji

Slatkonja je prvič dokumentiran na Maksimilijanovem dvoru 26. julija 1495, ko mu je Maksimilijan obljubil prvi beneficij, ki bi Slatkonji prinašal do 200 goldinarjev dohodkov na leto.¹² Kmalu zatem mu je obljubil župnijo sv. Martina v Dobu pri Domžalah, ko bi se ta izpraznila, verjetno kot izpolnitev svoje prejšnje obljube.¹³ Zgodnejša Maksimilijanova listina Slatkonjo omenja kot kanonika ljubljanske stolne cerkve, poleg tega pa sporoča, da je bil najbrž že nekaj časa njegov kaplan in pevec.¹⁴ Kmalu zatem je Maksimilijanov tajnik Peter Bonomo prosil Vergila Lunsona, tajnika v cesarski pisarni, naj stori vse, kar je v njegovi moči, da bi pomagal Slatkonji, ki mu je bil Bonomo dolžan.¹⁵ Ta izmenjava mnenj kaže, kako je cesarsko pokroviteljstvo teklo po več posredniških kanalih, v tem primeru prek vladarjeve pisarne.

28. julija 1495 je Maksimilijan jezen pisal ljubljanskemu stolnemu kapitlju in ponovil svojo zgodnejšo zahtevo, naj Slatkonji izplača vse njegove dohodke, tudi za čas, ko je bil na dvoru in odsoten iz stolnice.¹⁶ Poskrbi naj, da bo kapitelj Slatkonji izplačal celoten znesek, je 31. julija 1495 Maksimilijan posebej naročil škofu Ravbarju.¹⁷ To vprašanje se je znova pojavilo leta 1503. Potem ko se je Slatkonja pritožil, da mu je stolni kapitelj prenehal nakazovati plačila, je Maksimilijan kapitlju ukazal, naj Slatkonji plačuje 80 goldinarjev letno, če bi bil odsoten zaradi dvornih zadev, in celoten dohodek, če bi pri stolni cerkvi rezidirал.¹⁸ Odnosi med Slatkonjo in škofom Ravbarjem so ostali napeti tudi

11 NŠAL, GG A, fasc. 17, Registraturbuch 1535, fol. 67v (48v). Zahvaljujem se Lilijani Žnidaršič Golec za pomoč pri iskanju tega dokumenta.

12 ÖStA HHStA, rrb JJ, fol. 172r. Slatkonjeva cerkvena kariera na Kranjskem je podrobneje obdelana v poglavju Lilijane Žnidaršič Golec v pričujoči monografiji.

13 ÖStA, rrb JJ, fol. 244v. Uradna obljuba patrona beneficija, da bo nekomu podelil beneficij, ko se bo ta izpraznil, je v kanonskem pravu znana kot »ekspektanca«.

14 Za ta čas žal ne razpolagamo z viri o plačilih članom Maksimilijanove kapele, zato ne moremo natančno vedeti, kdaj je Slatkonja nastopil službo pri Maksimiljanu.

15 ÖStA HHStA, rrb JJ, fol. 244v.

16 ÖStA HHStA, rrb JJ, fol. 250r.

17 ÖStA HHStA, rrb JJ, fol. 166r.

18 NŠAL, KAL, Spisi, fasc. 198/2. Prim. tudi poglavje Lilijane Žnidaršič Golec v tej knjigi.

po Maksimilijanovem posredovanju. Okoli leta 1510 sta Slatkonja in Ravbar podpisala kompromisni dogovor, s katerim naj bi poravnala več starih medsebojnih računov. Nekateri od teh so se nanašali na pristojnosti nad župnijo Radovljica, drugi pa na Slatkonjevo trditev, da je škof Ravbar nezakonito hranil premoženje in oblačila, ki so pripadala Slatkonji in so bila spravljena v skrinji pokojnega prijatelja Gašperja Ravbarja, generalnega vikarja ljubljanske škofije »v svetnih zadevah« (*gubernator des Stiffts Laibach*). Po drugi strani pa se je Ravbar pritožil, da je kranjski deželni vicedom Jurij Rainer (pl. Rain), ki je verjetno deloval po Slatkonjevem navodilu, tik pred smrtjo ljubljanskega kanonika Nikolaja Podna odnesel skrinjo, shranjeno v Podnovi hiši.¹⁹

Leta 1499 je Maksimilijan podelil Slatkonji nadaljnje beneficije v njegovi rojstni Kranjski. Proštijo ljubljanske stolne cerkve je 10. februarja 1499 v Slatkonjevem imenu prevzel njegov pooblaščenec, že imenovani Nikolaj Poden.²⁰ 28. aprila 1499 je Maksimilijan Slatkonjo prezentiral na proštijo kolegiatnega kapitlja v Novem mestu, kapitlja, ki ga je ustanovil Friderik III., Maksimilijan pa še dodatno gmotno podprl. Skupaj z novomeško proštijo je Slatkonji tedaj pripadla kapitlju pridružena župnija Šentrupert.²¹ Kot novomeški prošt je izvajal Maksimilijanovo cerkveno politiko na Kranjskem, tako denimo v zvezi z nameravano inkorporacijo baje skoraj prazne cisterce v Kostanjevici na Krki novomeškemu kolegiatnemu kapitlju.²² Maksimilijan je pri tem zagrozil, da bo vsakdo, ki bo oviral Slatkonjo in kapitelj, deležen njegove nejevolje.²³ Bianca Maria, Maksimilijanova druga (zakonita) žena, je ob kronanju za kraljico Slatkonji obljubila župnijo Dobrnič,²⁴ in sicer prek instituta »pravice do prve prošnje«. ²⁵ Ko se je ta župnija leta 1499 izpraznila, je Slatkonja svojo zahtevo poslal opatu Martinu iz Stične, ki je imel pravico do imenovanja. Po kratkem pravnem sporu je generalni vikar oglejskega patriarha imenovanje potrdil.²⁶

25. aprila 1500 je Maksimilijan Slatkonjo prezentiral za kaplana sv. Štefana v Lurnfeldu pri Špitalu ob Dravi (Spittal an der Drau). Kaplansko mesto

19 NŠAL, ŠAL Ž, Radovljica, fasc. 270, K:IV:ii. Prim. Žnidaršič Golec, *Duhovniki*, str. 110.

20 ÖStA HHStA, RK, Maximiliana, 42-1-8-84, fol. 396r.

21 AAU, ACAU, Acta Curiae, b. 346, fol. 232r (301r).

22 Op. ur.: Do inkorporacije sicer ni prišlo. Prim. Mlinarič, Novomeškemu kapitlju, str. 50–51.

23 ÖStA HHStA, RK, Maximiliana, 15 (alt 9a), Konv. 2, fol. 22r; RK, Maximiliana, 16 (alt 9b, Konv. 1), fol. 211r–v.

24 AAU, ACAU, Acta Curiae, b. 344, fol. 193v.

25 *Preces primariae* zadevajo pravico novega vladarja, da cerkvene ustanove na njegovem ozemlju na naslednji prosti beneficij, ki je v njihovi pristojnosti, imenujejo tistega kandidata, ki ga ob prevzemu oblasti v listini navede vladar.

26 AAU, ACAU, Acta Curiae, b. 346, fol. 217v. Gl. tudi poglavje Lilijane Žnidaršič Golec v pričujoči monografiji.

se je sprostilo po smrti prejšnjega kaplana Johannesesa Wüstensteinerja, člana kapеле Friderika III.²⁷ Slatkonja se je kaplaniji odpovedal pred 4. februarjem 1501, manj kot deset mesecev po tem, ko je bil nanjo prezentiran.²⁸ Dobro leto pozneje, 24. julija 1501, je Maksimilijan obvestil Janeza Auersperga, kranjskega deželnega glavarja, da namerava Slatkonji podeliti župnijo Stari trg pri Ložu in škofijo Pičen (hrv. Pićan), majhno podeželsko škofijo v Istri, najjužneje ležečo na habsburškem ozemlju.²⁹ Potem ko je krajevni plemič Nikolaj Dürrer (von Dürr) izpodbijal Slatkonjevo imenovanje na župnijo Stari trg pri Ložu, je Maksimilijan oba pozval na arbitražo.³⁰ Na Dürrerja je Slatkonja naletel še enkrat, in sicer desetletje pozneje, ko je Dürrer na vplivnega cesarskega svetovalca Cypriana von Sernteina, svojega svaka, 24. maja 1511 naslovil prošnjo, naj poskrbi, da bo njegov brat prezentiran na župnijo Ribnica.³¹ Serntein je pismo poslal Slatkonji, ki je Dürrerja – morda z nekaj zadovoljstva – obvestil, da je bila župnija že podeljena Christophu Langkuschu, nemu od pevcev v Maksimilijanovi kapeli.³²

Čeprav je Maksimilijan Slatkonjo prezentiral na škofijo Pičen, v škofa ni bil posvečen takoj. Kralj je konec maja 1505 prosil svojega zastopnika (*solicitor*) pri papeški kuriji Daniela Rauheja, naj pospeši Slatkonjevo imenovanje za pičenskega škofa, in kardinala Bernardina de Carvajala pozval, naj se za to zavzame.³³ Kljub temu, da Slatkonjevo nasledstvo v Pičnu še ni bilo kanonično potrjeno, se je na svojem ekslibrisu – ta je nastal pred Slatkonjevim posvečenjem v škofa v Pičnu in na Dunaju (1513) – označil za izvoljenega pičenskega škofa. Slatkonjevo imenovanje Nikolaja Podna za generalnega vikarja v Pičnu nakazuje, da je, dokler ga papež ni uradno potrdil za škofa, deloval kot upravitelj te škofije.³⁴

14. aprila 1504 je Maksimilijan obljubil Slatkonji župnijo Treffen (slov. Trebinja) pri Beljaku na Koroškem. V listini je Slatkonja označen kot župnik v Žužemberku, trgu jugovzhodno od Ljubljane, nad katerim stoji velik grad.

27 ADG, Urkunde 3389. Prim. Žnidaršič Golec, *Duhovniki*, str. 109.

28 ADG, Urkunde 3390.

29 ÖStA HHStA, RK, Maximiliana, 12 (alt 6b/1), fol. 199v–200r; *Regesta Imperii*, XIV,3,1 n. 12236. Dejansko je Maksimilijanova uprava že 26. marca 1501 omenjala Slatkonjo kot pičenskega škofa. ÖStA FHK, AHK, GB 8, fol. 80v (107v).

30 ÖStA, HHStA, RK, Maximiliana, 11 (alt 6b, Konv. 3), fol. 124r–v.

31 ÖStA HHStA, RK, Maximiliana, 24 (alt 18), Konv. 2, fol. 106r–v.

32 ÖStA HHStA, RK, Maximiliana, 25-1-9 (alt 19a), Konv. 1, fol. 12r–v, 13r–v.

33 ÖStA HHStA, RK, Maximiliana, 16 (alt 9b, Konv. 1), fol. 211v. V istem pismu je Maksimilijan prosil Rauheja, naj zaprosi za papeževo odobritev inkorporacije cistercijanskega samostana Kostanjevica kolegiatnemu kapitlju v Novem mestu.

34 ÖStA FHK, SUS HS 956 (knjiga pisem Pavla Oberstaina), fol. 12v–14r (olim 70v–72r).

Čeprav je Maksimilijan razveljavil vse tako imenovane ekspektance³⁵ v svojih avstrijskih dednih deželah, je naročil, naj ekspektanca za Slatkonjo ostane v veljavi.³⁶ Župnija Treffen je pozneje prešla na Gregorja Valentinijana, še enega člana Maksimilijanove kapele, ki pa se ji je pred 4. aprilom 1521 odpovedal.³⁷ Pred letom 1513 je Slatkonja postal tudi župnik v Moravčah; župniji se je odrekel leta 1521.³⁸ Število beneficijev, na katere je Maksimilijan Slatkonjo prezentiral na Kranjskem, kaže, da je bilo zanj pomembno imeti v deželi enega »svojih ljudi«, ki je lahko novice in informacije posredoval na dvor. Kot Ljubljčan, kjer sta sobivali nemška in slovenska (južnoslovanska) kultura in jezik, je Slatkonja imel pomembno posredniško vlogo med slovensko oziroma slovansko govorečimi prebivalci habsburških ozemelj ter nemško in latinsko govorečim dvorom. Slatkonja je bil na primer pooblaščen za imenovanje kandidatov na kaplanijo sv. Trojice v župnijski cerkvi v Radovljici, ki jo je 26. decembra 1509 potrdil Maksimilijan.³⁹

Potem ko je leta 1508 v Tridentu prevzel naziv izvoljenega rimskega cesarja, je Maksimilijan skladno z običajem izdal več sto *primariae preces*. V tistih, izdanih leta 1508, se Slatkonja pojavlja pri prezentacijah na beneficije v stolnih cerkvah v Ogleju (lat. oziroma it. Aquileia) in Konstanci (nem. Konstanz) ter pri opatiji Sankt Gallen.⁴⁰ Vendar dokazov, da bi bil dejansko prezentiran na katerega od teh beneficijev, nimamo.

Ko se je kak beneficij izpraznil, se je lahko zgodilo, da se je zanj potegovalo več kandidatov. Včasih je do tega prišlo zato, ker si je papež pridržal pravico do prezentacije v določenih mesecih leta; včasih zato, ker sta vladar in kolegiatni ali stolni kapitelj obljubila mesto različnim osebam; včasih zato, ker je vladarjeva pisarna nehote obljubila isti beneficij več kot enemu kandidatu. Spore, ki so ob tem nastali, so lahko rešili z dogovorom ali pa se je o njih odločalo po sodni poti. Zaradi beneficija (kaplanije) sv. Petra v Ložu in župnije sv. Mihaela na Blokah oziroma župnije Stari trg pri Ložu je bil med letoma 1506 in 1509 v spor z Leonhardom Würfflom, arhidiakonom v Ribnici, vpleten Slatkonja.

35 Izraz »ekspektanca« pomeni uradno, od oblasti potrjeno čakanje klerika na cerkveno službo oziroma beneficij.

36 ÖStA, HHStA, RK, Maximiliana, 14 (alt 8b), Konv. 1, fol. 33r–v. Slatkonja je kot župnik v Žužemberku naveden tudi v povezavi z datumom 15. januar 1515. ZAL, Cod. XXIII/48, fol. 89v (96v). Prim. Vilfan, Oturepec in Valenčič (ur.), *Ljubljanski trgovski knjigi*, str. 119.

37 ÖStA HHStA, rrb Karl V 1/1, fol. 50r.

38 AAV, Reg. Lat. 1293, fol. 14r–15v; ÖStA HHStA, rrb Karl V 1/1, fol. 50r.

39 NŠAL, ŠAL Ž, Radovljica, fasc. 270, št. 16/ R ii (38). Prim. Žnidaršič Golec, *Duhovniki*, str. 59; Höfler, *Gradivo*, str. 42.

40 ÖStA HHStA, RHR, Grat et Feud Primae preces 24-2, fol. 10r, 44r, 46v. Prim. objavo vira v Santifaller, *Die preces primariae*, str. 632, No. 16*; 639, No. 260*; 636, No. 158*.

Maksimilijan je 8. junija 1506 Würfflu obljubil, da bo župnijo Bloke prejel Thomas Ritz, oltarno kaplanijo sv. Andreja v župnijski cerkvi sv. Štefana v Ribnici pa Stefan Canapsche (Kanapše).⁴¹ Ta dva beneficija je zahteval tudi Slatkonja. Ponudil je sicer, da ju odstopi v zameno za letno plačilo 6 goldinarjev, vendar je Würffel ponudbo zavrnil. Tržaški škof Peter Bonomo je izpeljal zaslišanje in nato spor predal v reševanje svojemu bratu Lenartu.⁴² Jasno je, da duhovnik, ki je imel več beneficijev na različnih krajih, ni mogel biti hkrati navzoč povsod. Zato je klerik, ki ni mogel osebno skrbeti za beneficij, za izpolnjevanje bogoslužnih in drugih obveznosti raje imenoval vikarja ter si z njim delil beneficiju pripadajoči dohodek. Čeprav so srednjeveški reformatorji kritizirali kopičenje beneficijev, je to ostalo običajna praksa; cerkvenopravne ovire je bilo navadno mogoče zaobiti s papeževim dispensom.

Slatkonja je bil torej prezentiran na veliko beneficijev, vendar ni obdržal vseh, ampak jih je uporabljal kot pogajalski adut: posameznemu beneficiju se je lahko odrekel ali ga zamenjal za drugega. Maksimilijanov kaplan Jörg Hager se je na primer 24. maja 1506 v korist Slatkonje odpovedal kaplaniji sv. Trojice v župnijski cerkvi v Trofaiachu na Zgornjem Štajerskem,⁴³ Slatkonja pa se je kaplaniji pozneje odpovedal v korist Maksimilijanovega kaplana Johannes Pruelmayrja. Cesar je Pruelmayrja prezentiral 2. januarja 1510.⁴⁴

Podrobnosti o Slatkonjevih beneficijih, ki smo jim namenili posebno pozornost, opozarjajo na pomembno vprašanje v zvezi s financiranjem Maksimilijanove kapele. Ker so vladarji v 15. stoletju pri mašah in drugem obredju na svojih dvorih želeli slišati vse bolj dovršeno glasbo, so morali zaposliti izurjene glasbenike. Večina tistih, ki so peli v cerkvi, je bila klerikov, običajno duhovnikov. Ta okoliščina je imela več prednosti. Kleriški pevci so imeli izkušnje z izvajanjem liturgije in so po potrebi lahko opravljali duhovne naloge, kot sta spovedovanje in razdeljevanje miloščine. Poleg tega je kleriški pevec, ki je imel beneficij, od beneficija lahko živel; svetni gospod mu je dajal le minimalni honorar ter denar za hrano, nastanitev in potne stroške. Ker je bil zakoniti dedič prednikov, ki so na svojih ozemljih ustanavljali kapitlje in kaplanije, je

41 ÖStA HHStA, AUR, 1506 VI 8 (dve listini). (Op. ur.: S priimkom Kanapše (Konopše) kandidata za kaplanijo sv. Andreja imenuje Anton Skubic, *Zgodovina Ribnice*, str. 768.)

42 AAU, ACAU, Chiese a parte Imperii, b. 704, fasc. 1, 14–27; b. 705, fasc. 1, 12–16; b. 751, fasc. 5, fol. 286. Zahvaljujem se Katji Piazza za pomoč pri iskanju teh dokumentov. Würffel je pozneje padel v nemilost zaradi svoje vloge pri kmečkem uporu leta 1515. Po Maksimilijanovih navodilih so ga ujeli in zaprli. ÖStA HHStA, RK, Maximiliana, 33-3-8. Prim. Skubic, *Zgodovina Ribnice*, str. 111.

43 ÖStA HHStA, AUR, 1506 V 24.

44 DAGS, Pfarrurkunden, II-247.

Maksimilijan obdržal pravico, da na te beneficije – kadar so bili zaradi smrti ali odstopa prejšnjega nosilca nezasedeni – prezentira svoje kandidate. Če je Maksimilijan želel pritegniti oziroma povišati nekega pevca, ga je lahko prezentiral na vedno donosnejše beneficije. Kadar se je za izpraznjeni beneficij prijavilo več kandidatov, je Maksimilijan navadno branil svojega kandidata ali pa ga je prepričal, da je odstopil, in mu obljubil donosnejši beneficij drugje. Vendar je Maksimilijanovo imenovanje pevcev (kaplanov) na beneficije, ki jih niso mogli zasesti osebno, te lahko pahnilo tudi v spore s stolnimi in kolegialnimi kapitlji, o čemer priča dolgoletni spor med Slatkonjo in stolnim kapitljem v Ljubljani. Poleg dostopa do podpore pri napredovanju v cerkveni hierarhiji je bližina vladarja klerikom na dvoru lahko prinesla še druge prednosti in privilegije. Slatkonji je Maksimilijan na primer podelil dovoljenje za prevoz blaga brez plačila carine.⁴⁵

Slatkonja – oče?

Jurij Slatkonja je imel beneficije v več župnijah in prav lahko bi imel tam nezakonske otroke, zelo verjetno enega, morda pa več. V listini z dne 5. marca 1525, tj. skoraj tri leta po Slatkonjevi smrti, je duhovnik Koloman Slatkonja, kaplan v Dolenjskih Toplicah, Jurija – v listini označenega kot kanonika v Novem mestu in župnika v Dobrničju – izrecno imenoval »moj gospod in oče«.⁴⁶ Ko se je Koloman 14. aprila 1514 vpisal na univerzo na Dunaju, se je predstavil kot Ljubljančan.⁴⁷ Točnejši, kar zadeva njegov krajevni izvor, pa je očitno zapis, ki je nastal ob mladeničevem vpisu na artistično fakulteto 25. septembra 1515; ta navaja, da prihaja iz Žužemberka.⁴⁸ Dejstvo, da je Koloman nosil očetov priimek in ne materinega, kaže, da Jurij ni čutil potrebe po prikrivanju svoje identitete. Na Dunaju so študirali tudi drugi fantje s priimkom Slakonja. Krištof Slakonja iz Žužemberka se je na univerzo vpisal 13. oktobra 1511,⁴⁹ »Franciscus

45 TLA, oö Kammer-Kopialbuch 28, Embieten und Befelch 1505, fol. 219r.

46 ÖStA HHStA, SB, Auersperg XXIII-88. Težko je pojasniti, zakaj Koloman ni omenil dejstva, da njegov oče ni bil le kanonik v Novem mestu, ampak tudi prošt (če pustimo ob strani, da je bil škof v Pičnu in na Dunaju), ter zakaj ni zapisal, da je bil njegov oče že pokojen.

47 UAW, M 3, fol. 165r. Prim. Szaivert in Gall (ur.), *Die Matrikel der Universität Wien*, str. 407 (1514 IA 114).

48 UAW, Ph 1 (*Matricula facultatis artium 1, 1501–1575*), fol. 89r.

49 UAW, M 3, fol. 153v. Prim. Szaivert in Gall (ur.), *Die Matrikel der Universität Wien*, str. 381 (1511 II A 87).

Schlakoni« iz Žužemberka pa 14. aprila 1514, torej isti dan kot Koloman.⁵⁰ 13. oktobra 1515 se je na dunajski univerzi imatrikuliral Žužemberčan Hieronim »Schlackonia«. ⁵¹ Kot smo že omenili, je bil priimek Slatkonja oziroma Slakonja redek. Navedeni fantje so prihajali iz Žužemberka ali Ljubljane, kjer je imel Slatkonja beneficije, kamor je najbrž občasno prišel, da bi preveril delo svojih namestnikov ali vikarjev.⁵² V ohranjenih urbarjih za trg Žužemberk in okoliške vasi iz tega časa se priimek Slatkonja ali njegove različice ne pojavljajo, kar nakazuje, da omenjeni mladeniči, vpisani na dunajsko univerzo, niso izvirali iz katere od vej družine Slatkonja z dolgo zgodovino na tem območju, ampak bi bili lahko dejansko župnikovi sinovi.⁵³

Slatkonja kot kapelnik Maksimilijana I.

Maksimilijan je bil odkrito navdušen nad Slatkonjevimi glasbenimi, intelektualnimi in upravnimi sposobnostmi.⁵⁴ Leta 1498 je določil, naj skupina pevcev pod Slatkonjevim vodstvom poskrbi za liturgično petje v grajski kapeli na Dunaju.⁵⁵ Maksimilijanova rezidenca je bila sicer še vedno v Innsbrucku, poleg tega ga na Dunaju ni bilo že več kot štiri leta. Pevci, ki so prihajali iz raznih krajev in jih je Maksimilijan poslal na Dunaj, naj torej ne bi bili tam zato, da bi

50 UAW, M 3, fol. 164v. Prim. Szaivert in Gall (ur.), *Die Matrikel der Universität Wien*, str. 406 (1514 IA 41).

51 UAW, M 3, fol. 171v. Prim. Szaivert in Gall (ur.), *Die Matrikel der Universität Wien*, str. 423 (1515 II A 106). Ni jasno, ali gre za osebo, istovetno s Hieronimom »Schlaconia« iz Dalmacije (Hieronymus Schlaconia ex Dalmatia), ki se je 2. septembra 1516 vpisal na artistično fakulteto dunajske univerze. UAW, Ph 1, fol. 95v. Možno je, da gre za drugo osebo. Čeprav z viri ni izpričano, da bi Jurij Slatkonja kdaj obiskal svoj škofijski sedež v Pičnu (ta je bil nekaj del rimske province Dalmacije), tega ni mogoče izključiti. Žal je leta 1653 prišlo do požara v arhivu škofije Pičen; gradivo, ki se je ohranilo in ga zdaj hrani Škofijski arhiv v Trstu, zajema le leta 1598–1788. Za podatke o zgodovini pičenskega škofijskega arhiva se zahvaljujem Željku Bistrovicu.

52 Obstajajo dokazi, da je Slatkonja sem ter tja obiskal Kranjsko. 20. decembra 1505 je iz Maksimilijanove zakladnice prejel prepustnico, ki mu je dovoljevala prevoz voza z oblačili in drugimi predmeti, vključno s strelsko opremo, iz Innsbrucka v Ljubljano. Gl. TLA, oö Kammer-Kopialbuch 28, Entbieten und Befelch, fol. 219r (leto 1505). 24. junija 1510 Slatkonja nastopa kot priča v listini, izdani v Metliki. Gl. ARS, SI AS 1, Vicedomski urad za Kranjsko, šk. 50, fasc. I/28, Lit. M, 2-1, str. 82. Prim. Smole, *Vicedomski urad*, str. 92–93 (z napačnim datumom 25. junij 1510).

53 Priimek Slatkonja in variante tega priimka sem brez uspeha iskal v urbarjih gospostva Žužemberk za leta 1498, 1506 in 1521. ÖStA HHStA SB, Auersperg X-A-15-55, X-A-15-57, X-A-15-58.

54 Slatkonjeva glasbena dejavnost je podrobneje obravnavana v poglavju Marka Motnika v tej knjigi.

55 ÖStA FHKA, AHK, GB 1 (IV), str. 190 (83v).

razveseljevali njegova ušesa, temveč naj bi imeli pomembno simbolno vlogo pri posredovanju njegovih ozemeljskih in kulturnih zahtev, toliko bolj v času, ko ga ni bilo na Dunaju. Po končani petletni zasedbi Dunaja s strani Matije Korvina so si Habsburžani prizadevali, da bi mestu, zlasti območju gradu, ponovno vtisnili svoj pečat. Maksimilijan je določil, naj pevci »diskantirajo na brabantki način«, naj torej izvajajo vokalno polifonijo, v kateri je Maksimilijan užival na Flamskem, s čimer je pokazal svojo kulturno prefinjenost in svetovljanski okus. Imenovanje Slatkonje za vodjo pevcev priča o Slatkonjevih pevskih sposobnostih, pri čemer je treba opozoriti, da služba pevcu ni vključevala le golega izvajanja del drugih, ampak tudi umetnost improvizacije in morda celo skladanja polifonije. Ohranila se je namreč večglasna obhajilna skladba *Ego vos elegi*, ki jo pripisujemo »Juriju Slatkonji, dunajskemu škofu« (Georgius Slaconius episcopus Viennensis). Ta šestglasni motet je vključen v zbirko *Choralis Constantinus*, ki jo je začel pisati Heinrich Isaac, dokončal pa predvsem njegov študent Ludwig Senfl.⁵⁶ Slatkonjo sicer že 27. marca 1500 spet srečamo v Innsbrucku, saj se je Maksimilijan odločil, da bi ga raje imel pri sebi.⁵⁷ Medtem je pevce na Dunaju vsaj nekaj časa morda vodil Hans Kerner (umrl 15. januarja 1501), ki je bil kantor v kapelah tako Friderika III. kot Maksimilijana ter je imel beneficije v grajski kapeli in v cerkvi sv. Mihaela na Dunaju.⁵⁸ Slatkonja je v letih 1500 in 1501 potoval z dvorom. 11. maja in 8. septembra 1500 je dobil plačilo za potne stroške v Augsburgu, 21. oktobra istega leta v Donauwörthu, 7. novembra pa v Nürnbergu.⁵⁹ 11. junija 1500 se je z mestnim svetom v Memmingenu pogajal o funkciji vodje tamkajšnje šole sv. Antona, ki naj bi jo zasedel član Maksimilijanove kapele Sebastian de Bonis.⁶⁰ Slatkonja je z dvorom potoval tudi leta 1501; povračilo potnih stroškov je prejel

56 SBB PK, ms. mus. 40024, fol. 15v–16r. Prim. tudi poglavji Marka Motnika in Klemna Grabnarja v tej monografiji.

57 TLA, Geschäft von Hof 1500, fol. 114v–115r.

58 ÖStA FHKA, SUS HS, 44, fol. 164v, 182r, 221v, 269r; WStLA, HA, Urkunde 5409; UAW, Ph 8, 349r; ÖStA FHKA, AHK, NÖHA, G 74/a/2, fol. 926r; StLA, Hschgb II/4 (Hs I/20), str. 953; ÖStA HHStA, RK, Maximiliana, 45 (alt 39) X/2, fol. 61r; TLA, oö Kammer-Kopialbuch 1; Geschäft von Hof 1 (1496–1497), fol. 71r–72r; ÖStA HHStA, RK, Maximiliana, 6 (alt 3c), fol. 62v; ÖStA HHStA, RK, Maximiliana, 7-4-66 (alt 4b), fol. 212r–v; TLA, oö Kammer-Kopialbuch 4; Geschäft von Hof 2 (1497), fol. 283r–v, 355v; ÖStA FHKA, AHK, GB 7, fol. 94v (96v) (tu se skupaj s Kernerjem v Augsburgu omenja Slatkonja).

59 ÖStA FHKA, AHK, GB 7, fol. 121r (123r), 258v (260v), 313r (315r), 331r (333r).

60 ÖStA FHKA, AHK, GB 5, fol. 252r (267r); GB 7, fol. 215v (217v). V Memmingenu (StAM, A 356/5) je Slatkonja označen kot Maksimilijanov pooblaščen upravitelj šole: »kinigklicher Maiestat Capelmaister/ vnd der Zeit auß beuelch/ vnnd ordnung derselben kinigklichen Maiestat verwesser/ vnnd Stathaler/ gedachter Precepterei«.

16. in 19. marca v Linzu, 18. aprila v Nürnbergu, 7. julija v Zirlu in 23. julija v Innsbrucku.⁶¹

Veliko ohranjenih dokumentov govori o Slatkonjevih aktivnostih pri upravljanju Maksimilijanove kapele, urejanju zadev, povezanih s plačami in beneficiji za posamezne pevce, in o organizaciji razdeljevanja blaga za oblačila pevcev.⁶² Skrbel je tudi za plačila glasbenikom v Maksimilijanovi službi, ki niso bili del kapele, kot denimo trobentačem in lutnjistom.⁶³ Plačila iz dvorne blagajne so včasih zamujala; da bi pokrili stroške delovanja kapele, se je moral Slatkonja včasih močno potruditi, da je našel denar.⁶⁴

Slatkonja kot dunajski škof

Dunajska škofija je ob ustanovitvi leta 1469 obsegala le tri mestne cerkve in štirinajst župnij zunaj mesta, ki so se odcepile od škofije Passau. Takratni passavski škof Ulrich von Nußdorf je nasprotoval zmanjšanju velikosti in dostojanstva svoje škofije in ni hotel razglasiti ustanovnih bul; te so bile ratificirane šele po Ulrichovi smrti leta 1479.⁶⁵ Sprva so dunajsko škofijo vodili upravitelji, od katerih so nekateri že imeli svoje župnije ali škofije: neučinkoviti Leo von Spaur (1469–1479), župnik v Perchtoldsdorfu; Johann Beckensloer (1480–1482), nadškof v Esztergomu, ki je leta 1477, ko Spaur ni mogel več opravljati službe, prevzel mesto škofijskega administratorja; Bernhard von Rohr (1482–1487), nekdanji nadškof v Salzburgu; Orbán Dóczy (1488–1490), ogrski kraljevi zakladnik in škof v Győru; János Vitéz (1493–1499), administrator škofije Olomouc in škof Veszpréma; Bernhard von Polheim (1500–1504), vplivni pravnik in župnik v Vöcklamarktu; Franc Bakócz (1504–1509), škof škofije Eger; in Jan Gosztónyi de Felsőszeleste (1509–1513).⁶⁶ Za nobenega od teh upraviteljev nadzor nad majhno in slabo dotirano dunajsko škofijo ni bil prednostna naloga in nihče od njih ni bival v mestu. Zadnja dva administratorja nista dobila niti ustrezne potrditve iz Rima. Veliko dokumentacije, povezane s Slatkonjevim imenovanjem, je škofijo označevalo kot škofijo, ki nima vodstva oziroma je *sede vacante* že vse od Polheimove smrti leta 1504.

61 ÖStA FHKA, AHK, GB 8, fol. 70r (97r); GB 9, fol. 66v (87v); GB 10, 209r.

62 ÖStA FHKA, AHK, GB 9, fol. 159r (180r); TLA, oö Kammerraitbuch 53 (1509), fol. 46r; oö Kammerraitbuch 57 (1511), fol. 319r.

63 AGMW, Briefe, Georg Zlatkonja, 1; ÖStA FHKA, AHK, GB 13, fol. 38a (65v); ÖStA FHKA, AHK, GB 14, fol. 89a (91v).

64 TLA, Maximiliana XIII/256/VII/187, str. 222–223; Maximiliana XIII/256/VII/192a, str. 231–234.

65 Flieder, *Stephansdom*; Loidl, *Geschichte des Erzbistums Wien*, str. 20–27.

66 Loidl, *Geschichte des Erzbistums Wien*, str. 28–34.

Maksimilijan je 7. maja 1513 Slatkonjo prezentiral Giovanniju de' Medici, nedavno izvoljenemu in okronanemu papežu Leonu X., da bi ga potrdil in posvetil v dunajskega škofa.⁶⁷ Prezentacija je bila tesno povezana z Maksimilijanovimi upi, da bo vendarle kronan za cesarja Svetega rimskega cesarstva. Ker so mu leta 1508 Benetke zaprle pot na kronanje v Rim, se je dal razglasiti in kronati za izvoljenega cesarja v Tridentu, nato pa se je Benetkam maščeval z vdorom in zavzetjem delov njihovega ozemlja. Maksimilijan je upal, da bo prezentacija Jurija Slatkonje, predložena novemu papežu, dobra priložnost za izpeljavo zapoznelega potovanja na kronanje. Vendar je bil čas za to neprimeren: vojaški vpadi Francozov, Maksimilijanovih smrtnih sovražnikov, v severno Italijo so destabilizirali politične razmere na Apeninskem polotoku, zato je Maksimilijan okleval, ali naj se odpravi na pot.⁶⁸

Do nedavnega so bili edini znani viri o Maksimilijanovih prizadevanjih, da bi Slatkonjo povišal v dunajskega škofa, posamezni dokumenti v seriji *Maximiliana*, shranjeni v Avstrijskem državnem arhivu na Dunaju (Österreichisches Staatsarchiv, Haus- Hof- und Staatsarchiv), in nekaj listin v Nadškofijskem arhivu na Dunaju (*Diözesanarchiv Wien*). Pred kratkim pa je bil v knjižnici Univerze v Pensilvaniji (*University of Pennsylvania Library*) odkrit sveženj osnutkov pisem Maksimilijanovega predstavnika pri papeški kuriji Alberta Pia, grofa grofije Carpi. Pisma nam pogajanja o Slatkonjevem imenovanju prikažejo v novi luči, kako občutljiva so bila pogajanja, pa kaže tudi gradivo v Vatikanskem apostolskem arhivu (*Archivio Apostolico Vaticano*). Vsi ti dokumenti razkrivajo, da je bila prezentacija Slatkonje za dunajskega škofa del Maksimilijanovih širših ambicij, povezanih, kot že rečeno, s kronanjem za cesarja, in del njegovih načrtov za prekop očeta Friderika v novo monumentalno grobnico v stolni cerkvi sv. Štefana, s katerim je želel svetu pokazati svojo pobožnost, veličino in moč.

Maksimilijanov prvi korak pri načrtovani oživitvi dunajske škofije je bilo naročilo Albertu Piu, naj se zavzame za Slatkonjevo polnopravno imenovanje na škofijo Pičen, za katero si je Slatkonja kot izvoljeni škof prizadeval že od leta 1501. Pio je v Rimu predlagal, naj se Maksimilijanova pravica do prezentacije kandidatov na pičenski škofovski sedež navede v buli, ki bo formalno potrjevala Slatkonjevo imenovanje. Vendar je predstavnik papeške kurije Pia obvestil, da Sveti sedež pravice do prezentacije škofov ni priznal nobenemu knezu, čeprav so nekateri to pravico zahtevali. O teh jurisdikcijskih nesoglasjih posredno

67 AAV, AA, Arm. I-XVIII, fol. 246r–v.

68 Wiesflecker, *Maximilian I.*, str. 153–187.

govorijo tudi formulacije, uporabljene v dokumentih, ki so sledili. 25. aprila 1513 je Pio Maksimilijanu sporočil, da je Slatkonjevo imenovanje za Pičen zagotovljeno. Še več, izposloval je dispenz, ki je Slatkonji dovoljeval obdržati beneficije, ki jih je že imel.⁶⁹ Glede na to, da je bil Slatkonja v Maksimilijanovi službi, je zanj poleg tega pridobil oprostitev plačila anatov, tj. dohodkov prvega leta, ki so jih nosilci visokih cerkvenih služb praviloma plačevali kuriji.⁷⁰

Slatkonjevo povišanje na škofijski sedež v Pičnu je bilo sicer le del Maksimilijanovega načrta. Albertu Piu je namreč naročil, naj se potruži tudi glede imenovanja Slatkonje za administratorja dunajske škofije.⁷¹ Osnutek prezentacijske listine za to škofijo je Maksimilijan pripravil 1. marca 1513.⁷² Morda je novica, da je papež Slatkonjo potrdil za pičenskega škofa, Maksimilijana opogumila, da je cesarski pisarni naročil, naj njegov osnutek listine predela v čistopis. 7. maja 1513 je Maksimilijanova pisarna izdala dolgo listino, naslovljeno na papeža Leona X., s katero je Maksimilijan prezentiral Slatkonjo na mesto administratorja dunajske škofije, ki se je izpraznilo s smrtjo Bernharda von Polheima. Z vztrajanjem pri prezentacijski pravici je Maksimilijan ob poskusih kurije, da bi to pravico zanikala, okreplil svojo avtoriteto. V listini se je poleg tega zavzel, da bi Slatkonja obdržal škofovski sedež v Pičnu tudi kot dunajski škofijski administrator.

V času med prihodom Leona X. na papeški prestol 9. marca 1513 in sredo junija istega leta je Slatkonja napisal latinsko pesem v čast novemu papežu *Optime divino date munere pastor*, ki jo je uglasbil Maksimilijanov dvorni skladatelj Heinrich Isaac.⁷³ Besedilo in glasba sta verjetno nastala na Maksimilijanovo zahtevo. Pesem poziva »papeža Leva«, naj se poveže s »habsburškim orlom«: »Usmeri jezo svojih velikodušnih prsi, skladno [z nameni Maksimilijana], proti Turkom, volkovom in pošastim Kanopusa. Naj se nobeno štirinožno bitje, nobena neprijazna ptica [Francozi?] ne zoperstavi, ko vidi orla na čelu jate in pravega leva.« Slatkonja, ki je v pesem vključil sebe in Maksimilijanove kaplane, je v refrenu, ki zaključuje oba dela moteta, papežu zagotovil, da cesarjevi pevci te pobožne prošnje pravzaprav »molijo dvakrat«. Isaacova uglasbitev Slatkonjeve pesmi navdušuje s kompozicijsko spretnostjo

69 UPL, Special Collections, Ms. Coll. 637, mapa 2, fol. 2v–3r.

70 Kljub tej oprostitvi je Slatkonja vseeno poravnal anate v višini 220 goldinarjev; v papeško blagajno je bila vsota vplačana 30. septembra 1516. AAV, Introitus et exitus 556, fol. 58r (56r).

71 AAV, AA, Arm. I-XVIII, fol. 246r–v.

72 DAW, Akt Georg v. Slatkonja, No. 2, fol. 1r–v.

73 Jacoby, Zeitpunkt und Wortwahl. Žal odkritje Carpijevih pisem v Filadelfiji zanika domnevni izvor tega moteta, kot ga navajata Dunning, Staatsmotette, str. 46–53, in Pietschmann, Emperor Maximilian I.

Rafael: Papež Leon X., 1518, izrez
(Wikimedia Commons)

(vključno s kombinacijo kar dveh ločenih cantusov firmusov), nenavadno bogatim šestglasjem in dolžino (približno devetminutna izvedba). V štirih od šestih glasov zveni Slatkonjeva pesem. Prvi tenor poje antifono *Daj mir, Gospod, v naših dneh* (*Da pacem Domine in diebus nostris*), pri kateri gre očitno za obsodbo francoskega vojaškega vpada v Italijo. Drugi tenor poje antifono *Duhovnik in pontifeks, snovalec kreposti* (*Sacerdos et pontifex et virtutum artifex*), antifono, péto pri večernicah v spomin na spoznavalce (svetnike, ki niso umrli mučeniške smrti), ki pa je bila primerna tudi za to, da se z njo nagovori novega papeža.⁷⁴ V enem od antifonarjev avstrijske opatije St. Lambrecht iz 14. stoletja je ta antifona navedena pri več praznikih, tudi pri prazniku sv. Maksimilijana (12. oktober). Aluzija na cesarjevo ime bi lahko imela dodatno vlogo pri izbiri drugega cantusa firmusa.⁷⁵

74 AAV, AA, Arm. I-XVIII, fol. 246r–v.

75 UBG, ms. 30, fol. 271r, 360r.

Slatkonja in Isaac pri motetu *Optime divino date munere pastor* nista sodelovala prvič. Že leta 1507 je izpričano njuno sodelovanje pri motetu *Virgo prudentissima*, napisanem za spominski obred na državnem zboru v Konstanci;⁷⁶ motet je bil najbrž izveden na praznik Marijinega vnebovzvetja (15. avgusta) 1507. Morda je Slatkonja napisal tudi besedilo za Isaacov motet *Sancti spiritus assit nobis gracia*, ki je bil izveden na istem državnem zboru, verjetno na binkošti (25. maja) 1507 ali morda na praznik sv. Gebharda (27. avgusta) tega leta.⁷⁷ 8. marca 1508 je Slatkonja obedoval s konstanškim stolnim kapitljem⁷⁸ in verjetno so se člani kapitlja med obedom s Slatkonjo pogovarjali o tem, da želijo zbrati pevce, sredstva in izkušnje za izvajanje zahtevnejše polifonije pri bogoslužju. Po tem obedu je Slatkonja pisal članom kapitlja, ki so se 14. aprila 1508 odločili, da se znova sestanejo s Slatkonjo in Isaacom ter se dogovorijo o naročilu cikla večglasnih motetov za mašni proprij, in sicer za najpomembnejše praznike v škofijskem koledarju.⁷⁹ Ta glasba je bila pozneje vključena v zbirko *Choralis Constantinus*; uredil jo je Sebald Heyden. Njeni trije deli so izšli v Nürnbergu med letoma 1550 in 1555.⁸⁰

Alberto Pio je 25. junija 1513 potrdil prejem Maksimilijanove prezentacijske listine z dne 7. maja 1513 in moteta, ki sta ga napisala Slatkonja in Isaac.⁸¹ Pio je cesarju zagotovil, da se zaveda pomembnosti naloge, in obljubil, da bo storil vse, kar je v njegovi moči, da izpolni cesarjeve želje. Pojasnil je, da je motet prejel takoj po tem, ko je v Rim prispela novica o francoski zmagi nad Milansko vojvodino, in menil, da bo ozračje strahu in bojzani izničilo pozitivni učinek moteta. Ko pa je prišla novica, da je bil Milano znova osvojen, se je razpoloženje v kuriji opazno izboljšalo. Pio je prišel do papeža, ko je ta kosil, in mu predstavil delo. Maksimilijanu je poročal, da je papež darilo sprejel z navdušenjem in si je želel rokopis ogledati, ko je še sedel za mizo. Prebral je pesem in jo pohvalil. Poklical je svoje pevce ter jim naročil, naj jo zapojejo vsaj trikrat. Motet je poslušal z veliko pozornostjo in veseljem ter pohvalil umetelnost in milobo moteta ter Isaacovo spretnost. Pio je papežu pokazal njegov v rokopisu naslikani heraldični grb s cesarskim orlom namesto lilije. Papež je pripomnil, da to v resnici ni neprimerno, saj je bil Maksimilijan zanj boljši prijatelj kot Francozi.

76 Gl. tudi poglavje Marka Motnika v tej knjigi.

77 Dunning, *Staatsmotette*, str. 36–45; Panagl, *Lateinische Huldigungsmotetten*, str. 45–73.

78 GLAK, 61/7237, fol. 100v.

79 GLAK, 61/7237, fol. 104r.

80 Isaac, *Coralis Constantini*. Gl. tudi Burn, *What Did Isaac Write*. Prim. poglavji Marka Motnika in Klemna Grabnarja v tej monografiji.

81 UPL, Special Collections, Ms. Coll. 637, mapa 2, fol. 6r–v.

To je bilo, kot je Pio zaupno poudaril v poročilu, dobro znamenje za njegovo poslanstvo. Papež naj bi Pia poleg tega prosil, naj Maksimilijanu posreduje svojo željo, da bi skupaj s kapelo kmalu prišel v Italijo in bi ga papež tako lahko osebno okronal za cesarja. Pia je še prosil, naj prenese njegovo posebno zahvalo Slatkonji in Isaacu, ki jima je naklonjen in jima obljublja, da ju bo nagradil z beneficiji in »milostmi«. Potem pa je Pio prešel k bistvu:

In ko sem prebral tisti del pisma Vašega veličanstva, v katerem pišete, da upate, da boste vso svojo kapelo kmalu pripeljali k nogam Njegove svetosti, je bil izjemno zadovoljen in je dejal, da je iz tega razbral in razumel, da se je Vaše veličanstvo odločilo priti v Rim. Rekel je, da se mu ne more zgoditi nič bolj prijetnega ali radostnega od tega, da objame Vaše veličanstvo, ki mu je zelo naklonjen, in da se z Vami zaupno pogovori ter Vas sprejme s častjo in slavo, kakršna pripada takemu knezu.

Papež je Maksimilijanu še polaskal, da ima med vsemi darovi, ki jih je prejel od Boga ali Fortune, za enega največjih čast, da krona Maksimilijana, česar se je že nestrpnostno veselil. Žal do obiska oziroma kronanja, ki bi Maksimilijanu prineslo potrditev razglasitve za izvoljenega cesarja iz leta 1508, ni prišlo. Kar zadeva »beneficije in 'milosti'«, ki jih je papež obljubil dati Slatkonji, je bila med njimi očitno ta, da ga ni imenoval le za administratorja dunajske škofije, ampak za škofa.

Maksimilijanovi prezentaciji Slatkonje na mesto administratorja dunajske škofije, ki jo naznanja motet, je sledila uradna preiskava o stanju te škofije in Slatkonjevi primernosti za dunajskega škofa.⁸² Med 7. in 12. avgustom 1513 je papeški notar Felice Trotino zaslišal dve uradni priči. Stephan Rosinus je kot prva priča podrobno opisal stolno cerkev sv. Štefana, od njenih vrat do njene znamenite pisane strehe in njenih stolpov, »za katere se govori, da so najlepši in najrazkošnejši stolpi na Nemškem«. Rosinus je navedel tudi dragocene podatke o koru: pri glavnem oltarju so vsak dan peli mašo, medtem ko so maše za pokojne obhajali pri manjšem oltarju blizu sredine kora. Opisal je tudi druge oltarje in opremo cerkve, vključno s krstnim kamnom in zakristijo. Posebej je pohvalil marmorno grobnico Friderika III., ki so jo gradili skoraj štirideset let; šlo je za »edinstveno in nadvse dragoceno delo, ki je stalo več kot 30.000 goldinarjev«. Nato je opisal sestavo stolnega kapitlja in navedel nosilce služb pri stolni cerkvi, vključno z vikarji, pevci, kaplani in drugimi duhovniki. Izpostavil je še ugodno lego mesta ob Donavi, blaginjo plemenitih in trgovanju posvečenih meščanov ter pomembne ustanove v mestu, zlasti univerzo in sodišča.

82 AAV, AA, Arm. IX, caps. 4, Nr. 2835. Obj. v Friedensburg, *Informativprozesse*, 6–12.

Na vprašanje, kakšen človek je Slatkonja, je Rosinus dejal, da ga pozna že trinajst let. Njegovih staršev ni poznal, a je zanj vedno veljalo, da je »zakonitega rodu, rojen v zakonitem zakonu«. ⁸³ Slatkonja je bil po Rosinusovih besedah dober, preudaren, izobražen »v umetnostih in Svetem pismu«; zaradi svoje dobrote in vrlin vedno zelo drag njegovemu cesarskemu veličanstvu, ki ga je imenovalo za vodjo svoje kapele. Običajno tega mesta ni dobil nihče, ki ni bil pošten, učen in vešč v glasbi. Službo kapelnika je Slatkonja opravljal tako pobožno in zadržano, da si je pridobil naklonjenost ne le cesarja, temveč celotnega dvora. Te Jurijeve lastnosti so Maksimilijana spodbudile, da ga je prezentiral na škofijo Pičen in več drugih beneficijev. Rosinus je Slatkonjo opisal še kot človeka »visoke postave, resne nravi, lepega videza, trdnega zdravja in dobre konstitucije«, obdarjenega z »največjo skromnostjo in takšno paletto kreposti, da se je zdel vreden škofovskega dostojanstva«. Veliko tega je bilo res. Slatkonja je bil očitno sposoben človek, ki si je pridobil cesarjevo zaupanje. Kar zadeva njegovo moralno, je Rosinus – če je vedel, da je Slatkonja oče vsaj enega nezakonskega otroka – ta domnevni Slatkonjev prestop ek zamolčal.

Odgovori druge priče, Wolfganga Musenauerja, so bili manj obširni od Rosinovitih, a od njih vsebinsko niso odstopali. Tako je Trotino 12. avgusta 1513 Svetemu sedežu priporočil, naj Slatkonjo imenuje za dunajskega škofa in mu dovoli obdržati škofijo Pičen. Kolesje papeške pisarne se je zdaj začelo hitro vrteti. Istega dne, torej 12. avgusta 1513, sta bila v papeževem imenu sestavljena dva tako imenovana memoriala (*memorialia*), tj. neuradni pisni izjavi, naslovljeni na vernike, ki sta povzeli vsebino papeževe odločitve. V teh dveh izjavah, ki sta bili tudi izraz merjenja moči med papežem in cesarjem glede patronatskih in prezentacijskih pravic, so bile poudarjene papeževe prerogative. Papež se je pri odločanju sicer opiral na informacije, ki so mu jih posredovali svetni knezi, vendar je odločitve sprejemal izključno na podlagi svoje papeške oblasti. Ker dohodki dunajske škofije niso zadoščali, da bi jo škof ustrezno vodil in upravljal, je Leon X. privolil, da sme Slatkonja obdržati pičensko škofijo, na katero ga je Maksimilijan prezentiral »v moči pravice in privilegija, ki mu ga je v tej zadevi podelil apostolski sedež«. »Unija« dunajske in pičenske škofije naj bi ugasnila s Slatkonjevo smrtjo. ⁸⁴

Vsebina in učinek omenjenih *memorialia* sta se izrazila v vrsti bul, datiranih z 12. ali 13. avgustom 1513 in naslovljenih na različne prejemnike. Cesarja

83 V kanonskem pravu je nezakonsko rojstvo duhovniku onemogočalo prejemanje višjih beneficijev, vendar je bilo to oviro mogoče odpraviti s posebnim spregledom.

84 AAV, Reg. Lat. 1281, fol. 242r–243r (olim fol. 224r–225r); DAW, UR, 1513 VIII 12/3.

Maksimilijana je papež obvestil, da je Slatkonjo imenoval za škofa dunajske škofije, ki je bila po smrti administratorja škofije Franca (*Franciscus Episcopus Lauriensis perpetuus Administrator*) izpraznjena, pri čemer pa identifikacija Slatkonjevega predhodnika ni pravilna. Do napake je očitno prišlo zaradi zamenjave zadnjih dveh administratorjev dunajske škofije, Franca Bakóczya ab Erdöda in Jánosa Gosztónyija, škofa v Győru (Jauriensis), ki sta funkcijo dunajskega administratorja opravljala brez uradne potrditve kurije. Kar zadeva škofijo Pičen, je papež v buli Maksimiljanu navedel, da je Slatkonji dovolil voditi to škofijo, ne da bi v Pičnu tudi rezidiriral.⁸⁵ Slatkonja sam je prejel tri papeške bule, ki so potrjevale njegovo imenovanje za Pičen in Dunaj; vsaka je obravnavala drug vidik imenovanja. Ena je Slatkonji dovoljevala, da obdrži beneficije, ki jih je že imel – ljubljanski kanonikat, proštijo in kaplanijo pri oltarju sv. Jurija v ljubljanski stolnici; proštijo pri sv. Nikolaju v Novem mestu; župnijo sv. Martina v Moravčah; pičensko škofijo –, če je bilo poskrbljeno za opravljanje bogoslužnih in dušnopastirskih obveznosti pri vsakem od njih.⁸⁶ V drugi buli, prav tako datirani 12. avgusta 1513, je papež Leon X. prebivalce mesta in škofije Pičen obvestil, da je Slatkonjo imenoval za dunajskega in pičenskega škofa ter da sta obe škofiji zdaj združeni, in sicer za čas, dokler je Slatkonja živ.⁸⁷ Enako sporočilo je papež posredoval v buli, naslovljeni na duhovščino v Pičnu; duhovnike pičenske škofije je pri tem posvaril, da bo vsaka morebitna zavrnitev priznanja Slatkonje ali zveze obeh škofij veljala za upor in bo temu primerno kaznovana.⁸⁸ Z naročilom, naj podprejo Slatkonjo, je Leon X. v ločenih bulah svojo odločitev sporočil še dunajskemu stolnemu kapitulju, duhovščini mesta in škofije Dunaj ter salzburškemu nadškofu in oglejskemu patriarhu.⁸⁹ Svojega kanclerja, kardinala Raffaella Riaria, je papež poleg tega obvestil, da je Slatkonjo oprostil obveznosti plačila anatov za dunajsko in pičensko škofijo ter plačila 100 goldinarjev v zameno za to, da sme obdržati že prej pridobljene beneficije.⁹⁰ O tej papeževi »milosti« je Riario pisal Slatkonji še isti dan.⁹¹ 13. avgusta 1513 je papež Slatkonjo obvestil tudi o postopku v zvezi s škofovskim posvečenjem.⁹² Da je na Maksimilijanovo priprošnjo oproščen plačila davkov ob imenovanju

85 DAW, UR, 1513 VIII 12/5.

86 AAV, Reg. Lat. 1293, fol. 9v–10v, 13v–14r, 14r–15v. Slatkonja se je pred 27. julijem 1517 odpovedal kaplaniji sv. Jurija v ljubljanski stolnici. NŠAL, ZL, 1517 VII 27.

87 DAW, UR, 1513 VIII 12/1.

88 AAV, Reg. Lat. 1281, fol. 243r–v (olim fol. 225r–v).

89 DAW, UR, 1513 VIII 12/4, 1513 VIII 12/2, 1513 VIII 12/7, 1513 VIII 12/6.

90 AAV, Cam. Ap., Div. Cam. 63, fol. 110r (olim 107r).

91 DAW, UR, 1513 (brez dneva in meseca).

92 AAV, Reg. Lat. 1293, fol. 12v–13r.

za dunajskega škofa, je Slatkonji 9. septembra 1513 potrdil kardinal Carlo Domenico del Carretto.⁹³

Glede Slatkonjevega škofovskega posvečenja je Maksimilijan 12. septembra 1513 Albertu Piu izrazil željo, da bi posvečenje potekalo na isti dan, ko bi posmrtni ostanke njegovega očeta Friderika prenesli v novo grobnico, ali pa na predvečer tega dogodka.⁹⁴ Slatkonjevo posvečenje v prvega škofa, ki bo na Dunaju rezidiriral in ne bo le s škofijskega sedeža odsotni administrator, bi predstavljal vrh Friderikove ustanovitve škofije. Da bi bilo pri tem dejanju dinastične afirmacije navzočih čim več ljudi, je Maksimilijan Pia pozval, naj prosi papeža za podelitev popolnega odpustka vsem, ki bi prišli v dunajsko stolnico med prvimi in drugimi večernicami na dan tega dogodka.⁹⁵ Maksimilijan je moral zdaj počakati še na dva papeška breva: eno naj bi zadevalo odpustke, drugo pa Slatkonjevo škofovsko posvečenje. Soposvečevalca naj bi bila opata, pri čemer bi bil Slatkonja posvečen v škofa v Pičnu, hkrati pa razglašen za škofa in administratorja na Dunaju. Da ne bi čakal predolgo, je Maksimilijan od Pia zahteval, naj kuriji pravočasno pošlje vse potrebne dokumente. Novica o Maksimilijanovih načrtih v zvezi s posvečenjem Slatkonje se je kmalu pojavila tudi v korespondenci njegovih svetovalcev Lorenza Saurerja, Cypriana von Sernteina in Johanna Schneidpöcka.⁹⁶ 8. novembra 1513 je Pio Maksimilijanu sporočil, da je kuriji predložil njegove prošnje tako glede podelitve odpustkov kot glede Slatkonjevega posvečenja.⁹⁷

Slatkonjo je v dunajski stolnici 13. novembra 1513 posvetil Gregor de Zeghedino, sufragan gyórskega škofa Jánosa Gosztónyija de Felsöszelesteja, prejšnjega dunajskega administratorja. Škofu Gregorju sta asistirala Bernhard Meurl, koadjutor škofa v Passauu Wiguleusa Fröschla, in Sigismund, opat opatije Melk, ki je novemu škofu in zbranim podelil apostolski blagoslov.⁹⁸ V spomin na ta dan, tj. god sv. Brikcija iz Toursa, bo dal Slatkonja temu svetniku pozneje posvetiti oltar v bližini svojega veličastnega nagrobnega spomenika. Leta 1520 bo kot simbol združitve pičenske in dunajske škofije, vezane na njegovo osebo, na Slatkonjev ukaz v dunajsko stolnico pripeljana roka sv. Nikeforja,

93 DAW, UR, 1513 IX 9.

94 HHStA, RK, Maximiliana, 29 (alt 23a), fol. 48v–49r.

95 Op. ur: Izraz »prve večernice« se nanaša na večernice na predvečer, »druge večernice« pa na večernice na dan obreda.

96 ÖStA HHStA, RK, Maximiliana, 30 (alt 23b), fol. 13r–v, 96v; Innsbruck, TLA, Maximiliana XIII/256/IX, fol. 71v.

97 ÖStA HHStA, RK, Maximiliana, 30 (alt 23b), Konv. 2, fol. 24r.

98 DAW, UR, 1513 XI 13.

legendarnega ustanovitelja škofije Pičen.⁹⁹ Izbiri Gregorja de Zeghedina za škofa posvečevalca namesto, denimo, Maksimilijanovega tajnika Mateja Langa, škofa v Krki na Koroškem (nem. Gurk), ali Krištofa Ravbarja, škofa v Ljubljani, sicer ni botroval zgolj Gosztónyijev status dotedanjega dunajskega administratorja. Ta izbira je najbrž tudi odraz Maksimilijanove politike povezovanja z Ogrsko, ki naj bi dosegla vrh z že omenjeno dvojno poroko leta 1515.¹⁰⁰ Začetki njegove škofovske službe na Dunaju so tako Slatkonjo povezali z nekaterimi osrednjimi političnimi dogodki: z ustanovitvijo dunajske škofije, s prenosom Friderikovih posmrtnih ostankov v cerkev sv. Štefana ter politično unijo Habsburžanov in Jageloncev. Da bi Slatkonja postal škof te majhne, a politično pomembne škofije, je Maksimilijan storil vse, kar je bilo v njegovi moči. Čeprav so bili njeni dohodki omejeni, se je Maksimilijan potrudil, da Slatkonja ne bi bil gmotno oškodovan. Ko na primer septembra 1517 nekaj podložnikov z Dunaja in iz Breitenseeja (danes del Dunaja) Slatkonji ni plačalo dolžne desetine, je Maksimilijan zadevo predal dolnjeavstrijskemu dvornemu svetu oziroma regimentu (*Regiment*) in ga pooblastil, da desetino, če bo treba, zaseže s silo.¹⁰¹

Kar zadeva Slatkonjeve odnose z dunajskim stolnim kapitljem, so bili ti sprva harmonični; 14. septembra 1513 so kanoniki izglasovali, naj Slatkonjo za izvoljenega škofa v imenu kapitlja nagovori dr. Christoph Külber.¹⁰² Ker jim je že prej »obljubil, da hoče to storiti in podpreti našo zadevo pri njegovem cesarskem veličanstvu,« so kanoniki 13. januarja 1514 sklenili, da pošljejo Slatkonji smernice, ki jih bo nato predložil Maksimilijanu.¹⁰³ Toda kmalu so se pojavile napetosti. Slatkonja je namreč trdil, da mu kot ordinariju pripada pravica odločati, kako naj se razdeli premoženje umrlih članov kapitlja in univerze. 17. maja 1514 je Maksimilijan Hansu Krachenbergerju in dolnjeavstrijski vladi naročil, naj razsodita o sporu.¹⁰⁴ 26. oktobra 1517 je prisluhnil predstavitvi pritožb dunajske univerze proti Slatkonji in nalogo, da odloči o zadevi, naložil dvornemu sodišču.¹⁰⁵ Po drugi strani je Maksimilijan Slatkonjev škofovski položaj krepil z majhnimi dejanji. Novemu škofu je denimo podelil fevdno oblast nad več posestmi v Nottendorfu (danes del Dunaja),¹⁰⁶ 1. oktobra 1517 pa nanj in njegove naslednike prenesel pravico do prezentacije pri nekaterih

99 Marenzi, *Divi Nicephori*, str. 19–21; ARS, SI AS 7/XI/255/4, fol. 1r.

100 Cuspinianus, *Congressus*, fol. c4r–v.

101 WStLA, HA, Urk. 6127.

102 DAW, Acta capituli (46) 1, 1462–1528, fol. 40v.

103 DAW, Acta capituli (46) 1, 1462–1528, fol. 44v.

104 ÖStA HHStA, RK, Maximiliana, 31-2-83-27 (alt 24a), fol. 137v–138r.

105 UAW, Cod. Med. 1.3 (Acta Facultatis Medicinae 1490–1558), fol. 77v.

106 DAW, Wiener Konsistorialprotokolle 2 (Fabri-Registratur, 1534), fol. 33r.

beneficijih v dunajski škofiji, ki jih je Rudolf IV. Ustanovitelj sprva podelil dunajskemu kapitlju. Poleg tega je Maksimilijan potrdil Slatkonjevo pravico do prezentacije kandidatov za župniji St. Veit (Unter St. Veit) in Hietzing ter v Marijini kapeli v bližnjem Penzingu.¹⁰⁷ V Hietzingu je Maksimilijanova potrditev morda dobila tudi zunanji izraz. 2. oktobra 1518 je namreč cesar svojemu vicedomu Lorenzu Saurerju ukazal, naj naroči tabelno sliko za Marijin oltar v tamkajšnji župnijski cerkvi. Izražena je bila domneva, ki pa ni verjetna, da gre za naročilo zdaj uničene slike Bernharda Strigla, ki prikazuje Marijino smrti in na kateri Maksimilijan kaže na Slatkonjo, kot bi bil njegov svetniški patron.¹⁰⁸ Dva dni pozneje, 4. oktobra 1518, je cesar na Slatkonjo in njegove naslednike prenesel še patronat nad beneficijema pri oltarju sv. Ahaca v škofijski palači na Dunaju in oltarju sv. Rešnjega telesa v dunajski stolnici.¹⁰⁹ Kot poskus, da bi kapitelj prisilil k večji popustljivosti, je očitno razumeti Maksimilijanovo pismo z dne 18. septembra 1518, v katerem je kanonike spomnil na privilegije, ki jim jih je bil dal: oprostitev nekaterih davščin, zagotovitev prostih prehodov meja in podobno.¹¹⁰ 4. oktobra 1518 je Maksimilijan Slatkonji podelil tudi popolno svobodo pri odločanju o izvršitvi njegove oporoke.¹¹¹

Kot prošt v Novem mestu in škof na Dunaju je Slatkonja dejavno spodbujal verska središča in prakse. 24. junija 1510 je bil priča pri izstavitvi ustanovne listine, s katero je bratovščina sv. Rešnjega telesa v župnijski cerkvi sv. Nikolaja v Metliki ustanovila kaplanijo pri oltarju sv. Sebastijana; listino je tudi pečatil.¹¹² 14. maja 1514 je posvetil kapelo v palači Melkerhof na dunajski Herrengasse,¹¹³ 21. maja 1520 pa zgornjo in spodnjo kapelo v novi kostnici v Perchtoldsdorfu.¹¹⁴ 19. avgusta 1520 je posvetil domačo kapelo v hiši Johanna Cuspiniana na Dunaju.¹¹⁵ Dunajski astronom, matematik in zdravnik Georg Tannstetter je v pismu z dne 15. novembra 1521 omenil, da je Slatkonja posvetil domačo

107 StiAK, K 166, N. R., Nr. 9, fol. 120v; HStAM, Politisches Archiv Landgraf Philipps des Großmütigen, 2.11.2 Aktenbeute 386, fol. 62r.

108 ÖStA HHStA, rrb BB, fol. 498r. Gl. Ankwicz von Kleehoven, Bernhard Strigel, str. 295–303. Več o tem v poglavju Gašperja Cerkovnika v pričujoči monografiji. Glede napisa na sliki prim. poglavje Lilijane Žnidaršič Golec.

109 HStAM, Politisches Archiv Landgraf Philipps des Großmütigen, 2.11.2 Aktenbeute 386, fol. 62v.

110 ÖStA HHStA, RK, Reichsregister BB, fol. 457v–458r.

111 DAW, UR, 1518 X 4.

112 ARS, SI AS 1, šk. 50, fasc. XIV, 2-1, Lit. M, str. 75–86.

113 StiAM, Urkunde 1514 V 14.

114 GAP, Urkunde 46.

115 Stöffler, *Almanach* (UBW, I 233605), fol. 357r; Ankwicz von Kleehoven, *Das Tagebuch*, str. 319.

Bernhard Strigel: *Marijina smrt*, ok. 1518, fotografija kopije
(Muzeji mesta Strasbourg)

kapelo v njegovi hiši.¹¹⁶ Slatkonja je 18. junija 1514 podelil odpustek vsem, ki bi obiskali kapelo sv. Erazma in Virgila pod kostnico na pokopališču pri sv. Štefanu na Dunaju.¹¹⁷ 20. septembra 1515 je odobril ponovno ustanovitev bratovščine sv. Marije, Petra in Pavla na Dunaju in ji podelil štiridesetdnevni odpustek.¹¹⁸ Papež Leon X. je 15. februarja 1516 Slatkonjo pooblastil, da razglasi odpustek

116 KBSG, Vadianische Briefsammlung, Bd. 2 (ms. 31), fol. 55v.

117 DAW, UR, 1514 VI 18.

118 WStLA, HA, Urk. 6092.

v podporo vzdrževanju dunajske stolnice sv. Štefana.¹¹⁹ Slatkonjeva škofijska pisarna je nato izdala tiskana potrdila o prejemu odpustkov – vsaj dvakrat –, s praznima mestoma za vpis imena kupca in datum.¹²⁰ Slatkonja je 20. maja 1516 podelil odpustek tudi tistim, ki bi obiskali cerkev vseh svetih v Ljubljani, stoječi na mestu nekdanje sinagoge po izgonu Judov iz mesta leta 1515.¹²¹

Maksimilijan je Slatkonjo vključeval v svoj vladni aparat vse do svoje smrti. Ko je 30. decembra 1518 sestavil oporoko, ga je imenoval za enega od desetih izvršiteljev.¹²² Poleg tega ga je – skupaj z dolnjeavstrijskim dvornim mojstrom (*Landhofmeister*) Georgom von Rottalom, kanclerjem Johannesom Schneidpöckom, vicedomom Lorenzem Saurerjem in Georgom Hausmannstätterjem, proštom v Klosterneuburgu – imenoval za člana začasnega regentskega sveta za vse dolnjeavstrijske dedne dežele.

Slatkonja po Maksimilijanovi smrti

Po cesarjevi smrti 12. januarja 1519 v Welsu je Slatkonja storil vse, da bi se ohranil spomin nanj in bi se izpolnila cesarjeva poslednja volja. Na varno je denimo spravil Maksimilijanove pečate.¹²³ Med dunajsko vstajo, ki je sledila cesarjevi smrti in je bila uperjena proti regentski vladi, je kot edini član regentskega sveta ostal na Dunaju in bil ob tem deležen številnih ponižanj Dunajčanov.¹²⁴ Slatkonja je po svojih močeh pomagal tudi članom Maksimilijanove kapele. Poskušal jih je obdržati kot skupino, domnevno v Innsbrucku. Čeprav so upravitelji posameznih dežel ustanovili sklad, iz katerega naj bi za čas, dokler se ne bi Maksimilijanov vnuk Karel odločil, kako naprej, tedensko plačevali člane kapele, je Slatkonja še naprej redno prejemal prošnje knezov, ki so želeli pridobiti tega ali onega pevca ali instrumentalista. Kljub temu se je

119 AAV, Arm. XL, 3, fol. 172r–173r (No. 159).

120 Dve različici potrdila o prejemu odpustkov, ki ju je verjetno na Dunaju natisnil Hieronymus Vietor, sta v DOZA, Urk. 1517 IV 21, in HAL, Urk. 1516 III 17.

121 NŠAL, ZL, II/42, 1516 V 20. Prim. Žnidaršič Golec, *Duhovniki*, str. 110. Ta preobrazba ni bila brez vzporednic. Maksimilijan je denimo 6. maja 1504 bratovščini v Augsburgu (zu Newkirch) dovolil, da judovsko šolo spremeni v cerkev (dž Sý aus der Jüdenschuel daselbst ein gotshaws machen müge) in podre dve sosednji hiši. ÖStA FHKA, AHK, GB 15, fol. 26r (24b).

122 StLA, Laa. A. Urk. A-026a, fol. 5 r–v.

123 Dokument, katerega hranišče ni znano, je objavljen v Spieß, *Archivische Nebenarbeiten* 2, str. 50–51.

124 Anonymus, *Narratio de dissensione provincialium Austriae post obitum Maximiliani I. Caesaris Augusti orta Viennae, & quae subsecuta sunt, Serenissimo Principe Ferdinando Austriae provincias moderante, anno MDXII*, obj. v Pez, *Scriptores* 2, str. 990.

nekaj zdaj že odraslih kaplanov pokojnega Maksimilijana vrnilo domov ali na sedeže svojih beneficijev, drugi pa so začasno odšli kam drugam in tu čakali na Karlovo odločitev – pripravljene, da se spet zberejo, ko jih pokličejo. Kljub dolgoletnemu vodenju kapele je bil Slatkonja zdaj očitno izključen iz odločanja o usodi posameznih članov kapele. Da bi se avstrijski nadvojvoda Karel (od leta 1520 rimskonemški kralj in pozneje cesar Karel V.) seznanil s problematiko kapele, se je Slatkonja obrnil na Maksimilijana Transylvanusa, Karlovega tajnika v Barceloni. Poudaril je, da morajo kleriški člani kapele dobiti cerkvene beneficije; poročeni člani ali tisti člani, ki se nameravajo poročiti, naj prejmejo necerkveni beneficij oziroma službo, mlajši pa štipendijo za triletni študij na dunajski univerzi – običaj, ki se ga je prej držal Maksimilijan. Transylvanusovo naklonjenost si je skušal Slatkonja pridobiti tudi tako, da mu je poslal novice o njegovi sestri, redovnici v dunajskem samostanu sv. Jakoba (St. Jakob auf der Hülben).¹²⁵ Karlovi pooblaščenca so 12. septembra 1520 Slatkonji nazadnje naročili, naj člane kapele odpusti, poravna račune in se pozanima, ali se kdo od njih namerava posvetiti v duhovnika, da bi lahko zanje uredili beneficije.¹²⁶ Tudi po tem zadnjem dejanju, ki ga je storil kot vodja Maksimilijanove kapele, je Slatkonja po svojih močeh še naprej pomagal njenim nekdanjim članom. Tako je na primer 31. januarja 1521 prosil vicedoma Lorenza Saurerja, naj razišče zaplembo vinograda Valentinu Weichselbergerju, nekdanjemu Maksimilijanovemu pevcu.¹²⁷

Toda Slatkonja se je staral in bil slabega zdravja. Začutil je tudi, da mu je z Maksimilijanovo smrtjo sreča usodno obrnila hrbet. Medtem ko ga je Maksimilijan skoraj brezmejno podpiral, sta mu bila njegova naslednika Ferdinand (od leta 1521 deželni knez avstrijskih dednih dežel) in Karel manj naklonjena. Sklicujoč se na bolezen, je Slatkonja 1. septembra 1519 Karla prosil, naj za njegovega koadjutorja, tj. škofa s pravico nasledstva, imenuje Konrada Rennerja, dekana pri sv. Petru v Louvainu (Leuven).¹²⁸ Pri upravljanju škofije je Konradu pomagal njegov brat Johann, cesarski svetnik.¹²⁹ Karel je Konrada uradno imenoval 2. februarja 1520,¹³⁰ papež Leon X. pa je imenovanje potrdil

125 ÖNB, Cod. 15463, fol. 1r–2v.

126 ÖStA FHKA, SUS HS 46 (GB 19/1, Registratur de anno 1519 bis 1520), fol. 96v.

127 HStAM, Politisches Archiv Landgraf Philipps des Großmütigen, 2.11.2 Aktenbeute 386, fol. 53v.

128 HStAM, Politisches Archiv Landgraf Philipps des Großmütigen, 2.11.2 Aktenbeute 386, fol. 2r–v.

129 DAW, UR 1519 IX 1.

130 DAW, Akt Georg v. Slatkonja, No. 14, fol. 1r–v.

22. junija 1520.¹³¹ O tem je Karel svojega brata Ferdinanda obvestil šele 1. septembra 1521.¹³² Oktobra 1520 se je Slatkonja udeležil Karlovega kronanja v Aachnu – Karel je tedaj dobil krono rimskonemškega kralja –, po vrnitvi na Dunaj pa so ga angažirali kot svetovalca pri finančni reformi (habsburškega) württemberškega dvora.¹³³ 26. maja 1521 je bil navzoč na poroki Ferdinanda in Ane Češke oziroma Ogrske v Linzu.¹³⁴

V zadnjem letu življenja se je Slatkonja odpovedal nekaterim beneficijem: proštni v Novem mestu, ki je pripadla Sebastjanu Kolbeku (Kolbegk), župniji sv. Martina v Moravčah, ki je bila podeljena Avguštinu Pryglu, pa tudi proštni v Ljubljani, ki naj bi jo prejel Gregor Valentinijan (Valentinianus),¹³⁵ nekdanji Slatkonjev namestnik vodje Maksimilijanove kapele.¹³⁶

Slatkonja kot učenjak, mecen in zaščitnik

Mecenstvo škofov v 16. stoletju je že dolgo predmet zanimanja umetnostnih zgodovinarjev, manj pozornosti pa mu posvečajo preučevalci intelektualne in politične zgodovine. Kot dunajski škof je Slatkonja predstavljal pomembno stično točko med formalnimi ali neformalnimi mrežami svetne oblasti, hierarhičnimi mrežami Cerkve in omrežji učenjakov. Analiza Slatkonjeve podpore umetnikom, pisateljem in naravoslovcem oziroma filozofom narave razkriva, da so Maksimilijanov politični in kulturni program oblikovali posamezniki iz njegove mreže. Pokaže pa tudi, kako so oblastne strukture na Dunaju v zgodnjem 16. stoletju vplivale na oblikovanje mecenskih vezi med filozofi narave, Cerkvijo in Maksimilijanom. Slatkonja je bil zelo izobražen in omikan človek. V Avstrijski nacionalni knjižnici (Österreichische Nationalbibliothek) je bilo najdenih več knjig iz njegove zbirke, predvsem pravnih besedil.¹³⁷ Po besedah Jakoba Spiegla je imel Slatkonja veliko »prenosnih knjig« (portatiles

131 AAV, Reg. Lat. 1399, 333r–341v (299r–307v).

132 BSB, Cod. gall. 141, fol. 36r. Prim. izdajo vira v Gachard, Une visite, 146.

133 StiAK, Hs. 23/5, leto 1520 (strani oziroma listi neoštevilčeni).

134 Zapiski Johannesusa Cuspianusa v Stöffler, *Almanach* (UBW, I 233605), fol. 367v. Prim. Ankwicz von Kleehoven, *Das Tagebuch*, str. 320.

135 Prim. Žnidaršič Golec, *Duhovniki*, str. 111, 113, 304, kjer se kot »novi proštni« navaja Dominik Adam Deforz (op. ur.).

136 ÖStA HHStA, RK, rrb Karl V 1/1, fol. 50r–v. Dostojanstvu proštni v novomeškem kolegialnem kapitlju se je Slatkonja odpovedal pred 4. aprilom 1521.

137 ÖNB, Ink. 17.A.2, 7.A.4, 10.A.3, 10.A.4, 11.A.15, 12.C.4; StiB, Ink. X/82a–c. Izvodi, ki so zdaj v *Avstrijski nacionalni knjižnici* na Dunaju, je dunajski škof Johannes Fabri (Faber) leta 1540 podaril univerzitetnemu kolegiju sv. Nikolaja. Za pomoč pri iskanju Slatkonjevih knjig se zahvaljujem Friedrichu Simaderju.

libelli). Morda je šlo za zvezke v vse bolj priljubljenih formatih *octavo* in *duodecimo*; v teh so lične žepne izdaje klasikov, ki jih je začel tiskati Aldus Manutius.¹³⁸ Slatkonja se je zanimal tudi za astronomijo. Tako si je 9. junija 1507 med državnim zborom v Konstanci izposodil ključ tamkajšnje stolne knjižnice, da bi si lahko ogledal knjige Regiomontanus.¹³⁹ Prijateljeval je tudi z uglednim dunajskim matematikom Georgom Tannstetterjem.¹⁴⁰ Slatkonjeva prozna besedila v latinščini odlikuje eleganten slog, njegova latinska poezija pa je vzbudila občudovanje pri Joachimu Vadianu.¹⁴¹

Povzdignitev v dunajskega škofa je Slatkonjo postavila bliže središču Maksimilijanove mecenske mreže. Njegovi najtesnejši zavezniki so postali humanist Jakob Spiegel, tajnik v cesarski pisarni; Johannes Cuspinian (Cuspinianus), cesarjev svetovalec in knjižničar ter snovalec politike približevanja Ogrski; Cuspinianov tajnik Johannes Gremper; cesarjev tajnik Jakob de Bannissis in Joachim Vadian (Vadianus), drugi mož Kolegija pesnikov in matematikov (*Collegium poetarum et mathematicorum*) – dunajske humanistične akademije, ki jo je po Maksimilijanovem naročilu ustanovil Konrad Celtis. Kot škof je Slatkonja vzdrževal tudi svoj dvor, ki se je, kar zadeva mecenstvo in zaščitništvo, na več mestih stikal z Maksimilijanovim. Slatkonja je službe v svoji škofijski pisarni podelil več posameznikom, ki so prej služili kot pevci v Maksimilijanovi kapeli, med drugim Leonharda Puchlerju, Johannesu Veisgeistu in Jakobu Fritzu. Predlagal jih je za kanonike v dunajski in ljubljanski stolnici ter tako spodbudil njihov karierni vzpon in ob tem razširil svoj vpliv v teh dveh kapitljih.¹⁴² Puchlerju je podelil beneficij pri oltarju vseh svetih v cerkvi sv. Mihaela na Dunaju in beneficij pri oltarju apostolov v stolnici sv. Štefana.¹⁴³ Slatkonjev škofijski kancler je bil vsestranski humanist, antikvar, epigrafik in arhitekt Avguštin Prygl Tyfernus, ki je zasnoval tudi Slatkonjevo novo rezidenco na Dunaju.

Po povzdignitvi na dunajski škofovski sedež je bil Slatkonja tudi bližje mreži papeža Leona X. in prek njega širšim političnim povezavam. Ko so mu, denimo, iz papeževe pisarne poslali bulo o potrditvi imenovanja za dunajskega

138 Spiegel (ur.), *In hoc libello*, fol. D1v.

139 GLAK, 61/7237, fol. 68r.

140 KBSG, Vadianische Briefsammlung, Bd. 40, 28; Perlach, *Almanach*, fol. A1v.

141 Vadianus, *De poetica*, fol. C1r. Vadian je Slatkonjo cenil tudi zaradi odličnih skladb, ki jih je skladal v svojem prostem času. O tej Vadianovi pohvali gl. poglavje Klemna Grabnarja v tej knjigi.

142 O Fritzevem kanonikatu na Dunaju gl. ÖStA HHStA, RK, Maximiliana, 36 (alt 29), fol. 46r–v; ÖStA FHKA, AHK, GB 18, fol. 241r (269r). O njegovih kanonikatih v Ljubljani in Novem mestu gl. NŠAL, ŽA, Novo mesto - kapitelj, fasc. 8, št. 1 [olim M št. 8]. Prim. Žnidaršič Golec, *Duhovniki*, str. 244–245.

143 ÖStA FHKA, AHK, GB 18, fol. 241r (269r); DAW, UR, 1517 IV 30; DAW, UR, 1521 VIII 9.

škofa, je papež buli priložil izvod knjižice, ki je bila nedavno natisnjena v Rimu in je poročala o portugalskih vojaških pohodih v Indiji in Malaki (Malacca ob Moluški ožini) v letih 1510–1511. Slatkonja je knjižico poslal svojemu prijatelju, cesarskemu tajniku Jakobu Spieglu, ta pa jo je nato izročil dunajski-ma tiskarjema Hieronymusu Vietorju in Johannesu Singrienerju starejšemu. Dunajski ponatis brošure z datumom 16. september 1513 vsebuje nov Spieglov predgovor; v njem Spiegl opisuje vlogo papeža in Slatkonje pri širjenju knjižice.¹⁴⁴ Slatkonjevo imenovanje je torej odprlo tudi nove poti komunikacije in zaupanja med papeško kurijo in Maksimilijanovimi uradniki.

Kot dunajski škof je Slatkonja posebej podpiral tiste, ki so se ukvarjali s filozofijo narave. Omenili smo že njegovo prijateljstvo z uglednim matematikom Georgom Tannstetterjem. Slatkonjev tesni sodelavec je bil tudi Maksimilijanov zdravnik Nicolaus Pol. Polovo delo o alkimiji vsebuje recept, ki ga je Slatkonja dobil od prošta v Dobrli vasi (nem. Eberndorf).¹⁴⁵ Leta 1514 sta Slatkonja in Pol sodelovala pri mednarodni znanstveni raziskavi v zvezi z reformo koledarja, ki jo je po papeževem naročilu pripravil astronom Pavel iz Middelburga; reforma naj bi koledar uskladila s pomladanskim enakonočjem. Prvi koncil v Niceji (Nikeji) je leta 325 določil, da se velika noč praznuje prvo nedeljo na prvo pomladansko polno luno ali po njej; v času koncila je bilo pomladansko enakonočje 21. marca. Ker pa je tropsko oziroma solarno leto, na podlagi katerega so koncilski očetje naredili izračun, malce krajše od 365,25 dneva, je enakonočje v 16. stoletju »padlo« na 10. marec. Astronomi so se zavedali, da se bo zaradi naraščajočih razlik velika noč sčasoma začela izračunavati po napačni polni luni. Ko je Pavel iz Middelburga Leonu X. predložil pisni predlog za odpravo te težave, je papež sredi leta 1514 Pavlov predlog poslal vladarjem večjih evropskih dežel, tudi Maksimilijanu, in jih prosil, naj astronome in teologe na svojih ozemljih prosijo za mnenje. Cesarjev tajnik Jakob de Bannissis je za mnenje glede reformnega predloga zaprosil univerze na Dunaju, v Heidelbergu, Freiburgu in Ingolstadt, Maksimilijanovega zdravnika Nicolausa Pola, cesarjevega spovednika Gregorja Reisha ter astronoma Johannes Stöfflerja in Nikolaja Kopernika. Medtem ko so bila poročila Andreasa Stiboriusa in Georga Tannstetterja (za dunajsko univerzo) ter Johannes Ecka (za univerzo v Ingolstadt) natisnjena in so zato zgodovinarjem znanosti znana, naj bi se zapisi drugih mnenj oziroma poročil izgubili. Vendar sem v Linzu našel izvod poročil, ki so očitno nastala

144 Manuel I. Portugalski, *De Victoriis habitis*, fol. A1v.

145 »Dominus georgius de Slatkoina habuit a preposito de Oberndorff«. Timmermann, *Prescriptions*, 173. Izvod tega dela v ÖNB, Cod. 5487.

v Maksimilijanovi pisarni in bila nato poslana v Rim. V linškem rokopisu, datiranem 25. novembra 1514, naletimo pred Polovim poročilom tudi na Slatkonjevo spremno pismo papežu z dne 1. decembra 1514.¹⁴⁶

Dela, posvečena Slatkonji

Več piscev je Slatkonji za življenja posvetilo literarna in strokovna dela. Nekateri od njih so bili z njim tesneje povezani, drugi pa so v njem preprosto videli človeka, prek katerega bodo lahko pritegnili cesarjevo pozornost. Čeprav je bil Maksimilijan na vrhu mecenske oziroma pokroviteljske mreže, ki ji je pripadal Slatkonja, so posamezni akterji postavljali v ospredje lastne interese in sposobnosti. Razvejanost mrež(e) razkrivajo obširni pisemski stiki; z umetnostjo dopisovanja so se namreč humanisti še posebej ukvarjali. Pisma pogosto razodevajo naravo in zaupnost povezave med pošiljateljem in prejemnikom, ko pa je korespondenca natisnjena, preide iz zasebne v javno sfero ter izpostavi prvine pokroviteljstva in protekcije, bodisi dejanske ali želene.

Leta 1514 je Jakob Spiegel napisal predgovor k zbirki več humanističnih del, pri katerih je izpričana neposredna povezava s Habsburžani. Zbirka je vključevala latinski prevod Izokratovega spisa *O vladanju* (*De regno gubernando ad Nicoclem liber*), posvečenega Frideriku III. – delo je prevedel Martin Phileticus –, in žalostinko v verzih, nastalo izpod peresa Kvinta Emilijana Cimbriacusa ob Friderikovi smrti. V svojem predgovoru Spiegel hvali Slatkonjevo učenost, moralo in organizacijske sposobnosti.¹⁴⁷ Zbirka vsebuje tudi pripoved Joahima Vadiana o prenosu Friderikovih posmrtnih ostankov v novo grobnico v stolni cerkvi sv. Štefana, dogodku, ki je časovno sovpadal s Slatkonjevim škofovskim posvečenjem. To pripoved v verzih je Vadian posvetil Slatkonji in upe, ki so jih številni dunajski učenjaki polagali v vzhajajočo zvezdo, povzel takole: »Pri tebi sem jasno opazil dobrohotnost, s katero podpiraš in ceniš tiste, ki se posvečajo svobodnim in humanističnim študijam. Prav tako sem videl, da imaš vpliv pri zemeljskem Jupiteru, to je pri cesarju Maksimilijanu.« Vadian je zato Slatkonjo prosil, naj njegovo pesnitev sprejme in preuči »zaradi pristne ljubezni, ki jo čutite do vseh učenjakov, in zaradi dobrohotnosti, ki ste mi jo vedno blagovolili izkazati, čeprav si jo prav malo zaslužim«. Če bo Slatkonja delu naklonjen,

146 OÖLB, ms. 157 (170). Najdbo sem predstavil na mednarodnem kongresu o srednjeveški zgodovini v Leedsu 5. julija 2023, pripravljam pa tudi objavo teh poročil. Kopernikovega poročila v tem rokopisu sicer ni – očitno zato, ker se je problemu posvetil šele leta 1515, potem ko so bila druga poročila že poslana v Rim.

147 Spiegel (ur.), *In hoc libello*, fol. D1v.

naj nanj opozori Maksimilijana. Prej da tega dela ni nameraval objaviti, ker se je zavedal, da ni enakovredno mnogim prejšnjim delom, napisanim v hvalo knezom, a ga je k temu spodbudil Jakob Spiegel, nadvse nadarjen in učen človek. Nazadnje je Vadian prosil Slatkonjo, naj ga priporoči Maksimilijanovemu tajniku Jakobu de Bannissisu.¹⁴⁸

Vadianovo posvetilo izraža tesne vezi med Slatkonjo in Bannissisom, ohranjenih pa je tudi več pisem, ki sta jih izmenjala.¹⁴⁹ Dodaten dokaz o njunem prijateljskem sodelovanju najdemo v pismu Gregorja Valentinijana, starejšega člana Maksimilijanove kapele. Na srečanju s cesarjem in Slatkonjo je cesar Valentinijanu obljubil župnijo sv. Pankracija v Asparnu an der Zaya, takoj ko se bo izpraznilo mesto župnika. Ko je Valentinijan izvedel, da je tamkajšnji župnik zbolel, je 7. septembra 1513 pisal Slatkonji, naj se zavzame za njegovo kandidaturo oziroma pravico in Bannissisa prosi, da o zadevi ne govori, dokler ga Maksimilijan uradno ne prezentira na župnijo.¹⁵⁰

Bolonjski humanist Angelo Cospì, član Cuspinianovega krožka, je Slatkonji posvetil svoj prevod Palaephatusovih zgodb (1514). V posvetilu Slatkonji je trdil, da antični pesniki, še zlasti grški, niso nič slabši od filozofov. Obravnavali da so enaka vprašanja, pri čemer so svoje misli izražali s tančico metaforičnega jezika ali v obliki zgodbe, tako da je bil njihov pomen jasen le tistim, ki so se ga trudili razumeti. Takšne so bile navsezadnje Palaephatove povesti, ki jih je Cospì prevedel v latinščino, da bi jih približal širšemu krogu bralcev. Cospì je delo posvetil Slatkonji, ker je menil, da sta »njihova vsebina in strogost dikcije« vredni Slatkonjevih »svetih rok in zrele presoje«. ¹⁵¹ Cospì podaja veliko tistih argumentov, na katera so se v desetletjih okoli leta 1500 sklicevali zagovorniki študija antične književnosti: da ta – kljub obtožbam njenih kritikov – ni moralno škodljiva in da je združljiva s krščanskimi resnicami. Čeprav je šlo pri Cospijevem delu za prevod, je njegovo vztrajanje, da ima grška književnost velik pomen, vsekakor izraz naraščajočega zanimanja za grški jezik, ki v učnem programu dunajske univerze tedaj sicer še ni imel prave veljave. Vendar se je to kmalu spremenilo; že 2. januarja 1520 je novoimenovani profesor grščine na dunajski univerzi Georg Rithaimer izrazil upanje, da kmalu nikomur več ne bo treba hoditi na študij grščine v Italijo.¹⁵²

148 Spiegel (ur.), *In hoc libello*, fol. E3v–F1r.

149 ÖStA HHStA, RK, Maximiliana, 34 (alt 28), fol. 169r–170v; 35 (alt 28), fol. 1r–v; 36 (alt 29), fol. 127 r–v; 36 (alt 30a), fol. 65r–v; 36 (alt 30a), fol. 72 r–v.

150 ÖStA HHStA, RK, Maximiliana, 29-4-23 (alt 23a), fol. 30r–v.

151 Cospì, *Libellus*, fol. A2r–v.

152 KBSG, Vadianische Briefsammlung, Bd. 30, str. 176.

Theodor de Bry: *Joachim Vadian*, ok. 1600
(Muzej mesta Dunaj, inv. št. 12001)

Med njunim državnim obiskom na Dunaju leta 1515 je Maksimilijan poljskega kralja Sigismunda I. ter ogrskega in češkega kralja Ladislava II. peljal v Kolegij pesnikov in matematikov. Načrtovano je bilo, da bo Vadian deklamiral govor, ker pa so obiskovalci zamujali, je cesar Vadiana prosil, naj mu pošlje govor v pisni obliki. Več članov Maksimilijanovega dvora je prebralo Vadianovo besedilo in ga spodbudilo, naj ga objavi. Jakob Spiegel se je ponudil, da bo poskrbel za natis, če Vadian sam tega ne bi želel storiti. Vadian je popustil in pripravil besedilo za objavo, 1. avgusta 1515 pa podpisal pismo s posvetilom Slatkonji. Delo je Slatkonji posvetil zato, ker je ta verjel, da so njegove »igračke« nekaj vredne.¹⁵³ Ta prikrita aluzija na Katulovo posvetilo njegove

¹⁵³ Vadianus, *Diuo Maximiliano*, fol. A1v.

zbirke Korneliju¹⁵⁴ povzdiguje oba, Vadiana in Slatkonjo, na raven, primerljivo z ravnijo antičnih pesnikov in njihovih mecenov. Tudi drugi humanisti na Dunaju so se zavedali trdne vezi med Vadianom in Slatkonjo. Leta 1517 ali 1518 je Tranquillus Parthenius (1490–1571), v latinščini pišoči hrvaški pesnik, prosil Vadiana, naj pri Slatkonji posreduje za kakšno službo v škofijskem dvoru, a očitno brez uspeha.¹⁵⁵

Ulrich Faber (Udalricus Fabri) je 23. junija 1517 Slatkonji posvetil svojo izdajo *Epitoma historiarum Philippicarum* rimskega pisca Justina. Gre za okrajšano različico obsežnega zgodovinskega dela Pompeja Troga (Trogius) *Historiae Philippicae*, sestavljenega iz štiriinštiridesetih knjig. Delo med drugim obravnava zgodovino makedonskega in helenističnih kraljestev do njihovega zavzetja s strani Rimljanov, zgodovino Partije ter zgodovino Galije in Španije do obdobja cesarja Avgusta.¹⁵⁶ Da bi med Fabrom in Slatkonjo obstajala globlja vez, na podlagi posvetila ne moremo reči; v njem sicer Faber izrazi upanje, da bo Slatkonja, čigar vrline hvali, z veseljem sprejel darilo.

25. novembra 1517 je Slatkonji svoj almanah za leto 1518 posvetil astronom Andrej Perlach,¹⁵⁷ učenec Georga Tannstetterja. V predgovoru Perlach hvali Slatkonjevo zanimanje za matematiko in astronomijo:

V tem se močno razlikujete od mnogih, ki jim je zaupano vodenje cerkvenih zadev. Veliko jih namreč danes živi v lagodju in brezdelju, vi pa ste najbolj delavni v svojem prostem času, čeprav je prosti čas, preživet ob astronomiji, ki sicer zahteva nekaj vneme, vedno zelo prijeten, za nikogar pa bolj kot za vašo milost.

Perlachovo pismo omenja tudi tesno prijateljstvo med Slatkonjo in Tannstetterjem.¹⁵⁸

Manj kot tri tedne pozneje, 13. decembra 1517, je Slatkonji svojo izdajo prevoda eksegetskega spisa Gregorja iz Nise *O Mojzesovem življenju* (*De vita Moysi*) – v prevodu Jurija Trebizondskega – posvetil Johannes Gremper. V posvetilnem pismu izpostavlja Slatkonjevo pokroviteljstvo oziroma zaščitništvo do njega. Omenja tudi, da se je obrnil na cesarjevega tajnika Filipa Gundelija, naj mu pomaga popraviti besedilo, ki so ga »pokvarili«¹⁵⁹ prejšnji prepisovalci.

154 Prim. Marinčič, *Gaj Valerij Katul*, str. 7 (op. ur.).

155 KBSG, *Vadianische Briefsammlung*, Bd. 40, 28.

156 Faber, *Lustini nobilissimi historici*, fol. A2r.

157 Op. ur.: O Štajercu Andreju Perlachu, doma iz Svečine, prim. Simoniti, *Humanizem*, str. 202–204.

158 Perlach, *Almanach*, fol. A1v.

159 Nyssenius, *De uitae perfectione*, fol. A1v–2v.

Leta 1520 je profesor medicine na dunajski univerzi Martin Stainpeis objavil učbenik o pravilni metodi študija medicine. V posvetilu nekoliko prisiljeno poudarja povezavo s Slatkonjo, namreč da se je tako kot Stainpeisov oče rodil na Kranjskem,¹⁶⁰ poleg tega pa je bil nekaj študent dunajske univerze. Stainpeis izreka tudi upanje, da bo Slatkonja s svojo škofovsko skrbjo k sebi pritegnil vse študente medicinske fakultete in jih spodbudil k upoštevanju napotkov, ki jih podaja v delu.¹⁶¹ Stainpeisovo posvetilo prav tako ne kaže, da bi si bila pisec in Slatkonja blizu.

Leta 1521 je Johannes Böschenstein Slatkonji posvetil neobičajno delo: obsežno molitev k Devici Mariji, ki jo je Böschenstein napisal v hebrejščini in izvirnemu besedilu dodal vzporedni latinski prevod. Delo je s hebrejskimi črkami natisnila tiskarna Sigismunda Grimma in Marcusa Wirsunga v Augsburgu. Za cesarja Maksimilijana je ta tiskarna natisnila tudi več drugih neobičajnih del, tako denimo *Liber selectarum cantionum*, izbor glasbe iz Maksimilijanove kapele, ki jo je takoj po Maksimilijanovi smrti uredil in izdal pevec in skladatelj Ludwig Senfl. V uvodnem pismu se je Böschenstein Slatkonji nadvse čustveno zahvalil za velikodušno podporo in spodbudo. Poleg Slatkonje naj bi Böschensteina pri zahtevnem in negotovem študiju hebrejske literature spodbujal le zgodovinar Johannes Aventin (Aventinus).¹⁶²

Medtem ko nekatera od navedenih posvetil ne razkrivajo trdnejših povezav s Slatkonjo – njihovi avtorji sicer priznavajo pomen Slatkonjevega mecenstva in zaščitništva –, pa več drugih priča, da je bil dejaven član skupnosti humanistov in filozofov narave. Gre za skupnost, ki je bila tesneje povezana z Maksimilijanom in njegovim dvorom kot z dunajsko univerzo, s katero je imel Slatkonja, kot bomo videli v nadaljevanju, napete odnose.

Kar zadeva Slatkonjevo neobjavljeno korespondenco, najdemo v njej med drugim podrobnosti o njegovi vlogi pri širjenju rokopisnih knjig. Leta 1516 je denimo Johannes Gremper Slatkonji poslal rokopis o protiturških vojaških ekspedicijah, ki ga je prejel iz Senja, Slatkonja pa ga je nato poslal Maksimilijanovemu zasebnemu tajniku Jakobu de Bannissisu.¹⁶³ Rokopis je bil najbrž delo *De itineribus in Turciam libellus* Feliksa Petančiča (Petancius) iz Dubrovnika, kanclerja v Senju in vodje knjižnice Matije Korvina. Leta 1522 je rokopisni izvod iz svoje knjižnice objavil Cuspinian, pri čemer je bil morda to tisti izvod, ki ga je Jakobu de Bannissisu posredoval Slatkonja.¹⁶⁴

160 Prim. Simoniti, *Humanizem*, str. 189.

161 Stainpeis, *Liber de modo studendi*, fol. a1v–2v.

162 Böschenstein, *Precatio*, fol. A1v–2r.

163 ÖStA HHStA, RK, Maximiliana, 36 (alt 29), fol. 127r–v.

164 Ankwicz von Kleehoven, Magister Johannes Gremper, str. 203.

Nasprotovanje Slatkonji na Dunaju

Slatkonje ob prihodu na Dunaj kljub Maksimilijanovi podpori niso vsi dobro sprejeli. Obstaja nekaj indicev, da je imel Slatkonjo za tekmeca Maksimilijanov tajnik Matej Lang, škof v Krki na Koroškem in pozneje nadškof v Salzburgu, ki je tudi sam kazal zanimanje za glasbo. Kmalu po tem, ko je bil Slatkonja povzdignjen v dunajskega škofa, je Lang Maksimilijanovemu kancelerju Cyprianu von Sernteinu namignil, da Slatkonja zdaj, ko je škof, ne more več opravljati nalog kapelnika Maksimilijanove kapele, in predlagal, naj to službo dobi kaplan in pevec Wilhelm Waldner.¹⁶⁵

Slatkonja je bil poleg tega večino časa v hudem sporu z dunajskim stolnim kapitljem in univerzo. Ko je vojvoda Rudolf IV. na Dunaju ustanovil kapitelj (1358), je papeža Inocenca VI. prosil, naj ustanovo izvzame iz jurisdikcije passavskega škofa, takratnega ordinarija za Dunaj. Ta privilegij, ki ga je kapitelj ljubosumno varoval in je pozneje Slatkonji povzročal težave, je ostal v veljavi tudi po odcepitvi dunajske škofije od škofije Passau leta 1468 (1469). Čeprav je ob smrti članov stolnega kapitlja njihovo premoženje običajno prešlo na škofa, so se kanoniki pod Slatkonjo sklicevali na izvzetost, tako imenovano eksemptnost, češ da lahko s premoženjem razpolagajo skladno z oporočnimi določbami, s čimer pa so spodkopavali Slatkonjevo škofovsko avtoriteto. Ker so bili nekateri člani kapitlja tudi profesorji na dunajski univerzi, je Slatkonjo motilo, da imata rektor in univerza nad kapitljem večjo oblast od njega. Maksimilijan je 22. novembra 1514 ustanovil komisijo, ki naj bi poročala o sporu, vendar je ta trajal še leta 1521.¹⁶⁶ Na podlagi Slatkonjeve korespondence z Bannissisom si lahko predstavljamo, kako velik čustveni davek je spor terjal od Slatkonje.¹⁶⁷ Na univerzi so 7. oktobra 1517 izglasovali, da bodo k Maksimilijanu v Baden poslali delegacijo, ki bo predstavila njihove pritožbe, verjetno tiste, ki so se nanašale na Slatkonjo.¹⁶⁸ Po drugi strani je Slatkonja 28. novembra 1517 predlagal »prekinitvev ognja« v sporu s kapitljem¹⁶⁹ in 10. decembra 1517 obljubil, da bo podprl interese univerze.¹⁷⁰ Toda jurisdikcijski spor se je nadaljeval in ob Maksimilijanovi smrti leta 1519 še vedno ni bil rešen. Maksimilijanova naslednika, španska vnuka Karla in Ferdinanda, so ti prepiri

165 ÖStA HHStA, RK, Maximiliana, 30 (alt 24a), fol. 22r–v.

166 HStAM, Politisches Archiv Landgraf Philipps des Großmütigen, 2.11.2 Aktenbeute 386.

167 ÖStA HHStA, RK, Maximiliana, 36 (alt 30a), fol. 72r–v (31. maj 1517).

168 UAW, Cod. Med. 1.3 (Acta Facultatis Medicinae 1490–1558), fol. 76r, 77v.

169 DAW, Acta capituli (46) 1, 1462–1528), fol. 79r.

170 Dunaj, UAW, Cod. Med. 1.3 (Acta Facultatis Medicinae 1490–1558), fol. 79v.

jezili. Da bi pospešil sodno rešitev spora, je Karel 13. septembra 1520 sprejel predhodno odločitev.¹⁷¹ Slatkonja je sicer zagrozil, da bo zadevo predložil rimski kuriji, a mu je Karel to prepovedal.¹⁷²

Odnose med Slatkonjo, stolnim kapituljem in univerzo je treba razumeti v kontekstu dolgotrajnega spora, v katerem nobena stran ni bila pripravljena popuščati. Ko se je denimo Gregor Angerer, kanonik in škofijski uradnik, odločil, da bo odstopil, Slatkonja zamenjave zanj ni iskal na dunajski univerzi, ampak se je 1. maja 1515 obrnil na teološko fakulteto v Freiburgu.¹⁷³ In ko je dunajska teološka fakulteta leta 1516 teologu Johannesu Ecku prepovedala sodelovati v teološkem disputu, je Slatkonja osebno posredoval ter tako omogočil izpeljavo disputa.¹⁷⁴ Še usodnejši je bil »patpoložaj«, kar zadeva začetke širjenja protestantizma. Vsem trem stranem, Slatkonji, kapitulju in univerzi, je preprečeval, da bi oblikovale enotno fronto proti prodoru luteranskih idej na Dunaju. Že 14. aprila 1520 je dunajska teološka fakulteta izrazila zaskrbljenost zaradi tiskanja luteranskih del v mestu. Na fakulteti so sklenili zadevo predati Slatkonji, ki je bil kot škof odgovoren za izkoreninjanje doktrinarnih zmot. Slatkonja je obljubil pomoč,¹⁷⁵ a je po glasovanju 30. novembra 1520 fakulteta k njemu poslala še svojega predstavnika, ki naj bi Slatkonjo pozval k odločnejšemu ukrepanju.¹⁷⁶ 6. decembra 1520 so na fakulteti predlagali, naj Slatkonja skliče vse pridigarje v mestu, da jim bodo prebrali bulo *Exsurge domine*, s katero je papež Leon X. Luthra izobčil.¹⁷⁷ Čeprav je Slatkonja že naslednji dan sklical vse pridigarje, je fakulteta menila, da bi lahko oziroma bi moral storiti več.¹⁷⁸ Odlok, uperjen proti Luthru in širjenju njegovih idej, ki so ga natisnili in pritrdili na vrata vseh cerkva v škofiji, je Slatkonja objavil 30. januarja 1521.¹⁷⁹ Vendar njegovi ukrepi proti širjenju evangeličanske vere niso prepričali fakultete; 2. februarja 1521 so na njej izglasovali prekinitev stikov s Slatkonjo in njegovim uradnikom.¹⁸⁰ Medtem je skušal Slatkonja tožbo stolnega kapitlja proti njemu »zlomiti« tako, da je zahteval vpogled v dokumente, s katerimi so v kapitulju utemeljevali svoje

171 HStAM, Politisches Archiv Landgraf Philipps des Großmütigen, 2.11.2 Aktenbeute 386, fol. 23r–37r.

172 ÖStA HHStA, LA ÖA Niederösterreich, 1-51, fol. 404r–405v; NöLA, Klosterrat K 103/4/3.

173 UAFB, B 0035/157.

174 Eck, *Disputatio*, fol. B1r.

175 UAW, THK, Th 3, fol. 61r.

176 UAW, THK, Th 3, fol. 65v.

177 UAW, THK, Th 3, fol. 65v–66v.

178 UAW, THK, Th 3, fol. 67r.

179 DAW, Reformation-Gegenreformacija I, 1521 I 30.

180 UAW, THK, Th 3, fol. 71r.

očitke, in to v najkrajšem možnem času.¹⁸¹ Člani kapitlja so uresničitev njegove zahteve preprečili z izjavo, ki jo je sestavil njihov odvetnik, in s prošnjo cesarju za pomoč.¹⁸²

Slatkonjeva presenetljiva odločitev, da dovoli luteranu Paulu Speratusu 12. januarja 1522 pridigati v dunajski stolnici – kar si mnogi razlagajo kot dokaz škofove brezbriznosti ali celo naklonjenosti luteranskim stališčem –, postane v kontekstu igre moči med Slatkonjo, stolnim kapituljem in univerzo bolj razumljiva.¹⁸³ Nobenega dokaza namreč nimamo, da bi bila Slatkonjeva osebna pobožnost kaj drugega kot tradicionalno katoliška. V stolni cerkvi sv. Štefana je z oporoko ustanovil dve ustanovi. V okviru prve naj bi kantor in drugi pevci zbora *Cantorei*, tj. zbora mestne šole, ob spremljavi organista vsak dan peli *Salve regina*. Druga, kompleksnejša ustanova je vključevala brano mašo vsak ponedeljek v tednu; obletno mašo ali aniverzarij, ki bi ga opravljali vsako leto 23. septembra, tj. štirideset dni po velikem šmarnu, vključno z vigilijo, péto mašo za rajne, mašo za praznik Marijinega vnebovzeta – z večglasnim petjem in orglesko spremljavo; tako imenovano večno luč ob Slatkonjevem nagrobniku.¹⁸⁴ Ustanovni listini iz srede leta 1521 ne kažeta nobenih sledi evangeličanske pobožnosti. Nasprotno, Slatkonja pravi, da je ustanovi ustanovil za blagor svoje duše in duš članov svoje družine, tako pokojnih kot živih, ter da se zanaša na priprošnjo Device Marije in vseh nebeščanov. To bi bile le stežka misli in ravnanja prepričanega evangeličana.

Kljub omenjenim sporom so mnogi ostali Slatkonji zvesti. Ko je Wolfgang Göppinger, kanonik in kurator cerkve sv. Štefana, 12. marca 1517 sestavil oporoko, mu je zapustil denar in ga določil za nadzornika overitve oporoke. Glede na to, da je bila srž Slatkonjevega spora s kapituljem prav njegova zahteva, da uveljavi jurisdikcijo pri oporokah stolnih kanonikov, je bila Göppingerjeva poteza nenavadna.¹⁸⁵ Na Slatkonjevo stran so stopili tudi nekateri člani dunajske univerze. Profesor medicine Martin Stainpeis je v že omenjenem posvetilu svojega medicinskega učbenika Slatkonji zapisal, da je Maksimilijanova odločitev, da ga povzdigne v škofa, zadosten dokaz o njegovih vrhunskih sposobnostih. Služba škofa je bila po Stainpeisovih besedah – te si je, ne da bi to navedel, izposodil pri Enei Silviu Piccolominiju – ena najtežjih, kar si jih je bilo mogoče predstavljati. Vedno je bilo namreč veliko ljudi, ki so škofa radi

181 DAW, Acta capituli (46) 1, 1462–1528), fol. 104r.

182 DAW, Acta capituli (46) 1, 1462–1528), fol. 104r–v.

183 Speratus, *Von dem hohen gelübde*, fol. A2r–v.

184 WStLA, HA, Urk. 6136, 6148; DAW, UR, 1519 IV 6, 1521 VII 18, 1521 VIII 14.

185 DAW, Wiener Konsistorialprotokolle 1, fol. 180v.

kritizirali, kadar so menili, da je storil nekaj narobe; če pa je škof storil pravo stvar, so se isti ljudje pritoževali, da je to nekaj, česar mu tako in tako ni bilo treba storiti.¹⁸⁶

Sklep

Vse do smrti 26. aprila 1522 je Slatkonja na različne načine sodeloval pri uresničevanju Maksimilijanove kulturne in cerkvene politike. Kot Ljubljčan je bil idealen kandidat za prevzem cerkvenih beneficijev na Kranjskem, hkrati pa tudi za zastopanje Maksimilijanovih interesov na tistih habsburških dednih ozemljih, ki so bila v geografskem in jezikovnem pogledu najbolj oddaljena od vladarjevega dvora v Innsbrucku. S tem ko je leta 1498 poslal skupino pevcev – pod Slatkonjevim vodstvom – izvajati flamsko večglasje v dunajsko grajsko kapelo, je Maksimilijan simbolno opozoril tako na to, da se po obdobju Korvinove zasedbe vrača na Dunaj, kot tudi da se tu odpirajo vrata visoki burgundski kulturi. Da ima zdaj spet trdno oblast v mestu, v katerega gradu je bil njegov oče Friderik III. skupaj z mlado družino oblegan sedem tednov, nazadnje pa izgnan v Gradec, je Maksimilijan pokazal med drugim tako, da je poskrbel, da se je Slatkonjevo posvečenje v prvega dunajskega rezidencialnega škofa odvijalo istega dne kot prenos Friderikovih posmrtnih ostankov v novo veličastno grobnico v stolnici sv. Štefana. S tem da je Slatkonjo imenoval za člana regentskega sveta in izvršitelja svoje oporoče, pa je lahko računal na to, da bo Slatkonja tudi po njegovi smrti izvajal politiko, skladno s tisto, ki jo je za življenje vodil sam.

Kot škof je Slatkonja naredil veliko. Posvetil je prenekatero cerkev ali kapelo; kot prvi dunajski škof, ki je rezidiriral pri sedežu škofije, je zgradil prvo škofijsko palačo; vzpostavil je ustanovi za vsakodnevno petje *Salve regina* in za obhajanje maš za njegovo dušo vsak ponedeljek. Poleg tega je dejavno sodeloval pri stvareh, ki jih je takrat začel javno kritizirati Martin Luther: podpiral je podeljevanje odpustkov, da bi zbral denar za dela pri stolni cerkvi sv. Štefana; kopičil je beneficije; imel je, domnevam, enega, morda pa tudi več nezakonskih otrok. Vendar ga kljub tem njegovim morebitnim pomanjkljivostim najbrž prej lahko označimo za tipičnega kot za čezmerno lahkoživega cerkvenega dostojanstvenika.

186 Stainpeis, *Liber de modo studendi*, fol. a1v–2r. Prim. Wolkan (ur.), *Briefwechsel*, str. 559.

Kot podpornik različnih ved in znanj, od alkimije in astronomije do grščine, latinščine in hebrejščine, je inteligentni in široko izobraženi Slatkonja izkoristil svoj škofovski položaj za širjenje učenosti, ustvarjanje vezi med učenjaki in pospeševanje prenosov znanja na Dunaju, pa tudi zunaj Dunaja, vse do Rima. Slatkonja je bil pomemben predstavnik krščanskega humanizma; svojo pobožnost, omiko in izobraženost je zavzeto povezoval z nalogami škofovske službe in legitimiranjem ambicij Habsburžanov.

JURIJ SLATKONJA IN GLASBA

Klemen Grabnar

JURIJ SLATKONJA V SLOVENSKEM GLASBENEM ZGODOVINOPISJU

To poglavje je v prvi vrsti namenjeno predstavitvi pisanja glasbenih zgodovinarjev na Slovenskem o Juriju Slatkonji, kar – da bi pridobili popolno sliko – sicer vključuje tudi nekaj zgodnjih zapisov v nemškem jeziku pa tudi bolj recentne izpod peresa slovenskih muzikologov v angleškem jeziku, ki so izšla v tujini. Pri tem je osredotočenost namenjena zlasti tistemu delu, ki se tiče Slatkonjeve glasbene dejavnosti.

Der Wiener Bischof Georg Slatkonja, ein gebürtiger Laibacher, [...] wird uns als ein **vorzüglicher Tonkünstler und Kaiser Maximilians Kapellmeister** genannt.

[**Dunajski škof Jurij Slatkonja**, rojen v Ljubljani, [...] nam je znan kot **izvrsten glasbenik in vodja kapele cesarja Maksimilijana.**]

* Razprava je nastala v okviru temeljnega raziskovalnega programa *Raziskave glasbene preteklosti na Slovenskem* (ARIS, P6-0004) in temeljnega raziskovalnega projekta *Digitalna demonstracija cerkvene glasbe dolgega 16. stoletja, povezane s Kranjsko* (ARIS, J6-2586).

S temi besedami je Peter Radics,¹ zgodovinar in publicist, Jurija Slatkonjo umestil v svoj zgodovinski pregled glasbe na Kranjskem *Gospa glasba na Kranjskem* (v izvirniku *Frau Musica in Krain*) že leta 1877. To je delo, ki že napoveduje začetek glasbenega zgodovinopisja na Slovenskem. Poleg glasbeniških oznak je Radics navedel še njegove kleriške funkcije in napis na njegovem nagrobniku ter omenil portret, ki se nahaja v dunajski stolnici sv. Štefana.²

Nekoliko kasneje ga omenja tudi Friedrich Keesbacher, dolgoletni tajnik, kasneje tudi ravnatelj in častni član Filharmonične družbe v Ljubljani, sicer po poklicu zdravnik.³ Matjaž Barbo Keesbacherja označuje »kot enega prvih pravih glasbenih zgodovinarjev na Kranjskem, čigar delo je bilo temeljito in natančno, podkrepjeno s skrbnim preučevanjem dostopnih virov«. ⁴ V svojem nemškem spisu *Glasba na Kranjskem in pomen filharmonične družbe v Ljubljani* (*Die Musik in Krain und die Bedeutung der philharmonischen Gesellschaft in Laibach*) iz leta 1891 je Keesbacher domala dobesedno prevzel del zgoraj citiranega Radicsevega zapisa:

Bei der musikalischen Veranlagung des Volkes konnte es nicht fehlen, dass einzelne Krainer auf dem Gebiete der Kirchenmusik Hervorragendes leisteten und sich einen berühmten Namen machten, so der Bischof von Wien Georg Slatkonja, ein geborener Laibacher, der als ein vorzüglicher Tonkünstler und Kaiser Maximilians Kapellmeister genannt wird. (Gest. 1522.)⁵

[Ob glasbeni nadarjenosti ljudi ni manjkalo, da so posamezni Kranjci dosegli izjemne dosežke na področju cerkvene glasbe in se proslavili, kot na primer du-

1 O njegovem življenju in delu je, predvsem s kulturnozgodovinskega vidika, obširno pisala Tanja Žigon v svoji monografiji *Zgodovinski spomin Kranjske. Življenje in delo Petra Pavla pl. Radicsa (1836–1912)*.

2 Celoten odlomek se glasi: »**Der Wiener Bischof Georg Slatkonja**, ein gebürtiger Laibacher, den wir 1477 als kaiserlichen Hofkaplan im Brautzuge des 'letzten Ritters', 1503 als Domprobst von Laibach wieder an den Hof berufen, dann zum Bischof von Pedena (Biben) in Istrien ernannt und mit der Probstei in Rudolfswerth dotirt, schließlich 1514 zum Bischofe von Wien befördert sehen, er wird uns als ein **vorzüglicher Tonkünstler und Kaiser Maximilians Kapellmeister** genannt. / Seine Grabschrift im St. Stephansdom zu Wien lautet: 'Georg von Slatkonja, von Laibach aus Krain gebürtig, Bischof dieser Kirche und Administrator der Kirche zu Biben, Kaiser Maximilians Rath und Kapellmeister, ein sehr frommer, eingezogener und redlicher Herr, welcher in der Zierde des Bisthums von Wien alle seine Vorfahren übertroffen hat, ließ sich noch bei Lebzeiten dieses Denkmal errichten. Er starb im Jahre des Heiles 1522, den 26. April, nachdem er 66 Jahre, 1 Monat und 5 Tage gelebt hat.' / Sein Porträt befindet sich unter den 18 Brustbildern in den Chorstühlen neben dem Hochaltare zu St. Stephan.« Radics, *Frau Musica in Krain*, str. 10–11.

3 Osnovno o Keesbacherju gl. geslo Pirjevca v *Slovenski biografiji*.

4 Barbo, *Slovenska muzikologija*, str. 25.

5 Keesbacher, *Die Musik in Krain*, str. 7.

najski škof Jurij Slatkonja, rojen v Ljubljani, ki je znan kot izvrsten glasbenik in vodja kapele cesarja Maksimilijana. (U. 1522.)]

Nekoliko daljši zapis o Slatkonji je v istem letu objavil v svoji knjigi o avstro-ogrski monarhiji *Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild. Kärnten und Krain*, in sicer v poglavju o glasbi in ljudski glasbi.⁶ Tudi tu se je naslonil na Radicsa, a dodal stavek, da takrat ni bila redkost, da so cesarsko dvorno kapelo na Dunaju vodili visoki cerkveni dostojanstveniki, kot je bil Slatkonja.⁷ Ta ugotovitev je pomembna, saj nam pomaga razumeti, zakaj najverjetneje skladatelj Heinrich Isaac, ki ni bil klerik, ni bil vodja cesarske glasbene kapele in, na drugi strani, zakaj je Slatkonjev opus tako skromen. Slatkonjeva naloga namreč ni bila komponirati, temveč je imel organizacijsko oziroma administrativno vlogo.

Vsi trije navedeni zapisi so bili pisani v nemškem jeziku. V slovenskem jeziku je prvo besedilo prispeval že Radics, in sicer krajši članek »Slovenec za škofa na Dunaji. Juri Slatkonja. 1456–1522« v celovski reviji *Kres* iz leta 1881. Del zapisa se glasi:

Juri Slatkonja, ki se je l. 1456. rodil, prišel je že v svojem 21. letu k »poslednjemu vitezu« [Maksimilijanu] za spovednika in kaplana ter se je nadvojvodi, temu plemenitemu prijatelju godbe, jako priljubil, ker je bil izvrsten poznavatelj in umetnik v godbi. / [...] [Bil je tudi] vodja godbi. [...] / Izvenredno je bilo njegovo delovanje za povzdigo in gojitev godbe v stolnej crkvi sv. Štefana. Stolni godbeni zbor je bil vsled njegove skrbi jako izvrsten in nenavadno dobro zastopan. V njem so delovali čestokrat dvorni godbenik Pavel Hofheimer, orglar, s katerim se ni mogel nikdo meriti (+ 1537), trobentarja Neuschel in Seidel, najodličnejši plunkavec Artus in najboljši trobec Augustin. Včasih je vodil pevski in godbeni zbor Slatkonja sam, potem slavni Nizozemec Josquin des Pres, najizvrstnejši nemški skladatelj onega časa Henrik Isaac, Spanjolec Pietro della Rue (Ruimonte) in dr. / Petje v crkvi sv. Štefana je nenavadno

6 Keesbacher, Musik und Volksmusik.

7 Celoten odlomek se glasi: »Unter den bedeutenderen Musikern und Componisten welche theils in Krain geboren wurden, theils dem Lande durch jahrelanges Wirken in demselben angehörten, nennen wir den Bischof von Wien Georg Slatkonja, einen geborenen Laibacher, der als vorzüglicher Tonkünstler genannt wird und zugleich Kapellmeister Kaisers Maximilian I. war. Slatkonja wurde 1477 zum kaiserlichen Hofcaplan in Wien, 1503 zum Dompropst in Laibach ernannt, wurde sodann als Bischof in Padena (in Istrien) mit der Propstei Rudolfswerth dotirt und 1514 Bischof in Wien, als welcher er den 26. April 1522, wie seine Grabschrift im Stefansdom in Wien bezeugt, starb. Sein Portrait Befindet sich unter den 18 Brustbildern in den Chorsthühlen neben dem Hochaltar zu St. Stefan. Es war damals nicht selten, daß hohe kirchliche Würdenträger der kaiserlichen Hofcapelle in Wien vorstanden, so Slatkonja [...]« Keesbacher, Musik und Volksmusik, str. 403.

veliko s svojimi mladenškimi pevsкими zbori pospeševalo razvitek crkvene godbe; kajti ono je skozi celo XVI. stoletje dobrodejno uplivalo.⁸

Njegovo pisanje vsebuje vrsto netočnosti, začenši s podatkom, da je bil Slatkonja že leta 1477 Maksimilijanov spovednik, kaplan in vodja glasbene kapele, da je bil nekaj časa župnik v Gornjem Gradu, leta 1503 pa naj bi odšel na Dunaj, kjer je leta 1514 postal škof. Ko Radics govori o glasbi v stolnici sv. Štefana, navede, da sta tamkajšnja kapelo med drugimi vodila Josquin des Prez in Pierre de la Rue, kar prav tako ne drži.

V povezavi z glasbo je Slatkonjo omenil še v svojem opisu *Zmagoslavnega sprevoda*, na katerem je upodobljen poleg glasbene kapele, in pri opisu nagrobnika, kjer slikovito opiše tudi njegovo zunanost:

Slatkonja, z mitro in škofovsko verižico okinčan, kaže nam v svojih čvrstih in duhovitih potezah prototyp pravega Slovenca in sicer našega Gorenjca z lepim licem in živim obrazom: Usta z ostrimi koticami, lepo upognen nos, velike obrvi, duhovito veliko oko in precej visoko, na pol od mitre pokrito čelo; obličje pa primerno polno.⁹

Radics svojih virov ne navaja, izjema je odstavek, ko Slatkonjo opiše kot škofa in pri tem navede delo *Kronološki seznam dunajskih škofov in knezoškofov* (*Chronologisches Verzeichniss der Bischöfe und Erzbischöfe von Wien*) Ludwiga von Groote, ki je izšlo v Augsburgu leta 1794. Pri tem je treba opozoriti, da Groote v svoji knjigi pravilno zapiše, da je Slatkonja postal dunajski škof leta 1513. Čeprav so Radicsu na splošno že takrat očitali površnost, je – kot je upravičeno izpostavil Matjaž Barbo – njegovo glasbenozgodovinsko delo vendarle dragoceno.¹⁰

V precej večji meri se je Slatkonji posvetil Josip Mantuani na začetku 20. stoletja. Delo polihistorja Mantuanija velja za začetek pravega obsežnega in sistematičnega muzikološkega raziskovanja na Slovenskem.¹¹ Mantuani, tako kot Slatkonja rojen v Ljubljani, je bil dolgoletni vodja glasbene zbirke dunajske dvorne knjižnice (*Hofbibliothek*), nato pa je v Ljubljani vodil Narodni muzej in predaval glasbeno zgodovino na ljubljanskem konservatoriju. Med njegovimi najbolj znanimi deli je zgodovina glasbe na Dunaju (*Geschichte der Musik in Wien*) iz leta 1904, ki še dandanes predstavlja osnovno referenčno literaturo

8 Radics, Slovenec za škofa na Dunaji, str. 654, 656.

9 Prav tam, str. 657. Gl. tudi poglavje Gašperja Cerkovnika v tej knjigi.

10 Barbo, *Slovenska muzikologija*, str. 26.

11 Gl. prav tam, str. 34. Več o Mantuaniju gl. Škulj (ur.), *Mantuanijev zbornik* ter Höfler in Cerkovnik, Josip Mantuani, str. 167–175.

dotičnega področja. Podatke, ki jih je Mantuani o Slatkonji objavil v knjigi (ta je v nemškem jeziku),¹² je uredništvo *Cerkvenega glasbenika* (v slovenskem jeziku) predstavilo leta 1905 v več kratkih zapisih.¹³ Mantuani se je pri svojem pisanju naslonil tako na primarno kot tudi sekundarno literaturo in jo – v nasprotju z Radicsem in Keesbacherjem – tudi navedel. Mantuani navaja osnovne podatke o njegovem življenju in glasbeniški karieri, dotakne pa se tudi etimološkega izvora Slatkonjevega priimka in pritrudi razlagi, da priimek izhaja iz besedne zveze »zlati konj«.¹⁴

Mantuani je sam v reviji *Dom in svet* leta 1907 izdal bolj obsežen spis o Slatkonji v slovenskem jeziku. V tem spisu je podal daleč najobširnejšo podobo njegovega življenja in delovanja. Pri tem se je še v večji meri naslonil na primarne vire, zato je v tem spisu marsikaj bolj natančno opredelil in dodal nova spoznanja. Tako je denimo spremenil mnenje o etimološkem izvoru Slatkonjevega priimka in izvor našel v pridevniku »sladek«: »[...] vendar si tolmačimo besedo 'Slatkonja' kot osebno ime od pridevnika 'sladek' in priponke 'onja'; ta znači obilico lastnosti, ki jo izraža pridevnik, a večinoma z lahko porogljivim pripomenkom. Ime bi bilo torej pisati 'Sladkonja' in bi pomenilo sila sladkosnednega človeka.«¹⁵ Če je v prejšnjem zapisu še navajal, da je Slatkonja na Dunaju študiral »nekako od l. 1476–1484«, pa je v tem spisu na podlagi virov pravilno ugotovil, da se je Slatkonja na Dunaju izobraževal od leta 1475 do leta 1477. Navedel je tudi prvi dokument iz leta 1495, ki priča o Slatkonjevi začetni glasbeniški in duhovniški karieri.¹⁶ Nadalje razkrije vse tiste

12 Mantuani, *Geschichte der Musik in Wien*, str. 380–388 (paginacija se nanaša na izdajo iz leta 1907).

13 Jurij pl. Slatkonja. Spomini na znamenitega rojaka, str. 67–68, 75–77, 84–85, 91–92.

14 Gl. prav tam, str. 67–68, 75–76: »Jurij Slatkonja se je porodil v Ljubljani dné 21. marca 1456. Pišejo ga navadno Slatkonja in nehote se človeku vriva misel, da mu je priimek v sorodu z besedo 'sladak'. Ali naš zgodovinar je zasledil, da so ga v humanistiških krogih nazivali 'Chrysippus', kar bi se po naše reklo 'zlat konj'. Pravilno bi ga torej morali pisati Zlatkonja. [...] / Višje šole je obiskoval na Dunaju nekako od l. 1476–1484. [...] kot kaplana [so ga] sprejeli v dvorno kapelo. [...] L. 1498. postane dvorni kapelnik. [...] pozneje je bil designiran za škofa pičenskega (Petina, Padena v Istri). [...] L. 1509. pa ga je obsledila zgodovina kot kapelnika v Inomostu, odkoder je dobil l. 1513. cesarski potni list na Dunaj, kamor je vabil cesar Maks I. na posvečevanje Slatkonjevo za škofa dunajskega dné 12. novembra. [...] / L. 1515. je postal Slatkonja svétnik Njegovega Veličanstva; v tej dobi je tudi politično in administrativno deloval neutrudno. [...] 26. aprila 1522 je Slatkonja umrl.«

15 Mantuani, Jurij pl. Slatkonja, str. 301.

16 Prav tam, str. 301–302: »Zaprašeni akti vseučiliškega arhiva na Dunaju prvi poročajo o našem rojaku. Pripovedujejo nam pa precej suhoparno, da je prišel 19 let star, 1475 poletu na Dunaj in se je dal vpisati kot 'Georgius Slakana de Lewbaca' med avstrijske deželane. [...] / Z letom 1477. pa ne utihnejo viri samo glede Slatkonjevih velikošolskih študij,

Slatkonjeve karijerne dosežke, ki jih glasbeni zgodovinarji do danes navajajo po njegovih ugotovitvah, podal pa je tudi pomen Slatkonjevega dela za glasbeno kulturo tistega časa:

Na trdo gmotno podlago je došel Slatkonja l. 1498., ko je Maksimiljan I. ustanovil dvorni pevski zbor, ali kot se še dandanes uradno imenuje, »dverno glasbeno kapelo«. [...] kot umetniška podlaga tega zbora bili vsprejeti: Jurij Slatkonja kot vodja [...]. [...] vendar pa poudarja cesar kot poseben namen svoje ustanove »brabantsko diskantiranje«, to se pravi, izvajanje glasbotvorov zloženih v nizozemski kontrapunktiki. / [...] / Ko je naš rojak postal »mojster pevcev« (Singmeister), ga je ločil cesar iz duhovniškega zbora pridvorne kapele. [...] Kmalu je cesar spet preuredil naslov; vsekako se imenuje Slatkonja že l. 1500. »kapelnik« (Capellmeister), a nikdar več kaplan. Od meseca avgusta, l. 1513. nahajamo ga le še kot »višjega kapelnika« (obrister Capellmeister), ker si je pridržal kot škof dunajski le še vrhovno vodstvo. Glavna njegova zadača je bila od l. 1498. sem obistinitve in urejevanje nove ustanove. / [...] Zraven teh administrativnih teženj pa nikdar ni pozabil na umetniško stran. Da se je glasbeni zbor tako hitro povzpел do umetniške višine, da je zasluł po vsej Evropi in celo staroslavne nizozemske kapele prekašal, to je zasluga Slatkonjeva.¹⁷

Zdi se tudi, da je prvi opozoril na Slatkonjevo avtorstvo besedila Isaacovega moteta *Virgo prudentissima* (naslova skladbe sicer Mantuani ne omenja). Ob tem izrazi precejšnjo verjetnost, da je Slatkonja poleg besedila »tudi napev ustvaril, katerega je Izaak šesteroglasno in kontrapunktično postavil«, za kar pa ne obstajajo nobeni dokazi, niti ne namigi. V nadaljevanju pa je Mantuani na podlagi zapisa na *Zmagoslavnem sprevedu* Maksimilijana I. jasno zatrdil, da je bil Slatkonja tudi skladatelj.¹⁸ Ob tem je treba vendarle pripomniti, da omenjeni izvorni zapis sicer ne dovoljuje takšne trditve, saj je glede tega preveč nejasen.

temveč tudi glede njegovega bivanja na Dunaju sploh. Do leta 1495. nimamo niti enega poročila več o njem. Med tem časom je postal duhovnik, najbrže je kot tak služboval na Kranjskem, morebiti celo v Ljubljani. Z letom 1495. ga nahajamo že na cesarskem dvoru kot kapelana in kantorja, zaeno pa izvemo tudi, da je bil že takrat kanonik ljubljanske stolnice.«

17 Prav tam, str. 303–304.

18 Prav tam, str. 304–305: »V enem slučaju je zveza Slatkonjeva z Izaakom za nas posebne važnosti, zato ker nam je ohranila en stihotvor našega rojaka, uglasben od dvornega skladatelja za šesteroglasni zbor. [...] Bržkone je pesnik zaeno tudi napev ustvaril, katerega je Izaak šesteroglasno in kontrapunktično postavil [...]. / [...] cesar [...] [Slatkonji] dal pripisati nastopne stihe: [...] Na pravi način sem razvil pevski zbor s tem, da sem gojil soglasje, mnogoglasje, okraske ter zvezane glaske in da sem pridodal zanj marsikater napev [...]. / V teh stihih je dokaz, da je Slatkonja res vglasboval cerkvena besedila.«

Po Mantuaniju glasbeni zgodovinarji niso posvečali tolikšne pozornosti Juriju Slatkonji, vendar pa so ga (vsaj s kakšnim stavkom) često vključevali v svoje glasbenozgodovinske preglede in razprave. Duhovnik in muzikolog Anton Dolinar tako Slatkonjo v svojem prispevku »Pregled slovenske cerkvene glasbe«, ki je izšel leta 1940 v *Cerkvenem glasbeniku*, omeni v enem stavku.¹⁹ Pedagog in etnomuzikolog Radoslav Hrovatin mu v poglavju »Pregled zgodovinskega razvoja slovenske glasbe« v prvem celovitem pregledu glasbene preteklosti v slovenščini z naslovom *Zgodovina glasbe iz leta 1948* (knjiga je nastala skupaj z Vilkom Ukmarjem in Dragotinom Cvetkom) nameni več stavkov. Hrovatin na kratko povzame Mantuanijeve ugotovitve, vendar je pri tem nekoliko nenatančen. Tako denimo piše, da je Slatkonja leta 1495 postal »archimusicus«, in to prevede kot ravnatelj pevske šole. Omeni tudi, da je Slatkonja za svoj zbor »zložil več pesmi«, kar je dvoumna formulacija; to namreč lahko pomeni, da je pisal bodisi besedila bodisi skladbe.²⁰ Hrovatin Mantuanijeve razprave sicer ne navaja.²¹

Več prostora je Slatkonji ponovno namenil utemeljitelj slovenske muzikologije Dragotin Cvetko v prvem delu *Zgodovine glasbene umetnosti na Slovenskem* iz leta 1958, prvi znanstveni zgodovini glasbe na Slovenskem. Cvetko se je močno naslonil na Mantuanija (in ga tudi navedel) – njegov zapis je praktično nekoliko daljši povzetek Mantuanijevega članka iz leta 1907 (predvsem tistih delov, ki se tičejo glasbe), dodal je le nekaj stavkov o skladateljih Heinrichu Isaacu in Ludwigu Senflu. Vendarle je nekoliko več poudarka dal vprašanju, ali je bil Slatkonja tudi skladatelj. Čeprav povzema Mantuanijeve hipoteze, je kljub temu nekoliko bolj previden in zaključí, da »smemo sklepati vsaj to, da je skladal napeve«, ter da »Slatkonji po gradivu, ki ga imamo, ni mogoče odmeriti mesta glasbenega ustvarjalca in ne presoditi pomena njegovega ustvarjalnega dela,

19 »Sicer štejemo Slovenci v naši daljni glasbeni preteklosti pomembne glasbenike, n. pr. Jurija pl. Slatkonja (1453–1522), ki je deloval kot dunajski dvorni kapelnik in škof [...].« Dolinar, *Pregled slovenske cerkvene glasbe*, str. 2.

20 Celoten odlomek se glasi: »Več je znanega o pevskem mojstru Juriju Slatkonji (Chrysippus, 1456–1522). Rodil se je v Ljubljani, studiral pa je na univerzi v Ingolstadt in na Dunaju ter po nekaj letih službe v domovini postal l. 1495 dvorni kaplan in 'archimusicus', t. j. ravnatelj kantarije (pevske šole), pri Sv. Štefanu na Dunaju. Ko je bil 1498 ustanovljen dvorni pevski zbor, je bil postavljen za kapelnika. Svoj zbor, ki je pel polifone skladbe in za katerega je zložil več pesmi, je dvignil na umetniško višino in pritegnil k sodelovanju pomembne skladatelje, kot so bili n. pr. Henrik Isaak, Ludvik Senfl in drugi. Leta 1513 je bil imenovan za dunajskega škofa.« Hrovatin, *Pregled zgodovinskega razvoja slovenske glasbe*, str. 461.

21 Knjiga je v celoti brez opomb, ima pa na koncu poglavja vendarle seznam literature, v katerem je nekaj Mantuanijevih drugih del.

ki ga je morda opravil«. Cvetko je o Slatkonji pisal (sicer v manjšem obsegu) tudi v svojih kasnejših glasbenozgodovinskih monografijah – *Stoletja slovenske glasbe* leta 1964, *Južni Slovani v zgodovini evropske glasbe* leta 1981 in *Slovenska glasba v evropskem prostoru* leta 1991 – toda brez vsebinskih sprememb.²²

Cvetkov brat Ciril, poznan predvsem kot dirigent in publicist, je bil v svoji sicer poljudni knjigi *Pogled v glasbeno umetnost* (v poglavju »Razvoj slovenske glasbe«) iz leta 1964 precej manj kritičen in zapisal, da je Slatkonja za dvorno kapelo »mного komponiral«. ²³

Zadrego okoli vprašanja, ali je Slatkonja dejansko komponiral, je leta 1975 rešil muzikolog in umetnostni zgodovinar, akademik Janez Höfler, v članku »O nekaterih slovenskih skladateljih 16. stoletja«, ki je izšel v reviji *Kronika*. Höfler je v nekaj odstavkih, posvečenih Slatkonji, podal vse bistvene in zanesljive podatke o njem in pri tem skrbno navedel najbolj relevantno literaturo, tako slovensko kot tudi tujo. Sklicujoč se na popis rokopisa Gerharda Pätziga iz leta 1964²⁴ je Slatkonji pripisal motet *Ego vos elegi* in objavil tudi reprodukcijo strani, na kateri je zapisan motet skupaj z navedbo avtorja, torej Slatkonje.²⁵ Höfler v članku na zelo jasen način pojasni, da rokopis z omenjenim motetom obsega skladbe, vključene v zadnji, tretji del zbirke Heinricha Isaaca z naslovom *Choralis Constantinus*, natisnjene leta 1555, ter da Isaacu zaradi prezgodnje smrti zbirke ni uspelo dokončati, zato so njen zadnji del z manjkajočimi skladbami dopolnili njegovi sodelavci, med katerimi sta bila tudi njegov naslednik Ludwig

22 Cvetko, *Stoletja slovenske glasbe*, str. 30–31; Cvetko, *Južni Slovani v zgodovini evropske glasbe*, str. 73; Cvetko, *Slovenska glasba v evropskem prostoru*, str. 35–38.

23 Celoten odlomek se glasi: »[...] Jurij Slatkonja, dvorni kaplan cesarja Maksimiljana I. in kantor oziromakanonik ljubljanski, nazadnje pa dunajski škof in prvi 'pevski mojster' dvorne kapele cesarja Maksimiljana I. Za ta ansambel je sam mnogo komponiral, razen tega pa je uspel zbrati okrog sebe več znanih skladateljev in sploh dvigniti njegov ugled. Nič čudnega torej, če si je z vsem tem prislužil naslov nadglasbenika – archimusicusa.« Cvetko, *Pogled v glasbeno umetnost*, str. 64.

24 Pätzig, *Das Chorbuch Mus.ms. 40024*, str. 122–142.

25 »Medtem pa o njegovem kompozicijskem ustvarjanju ni bilo mogoče reči nič zanesljivega, razen da je morda tu in tam svojim sodelavcem v kapeli prispeval kak napev, ki so ga ti porabili za večglasne skladbe. Nedvomne sledi o Slatkonjevem kompozicijskem delu pa razkriva neki malo znan rokopis iz let 1529–1537 v Državni knjižnici v Berlinu s signaturo 40 024, liturgično urejena zbirka motetov, katerih eden nosi ime skladatelja: 'Slaconius Episcopus Viennensis'. / [...] Tudi kratka Slatkonjeva kompozicija, *De mundo* (z uvodnim koralom *Ego vos elegi*), v berlinskem rokopisu na fol. 15v–16r, ne odstopa od osnovnega resnega tona zbirke in dokazuje, da je bila nizozemska polifonija Obrechtove, Josquinove in Isaacove generacije tudi zanj obvezna. Kot vrhovni predstojnik vodilne glasbene kapele Srednje Evrope ji je pač moral biti kos.« Höfler, *O nekaterih slovenskih skladateljih*, str. 89–90.

Senfl in Slatkonja.²⁶ Höflerjev sicer krajši prispevek do danes ostaja eden najbolj stvarnih prikazov Slatkonje kot glasbenika.

Muzikologi in drugi glasbeni pisci, ki so po Höflerju pisali o Slatkonji, so njegovo ugotovitev bolj ali manj akceptirali. Tako je Jurij Snoj v geselskem članku *Enciklopedije Slovenije* leta 1997 Höflerja povzel,²⁷ prav tako tudi Edo Škulj v svojem leta 2005 izdanem *Leksikonu cerkvenih glasbenikov* in *Vodniku po duhovni glasbi* iz leta 2011.²⁸ Na drugi strani pa Ivan Klemenčič trditve o Slatkonjevem avtorstvu moteta *Ego vos elegi* ni sprejel in se naslonil na mnenje Dragotina Cvetka, kot lahko beremo v leta 2003 objavljenem članku »Slovenska glasba med evropskim in izvornim«.²⁹

Iz zadnjega časa je treba izpostaviti dva prispevka izpod peresa dveh pomembnih slovenskih muzikologov – Metode Kokole in že omenjenega Jurija Snoja. Metoda Kokole je (skupaj z Lilijano Žnidaršič Golec) pozornost Slatkonji namenila v prispevku »Jurij Slatkonja (1456–1522), cerkveni dostojanstvenik in glasbenik med rodno Kranjsko in Dunajem«, ki je izšel v zborniku *Slovenski odnosi z Dunajem skozi čas* leta 2013, Jurij Snoj pa v geselskem članku temeljne glasbene enciklopedije *Grove Music Online* leta 2015, ki je sicer v angleškem jeziku. Prispevek Metode Kokole je daljši in prinaša veliko informacij o okoliščinah, v katerih je deloval Slatkonja, Snoj pa se je osredotočil le na stvaren opis njegovega življenja in delovanja. Iz obeh prispevkov velja izpostaviti, da oba avtorja navajata kot domnevno Slatkonjevo skladbo *Amen dico vobis quod vos qui reliquistis*,³⁰ kar se ne ujema s Höflerjevo trditvijo. Zato se velja ob tem nekoliko ustaviti.

26 Prav tam, str. 90: »Ta rokopis, obsegajoč zadnji del Isaacove zbirke *Choralis Constantinus*, ima posebno zgodovino. Heinrich Isaac je namreč leta 1508 prejel od stolnega kapitlja v Konstanci naročilo za polifono uglasbitev celotnega mašnega proprija po konstanskem obredju. Vendar je to obsežno delo po njegovi smrti ostalo nedokončano [...]. Dela se je po Isaacovi smrti lotilo več ljudi, kar nedvoumno potrjuje tudi tamkajšnja naslovna stran: *Constantien (sis) Choralis compositio per Henr(icum) Isaac. Addita quaedam per Lud(ovicum) Senfl et alios plurima*, in med temi 'alios' ni manjkal Maksimilijanov dvorni kapelnik.«

27 »Domnevno je bil tudi skladatelj, in sicer eden od mojstrov, ki so po smrti H. Isaaca dokončali 3. del njegove zbirke motetov *Choralis Constantinus*, kajti v eni od rokopisnih predlog tega dela je naveden kot avtor moteta *Ego vos elegi de mundo*; skladba je pisana v duhu franko-flamske polifonije.« Snoj, Slatkonja, Jurij, str. 127.

28 Škulj, *Leksikon cerkvenih glasbenikov*, str. 322; Škulj, *Vodnik po duhovni glasbi*, str. 387.

29 »[...] v Ljubljani rojeni Jurij Slatkonja (1456–1522), dunajski škof in vodja kapele cesarja Maksimilijana I., humanist in najbrž tudi skladatelj enoglasnih napevov.« Klemenčič, *Slovenska glasba med evropskim in izvornim*, str. 84.

30 Žnidaršič Golec in Kokole, Jurij Slatkonja, str. 208: »Ne povsem jasno mu je pripisano avtorstvo štiriglasnega komunija *Amen dico vobis quod vos qui reliquistis* v Pämingerjevem rokopisu (D-B 40024) [...].« Snoj, Slatkonja, Georg: »In D-B 40024 a motet *Amen dico vobis quod vos qui reliquistis* is attributed to him [...].«

COMMUNIO · G. · SCHACH :

Vos qui secuti estis me Sedebitis super sedes
iudicantes duodecim tribus Israel
dicit Dominus

ALIA

Amen dico vobis Quod vos qui reliquistis
omnia et secuti estis me

COMMUNIO

Sedebitis super sedes iudicantes duodecim
tribus Israel dicit Dominus

ALIA

Quod vos qui reliquistis omnia et secuti estis me

Prva polovica štiriglasnega komunija *Amen dico vobis*
(Državna knjižnica, Berlin, Mus.ms. 40024, fol. 14v–15r)

COMMUNIO 15

Sede bitis super se des iudicantes duode
cim tri bus *ff* srael di
cit Do minus

ALIA

Quod vos qui reliquistis om
nia et seruiti estis me

COMMUNIO

Sede bitis super sedes iudicantes du
odecim tri bus I srael di
cit Do minus

ALIA

Quod vos qui reliquistis
omnia et seruiti estis

RESIDVVM

centuplum accipie
tis et vitam e ter nam possi

ALIA

de bi tis Ego vos ele gi

GEORG. SLACONIVS. EPS VIENENS.

De mun do vt ea tis et fructum afe

ra tis et fructus vester ma neat

mane at

BASS. RESIDVVM

me centuplum accipie tis et vitam e ter

nam possi de bitis

ALIA COMMVNIO

De mun do vt ea tis et fructus

affera tis et fructus vester ma neat

Druga polovica štiriglasnega komunija *Amen dico vobis* in štiriglasni komunio *Ego vos elegi* (Državna knjižnica, Berlin, Mus.ms. 40024, fol. 15v–16r)

ALTVS RESIDVVM 16

centuplum acci
pie tis et vitam eternam

ALIA COMMVNIO De man
da vt eatis et fructum
affera tis et fructus vester ma neat

TENOR RESIDVVM

me centum plum acci pie tis et
vitam eter nam possi de bitis pos
ALIA COMMVNIO De mundo
sidebi tis
vt ea tis et fructum affera tis
et fructus vester ma neat

A L I A P R O S A

LEON:
PÄMING:

Agnus pascalis esu su
potius dignas Pro quibus se
hostiam Deo obtulit ipse summus pontifex
pontifex Quarum cruce
dele hostes in mari rubro sunt obruti

Agnus pascalis esu potius dignas
dignas Pro quibus se
hostiam Deo obtulit ipse summus pontifex
Quarum crudelibus hostes in mari rubro sunt obruti

Začetek štiriglasne sekvence *Agnus pascalis esu* (zgornji in spodnji glas)
(Državna knjižnica, Berlin, Mus.ms. 40024, fol. 57v)

Slatkonja – skladatelj

Obe skladbi, tako *Ego vos elegi* (gl. sliki na str. 98–99) kot *Amen dico vobis* (gl. sliki na str. 96–97), sta ohranjeni v istem rokopisu, ki ga hranijo v Berlinski državni knjižnici, in sicer ena za drugo. V rokopisu stoji navedba avtorja neke vmes, med eno in drugo skladbo. Po interpretaciji Metode Kokole in Jurija Snoja navedba pripada prvi skladbi (*Amen dico vobis*). Vendar če pogledamo nekoliko bolj natančno, stoji zapis pravzaprav vmes, znotraj druge skladbe, to je *Ego vos elegi*, in sicer med koralno intonacijo in polifonim začetkom. Nadalje je pri vseh tistih skladbah, kjer je naveden avtor, zapis pred samo skladbo, kot je razvidno iz primera na sliki (str. 100). Mesto navedbe je tu praktično identično in ta se brez dvoma nanaša na sledečo skladbo. Zdi se, da je motet *Amen dico vobis* Slatkonji prva pripisala Birgit Lodes, ki jo oba prej omenjena avtorja tudi navajata.³¹ Med raziskovalci sicer mnenje, da je Slatkonja avtor moteta *Ego vos elegi*, prevladuje in temu ob natančnem pregledu dotičnega rokopisa lahko v celoti pritrdimo.

Kot lahko na podlagi pričujočega prikaza sklenemo, je Slatkonja omenjen že v prvih prispevkih v drugi polovici 19. stoletja, ki napovedujejo začetek glasbenega zgodovinopisja na Slovenskem, in je ostal v glasbenozgodovinski zavesi do današnjih dni. Temeljno delo ostajajo Mantuanijeve raziskave, čeprav gre pri interpretaciji virov včasih nekoliko predaleč. Na njegove raziskave se vsaj v osnovi naslanjajo glasbeni zgodovinarji vse do danes, tu in tam pa na plano pride kakšen nov, vendar pomemben drobec.

S tem kratkim pregledom bi lahko svoj prispevek zaključil, vendar današnje vedenje o Slatkonji s tem ne bi bilo izčrpano. Zato v nadaljevanju opozarjam še na tri malo manj znane vire, ki so pomembni za poznavanje Slatkonjevega glasbenega delovanja.

Prvi je knjiga *De poetica et Carminis ratione* Joachima Vadiana, izšla leta 1518 na Dunaju. V njej Vadian zapiše, da Slatkonjo zelo ceni, ne le zaradi njegovih izjemnih vrlin ali lastnosti, temveč tudi zaradi odličnih skladb, ki jih sklada v svojem (prostem) času.³²

Drugi je rokopis iz druge polovice šestdesetih let 16. stoletja z zapisom, ki Slatkonjo navaja kot enega izmed »autores musices praecipui et excellentissimi«
skupaj s skladatelji, kot so Josquin des Prez, Heinrich Isaac, Cipriano de Rore, Clemens non Papa in Orlando di Lasso. Gre za glasbeni rokopis A II, hranjen v Bavarski državni knjižnici, v katerem je na eni izmed strani upodobljen sloviti

31 Lodes, Slatkonja, Georg.

32 Vadian, *De poetica et Carminis ratione*. Za ta podatek se zahvaljujem kolegu Marku Motniku.

Upodobitev Orlanda di Lassa z glasbeniki bavarske dvorne kapele, pod njo medaljon z navedbo Slatkonje
(Bavarska državna knjižnica, München, Mus.ms. A II, fol. 187v)

skladatelj Orlando di Lasso skupaj z glasbeniki bavarske dvorne kapele (gl. slika na str. 102). Kot lahko vidimo iz reprodukcije, je pod upodobitvijo medaljon, v katerem so zapisana imena najodličnejših in najsijajnejših avtorjev glasbe, med njimi »Schlaconius epis[copus] Viennensis«. ³³ To kaže, da je bil Slatkonja kot glasbenik v srednjeevropski zavesti še desetletja po smrti.

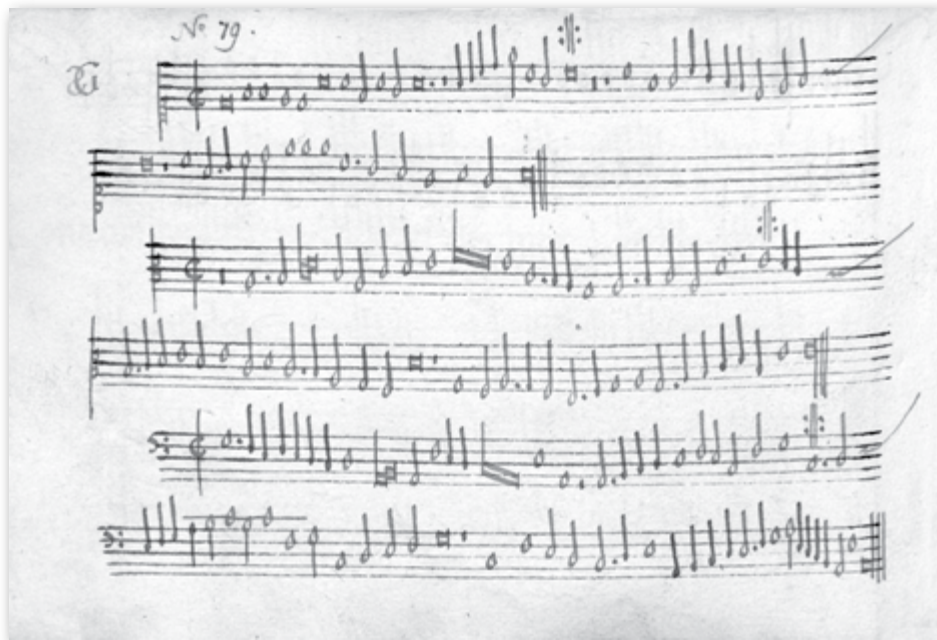
Tretji, malo manj znani vir pa je rokopis, nastal med letoma 1515 in 1535, ki ga prav tako hranijo v Bavarski državni knjižnici v Münchnu. Rokopis vsebuje nemške pesmi, med katerimi je pesem *Ach Gott wem soll ich clagen*, ki je zelo verjetno izpod peresa Jurija Slatkonje (gl. slika na str. 104). Na to namreč namigujeta začetnici GS oziroma SG. Pomenljivo je, da je S obrnjen zrcalno, tako kot je obrnjena črka Z. Poleg tega so ostale skladbe izpod peresa skladateljev, ki so povezani z glasbenim krogom okoli Maksimiljana I. – predvsem Ludwiga Senfla, pa tudi Paula Hofhaimerja. Domneva se tudi, da je prvi del rokopisa, katerega del je omenjena pesem, zapisal Ludwig Senfl na prehodu v dvajseta leta 16. stoletja in ga okoli leta 1523 odnesel v München, kjer je stopil v službo bavarskega vojvode. ³⁴ Vse to govori močno v prid tezi, da je avtor te pesmi Jurij Slatkonja.

Zaključki

Kot pričajo ohranjeni viri, je bil Slatkonja v svojem času nedvomno cenjen glasbenik, glede na podeljene beneficije tudi izjemno sposoben organizator. Danes mu torej pripisujemo tudi dve večglasni skladbi, motet *Ego vos elegi* in nemško pesem *Ach Gott wem soll ich clagen*. Razlog, zakaj je Slatkonjev glasbeni opus tako skromen, lahko iščemo v dveh okoliščinah. Prva je ta, da je bila Slatkonjeva vloga v Maksimiljanovi glasbeni kapeli predvsem organizacijska. V tistem času so bili namreč vodje kapel pogosto glasbeno nadarjeni kleriki z dobrimi organizacijskimi sposobnostmi, katerih delovne obveznosti niso vključevale komponiranja. Na Maksimiljanovem dvoru je bil za to kot skladatelj zaposlen Heinrich Isaac, ki pa ni bil klerik. Druga okoliščina pa je ta, da se mnogi glasbeni rokopisi iz tistega časa niso ohranili (so se izgubili, bili uničeni ipd.). Zato je možno, da je ustvaril več skladb, ki pa se do danes niso ohranile. Poleg tega obstaja veliko skladb, za katere avtorstvo ni znano. Katera od njih bi morda lahko bila tudi njegova, vendar tega (še) ne vemo. Morda bodo prihodnje raziskave na tem področju prinesle nova spoznanja in bo »priložnostnemu« skladatelju Slatkonji mogoče pripisati več skladb.

33 Prepis seznama v medaljonu je dostopen v: Meconi, *Pierre de la Rue*, str. 308.

34 Schwindt, *Habsburgische Kulturpolitik*, str. 56.

Handwritten musical score for the Tenor part of the hymn "Ach Gott wem soll ich klagen". The score is written on two staves. The first staff is marked with a tenor clef and the word "Tenor". The second staff contains the lyrics in German: "Ach Gott wem soll ich klagen Das freundlich Lyden mein. Mein buh ist mir wegen / Ach Gott wie mag es sein". The lyrics are written in a cursive hand.

Štiriglasna nemška pesem *Ach Gott wem soll ich klagen*
(Bavarska državna knjižnica, München, Mus.ms. 3155, fol. 85v (zgoraj) in 86r (spodaj))

Marko Motnik

MED MITI, LEGENDAMI IN DEJSTVI: »DUNAJSKA« DVORNA KAPELA V ČASU JURIJA SLATKONJE

Maksimilijan, leta 1459 rojeni in edini preživeli sin cesarja Friderika III. in Eleonore Portugalske, je v avtobiografskem delu *Modri Kralj* (v izvorniku *Weißkunig*) opisal dvorjenje, poroko in kronanje svojega očeta, cesarja Friderika III. Nato pripoveduje o svojem rojstvu, otroštvu in mladosti ter opisuje svojo vzgojo in urjenje v plemenitih dejavnostih ter svobodnih umetnostih. V tretjem delu so prikazani čas Maksimilijanove vladavine in vojn ter njegove vojaške spretnosti. Avtobiografsko pripoved sestavlja niz kratkih in tematsko zaokroženih poglavij, ki jih je Maksimilijan narekoval svojemu tajniku Marxu Treitzsaurweinu v letih od 1513 do 1516. Delo ni bilo nikoli dokončano in je v 16. stoletju ostalo neobjavljeno. Bolj kot odkrita avtobiografija je *Modri Kralj* mešanica junaškega romana, kronike in knežjega zrcala (*speculum principum*),¹ njegova vsebina je izrazito idealizirana in kot taka zgodovinsko manj zanesljiva.

* Razprava je nastala v okviru temeljnega raziskovalnega programa *Raziskave glasbene preteklosti na Slovenskem* (ARIS, P6-0004) in temeljnega raziskovalnega projekta *Digitalna demonstracija cerkvene glasbe dolgega 16. stoletja, povezane s Kranjsko* (ARIS, J6-2586).

1 Prim. tudi Jerše, *Sociodiceja*, str. 73–74.

Maksimilijan je po materi Eleonori, ki je iz sina želela narediti idealno protiutež nepriljubljenemu in precej mrzkemu soprogu cesarju Frideriku, menda podedoval izrazit občutek za reprezentacijo in javno nastopanje. Bolj kot katerikoli drug evropski vladar svojega časa je gojil izrazit občutek za lastno povečevanje in povzdigovanje svojih dosežkov v sliki in besedi, pri čemer je uporabljal najsodobnejši medij tedanjega časa, namreč tiskane podobe in besede. Očaranost nad njegovo osebnostjo se je ohranila do danes. Kljub dejstvu, da Maksimilijanu za časa življenja ni uspelo dokončati skoraj nobenega od začelih umetniških projektov, je bilo uprizarjanje njegove veljave vseeno uspešno. Z izjemo avtobiografskega romana v verzih *Theuerdank* (1517) so vsi Maksimilijanovi prestižni tiskarski projekti ostali nedokončani, poleg *Modrega Kralja* tudi turnirska knjiga *Freydal*, natis lesoreza z monumentalno upodobitvijo slavoloka *Vrata časti (Ehrenpforte)* in nenazadnje tudi sloviti *Zmagoslavni sprevod (Triumphzug)*. Medijsko učinkovita državna propaganda je o Maksimilijanu ustvarila številne mite in legende, v katerih se resničnost spretno prepleta s fikcijo. Vseh plasti na ta način ustvarjene podobe danes ni več mogoče razvozlati.²

Več epizod *Modrega Kralja* je posvečenih Maksimilijanovemu poznavanju umetnosti. V eni izmed njih je avtor izpostavil svojo naklonjenost glasbi in zapisal:

[...] in ko je začel mogočno vladati, je najprej posnemal kralja Davida pri hvaljenju Boga in ustanovil tak zbor z lepim petjem človeških glasov, da ga je bilo čudovito slišati. Takšen zbor je vzdrževal ves čas in to je bilo podobno velikemu knežjemu dvoru. Ta zbor pa je služil le v Božjo slavo v krščanskih cerkvah.³

Citirane vrstice vzbujajo vtis, da je Maksimilijan svojo glasbeno kapelo ustvaril tako rekoč iz nič, kar pač sodi med mite in legende. Gotovo pa je, da je znal glasbo učinkovito uporabiti v namene politične reprezentacije. Maksimilijanovi glasbeniki, ki so veljali za enega najboljših glasbenih ansamblov svojega časa v Evropi, so vladarja spremljali na številnih potovanjih in niso mogli manjkati na nobenem javno vidnem političnem dogodku. Ansambel je predstavljal blišč vladarja in rodbine Habsburžanov. Tako kot Maksimilijan sam so tudi poznejše generacije mešale dejstva in legende in vedno znova povzdigovale vladarjev pomen za glasbeno zgodovino.

2 Prim. Silver, *Marketing Maximilian*; Madersbacher in Pokorny (ur.), *Maximilianvs*.

3 »[...] und als er kam in sein gewaltig regirung, hat er am ersten in dem lob gottes nachgefolgt dem kunig Davit, dann er hat aufgericht ein söliche canterey mit einem sölichen lieblichn gesang von der menschen stym, wunderlich zu hören, [...] sölichs underhielt er fur und fur, dass ainem grossen fürstehof geleichet, und prauchet dieselb conterey allein zu dem lob gottes, in der cristenlich kirchen.« Treitzsaurwein von Ehrentreitz, *Der Weisskunig*, str. 80.

Zamisel o homogeni skupini stalno zaposlenih glasbenikov v dvorni kapeli se skupaj s predstavami o sestavi in organizaciji te ustanove izkazuje za temeljno napačno. Ideja o nenadni ustanovitvi kapele leta 1498 se je v muzikološki literaturi zasedla najpozneje po objavi *Zgodovine glasbe na Dunaju* Josipa Mantuanija leta 1904.⁴ Mantuani je zapisal: »Datum rojstva dunajske cesarske dvorne glasbene kapele, ustanove, ki je pozneje postala tako vplivna in pomembna za glasbeno umetnost, je 7. julij 1498.«⁵

Določitev datuma ustanovitve dunajske dvorne kapele pravzaprav niti ni Mantuanijeva lastna interpretacija. Njegove navedbe slonijo na arhivskih študijah Franza Waldnerja⁶ in Franza Schöchtnerja. Slednji je že leta 1898 v časopisu *Wiener Zeitung* objavil prispevek ob štiristoletnici dvorne kapele in v njem navedel domnevno »ustanovno listino«.⁷ Mantuanijeva predpostavka je dejansko tudi v nasprotju z njegovimi lastnimi izjavami o dvorni kapeli na Dunaju, za katero je v svoji *Zgodovini* zapisal, da je bila to »starodavna cerkvena ustanova, ki se je postopoma razvila iz grajske kapele.«⁸

Mantuani ima gotovo veliko zaslug za poznavanje glasbene zgodovine Dunaja, vseeno pa je v svoji *Zgodovini* s to predpostavko prekomerno poudarjal pomen prestolnice in mesta in mu pripisal tudi druge slavne dogodke, čeprav za to ni imel ustreznih virov. Posebno je poudaril tudi pomen Jurija Slatkonje, v svojem navdušenju zanj pa ignoriral nedorečenost in pogosto nejasnost virov. Upravni dokument o domnevni ustanovitvi »dunajske dvorne kapele« je tako torej obveljal za zgodovinsko dejstvo, ki se vse do danes vztrajno pojavlja tako v poljudnoznanstveni kot tudi v znanstveni literaturi.

Ustanovitev dunajske dvorne kapele – mit ali dejstvo?

Maksimilijan se je od aprila 1498 zadrževal v Freiburgu (Freiburg im Breisgau) na državnem zboru (*Reichstag*). Tam je 7. julija finančnemu upravitelju

4 Mantuani, *Geschichte der Musik in Wien*. Mantuani je delo ponovno objavil leta 1907 pod naslovom »Die Musik in Wien«. Mantuani, *Die Musik in Wien*.

5 »Das Geburtsdatum der Wiener kaiserlichen Hofmusikcapelle, dieses für die Tonkunst später so richtunggebenden und hochwichtigen Institutes, ist der 7. Juli 1498.« Mantuani, *Geschichte der Musik in Wien*, str. 263; Mantuani, *Die Musik in Wien*, str. 381.

6 Waldner, *Nachrichten über die Musikpflege*.

7 Schöchtner, *Die Hof-Musikcapelle*.

8 »Die Hofcapelle ist ein uraltes, nach und nach aus einer Burgcaplanei hervorgegangenes geistliches Institut«. Mantuani, *Geschichte der Musik in Wien*, str. 260; Mantuani, *Die Musik in Wien*, str. 378.

(tako imenovani *Hubmaister*) Hansu Harrasserju pisno naročil, da naj na Dunaju sprejme nekaj pevcev in jim pove, kje in kako bodo peli pri dnevnem bogoslužju. Maksimilijan je torej na Dunaju ustanavljal glasbeno kapelo in je želel, da jo sestavljajo kaplani, pevci in dečki, dvornemu zakladniku Balthasarju Wolffu v Innsbrucku pa je naročil, naj dunajski finančni upravi pošlje denar za obleko članov. V dodatku k pismu je Maksimilijan napisal, da naj zakladnik izplača denar za popotnico na Dunaj basistu Bernhardu, štirim dečkom in še dvema dečkoma, ki sta ravno na poti v Innsbruck. Te pevce je Maksimilijan izbral in določil za dunajsko kapelo.⁹ Nekoliko obširnejše navodilo je sledilo v pismu, ki ga je Wolff po Maksimilijanovem ukazu 20. julija 1498 poslal Harrasserju na Dunaj. Wolff je ponovil odločitev kralja Maksimilijana, naj se na Dunaju vzpostavi kapela in Jurij Slatkonja imenuje za njenega pevskega mojstra (*Singmaister*). V kapeli naj bi delovali basista Bernhard Meder in Oswald ter sedem dečkov, ki bodo peli diskant in »diskantirali na brabantki način«.¹⁰ Imena dečkov, ki jih je Wolff imenoval »mutanten knaben«, so: Adam iz Lièga (Adam Rener), Bernhard iz Bergna, Matthias in Simon iz Kremsa, Simon iz Brucka ob Leithi (Simon Thiem), Johann iz Gmundna in Stefan iz Ybbsna. Sledi navedba višine plačil in obleke, ki naj jo Harrasser poravnava iz prihodkov svojega urada, namreč Slatkonji letno 24, basistoma po 16 in vsakemu dečku po 12 goldinarjev. Nadalje naj Harrasser poskrbi tudi za obleko iz kvalitetnega blaga in po potrebi za študentska pokrivala (v izvirniku »studenten kappen«).¹¹

9 *Regesta Imperii*, XIV,2 n. 6370.

10 Kaj je Maksimilijan dejansko mislil z navedbo brabantkega diskantiranja (v izvirniku »auff brabantisch zu discantieren«), ostaja eno izmed nepojasnjenih vprašanj muzikološke stroke. Literatura besedno zvezo najpogosteje razlaga kot sinonim za franko-flamsko komponirano večglasje. Bolj verjetno je, da se opis nanaša na določeno in ob koncu 15. stoletja v virih ne več obširneje opisano izvajalsko prakso dodajanja (improviziranja) drugega glasu v diskantu (sopranu) k že obstoječemu glasbenemu modelu (na primer koralu). Tako bi bilo tudi lažje razumeti, zakaj so Maksimilijanu na Dunaju zadostovali le nizki in visoki glasovi. Za izvajanje komponiranega večglasja bi bile potrebne tudi druge glasovne lege (na primer tenor in alt).

11 »Mein willig freuntlich dienst zuvor, lieber Herr Hubmaister, die Röm. kön. Mt. unser Allergnedigster Herr, hat zu Wien ain Capellen auffrichten fürgenommen, und derselbigen Capelle, herren Georgen N. [Slatkonja] Singmaister, Bernharten Meder und Osswalten zu zwayen Bassisten, auch sechs Mutanten Knaben, nemlich Adam von Lüttich, Bernharten von Bergen, Mathias vom Krembs, Symon von prukh an der leytt, Johanness von Gmunden und Steffan von Ybs zu discanten auf Brabandisch zu discantieren verordnet, und mir demnach Ernstlich befallen, den obgemelten Singern biss kunfftig Jar fur sold und unterhaltung, nemlich dem Singmaister vier und zwanzig, und dem Bernharten und Oswalten 16 Jdem, und und Iglichem Knaben zwelff, macht zusammen hundert acht und zwainzig gulden Reinisch, darzu Ir allen und yedem besunder Thuech zu Recken unnd hosen, auch studenten kappen, souil Ir Iglichem zymlicher wayss bedorffen

O nekakšni uradni ustanovni listini dunajske dvorne kapele sicer ni mogoče govoriti, vendar se vsebina Maksimilijanovega navodila na prvi pogled ne zdi vprašljiva. Gledano s širše perspektive pa vsebina obeh pisem dejansko povzroča vrsto nejasnosti in vzbuja upravičene dvome o doslednosti dosedanjih interpretacij Maksimilijanove odločitve.

Termin »dvorna kapela« v sodobnejšem razumevanju pomeni organiziran in strukturiran ansambel glasbenikov, pevcev in inštrumentalistov pod vodstvom kapelnika, ki delujejo v službi vladarja in skrbijo za glasbo pri bogoslužju in dvornih slovesnostih. Za čas na prehodu med srednjim in novim vekom lahko izraz pomeni zasebni prostor za opravilo bogoslužja in molitve vladarja in njegovega ožjega kroga, hkrati pa je tudi ime za tisto osebje, ki je bilo na dvoru odgovorno za opravljanje bogoslužja. Kot je že leta 1958 opozoril Othmar Wessely, je za razumevanje tedanjih organizacijskih struktur razlikovanje med dvorno in grajsko kapelo nujno. Osebje dvorne kapele (*Hofkapelle*) je del vladarjevega dvora (tako imenovani *Hofstaat*). Na vrhu dvorne kapele so bili vedno duhovniki, saj je njena poglobitna naloga vseskozi ostalo opravilo dnevnega bogoslužja bodisi z glasbo ali brez nje. Opravilo svete maše in dnevnih obredov pa je praviloma vsebovalo enoglasno in vsaj ob posebnih priložnostih tudi večglasno petje.

Člani dvorne kapele so bili sprva predvsem duhovniki, mednje pa je sčasoma sodilo tudi vse več poklicnih glasbenikov in uradnikov. Kljub temu so dvorne kapele Habsburžanov še dolgo ostale hierarhično organizirane duhovne ustanove, na vrhu katerih je bila vedno dvorna duhovščina. Ta je bila sicer neločljivo povezana z glasbenim osebjem, h kateremu so sodili kantor, pevci in organist, ne pa tudi preostali inštrumentalisti.

Vsekakor je bila dvorna kapela neposredno in tesno vezana na vladarja in ga je spremljala na potovanjih, kot taka pa ni mogla biti vezana na določeni kraj ali konkretno cerkev. Vladarjeva smrt je za osebje dvorne kapele vselej pomenila odpust in le izbrane duhovnike in glasbenike je naslednik ponovno zaposlil med osebje svoje lastne kapele. Že pred prevzemom vladarskih poslov je namreč naslednik zaposloval svojo lastno dvorno kapelo, ki pa se je po prevzemu oblasti praviloma povečala. Razen organizacijsko potemtakem ne more biti govora ne o tradiciji ne o kontinuiteti neke abstraktne dvorne kapele, temveč zgolj o vrsti

wirdet, durch euch von dem ambt ewer Verwesung ausrichten unnd zu geben verordnet. Demnach beger ich als schatzmaister und befilch euch In namen der kön. Mt. das Ir die gemelten singer irs Solds und Claydung wie oben steet antrichet und bezalet [...]. Geben zu Freyburg Im presgew den zwainzigsten tags des Monats July Anno 1498.« Navedeno po: Frass, *Quellenbuch*, str. 14–15. Prim. tudi *Regesta Imperii*, XIV,2 n. 6446a.

kapel, katerih sestav in organizacija sta se z novim vladarjem ves čas spreminjala. Zaradi spreminjanja vladarskih funkcij tudi oznaka »cesarska kapela« ni ustrezna.

V splošnem razumevanju pogosto prihaja do zamenjav in istovetenja z duhovno-glasbeno ustanovo, ki se v virih in v primeru Dunaja pojavlja z imenom »Burgkapelle«. Ta grajska kapela dejansko ni bila vezana na vladarjevo osebnost, marveč na grajsko kapelo dunajskega gradu (pozneje preimenovanega v *Hofburg*). Tudi to ustanovo so tvorili grajski duhovniki in praviloma štirje pevci, ki pa niso šteli med dvorno osebje. Na Dunaju je ta kapela obstajala najpozneje od srede 15. stoletja in v tem primeru je dejansko mogoče razpravljati o nekakšni tradiciji in kontinuiteti. Podobne grajske kapele so vsaj občasno delovale na primer tudi v Pragi in Gradcu. Dunajsko grajsko in dvorno kapelo je v skupno ustanovo šele leta 1786 povezal cesar Jožef II.¹²

O tem, zakaj naj bi Maksimilijan želel imeti kapelo na Dunaju, kako dolgo naj bi tam delovala, kje, kdaj in ob katerih priložnostih naj bi pevci peli, pisni ne povesta veliko. Dunaj po smrti cesarja Albrehta II. leta 1439 ni bil več rezidenca dvora. Albrehtov naslednik in Maksimilijanov oče Friderik III. se je zadrževal predvsem v Gradcu in Dunajskem Novem mestu (nem. Wiener Neustadt). Dunaj je pravni položaj cesarske rezidence imel zopet v letih od 1558 do 1583, predvsem pa šele v 17. stoletju od vladavine cesarja Ferdinanda II. dalje. Dvorna kapela v mestu brez vladarja in dvora potemtakem ni smiselna, in kot kaže, se Maksimilijanova navodila nanašajo na grajsko kapelo.

Maksimilijan je po smrti očeta Friderika III. leta 1493 prevzel oblast nad kraljestvom in habsburškimi dednimi deželami, nikoli pa ni izbral stalne rezidence. Ne da bi se kadarkoli in kjerkoli ustalil, se je neprestano mudil na potovanjih. Gibal se je med Italijo, Nizozemsko in Francijo ter potoval po avstrijskih in nemških deželah. Najpogosteje se je ustavljal na Tirolskem, predvsem v Innsbrucku, še pogosteje pa v Augsburgu, pač zaradi osrednje lege mesta v cesarstvu in prav gotovo tudi spričo augsburške družine Fugger, ki je notorično zadolženega vladarja neprestano zalagala s finančnimi posojili.¹³ Geografsko območje Maksimilijanovega delovanja je izjemno in slog njegovega vladanja se zdi nenavadno moderen. Razen v rani mladosti se je Maksimilijan na Dunaju mudil le redko. Tja je prihajal le ob pomembnih političnih dogodkih oziroma vselej, ko je bil primoran reševati vprašanja vzhodne državne meje. Njegovi razmeroma kratki postanki na Dunaju so izpričani v letih 1490, 1493, 1506, 1515 in 1517, nikakor pa ne v letu 1498.

12 Wessely, *Arnold von Bruck*, str. 60–69.

13 Schwindt, *Maximilians Lieder*, str. 197–212.

Dejstvo je, da Maksimilijan pevec na Dunaj leta 1498 sploh ni poslal prvokrat. Da je šlo pri tem navodilu bolj za dopolnitev starejših odredb, dokazuje Maksimilijanovo pismo iz Pise 13. novembra 1496.¹⁴ V njem zakladnici v Innsbrucku sporoča, naj se kapelnikom, ki se nahajajo v Augsburgu, izplača skupaj 400 renskih goldinarjev. Maksimilijan je svoji kapeli dolgoval še precejšnjo vsoto v višini 1320 goldinarjev. Piše, naj se nastavljenim članom kapele izplačajo dolgovi, kapela sama naj se razdeli in del članov odpusti. Kaplan in kapelnik Hans Kerner naj za dečke priskrbi novo obleko in jih iz Augsburga odpelje na Dunaj, tam pa naj skupaj čakajo na nadaljnja navodila. Maksimilijan je torej velel šest od skupaj osemnajstih fantov odpustiti, dvanajst pa jih je skupaj s Kernerjem in skladateljem Heinrichom Isaacom s soprogo vred napotil na Dunaj. Razlogi za to navodilo v virih niso nikjer navedeni in tudi čas bivanja glasbenikov na Dunaju ostaja nepojasnen. Vsekakor pa je Isaac že nekaj mesecev pozneje, v začetku leta 1497, zapustil Dunaj in se odpravil v Innsbruck; Maksimilijan ga je tam imenoval za dvornega skladatelja.¹⁵ Leto dni pozneje, oktobra 1497, so na Dunaju svoje delo vsekakor še vedno opravljali kantor in kaplan Hans Kerner in štirje pevci. Maksimilijan je iz Innsbrucka tedaj naročal dunajski upravi, naj se duhovniku in pevcem redno poravnava tedenski zaslužek.¹⁶ Podobno kot Isaac pa so se tudi drugi pevci, ki jih je Maksimilijan v letih 1496 in 1498 napotil na Dunaj, že kmalu zopet pojavljali v drugih mestih.

Postavlja se vprašanje, ali je Maksimilijan morda nameraval po državnem zboru v Freiburgu sam odpotovati na Dunaj in je celo razmišljal o izbiri Dunaja za svojo stalno rezidenco. O tem in tudi o drugih možnih razlogih za njegove odredbe je mogoče ponuditi več razlag, ki pa še vedno ostajajo zgolj bolj ali manj verodostojne hipoteze.

Za premestitev enega dela kapele so bili gotovo finančni razlogi. Ekonomsko stanje dvorne blagajne se je ob Maksimilijanovem vojnem pohodu v Italiji leta 1496 dramatično poslabšalo¹⁷ in s premestitvijo nekaj glasbenikov na Dunaj je Maksimilijan vsaj deloma razbremenil dvorno blagajno. Čeprav Dunaj ni bil rezidenčno mesto, je bila tam nameščena dokaj stabilna vlada Dolnje Avstrije. K tej so tedaj še sodile dežele obdonavske Avstrije, Štajerska, Koroška in Kranjska. V pismih je Maksimilijan izrecno poudarjal, naj stroške za plačilo pevcem prevzame (spodnje)avstrijska finančna uprava. Podobne

14 *Regesta Imperii*, XIV,2 n. 4487–4489.

15 McDonald, Isaac as a Member of the Court Chapel, str. 201.

16 *Regesta Imperii*, XIV,2 n. 5422.

17 Schwindt, *Maximilians Lieder*, str. 203–204; Gruber, *Beginn der Neuzeit*, str. 198–199.

finančne zadrege in rešitve trenutnih stanj so za časa njegove vladavine nastajale razmeroma pogosto.¹⁸

Morda je k odločitvi pripomogla potreba po javno vidnem dejanju, ki naj bi vizualiziralo ponovno prisotnost Habsburžanov na Dunaju. Matija Korvin (Hunyadi), kralj Ogrske, je leta 1482 v nasledstveni vojni s cesarjem Fridrikom III. zasedel velik del habsburških dežel in v letih 1485–1490 vladal na Dunaju. Ko je Matija leta 1490 umrl brez legitimnega naslednika, je Maksimilijan zmagoslavno vkorakal na Dunaj. Na prehodu iz 15. v 16. stoletje je Maksimilijan dejansko poskušal uveljaviti Dunaj kot novo središče in v njem povezati različne intelektualne sile. Med temi poskusi so na primer imenovanje humanista Konrada Celtisa leta 1497 za profesorja na dunajski univerzi, Maksimilijanova prizadevanja za uveljavitev dunajske škofije in nekoliko pozneje (1513) imenovanje Jurija Slatkonje za dunajskega škofa, nenazadnje pa tudi redno podeljevanje štipendij pevcem, ki so mutirali, za študij na univerzi. Delovanje univerze od 14. stoletja dalje se je za razvoj in položaj Dunaja vsekakor izkazalo za izjemno prednost.¹⁹

Maksimilijan je na Dunaj morda poslal skupino dečkov tik pred mutacijo. V spremstvu obeh basistov jih je zaupal Slatkonjevemu nadzoru in na Dunaju bi lahko do začetka mutacije prepevali v grajski kapeli in nato začeli študirati na univerzi. V pismu iz leta 1498 je izrecno uporabljen izraz »mutanten knaben« in govor je o obleki, del katere so tudi tako imenovana študentska pokrivala. Žal biografskih ozadij teh dečkov večinoma ni mogoče odkriti, vsekakor pa so nekateri med njimi že kmalu zatem prejeli štipendije za študij, večinoma na artistski fakulteti univerze. Ta praksa je dokumentirana najpozneje od leta 1497 dalje. Seznam Maksimilijanovih štipendistov je sicer poln vrzeli, vendar še vedno obsežen.²⁰ Med dečki, ki so v pismu z dne 20. julija 1498 poimensko navedeni, je bil na primer Simon iz Brucka (Simon Thiem), ki je v letih od 1501 do 1503 za študij prejemal finančno podporo. Adamu iz Lièga (Adam Renner) je bilo leta 1498 okoli 13 let. Dve leti pozneje se je odpravil na študij v Burgundijo, a je že od leta 1502 dalje zopet deloval na Maksimilijanovem dvoru kot skladatelj.²¹

Za prisotnost pevcev na Dunaju in redno opravljanje bogoslužja s petjem je bil vsaj še en tehten motiv. Kot opozarja Grantley McDonald, je leta 1457 nepričakovano umrl Habsburžan Ladislav Posmrtni (*Postumus*), komaj

18 Schwindt, Einführung, str. 16–17.

19 Schwindt, *Maximilians Lieder*, str. 214; Gasch, Capellani, str. 370–371; Flotzinger, Repertoire, Umfeld und Stil, str. 43–44.

20 Schwindt, *Maximilians Lieder*, str. 216–218; Gasch, Capellani, str. 369–370.

21 McDonald, The Chapel, str. 22.

sedemnajstletni sin in naslednik Albrehta II. Svojim dedičem je v oporoki naročil, naj se v njegov spomin v kapeli dunajskega gradu opravljajo dnevne maše, med branimi tudi maše s petjem. Potemtakem bi lahko Maksimilijan nekaj let po odhodu Matije Korvina z Dunaja z izbranimi pevci iz svoje kapele prevzel odgovornost za uresničitev Ladislavove poslednje volje.²²

Maksimilijanovo navodilo iz leta 1498 vsebuje komaj kaj novega. Maksimilijan ni bil prvi Habsburžan, ki je vzdrževal glasbeni ansambel, in glasbenike je vsekakor zaposloval že pred letom 1498. Ansambel pevcev je obstajal že na dvoru Albrehta II., ki pa je vladal le kratek čas v letih 1438 in 1439.²³ Že Maksimilijanov oče Friderik III. ni zaposloval le klerikov, temveč tudi poklicne pevce in glasbenike. Vsaj od srede šestdesetih let 15. stoletja sta Friderikov glasbeni ansambel sestavljali dve ločeni skupini, namreč zbor nemških in zbor franko-flamskih pevcev. Slednji so bili očitno izurjeni v petju večglasja, nemški pevci pa so najbrž skrbeli za enoglasno koralno petje.²⁴

Maksimilijanova dvorna kapela

Maksimilijan je pridobil pomembne spodbude ob poroki z Marijo Burgundsko leta 1477, ko se je kot novi burgundski vojvoda srečal z dvorno kapelo tedaj že umrlega Karla Drznega. Burgundski dvor je slovel po ugledenosti in kulturni razgledanosti in kapele burgundskih vojvod so blestele med najodličnejšimi glasbenimi ansambli tedanje Evrope. V razmeroma skromnih razmerah dvora v Dunajskem Novem mestu vzgojenega Maksimilijana je moral tak blišč presenetiti, vsekakor pa prevzeti in navdihniti. V strogo hierarhično organizirani kapeli Karla Drznega je delovalo do štirideset ljudi, vendar ne le v glasbenih funkcijah. Nekateri so opravljali zgolj liturgične, organizacijske in administrativne naloge.²⁵ V burgundski kapeli je delovalo več še danes slavnih skladateljev, kot so Gilles Binchois, Hayne van Ghizeghem in Antoine Busnois. Kljub jasni duhovni usmerjenosti te ustanove je zanimivo, da je ravno v tem okolju cvetela večglasna posvetna glasba, predvsem francoske šansone.

Maksimilijan je po poroki in prevzemu burgundskega prestola sprva poskušal ohraniti ustaljeno tradicijo dvorne kapele. Očitno je, da je ta še nekaj

22 McDonald, Maximilian's Chaplains, str. 182–184.

23 Gruber, Beginn der Neuzeit, str. 178–183.

24 Gancarczyk, Johannes Tourout, str. 239–247; Heining, Musik und Medizin, str. 151–181. O glasbi pri habsburških vojvodah Albrehtu III. in Albrehtu IV. prim. Flotzinger, Repertoire, Umfeld und Stil, str. 21–23.

25 Doorslaer, La chapelle musicale, str. 21–57.

let delovala v njegovi službi, zaradi finančnih stisk pa je bil primoran drastično zmanjšati število članov. Nepričakovana smrt Marije Burgundske leta 1482, nasprotovanje Francije Maksimilijanovim zahtevam po burgundskem prestolu, izvolitev in kronanje za rimskega kralja leta 1486 in nenazadnje očetova smrt leta 1493 so vodili do sprememb Maksimilijanovih priorit. Leta 1489 je zapustil Burgundijo in se vrnil v cesarstvo. Nekaj let pozneje (1495) je burgundski vojvodski prestol slavnostno predal sedemnajstletnemu sinu Filipu Lepemu. Dokumentacija burgundske kapele v letih od 1482 do 1494 je sicer polna vrzeli, vendar je iz nje razvidno, da je Maksimilijan glasbenike v tem času še zaposloval za lastne potrebe.²⁶

Arhivski viri o organizacijskih strukturah in delovanju Maksimilijanove kapele od konca osemdesetih let 15. stoletja niso zgovorni. Medtem ko je očitno vsaj še občasno angažiral glasbenike burgundske kapele, viri od leta 1489 dalje vedno pogosteje omenjajo pevce, ki so bili nastavljeni v pripravljenosti v raznih nemških mestih, predvsem v Augsburgu in Innsbrucku. Tam so čakali na Maksimilijanova navodila, v kakšni zasedbi, kdaj in kje naj se zberejo. Večina ohranjenih pisnih virov dvorne uprave v zvezi s kapelo in glasbeniki nasploh so pravzaprav navodila za potovanja in izplačila raznovrstnih stroškov pevcem in inštrumentalistom. Tako kot za vladarja so bila potovanja za glasbenike v Maksimilijanovi službi del vsakdana. Pri tem je vsekakor treba izpostaviti izurjeno logistiko, ki je bila glede na tedanje splošne možnosti mobilnosti izjemna. Kljub neprestanim finančnim težavam Maksimilijan v času svojega vladanja ni nikoli ukinil dvorne kapele kot pomembnega predstavnika kraljeve legitimnosti, odličnosti in veličine.

Nadaljnje nejasnosti povzročata Maksimilijanov prevzem vladnih poslov iz rok nadvojvode Sigmunda Tirolskega leta 1490. Domneva, da je hkrati z njimi prevzel tudi Sigmundovo dvorno kapelo, je v literaturi pogosta, vendar v virih ni izpričana. Sigmund je število zaposlenih močno zmanjšal že pred Maksimilijanovim prihodom in zdi se, da je slednji s seboj v Innsbruck pripeljal tudi dokaj številčen glasbeni ansambel.²⁷ S Sigmundom, ki je do smrti leta 1496 zasebno bival na Tirolskem, si je Maksimilijan očitno delil inštrumentaliste, ki pa, kot že rečeno, niso bili člani dvorne kapele.

Interpretacija glasbeno relevantnih virov dvorne uprave privede do spoznanja, da pevci v Maksimilijanovi službi vladarja niso mogli vseskozi spremljati na vseh potovanjih, temveč jih je dvorna uprava glede na trenutne

²⁶ Gasch, *Capellani*, str. 362–365.

²⁷ Senn, *Musik und Theater*, str. 27.

potrebe in dogodke odposlala v izbrana mesta, kjer so morali sodelovati pri aktualnih političnih ali reprezentančnih dogodkih. Tovrstnih priložnosti ni manjkalo in med najvidnejše štejejo Maksimilijanova poroka z drugo ženo Bianco Mario Sforza leta 1494 v Innsbrucku, predaja vladavine Burgundije sinu Filipu Lepemu leta 1495 v Antwerpnu, državna zbor leta 1500 v Augsburgu in leta 1507 v Konstanci in nenazadnje državni zbor in dvojna habsburška poroka leta 1515 na Dunaju. Med tovrstne dogodke seveda ne sodi Maksimilijanovo skrbno načrtovano, a zaradi vojn v Italiji preprečeno in nikoli doseženo kronanje za cesarja v Rimu, marveč slovesna razglasitev za cesarja 4. februarja 1508 v Tridentu.²⁸

Na visoko kvaliteto izvedb Maksimilijanove kapele namiguje več kroniških poročil, o njenem dejanskem sestavu pa si je zaradi manjkajočih imenskih seznamov komaj mogoče ustvariti jasno predstavo. Glasbene izvedbe Maksimilijanove kapele ob pomembnih političnih dogodkih so v virih pogosto omenjene, redko pa so ta poročila izčrpna. Pomembna izjema je poročilo tajnika volilne škofije Trier Petra Maierja ob državnem zboru, ki je potekal od marca do maja 1512 v Trierju.²⁹ Maksimilijan je na zborovanje prispel s svojo kapelo, ki je po Maierjevem poročilu v cerkvah in samostanih po mestu ob petkih, sobotah in nedeljah prepevala pri mašah in drugih cerkvenih obredih.

Maier v svojih opisih način izvedbe opisuje na vsaj tri različne načine: pevci so maše in druge cerkvene obrede peli (*singen*), diskantirali (*discantiren*) in najpogosteje figurirali (*figurieren*). Mogoče si je predstavljati, da je kronist s pétimi mašami mislil enoglasno koralno petje, z diskantiranimi in figuriranimi mašami pa večglasnost. Z diskantiranjem bi lahko bilo mišljeno improvizirano petje drugega ali več glasov h koralu ali kakšni drugi že obstoječi glasbeni predlogi,³⁰ s figuriranjem pa Maier najbrž opisuje dejansko komponirano večglasje. Kadar so ob izvedbah sodelovali inštrumentalisti, to posebej navaja. V nedeljo, 9. maja 1512, je Maier tako na primer v mestni palači prisostvoval maši, ki je bila diskantirana, pri izvedbi pa so sodelovali tudi pihalci s cinki in pozavnami.³¹

28 Dogodek se je odvil brez maziljenja ali kronanja in je podrobno opisan v: Wiesflecker, Maiximilians I. Kaiseproklamation, str. 19–25.

29 Povzeto po: »Chronologische Aufzeichnung des Kurtrierer Sekretärs Peter Maier über den Verlauf des Trierer Reichstags«. Transkripcija je objavljena v: Seyboth (ur.), *Deutsche Reichstagsakten*, str. 2554–2565. Za transkripcije zapisov v zvezi z glasbo gl. Nedden, *Zur Geschichte der Musik*, str. 30–32.

30 Gl. zgoraj op. 10.

31 »[Am Sonntag] Cantate hat der Ks. im palas misse gehoert, die ist discantirt. Darin mit zinken und basunen geblasen [...]«. Seyboth (ur.), *Deutsche Reichstagsakten*, str. 2565.

Maier našteva imena pevcev cesarske kapele, ki je v zasedbi v Trierju štela tri basiste, štiri tenoriste, dva altista in deset dečkov (*juvenibus*). Na cvetno nedeljo, 4. aprila, pa so pevci cesarske kapele skupaj s pevci württemberske kapele figurirali oficij in pasijon.³² Tako združevanje glasbenih sil ob posebnih priložnostih je bilo pogosto.

Če torej Maier v kronološkem poročilu o državnem zboru v Trierju omenja skupaj devetnajst pevcev cesarske kapele, od tega devet odraslih, je razvidno, da Maksimilijan na zborovanje ni pripeljal kapele v celotni zasedbi. Imenski popis precej večjega števila pevcev, ki so se leta 1519 za časa Maksimilijanove smrti v Welsu zadrževali v Innsbrucku, je nastal kmalu po cesarjevi smrti. Na seznamu je navedenih devet kaplanov, šest tenoristov, šest basistov, sedem altistov in kar enaindvajset dečkov za petje diskanta.³³ Tolikšno število glasbenikov je bržkone le izjemoma nastopilo v celotnem sestavu in najbrž je bil to bolj nekakšen nabor pevcev v pripravljenosti.

Dokaj moderno deluje dejstvo, da si je Maksimilijan številne glasbenike »izposojal« in »delil« tudi z drugimi dvori. Take izmenjave so na primer izpričane z dvorom Sigmunda Tirolskega, kneza Friderika III. Saškega³⁴ in z dvorom volilnih škofov v Salzburgu. Večina slavnih glasbenikov poznega 15. in zgodnjega 16. stoletja se je tako ali drugače srečala s kulturnim krogom Maksimilijanovega dvora. Maksimilijan je številne med njimi zaposloval in nagrajeval, vendar je le redke stalno zaposlil.³⁵

Maksimilijanove posebne naklonjenosti je bil deležen organist Paul Hofhaimer. Ta je kot vrhunski strokovnjak za orgle deloval že v službi Friderika III. Na dvoru Sigmunda Tirolskega v Innsbrucku se je Hofhaimer pojavljal od leta 1487, leta 1490 pa ga je Maksimilijan sprejel v svojo kapelo kot prvega organista. Hofhaimerjeva prisotnost na dvoru je imela za Maksimilijana prav posebno prestižen pomen in tako njegov organist ni smel manjkati pri nobenem pomembnejšem dogodku in potovanju. Ta položaj je imel tudi za Hofhaimerja številne prednosti, saj se je s potovanji njegov mednarodni sloves kot virtuoza in izvrstnega improvizatorja razširil po vsej tedanji Evropi. Hofhaimer je igral le ob največjih slovesnostih in je užival številne privilegije. Kot izjemen in posebno iskan glasbenik je postal torej sestavni del Maksimilijanove stilizacije vladarja,

32 Seyboth (ur.), *Deutsche Reichstagsakten*, str. 2560.

33 McDonald, *The Court Chapel*.

34 McDonald, *Isaac as a Member of the Court Chapel*, str. 205–206.

35 O nagrajevanju in plačilih glasbenikom prim. transkripcije Maksimilijanovih blagajniških izdatkov v: Nedden, *Zur Geschichte der Musik*, str. 26–28.

Hans Weiditz ml.: *Maksimilijan I. pri maši*, ok. 1515, lesorez
(Metropolitanski muzej, Umetnostna zbirka API, New York)

kar dokazuje tudi njegova upodobitev na lastnem vozu v Maksimilijanovem *Zmagoslavnem sprevedu* (1517).³⁶

Eno od številnih slikovnih pričevanj, ki naj bi v širši javnosti skrbela za vizualno reprezentacijo Maksimilijanovega dvora, je letak z lesorezom Hansa Weiditza mlajšega. V upodobitvi je prikazan cesar, ko je okoli leta 1515 prisostvoval slovesni maši v cerkvi svete Ane v Augsburgu. Upodobitve različnih vladarjev in knezov pri cerkvenih obredih so bile v tem času razmeroma pogoste in bi lahko šlo celo za neke vrste slikovni tip. Pod grbi avstrijske hiše in medičejskega papeža Leona X. je zadaj desno upodobljen klečeči cesar. Pred njim stoji zbor pevcev v sestavi šestih fantov in vsaj štirih odraslih pevcev, ki pojejo iz velike korne knjige. Na levi strani verjetno sedi organist Paul Hofhaimer za regalom (tako imenovani jabolčni regal), katerega meh goni pomočnik, imenovan kalkant. Glasba se verjetno izvaja v pogosto opisanem načinu alternatima, torej izmenično s petjem in orgelsko igro. Spredaj levo stoječi moški bi lahko bil celo Jurij Slatkonja, vendar identiteta te figure ostaja nejasna.³⁷

Maksimilijanov kapelnik Jurij Slatkonja

Pred letom 1498 je Maksimilijanovo kapelo vodil višji kaplan in kantor Hans Kerner, ki je kot grajski župnik (*Burgpfarrer*) deloval že v službi Friderika III.³⁸ Pred Kernerjem je Maksimilijan kot vodjo kapele zaposloval Nicolausa Mayoula, ki je bil pred tem prav tako dejaven že na Friderikovem dvoru. Z odredbo iz Freiburga leta 1498 je bil Kernerju kot pevski mojster (*Singmeister*) ob bok postavljen Jurij Slatkonja, vendar uradne listine tega položaja ne izpostavljajo vsaj še nekaj let. V dokumentih dvorne uprave je Slatkonja omenjen kot pevec in kaplan, dokler po Kernerjevi smrti januarja 1501 ni prevzel dejanskega vodenja kapele.³⁹ S tem nikakor ni mišljeno zgolj vodenje skupine pevcev v grajski kapeli na Dunaju, če je bila ta tam sploh še dejavna. Morda gre pri imenovanju za pevskega mojstra preprosto tudi za dodelitev finančno donosne službe, saj je Maksimilijan Slatkonji že leta 1495 obljubil prestižen cerkveni beneficij, vendar ta pozicija še nekaj let ni bila na voljo.

Obdobje Slatkonjevega življenja od zaključka študija leta 1477 in vse do leta 1495 je zavito v temo. Morda je v Maksimilijanovi kapeli služil kot kaplan

36 Moser, *Paul Hofhaimer*, 48–49.

37 Turrentine, Hans Weiditz's »Emperor Maximilian at Mass«.

38 McDonald, Isaac as a Member of the Court Chapel, str. 202.

39 Gasch, Capellani, str. 366.

in pevec, verjetneje pa se je dlje časa zadrževal tudi v Ljubljani.⁴⁰ Ni sicer znano, kdaj točno je Slatkonja pridobil naslov ljubljanskega kanonika, vsekakor pa se je ljubljanski kapitelj leta 1495 upiral izplačati mu pripadajoči delež kapiteljskih dohodkov, ker v Ljubljani ni bil prisoten.⁴¹ Maksimilijan je vztrajal pri svoji zahtevi in ljubljanskemu škofu Krištofu Ravbarju v pismu dne 31. julija 1495 iz Wormsa zabičal, naj se delež izplača tudi za obdobje, ko Slatkonja kot dvorni kaplan in pevec vladarja spremlja na potovanjih.⁴² V vsakem primeru je očitno, da si je Slatkonja na dvoru pridobil pomembne zasluge, za katere ga je Maksimilijan želel nagraditi z dodelitvijo donosnega beneficija ali vsaj z boljše plačano službo.⁴³

Vprašanja o Slatkonjevih konkretnih nalogah in delovanju po imenovanju za pevskega mojstra dunajske grajske kapele in pozneje kapelnika Maksimilijanove dvorne kapele je komaj mogoče natančno pojasniti, saj arhivsko gradivo ni dovolj zgovorno. Iz ohranjenih dokumentov ni mogoče niti razbrati, kdaj se je Slatkonja zadrževal na Dunaju in kdaj je Maksimilijana spremljal na potovanjih. Izpričano je, da se je dokaj pogosto ustavljal v Innsbrucku, kjer je na primer konec leta 1505 prejel dovoljenje za potovanje v Ljubljano. Avgusta 1509 je tam nakupil blago za obleko za kar 49 članov dvorne kapele, ki jim je treba prišteti še dečke. Konec leta 1511 je iz Innsbrucka potoval k cesarju v Linz, leta 1513 se je skupaj z organistom Paulom Hofhaimerjem pogajal o gradnji novih orgel in Innsbruck septembra zapustil. Tudi aprila 1515 je iz Innsbrucka potoval na Dunaj. Slatkonja pa se ni zadrževal med kapelniki v Innsbrucku, ko je cesarja Maksimilijana v Welsu prehitela smrt.⁴⁴ Da naj bi večino časa bival na Dunaju, ne more držati, saj ga je Maksimilijan na primer 6. oktobra 1513 pozval, naj se 10. novembra zgleda na Dunaju zaradi slovesnega prenosa posmrtnih ostankov cesarja Friderika III. v tedaj dokončano grobnico v južnem koru (*Apostelchor*) v katedrali svetega Štefana.⁴⁵ Ob tej priložnosti je bil Slatkonja tudi posvečen v dunajskega škofa.⁴⁶

Slatkonja je bil z gotovostjo prisoten tudi na državnem zboru v Konstanci ob Bodenskem jezeru. Zbor se je začel ob koncu aprila 1507 in je s krajšo prekinitvijo v maju trajal do srede avgusta. V Konstanci se je očitno zbrala

40 V zvezi s tem prim. še poglavji Lilijane Žnidaršič Golec in Grantleyja McDonalda v tej knjigi.

41 Mantuani, Jurij pl. Slatkonja, str. 302.

42 *Regesta Imperii*, XIV,1 n. 2216.

43 *Regesta Imperii*, XIV,1 n. 2189 in 2190; McDonald, *The Chapel of Maximilian I.*, str. 17.

44 Senn, *Musik und Theater*, str. 29.

45 Wessely, *Archivalische Beiträge*, str. 122.

46 Wiesflecker, *Kaiser Maximilian I. und seine Hofmusikkapelle*, str. 445.

celotna Maksimilijanova kapela in v mestu ostala vsaj do pomladi 1508, morda celo do leta 1509. Maksimilijan se je z državnim zborom med drugim tudi pogajal o kronanju za cesarja v Rimu. To srečanje je imelo poseben pomen za glasbeno zgodovino. Prav verjetno je Maksimilijanova kapela na začetku, ko se je zbor knezov z bogoslužjem priporočil Bogu za blagoslov pri sprejemanju odločitev, izvedla motet *Sancti Spiritus assit nobis gratia* Heinricha Isaaca. Prvi del moteta s citatom iz binškošne sekvence kliče na pomoč Svetega duha in Maksimilijana priporoča Vsemogočnemu. V drugem delu besedila so naštetih različni udeleženci zbora in pozvani k enotnosti in poslušnosti Maksimilijanu. Delo je torej tudi poklon bodočemu cesarju.

Na državnem zboru so knezi z rekviemom in marijansko mašo obhajali tudi spominski obred za Maksimilijanovega sina Filipa, ki je nepričakovano umrl leto dni pred zborom. Isaac je za to priložnost zložil veličastni motet *Virgo prudentissima* ter mašo po istem modelu. Avtor po antičnih vzorih spesnjenega besedila, ki poudarja posebno razmerje med devico Marijo in Maksimilijanom, je ravno Jurij Slatkonja.⁴⁷ Slatkonjeva navzočnost v Konstanci je izpričana julija 1507, ko je v knjižnici tamkajšnjega kapitlja študiral knjige o matematiki in astronomiji, prav gotovo pa tudi aprila 1508, ko ga je stolni kapitelj na pepelnično sredo povabil na obed.

Ob tej priložnosti je Slatkonja razpravljal o prepustitvi nekaj pevcev iz Maksimilijanove kapele stolnemu kapitelju, hkrati pa je dosegel, da je stolnica v Konstanci Heinrichu Isaacu dodelila naročilo za ciklus večglasnih mašnih proprijev za celotno cerkveno leto.⁴⁸ To monumentalno delo, ki ga je šele v letih 1550 (1. del) in 1555 (2. in 3. del) pod izključno Isaacovim imenom in naslovom *Choralis Constantinus* objavil tiskar Hieronymus Formschneider v Nürnbergu, se je šele nedavno izkazalo za delo več skladateljev. Skladbe so prispevali predvsem Ludwig Senfl kot dvorni skladatelj in Isaacov naslednik, očitno pa še vrsta drugih, med njimi vsaj eno skladbo tudi Slatkonja.⁴⁹ Tedanji skladateljski ustvarjalni postopki so še povsem primerljivi z danes splošno sprejetimi delovnimi procesi slikarskih in drugih umetniških delavnic. Dvornega skladatelja je sicer mogoče imeti za dejanskega vodjo skladateljske produkcije, skladateljska dela pa so vendarle pogosto nastajala z združenimi močmi v delavnicah.⁵⁰

Josip Mantuani je čezmerno poudaril Slatkonjev pomen za umetniški razvoj in delovanje treh najbolj znanih glasbenih osebnosti Maksimilijanove kapele:

47 Gasch, Musik für den Konstanzer Reichstag.

48 Schuler, Die Konstanzer Domkantorei, str. 40–41.

49 Burn, Leonhard Paminger's Manuscript, str. 304.

50 Schwindt, Komponisten am Hof Maximilians, str. 385–387.

Heinricha Isaaca, Paula Hofhaimerja in Ludwiga Senfla.⁵¹ Da je imel Slatkonja pri izbiri in zaposlitvah glasbenikov ključno besedo, ne gre dvomiti, vendar njegovega neposrednega vpliva iz virov še zdaleč ni mogoče tako jasno razbrati, kot namiguje Mantuani. Isaac je bil prvi glasbenik, ki ga je Maksimilijan zaposlil izrecno kot skladatelja in ne kot izvajalca. Da je Maksimilijanu za svojo kapelo uspelo pridobiti tako uglednega skladatelja, je veljalo za znak posebnega prestiža in ugleda.

Maksimilijan je Isaacu dovolil marsikatero svoboščino in skladatelj na dvoru ni bil ves čas fizično prisoten. Isaac je bil po pregonu družine Medici iz Toskane primoran zapustiti Italijo in je že okoli leta 1484 negoval stike s Sigmundom Tirolskim. Z Maksimilijanom se je srečal najpozneje dve leti pozneje v Pisi. Od tam ga je Maksimilijan verjetno v vlogi pevca in učitelja dečkov napotil na Dunaj.⁵² Isaac je med svojo zaposlitvijo v Maksimilijanovi kapeli večkrat potoval v Firence in se naposled leta 1512 tudi vrnil na dvor Medičejcev. Maksimilijan je skladatelju naklonil svojo privolitev in dodal, da mu bo Isaac v Firencah služil bolje – očitno z nekakšnim diplomatskim poslanstvom – kot na lastnem dvoru.⁵³

Pomen Jurija Slatkonje za Maksimilijanov dvor in dvorno kapelo je v literaturi običajno ocenjen visoko. Slatkonja je bil dejansko v stiku z vidnimi osebnostmi in humanisti svojega časa in vse kaže, da mu je Maksimilijan zaupal tudi razne diplomatske naloge. Nič ne nasprotuje trditvi, da je tudi svoje dolžnosti prvega kapelnika opravljal nadvse vestno. Vpogled v njegove dejavnosti omogočajo številni ohranjeni, a še ne v celoti ovrednoteni zapisi v dvornih aktih in drugih arhivskih dokumentih, vendar Slatkonjev dejanski obseg nalog ni prav jasno razviden.

Da je lahko ostal vodja kapele tudi kot škof, se zdi nenavadno le na prvi pogled. Škofi so službe vrhovnih dvornih kapelnikov opravljali tudi drugod in očitno je Maksimilijan to tradicijo spoznal v Burgundiji. Slatkonja je bil že leta 1505 imenovan za škofa v istrskem mestu Pičen. Ta izjemno majhna in komajda pomembna škofija mu je prinesla škofovski naziv in čast, hkrati pa je imela pomen tudi za njegovo vodstveno funkcijo v Maksimilijanovi kapeli. Kmalu po imenovanju Slatkonje za dunajskega škofa si je Matthäus Lang, vplivni kardinal in Maksimilijanov svetnik, leta 1515 prizadeval, da bi mesto kapelnika prevzel neki Wilhelm Waldner, ki je v ozadju to delo nemara že opravljal.⁵⁴ Maksimilijana Langovo priporočilo ni prepričalo.

51 Mantuani, Jurij pl. Slatkonja, 304.

52 McDonald, Isaac as a Member of the Court Chapel, str. 204.

53 Senn, *Musik und Theater*, str. 29.

54 Wiesflecker, Kaiser Maximilian I. und seine Hofmusikkapelle, str. 445; Fenzl, Bischof Georg von Slatkonja, str. 51.

Zaključek

Raziskave Maksimilijanove dvorne kapele sodijo med najstarejše tematske sklope muzikološke stroke nasploh. Kljub temu pa zgodovinske okoliščine še vedno ostajajo težko razumljive in Maksimilijanova kapela eden izmed velikih nerešenih problemov stroke. Ironično je, da so raziskave Maksimilijanove kapele sicer vedno znova odstirale nove vire in prinašale nove podrobnosti, videnje o njej pa se s tem ni dejansko povečalo. Do danes se stanje kljub vrsti novejših raziskav še ni bistveno spremenilo. Ena izmed stalnic tega več kot 120 let trajajočega znanstvenega ukvarjanja s temo ostaja nenehno prečesavanje virov, kar pač vedno znova vodi do spoznanja izhodiščne nedorečenosti in improviziranega značaja Maksimilijanove dvorne institucije.

Stroka je pri interpretaciji arhivskega gradiva Dunaj vselej znova postavljala v središče in mestu pripisovala vlogo, ki je v času Maksimilijanove vladavine preprosto ni imelo. Gledano s perspektive drugih mest, na primer Augsburga ali Innsbrucka, se hitro izkaže, da je bil Dunaj za Maksimilijana dokaj marginalnega pomena. Če je vladar sploh razmišljal o izbiri tega mesta za svojo stalno rezidenco, je ideja ostala le eden izmed njegovih mnogih začetih, a nikoli uresničenih projektov. Kljub vtisu, da je okoli leta 1498 Maksimilijan na Dunaju zasnoval tradicijo blestečih in stalnih dvornih kapel, je njegovi kapeli vendarle še manjkal odločilni element, namreč kontinuiteta.

Katarina Šter

KORALNA GLASBA NA SLOVENSKEM V ČASU JURIJA SLATKONJE

Uvod

Jurij Slatkonja je eno najpomembnejših imen v zgodovini starejše slovenske glasbe, in čeprav o njem kot o glasbeniku in organizatorju glasbenega življenja ne vemo veliko oprijemljivega, v zadnjem času na dan kljub temu prihaja veliko novih spoznanj.¹ Slatkonja je na Slovenskem sicer preživel le svojo mladost; študijska pot ga je leta 1474 zanesla v Ingolstadt, zatem pa je po letu 1477 deloval predvsem na Dunaju, kjer si je na cesarskem dvoru ustvaril nadvse uspešno kariero.² Obenem je imel na ozemlju današnje Slovenije pomembne cerkvene službe, še pomembneje pa je, da je s številnimi vplivnimi osebami – predvsem iz cerkvenih krogov – ohranjal tesne in tudi zelo osebne povezave in se na Slovensko občasno tudi vračal.

* Razprava je nastala v okviru temeljnega raziskovalnega programa *Raziskave glasbene preteklosti na Slovenskem* (ARIS, P6-0004) in temeljnega raziskovalnega projekta *Digitalna demonstracija cerkvene glasbe dolgega 16. stoletja, povezane s Kranjsko* (ARIS, J6-2586).

1 Lodes, Slatkonja. Gl. tudi poglavji Marka Motnika in Klemna Grabnarja v tej knjigi.

2 Gl. poglavje Lilijane Žnidaršič Golec in druga v tej knjigi.

Svoja mlada leta je bodoči dunajski škof vendarle prebil v rodni Ljubljani, kjer je spoznal različne tu prisotne glasbene zvrsti, torej v okviru cerkvenega okolja tudi koralno glasbo oziroma liturgično enoglasje (gregorijanski in kasnejši koral). Koralni repertoar, kakršen se je prepeval v Ljubljani (širše gledano pa tudi na Kranjskem oziroma na ozemlju nekdanjega oglejskega patriarhata in še širše na današnjem slovenskem ozemlju), je imel na prvem mestu liturgično funkcijo, ki so se ji pridružile še druge: bil je tudi del šolskega načrta in tako rekoč splošne izobrazbe dečkov, ki so se šolali na primer v šenklavški šoli, z različnimi ustanovami pa je dobil vidno mesto tudi v javnem življenju Ljubljane. Pričujoča razprava služi kot najširši okvir in oris koralne glasbe – te na Slovenskem najbolj prisotne cerkvene glasbe v Slatkonjevem času –, pa ne le zaradi vseprisotne navzočnosti te zvrsti, temveč tudi zato, ker je v življenju Slatkonje kot cerkvenega dostojanstvenika celo njegovo življenje morala igrati zelo pomembno vlogo. Tako zanj osebno kakor za skoraj vse institucije, pri katerih je sodeloval, je bila liturgična koralna glasba del vsakdanjega življenja.

Pri razpravljanju o glasbi Slatkonjevega časa na Slovenskem koral težko obidemo tudi zato, ker je bil kot del latinske pisne kulture edina zapisana in pisno ohranjena glasbena zvrst in imamo zanj ohranjenih največ virov. Prav od časa njegove mladosti dalje je na Slovenskem ohranjenih vse več (in posledično v okviru celotnega srednjega veka največ) virov, ki izpričujejo koralno petje v povezavi z okoljem, iz katerega je izšel, in domnevati smemo, da se je z osnovami koral tu seznanil tudi sam.³ Tudi če nam védenje o koralni glasbi na Slovenskem v Slatkonjevem času ne bo povedalo več o njem kot glasbeniku in posamezniku, nam bo pomagalo razumeti širši okvir, iz katerega je izšel.⁴

Čeprav je termin liturgično enoglasje oziroma koral tu uporabljen v kar najširšem smislu, se je potrebno zavedati, da gre za izjemno raznolik in skozi stoletja ter v okvirih določenega geografskega okolja in ustanov postopoma

3 Pregled glasbenih zvrsti v srednjem veku na Slovenskem v najnovejšem temeljnem delu, prvi knjigi *Zgodovine glasbe na Slovenskem*, ponuja Snoj, Tokovi glasbenih zvrsti.

4 Verjetno je Slatkonja vsaj v zametkih spoznal tudi katero od drugih na Slovenskem obstoječih glasbenih zvrsti svojega časa, a omembe in poročila o nekoralni glasbi na tem prostoru so zelo redki in skopi. Med drugimi so se v Kranju ohranili zapisi preprostejše polifonije na koralni osnovi (*Jube domne benedicere*), Santoninovi zapisi pa omenjajo izvajanje polifonije v slovenskih samostanih. Snoj, Gregorijanski koral in liturgično enoglasje, str. 242–253; Santonino, *Popotni dnevniki*, str. 40–43.

Posamezniki, ki so študirali v tujini in nato delovali na Slovenskem, so s seboj verjetno prinesli tudi dobro poznavanje sočasne polifone glasbe, ki je bila izvajana v krajih njihovega šolanja (glasbeno aktivni kranjski župnik Matija Operta se je na primer šolal v Padovi in je verjetno poznal sodobno italijansko glasbo). Vprašanje pa je, kje in koliko tega znanja so (lahko) posredovali naprej v slovenskem okolju.

izoblikovan in obenem še vedno nastajajoč repertoar, ki je vključeval različne oblike. Te so izvajale različne skupine izvajalcev, ki so bili večinoma izključno liturgični akterji. Poleg tega je imel koral v očeh različnih skupin njegovih izvajalcev zelo različno vlogo in je – ne da bi kdaj izstopil iz svoje liturgične funkcije – služil različnim namenom, od širšega pedagoškega do izrazito osebnega in kontemplativnega, medtem ko so določeni spevi v okviru nekaterih povezav dobili celo dodatno politično težo. Vse to se odraža v raznolikosti z viri podprtih prizorov, v katerih se na Slovenskem pojavlja koralno enoglasje v Slatkonjevem času. Obenem je bila zavest o koralni glasbi in njeni usidranosti v cerkvenem letu del širše, ne le glasbene kulture; srednjeveške listine so pogosto datirane z referenco na koralni proprij oziroma introit (vstopni spev) nedelje blizu datuma, ko je listina nastala.⁵

Sliko koralnega enoglasja na Slovenskem v tem obdobju je mogoče orisati predvsem na podlagi raziskav Jurija Snoja.⁶ Ta je vanje vključil vse do sedaj znane primarne in sekundarne vire ter se poleg njih oprl na preglede Dragotina Cvetka in posamične študije nekaterih drugih slovenskih muzikologov, predvsem na dela Janeza Höflerja.⁷ Obenem je upošteval izsledke raziskav zgodovine, cerkvene zgodovine in umetnostne zgodovine. Snaj se je osredotočil predvsem na koralno glasbo v svetnih cerkvenih ustanovah tega obdobja, saj je zanje prav v drugi polovici 15. stoletja nastala vrsta pomembnih virov.⁸

5 Tako na primer je ob koncu nekega zapisa o prodaji hub zabeleženo: »am suntag so man singet in der heyligen kirchen Cantate«. Otorepec (ur.), *Gradivo za zgodovino Ljubljane* 7, št. 74 (15. 5. 1435, s. 1.).

6 O koralnem enoglasju v tem času tako piše v več svojih člankih, predvsem v dveh večjih temeljnih sintezah: *Zgodovini glasbe na Slovenskem I* (s soavtorji) in v knjigi *Gregorijanski koral v srednjeveških rokopisih*. V slednji je revidiral in dopolnil številne svoje predhodne razprave ter tako zapustil bogato dediščino znanja o koralnih praksah in ohranjenih koralnih rokopisih.

7 Tako črpa predvsem iz Höflerjeve monografije *Tokovi glasbene kulture na Slovenskem*.

8 Snaj je svoje razprave o glasbenem življenju 15. stoletja zasnoval predvsem kot ugotovitve oziroma domneve, ki jih je mogoče podati zlasti na podlagi ohranjenih virov. V glasbenem (in še katerem drugem) zgodovinopisju je tudi sicer tako: neobstoj oziroma neohranjenost virov se (do odkritja novih virov) običajno pojmuje kot neobstoj nekega glasbenega pojava. Snaj sicer tudi verjame, da bodo v prihodnosti odkriti še novi viri (to se pravzaprav dogaja ves čas in tako je na primer število znanih omemb koralnega petja na Slovenskem v nekaj desetletjih s sedemindvajset zraslo na sedemintrideset), za številne vire pa ne bomo nikoli zagotovo vedeli, ali so prišli s tega (ali pa s katerega drugega) ozemlja. A po drugi strani na podlagi odsotnosti virov tudi ne moremo z gotovostjo trditi, da nečesa ni bilo: težko si je na primer predstavljati, da se v večjih in pomembnejših cerkvah koral ne bi pel ali da na primer benediktinci v Gornjem Gradu, katerih samostan je bil sodeč po najnovejših raziskavah umetnostne zgodovine (Oter Gorenčič, *Seeing God in the image of Mary*) zelo pomembna ustanova, ne bi imeli bogatega koralnega bogoslužja, po katerem je njihov red slovel po vsej Evropi.

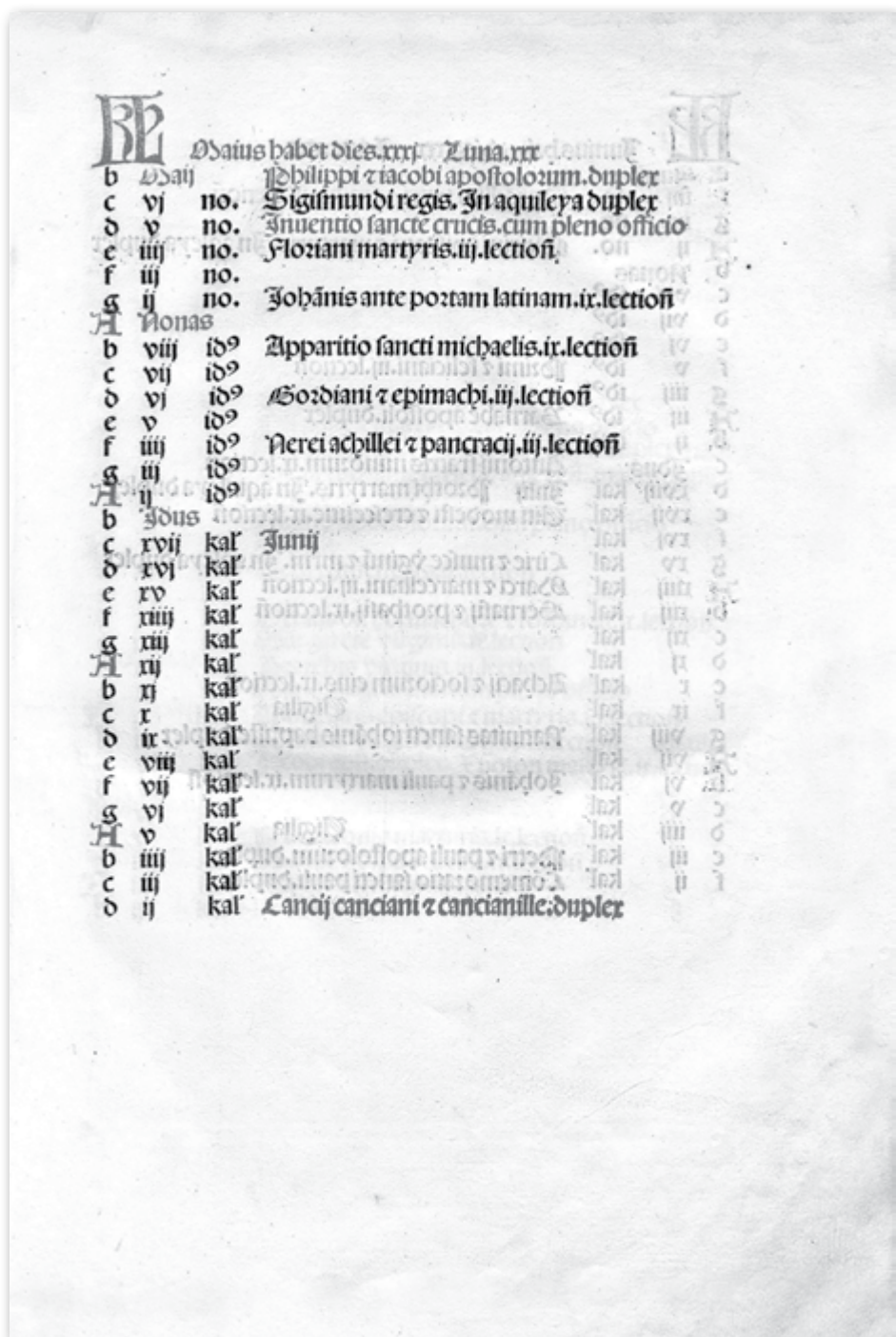
Njegova posamezna že objavljena spoznanja in preglede na tem mestu kratko povzeman, deloma pa jih dopolnjujem z izsledki drugih in lastnih raziskav; slednje predvsem s spoznanji o koralu iz slovenskih samostanov, zlasti kartuzij, saj je iz njih ohranjenega največ koralnega gradiva iz Slatkonjevega časa, pričajo pa tudi o bogati kulturi prepisovanja glasbenih rokopisov. Na ta način poskušam podati širšo, v posameznih prizorih pa tudi konkretnjšo podobo tako imenovanega koralnega življenja na Slovenskem v Slatkonjevem času.

V nadaljevanju bo na kratko predstavljeno dvoje različnih okolij, v okviru katerih so se ohranili viri za koralno glasbo Slatkonjevega časa na Slovenskem (oziroma predvsem na »slovenskem« delu oglejskega patriarhata): svetne cerkve in samostani. V okviru prvega okolja velja posebej izpostaviti Slatkonjevo rodno Ljubljano in cerkev oziroma stolnico sv. Nikolaja, ki je leta 1461 postala sedež škofije, imela tudi svojo šolo in kjer je morda svoje prve koralne izkušnje dobil tudi Slatkonja. Obenem je bil s to ustanovo in z nekaterimi posamezniki, ki so delovali v njej, predvsem pa z vodstvom ljubljanske škofije osebno tesno povezan.⁹ Tu je koral živel v okviru liturgičnega dogajanja, ki je bilo zelo povezano s širšo javnostjo, in je bil verjetno zelo prisoten v življenju prebivalcev določenih krajev. Drugo okolje prinaša predvsem monastični, od sveta oddaljen pogled na koralno petje, ki je sicer posvečeno istemu končnemu cilju kakor petje te glasbe v prenekateri mestni cerkvi, a ga pogosto poskuša doseči na povsem drugačen način. Nekatero cerkve in samostani, tudi če so bili pomembni, na tem mestu niso omenjeni, saj iz tega časa nimajo izpričanih (pomembnejših) koralnih virov.

Koral v svetnih cerkvah

Na splošno se 15. stoletje glede na število ohranjenih virov zdi obdobje razcveta liturgičnega enoglasja oziroma koralna na Slovenskem, kar je tudi posledica porasta glasbenega pismenstva v poznem srednjem veku. A zgodovinske okoliščine ohranjanju koralna in njegovih virov niso bile vedno naklonjene: najhujša tegoba so bili turški oziroma osmanski vpadi, od zadnje četrtine 15. stoletja tudi kmečki upori. Ob ohranjenih virih, ki so del pisne glasbene kulture, se je velik del spevov pel po spominu tako v cerkvah kakor v raznih tedaj obstoječih šolah, v katerih je urjenje spomina in učenje na pamet veljalo za pomembno disciplino.

9 Gl. poglavje Lilijane Žnidaršič Golec v tej knjigi.

Folij iz oglejskega misala, *Missale Aquileiense*, Augsburg, 1494, z rokopisnimi vnosi (Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana, Zbirka inkunabul, Ti II 13349)

Repertoar koralnih spevov in njihova razporeditev sta bila odvisna od ozemeljske in s tem liturgične pripadnosti. Večina rokopisnih virov z naših tal je bila v rabi cerkva na ozemlju oglejskega patriarhata (to je južno od Drave, vključno z obalnim pasom) in je z ozirom na koral – čeprav ne v vseh aspektih – sledila oglejski liturgiji.¹⁰ Tako je bilo tudi z ljubljansko škofijo, ki je bila po svoji ustanovitvi kljub različnim sporom in težavam, ki so se vlekli do časa škofa Tomaža Hrena,¹¹ izvzeta iz oglejskega ozemlja, a je njena ustanovna listina določala, naj se tu maša in oficij opravljata po oglejskem obredu. Tridentinski obred ga je nadomestil šele v času naslednikov škofa Hrena.¹² Cerkev na ozemlju salzburške nadškofije (severno od Drave) so sledile salzburški liturgiji, vzhod današnjega slovenskega ozemlja pa je sledil madžarski liturgiji (predvsem esztergomski liturgiji v zagrebški škofiji).¹³

Koralno petje v svetnih ustanovah na Slovenskem

Koralno petje je bilo na Slovenskem v poznem srednjem veku razmeroma široko znano in je obstajalo tudi na podeželju. Snój meni, da se tam, kjer je bil duhovnik en sam ali kjer je bogoslužje potekalo v manjši cerkvi, celotnega proprija in tudi ordinarija¹⁴ ni bilo, temveč naj bi peti deli zajemali recitacijo oziroma preprostejše napeve nekaterih delov bogoslužja. V Slatkonjevem času se je koral redno pel po večjih cerkvah (pri kapitljih, sedežih škofij ter ob sedežih pomembnejših ustanov), pri čemer je bila v primeru večjega števila duhovnikov ali prisotnosti učitelja s pevci možnost za izvajanje koralnega proprija za posamezne praznike večja.¹⁵ Pri večjih in pomembnejših cerkvah so obstajale tudi šole, v katerih so med pomembnejše naloge učencev (in s tem povezane učne načrte) sodile predvsem liturgičnoglasbene obveznosti, ki so vključevale koralno petje.

10 Snój, *Gregorijanski koral in liturgično enoglasje*, str. 91. Za primerjavo z »uradno« oglejsko liturgijo je merodajen v Augsburgu tiskani oglejski misal (inkunabula) iz leta 1494, ki ga danes hrani NUK (gl. sliko na str. 127) in vsebuje rokopisne vnose v tisk. Ohranili so se še nekateri drugi tiski iz časa pred Tridentinskim koncilom (1545–1563), a s stališča lokalne zgodovine še niso bili ustrezno pregledani (Snój, *Gregorijanski koral in liturgično enoglasje*, str. 87, op. 24). Rokopisne vnose v tisk ima tudi izvod leta 1496 v Benetkah tiskanega oglejskega brevirja *Breviarium Aquileiense*, ki ga hrani Semeniška knjižnica v Ljubljani (g IV 8), en izvod pa se nahaja tudi v NUK (Ti I 13814).

11 Kralj, *Podoba Ljubljanske škofije*, predvsem str. 72.

12 Snój, *Gregorijanski koral in liturgično enoglasje*, str. 220.

13 Prav tam, str. 91.

14 Izraz proprij se nanaša na tiste dele liturgije (maše in oficija), ki so lastni določenemu dnevu ali obdobju liturgičnega leta, medtem ko se izraz ordinarij nanaša na stalne oziroma nespremenljive dele, ki se v liturgiji vsakodnevno ponavljajo.

15 Snój, *Gregorijanski koral v srednjeveških rokopisih*, str. 327–328.

Na prehodu v 15. stoletje se začnejo pojavljati izrecne omembe petja z ustanovami v listinah, kar je povezano s porastom (bolj natančnega) pisnega poslovanja; omemb za Slatkonjev čas je kar precej. Snój meni, da je težko presoditi, ali so te izraz zgodovinske resničnosti ali pa le želja ustanoviteljev,¹⁶ a ustanove načeloma pomenijo več petja in dodatek redno potekajoči siceršnji liturgiji temporala in sanktorala maš in oficijev. Tu so premožnejši posamezniki z različnimi nameni, običajno v namene obhajanja maš zadušnic in obredov za rajne, darovali sredstva za določena liturgična opravila, ki so pogosto vključevala petje.¹⁷ Veliko omemb vpeljevanja petja je za Ljubljano; nekatere druge listine pa omenjajo že obstoječe petje. Listine, ki dokazujejo petje in več celebrantov, so iz Kamnika, Kranja, Novega mesta in tudi Vodice.¹⁸

Od svetnih (nesamostanskih) cerkva do vključno 15. stoletja so se ohranili glasbeni rokopisi stolnice v Kopru, kolegiatnega kapitlja v Izoli, župnijske cerkve sv. Kancijana v Kranju in tedanje župnijske cerkve sv. Janeza Krstnika v Mariboru. Med viri je več antifonarjev (rokopisi z glasbo oficija) kakor gradualov (rokopisi z glasbo maše). Slednjega ima samo Koper, ki je bil od 12. stoletja ponovno škofija in ima rokopise iz 14. in 15. stoletja (dvodelni gradual in šestdelni antifonar); del antifonarja je v 15. stoletju prepisal Nazarij iz Kopra, v dodatku k temu delu pa najdemo še dve časovni plasti oficija koprskega svetnika sv. Nazarija, po izročilu prvega koprskega škofa. Antifonar sledi liturgiji reda manjših bratov sv. Frančiška (rimski) in ne oglejski liturgiji, vendar nima praznikov tega reda, zato pa ima specifične koprške praznike (ki so z izjemo enega prisotni v oglejski liturgiji).¹⁹ Iz Izole je štiridelni antifonar, ki je v 15. stoletju verjetno nastal v katerem od severnoitalijanskih skriptorijev in vsebuje oficij oglejskega svetnika Mavra Poreškega, zavetnika izolske cerkve.²⁰ V Mariboru se je ohranil rokopis, ki pa je še iz 14. stoletja (iz Šentandraža v Labotski dolini).²¹

16 Prim. predvsem Preglednico 3 v Snój, *Gregorijanski koral v srednjeveških rokopisih*, str. 327.

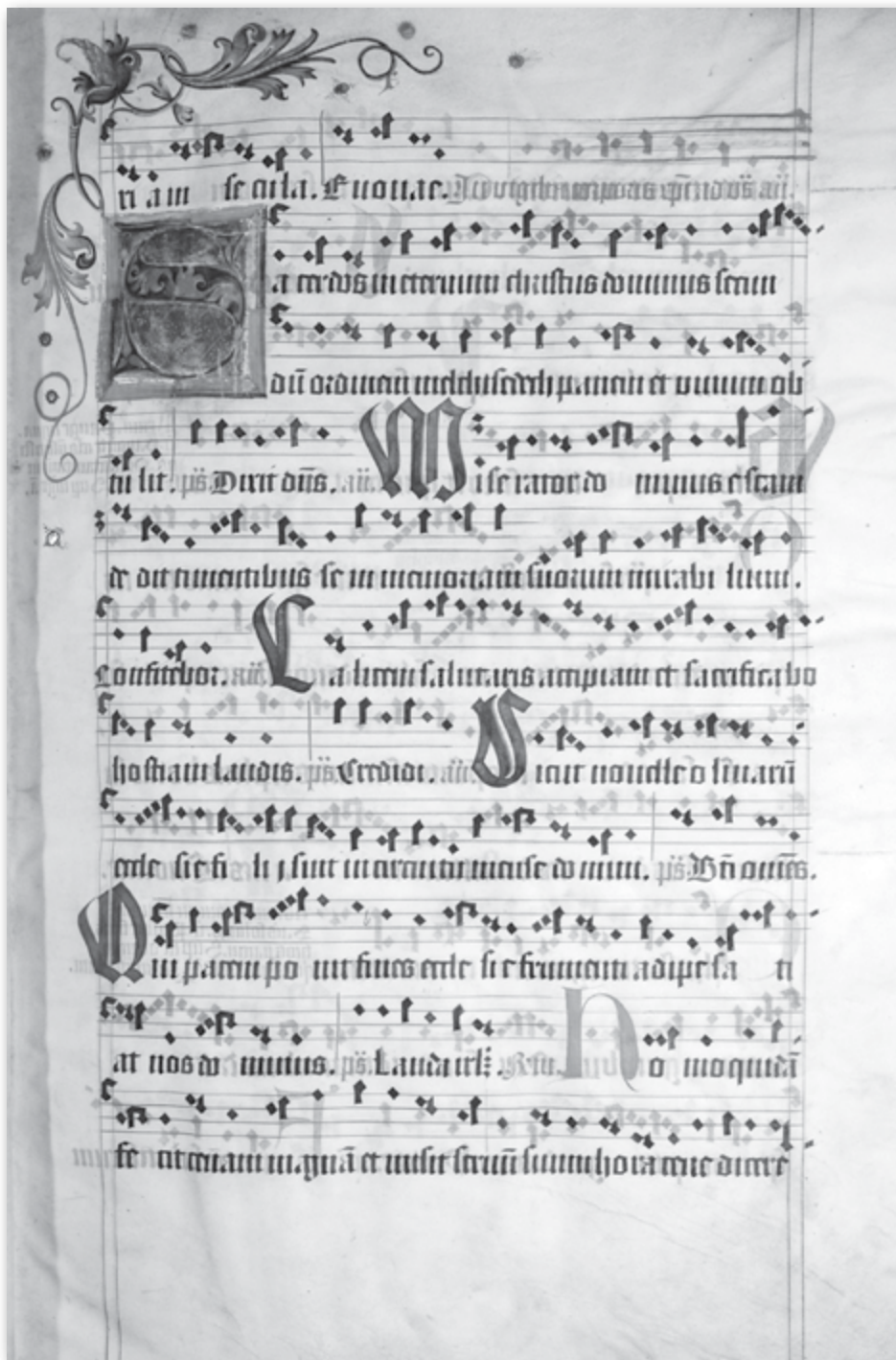
17 Pomemben vir za poznavanje pete liturgije predvsem v svetnih cerkvah so listine, ki izrecno omenjajo petje liturgije, najdemo pa jih šele v 15. stoletju (Snój, *Gregorijanski koral in liturgično enoglasje*, str. 82), čeprav tovrstne listine, v katerih bi se lahko kaj takega pojavilo, obstajajo že od prej.

18 Snój, *Gregorijanski koral in liturgično enoglasje*, str. 83.

19 V sanktoral graduala v Kopru so vneseni različni potridentinski dodatki. Tudi oficij koprskega svetnika sv. Nazarija ima dve plasti, starejšo iz 16. stoletja in mlajšo; v slednji gre za koralno predelavo iz 17. stoletja. Snój, *Gregorijanski koral in liturgično enoglasje*, str. 225, 230 in 235–236.

20 Do časa nastanka že omenjene Snojeve *Zgodovine glasbe na Slovenskem I* rokopisi izolskega antifonarja še niso bili natančneje preučeni.

21 Snój, *Gregorijanski koral in liturgično enoglasje*, str. 74.

Folij iz poletnega dela kranjskega antifonarja z responsorijem *Homo quidam fecit* (Nadžkofjski arhiv Ljubljana, Zbirka rokopisov, 19 (Kranjski antifonar, poletni del), fol. 10r–10v)

inuitatis ut uenirent. Quia parata sunt omnia
Gloria patri et filio et spiritui sancto
In spiritu puri gueduani. Deute. iii.

Handwritten marginal notes:
V. Vultu comedite pauca
Et bibite ut uiam qd in seculu uobis. Qui a pa
V. Gloria patri et filio et spiritui sancto. Et in spiritu puri gueduani. Deute. iii.
Q. In spiritu puri gueduani. Deute. iii.
Q. In spiritu puri gueduani. Deute. iii.

Prav tako je konec 15. stoletja (v letih 1491 in 1492) nastal znameniti dvodelni kranjski antifonar, ki vsebuje oglejski sanktoral, a v augsburški melodični različici, najbolj znan pa je po »avtohtonem« oficiju sv. Kancija in tovarišev, zavetnikov kranjske cerkve.²² Iz tega časa imamo tudi pisne omembe o petju v kranjski cerkvi: nekaj jih je iz Santoninovih popotnih dnevnikov, druge so iz listin novih duhovnih ustanov. Razgledani kranjski župnik in gorenjski arhidiakon Matija Operta, ki je domnevno študiral na Dunaju in tam opravljal tudi službo dvornega kaplana, nato pa v Padovi leta 1484 doktoriral iz cerkvenega prava (župnik je bil uradno med letoma 1478 in 1511), je očitno močno spodbujal liturgičnoglasbeno življenje, saj je bil zgoraj omenjeni kranjski antifonar prepisan prav v njegovem času, zaslužen pa naj bi bil tudi za naročilo kranjskega oltarja.²³ Santonino je leta 1487 v svojih potopisih zapisal, da je kranjska cerkev bogata in vredna primerjave s katero koli stolno cerkvijo ter da v njej stalno službuje kar enajst duhovnikov, omenjal pa je tudi odlične pevce in nove orgle, ki jih je Operta dal postaviti na lastne stroške. Iz opisa maše, ki jo je poslušal, lahko domnevamo, da so bili pevci večči petja polifonije, seveda pa so morali redno prepevati tudi koral. Iz Santoninovega zapisa lahko domnevamo še, da se je Operta v Padovi navzel italijanskega okusa, saj je sam živel v župnišču, ki ga je v marsičem predelal po »italijanski šegi«.²⁴

Poleg odličnih pevcev je morala koralno petje obvladati tudi večina kranjskih duhovnikov. Zdi se torej, da so bili v veliki meri za raven (tudi liturgične) glasbe zaslužni angažirani, običajno visoko izobraženi posamezniki. Matija Operta je bil povezan tudi z ostalimi pomembnimi osebami iz cerkvenega življenja, tako na primer po Santoninovem pričevanju tudi s koroškim arhidiakonom Jurijem Labekerjem (Lebecher) in prednico velesovskih dominikank Dorotejo Egker (Eccher), posebej zanimiva pa je njegova tesna povezava s samim Slatkonjo, ki je morda prav tako kakor on študiral pravo v Italiji.²⁵ Operta je očitno užival velik

22 Kranjski antifonar, ki ga je posebej za Kranj napisal »Iohannes Werd de Augusta« iz Donauwörtha pri Augsburgu, je dvodelni antifonar velikega formata, ki sestoji iz zimskega in poletnega dela. Sestavljata ga rokopisa 18 (napisan 1491) in 19 (napisan 1492), ki ju hrani Nadškofijski arhiv Ljubljana. Antifonar vsebuje unikatni oficij za kranjske zavetnike Kancija in tovariše, kar po Snojevem mnenju pomeni možnost, da se je tako ohranila »avtohtona slovenska srednjeveška glasba s slovenskega delca Evrope«. Snoj, Gregorijanski koral in liturgično enoglasje, str. 254.

Faksimile kranjskega antifonarja z uvodno študijo in seznamom spevov je izšel v Snoj in Gilányi (ur.), *Antiphonarium ecclesiae parochialis urbis Kranj*.

23 Povzeto po Žnidaršič Golec, *Socialne vezi*, str. 97.

24 Santonino, *Popotni dnevnik*, str. 41.

25 Domnevo o tem in Slatkonjevo povezavo z Operto v tej knjigi izpostavi Lilijana Žnidaršič Golec, ki kranjskega župnika omenja kot enega pomembnejših Slatkonjevih podpornikov.

ugled, saj ga je duhovščina sama izbrala za generalnega vikarja oglejskega patriarha, a funkcije ni dolgo opravljal in je kmalu zatem umrl.²⁶ Na primeru izobraženih humanistov Nikolaja Podna in Matije Operta, ki sta bila povezana s Slatkonjo in sta s svojimi aktivnostmi mnogostransko vplivala na razcvet cerkvenega ter s tem glasbenega življenja, se zdi mogoče, da so izmenjava idej in povezave z dunajskim škofom vplivale tudi na liturgičnoglasbeno dejavnost na Slovenskem.

Med drugimi ustanovami je bila na prvem mestu pomembna še ljubljanska stolnica s proštom, dekanom in kanoniki (škofija je bila ustanovljena leta 1461; posvetili se ji bomo v nadaljevanju). V Novem mestu je bil leta 1493 (prvič) ustanovljen kolegiatni kapitelj, dva kolegiatna kapitlja pa sta bila na Štajerskem, a se o njiju nič ne ve; tudi o piranskem in izolskem kapitlju imamo samo omembe.²⁷ Največ omemb glasbe je tako iz Ljubljane, sicer pa tudi iz Kranja, kjer so kaplan, župnijski duhovniki in kanoniki omenjeni kot pevci različnih maš, večernic, dnevnih oficijskih ur (ob praznikih) ipd., nekaj omemb je tudi za Novo mesto, kjer je obstajal kolegiatni kapitelj in so se pele jutranjice za rajne, maše ipd., ter za Maribor. Pogosto se kot pevci omenjajo duhovniki, kaplani, v skoraj enaki meri pa se pojavljajo tudi učenci ali učenci z učiteljem.²⁸

Številne rokopise, ki jim sicer ni mogoče določiti provenience, je Jurij Snoj identificiral na podlagi fragmentov. Vsega skupaj je v Ljubljani našel 493 popolnih ali nepopolnih folijev, ki izhajajo iz 137 kasneje uničenih koralnih rokopisov. Fragmenti obstajajo v različnih obsegih in so zapisani v različnih notacijah. Mnogi so v Ljubljano zašli po naključju, številni pa so tudi iz rokopisov, ki so se uporabljali na slovenskem ozemlju.²⁹

Ljubljanska stolnica in koralno petje v Slatkonjevem času

Za razcvet koralnega petja 15. stoletja v Ljubljani, ki je bila v 14. in 15. stoletju pomembno trgovsko mesto,³⁰ je pomembno predvsem dvoje: ustanovitev ljubljanske škofije leta 1461 in obnovitev šole pri sv. Nikolaju. Za slednjo

26 Höfler, *Oglejski generalni vikarji*, str. 27.

27 Snoj, *Gregorijanski koral in liturgično enoglasje*, str. 220.

28 Prav tam, str. 254–256.

29 Prav tam, str. 264, op. 4, prinaša seznam krajev, kjer so se ohranili fragmenti diastematskih koralnih rokopisov (tj. koralnih rokopisov v različnih notacijah, ki pa vse omogočajo razločevanje višin posameznih tonov melodije).

30 Posebej o Ljubljani piše Snoj, *Gregorijanski koral in liturgično enoglasje*, str. 257–261; Gruden, *Šola pri sv. Nikolaju*, str. 3.

Josip Gruden domneva, da je bila leta 1418 obnovljena, z delovanjem pa naj bi prenehala že precej časa pred tem.³¹ Ta šola naj bi imela predhodnico v šoli pri stari župnijski cerkvi sv. Petra. Ne ve se, kdaj je ta pričela delovati; Gruden domneva, da je bila ustanovljena že v času nastanka stalnih župnij, ki je bil na Slovenskem tudi sicer čas razmaha župnijskih šol, ljubljanska pri sv. Nikolaju pa je bila ena pomembnejših. Dokumentirana je od 13. stoletja, ko so tam omenjeni učitelj (že leta 1261 se tako omenja »scholasticus Nicolaus«) in štirje deški pevci.³² Leta 1418 je bila po prekinitvi obnovljena, da bi se »božja služba s petjem in branjem v cerkvi sv. Nikolaja toliko bolj častno, pobožno in vestno opravljala«.³³ V njej so otroke učili brati, pisati nemško, računati in zlasti peti.³⁴ Šola je bila tesno povezana z delovanjem cerkve, ki je postala stolna cerkev, in je sodelovala pri bolj ali manj slovesnih duhovnih opravilih, ki so jih nalagale ustanovna listina škofije in druge mašne ustanove; ob tem so se učenci učili tudi latinsko.

Odras sijajnejšega bogoslužja in nove ravni cerkvene glasbe naj bi bile tudi nove (v tem času sicer manjše) orgle, ki jih je v ljubljanski stolnici dal postaviti škof Žiga Lamberg kmalu zatem, ko je cerkev postala stolnica. Da so z orglami spremljali tudi koralno petje, dokazuje omemba iz 16. stoletja (1548), kako da je redovnik Michel dobro igral koral na pozitiv.³⁵

Ljubljanski koralni rokopisi, predvsem koralni rokopisi ljubljanske stolnice iz Slatkonjevega časa so izgubljeni oziroma so bili večinoma uničeni po uvedbi tridentinske liturgije, kar se je pri nas sicer zgodilo razmeroma pozno. Iz številnih že omenjenih fragmentov je Jurij Snoj rekonstruiral dvodelni antifonar in psalter, ki sta nastala v drugi polovici 15. ali v začetku 16. stoletja, torej z vzpostavitvijo Ljubljane kot škofije, in verjetno izhajata iz ljubljanske stolnice. Kljub manjšim odstopanjem sledita oglejski liturgiji.³⁶

31 Grabnar, *Pričevanja o glasbi*, str. 409; Gruden, *Šola pri sv. Nikolaju*, str. 2.

32 Gruden, *Šola pri sv. Nikolaju*, str. 1.

33 Navedeno po Gruden, *Šola pri sv. Nikolaju*, str. 2: »haben wir angesehen ihr gerecht begeren und auch den gemainen nuz unserer benanten stadt und sonderlich dass der gottsdienst derselben Kirchen mit Singen und lesen in Sanct Niklaskirchen daselbs desto löblicher, andechtiger und fleissiger gehalten und vollbracht werde.«

34 Navedeno po Žnidaršič Golec, *Šolanje, vzgoja in izobrazba duhovnikov*, str. 475.

35 Gruden, *Šola pri sv. Nikolaju*, str. 4; Snoj, *Polifona glasbena umetnost*, str. 355; Koter, *Izdolovanje glasbil*, str. 454–455. Kaj dejansko je v tem kontekstu pomenilo igrati koral na pozitiv, ni mogoče natanko določiti. Verjetno je bila s tem mišljena neke vrste večglasna orgelska improvizacija, pri kateri se je koral pojavljal kot cantus firmus, morda celo kot izvedba v tako imenovanem *alternatim* načinu, v katerem so se posamezni peti verzi koralnih uglasbitev besedil, kot so na primer psalmi ali nekatera ordinarijska besedila, izmenjevali z instrumentalnimi večglasnimi uglasbitvami na podlagi koralnih melodij.

36 Snoj, *Gregorijanski koral v srednjeveških rokopisih*, str. 337–351.

Največ o koralu v stolnici izvemo iz posameznih ustanovnih listin, ki se pogosto nanašajo tudi na sodelovanje šenklavškega učitelja z učenci, saj so velikokrat izrecno navedeni. Za Ljubljano se je ohranilo največ tovrstnih omemb, nekaj pa jih je tudi od drugod (tako na primer v Kamniku).³⁷ Najkasneje od druge polovice 15. stoletja sta bili v ljubljanski stolnici vsak dan peti dve maši, ki sta se peli ob tako imenovanem Friderikovem velikem oltarju: zjutraj Marijina, dopoldne pa temporalna, torej redna maša cerkvenega leta, saj tako določa listina cesarja Friderika III. iz časa po letu 1452.³⁸ To implicira tudi koralno petje vsaj nekaterih mašnih delov. Liturgična določila in ustanove so se skozi 15. stoletje množili – podobno kakor oltarji v sami stolnici³⁹ – in pete liturgije je bilo vse več.

Listina iz leta 1435 za večno mašo v ljubljanski cerkvi sv. Nikolaja pri oltarju sv. Jurija določa, naj se pred vsakodnevno votivno peto mašo zapoje *Salve regina*, med liturgičnimi akterji oziroma pevci se omenjajo kaplan, učitelj in učenci.⁴⁰ Petje omenjene marijanske antifone je bilo v poznem srednjem veku močno razširjeno, kar dokazujejo številni prevodi v ljudske jezike, med drugim tudi v slovenščino (prevod najdemo na primer v Stiškem rokopisu, vendar se tam nahaja samo besedilo). Listina iz leta 1436 določa, naj kaplan pri oltarju sv. Marije poje jutranjice za rajne in pri maši zadušnici, oboje enkrat letno.⁴¹

Leta 1440 ustanova Merta Črnomeljskega bratovščini sv. Rešnjega telesa, ki deluje pod okriljem krojaškega ceha, nalaga, naj štirje učenci stolne šole kot spremstvo sveti popotnici v procesiji in oblečeni v posebna liturgična oblačila pojejo rezponzorij *Homo quidam fecit* (sicer rezponzorij za sv. Rešnje telo) in druge speve.⁴²

Ustanova Friderika III. iz leta 1444 je tisti iz leta 1440 pravzaprav zelo podobna (najverjetneje je bila vladarju predhodna ljubljanska ustanova tudi že znana), saj prav tako krojaškemu cehu nalaga dolžnost, da skrbi za spremstvo svete popotnice bolnikom. Tu naj bi dečki v procesiji tja in nazaj grede peli rezponzorij *Homo quidam fecit* ali pa himnus *Pange lingua* in še druge neimenuovane speve. Krojaški ceh naj bi finančno poskrbel tudi za to, da pri vsakodnevni maši dva učenca intonirata himnus *Tantum ergo sacramentum* ali verz *Ecce panis*

37 Snoj, Gregorijanski koral in liturgično enoglasje, str. 254–260.

38 Veider, *Stara ljubljanska stolnica*, 73.

39 Splošno o oltarjih in njihovi povezavi s posameznimi beneficiji Veider, *Stara ljubljanska stolnica*, str. 67, o posameznih oltarjih ljubljanske stolnice pa str. 67–81.

40 Otorepec (ur.), *Gradivo za zgodovino Ljubljane* 3, št. 48 (28. 11. 1435, s. l.).

41 Otorepec (ur.), *Gradivo za zgodovino Ljubljane* 7, št. 75 (24. 4. 1436, s. l.).

42 Otorepec (ur.), *Gradivo za zgodovino Ljubljane* 2, št. 92 (21. 7. 1440, s. l.).

(iz sekvence *Lauda Sion*), torej speva iz oficija in maše sv. Rešnjega telesa, ki ju do konca odpoje celoten zbor z učiteljem.⁴³ Spremistvo duhovnika, ki je nesel sveto obhajilo iz cerkve sv. Nikolaja umirajočemu na domu, naj bi po teh dveh listinah oskrbela bratovščina krojačev, ki je bila posvečena sv. Rešnjemu telesu. Friderik III. je podobno ustanovo ustanovil tudi v drugih habsburških mestih, tako v Gradcu (1441), Innsbrucku (1442), Dunajskem Novem mestu (1445) in Linzu (1467), njihovi predpisi pa so skoraj identični.⁴⁴ Ulično petje učencev, ki je potekalo ob tem, je bilo po Snojevem mnenju v poznosrednjeveški Ljubljani del vsakdanjega življenja⁴⁵ in običajna praksa – na ta način pa je »koral na ulicah« postal tudi del zvočne podobe mesta, ne le cerkve.

Santonino je bil sam priča izvajanju podobne ustanove v Beljaku in je bil nad njim nadvse prevzet, saj ga je tudi natanko opisal, njegov opis pa lahko služi kot predstava o tem, kako je pot k bolniku z Rešnjim telesom morda potekala tudi v Ljubljani:⁴⁶

Sedmega dne pred septembrskimi idami je Santonino, ko je minila noč, zjutraj vstal in odšel v prej omenjeno cerkev, kjer so učitelj in njegova kolega peli slovesno mašo v čast presvetega Rešnjega telesa; vse ljudstvo iz Beljaka jo je prišlo poslušat. Tako mašo imajo navado z vso slovesnostjo peti vsak četrtek. Toda pred začetkom maše je bila okrog cerkve pobožna procesija, na katere čelu so hodili učitelja, kantorja in dečki, ki so enoglasno peli himne in hvalnice; za njimi so nosili veliko luči, na tretjem mestu je stopal duhovnik, opravljen za mašo, s svojima pomočnikoma, namreč diakonom in subdiakonom. Rešnje telo je nosil v srebrnem tabernaklju velike vrednosti. Nazadnje je šlo ljudstvo, ki je hodilo za zakramentom z občudovanja vredno pobožnostjo in spoštljivostjo. [...] Malo po drugi glavni maši, se pravi redni maši tega dne, je nanoslo, da so nesli presveti zakrament evharistije nekemu bolnemu meščanu; mislim, da ga zares nikjer drugje v Italiji ne nosijo s tolikšno častjo, zakaj četvero mladeničev, oblečenih v rdeča oblačila in z rdečimi čepicami na glavah, je nosilo v rokah štiri prižgane steklene svetilke, pritrjene na poslikanih držalnih ali palicah in stopalo spredaj pojoč hvalnice, in z njimi še eden, ki je zvonil z zvončkom. Za njimi je stopal duhovnik s čudno, vendar spodobno opravo: na sebi je imel široko rdečo kapuco, ki mu je segala do ramen. S sklonjeno glavo in povešenimi očmi je nosil

43 Otorepec (ur.), *Gradivo za zgodovino Ljubljane* 2, št. 92 (13. 3. 1444, Gradec).

44 Za posredovanje transkripcije ljubljanske listine (ARS, SI AS 1063, št. 6012) in informacijo o nekaterih drugih kraljevih oz. cesarjevih ustanovah se lepo zahvaljujem Grantleyju McDonaldu. Gl. tudi Strohm, *Die Sakramentsstiftung König Friedrichs III.*, <https://musical.life.net>, obiskano 13. 11. 2020.

45 Snoj, *Gregorijanski koral v srednjeveških rokopisih*, str. 325.

46 Santonino, *Popotni dnevniki*, str. 48–49.

omenjeni zakrament. Za njim je hodilo veliko spremljevalcev obojega spola vse do bolnikovega doma, in potlej so spet stopali z enako pobožnostjo za taistim duhovnikom, ko se je vračal v cerkev.

Leta 1445 se v ljubljanski cerkvi sv. Nikolaja omenja petje maše vsak četrtek. Leta 1461 pa se tam omenjata vsakodnevna peti oficij in peta maša, pri kateri so peli škof, kanoniki in učenci – kot se za novoustanovljeno škofijo spodobi, verjetno pa je ta dogodek oziroma spremembo statusa Ljubljane želela poudariti tudi ta omemba. Leta 1466 se omenja še petje Marijine maše enkrat letno, nato pa je naslednja omemba šele iz leta 1499, kjer se omenja maša zadušnica vsak ponedeljek, pojejo pa jo kaplan, učitelj in učenci.⁴⁷

Ena od pomembnejših omemb petja je tako imenovana Slatkonjeva listina iz leta 1515, ko je bil ta kot dunajski škof in ljubljanski prošt izvršitelj oporoke pokojnega ljubljanskega dekana Niclasa oziroma Nikolaja Podna (Niclas Poden).⁴⁸ Z njo je bila ljubljanska bratovščina krojačev (posvečena sv. Rešnjemu telesu) pooblaščen, da v spomin pokojnega izvede določena liturgična opravila. Listina določa, naj se na grobu najprej zapoje *Recordare* (ena od kitic sekvence *Dies irae* – čeprav te sekvence oglejska liturgija nima za rajne), čemur sledi tako imenovani peti *placebo*. Drugi dan zjutraj je bila peta maša zadušnica z introitom sv. Križa *Nos autem gloriari*, po njej so lahko sledile še govornjene maše in s tem ponovni obisk na grobu. Zadušnica je vsebovala tudi splošno spoved in prošnje za ustanovitelja.⁴⁹

V številnih večjih krajih, tudi v Ljubljani, so poleg obhajanja praznikov temporala in sanktorala obstajale posebne votivne maše in določeni dnevi tedna so bili povezani s posebnimi pobožnostmi: nedelja je bila dan čiščenja sv. Trojice, ponedeljek vernih duš, četrtek sv. Rešnjega telesa, petek sv. Križa in sobota Marije. Učenci šenklaške šole, ki so pri teh mašah vsaj do določene

47 Snoj, Gregorijanski koral in liturgično enoglasje, str. 254–256.

48 Otorepec (ur.), *Gradivo za zgodovino Ljubljane v srednjem veku 4*, št. 68 (3. 6. 1515, s. l.).

49 Posamezne ustanove so bile običajno povezane z družino ustanovitelja, najpogosteje pa so se nanašale na obhajanje obredov za rajne iz te družine. Spominsko obredje opisuje Snoj v knjigi *Gregorijanski koral v srednjeveških rokopisih*, str. 321 in 323: začelo se je na predvečer določenega dne s petimi jutranjicami in hvalnicami oficija za rajne (vigilije za rajne so vključevale jutranjice, morda pa tudi tem sledeče hvalnice). Sledil je peti *placebo* (domnevno pete večernice, ki so bile lahko tudi na grobu; obred naj bi dobil ime po začetni antifoni večernic *Placebo domino in terra viventium*) ali *exequies*, obredni obisk groba. Oboje se je verjetno pelo, saj se vedno pojavlja z omembo petja ali sodelujočih, pri katerih bi lahko sklepali na petje (več obhajajočih, sodelovanje učitelja), občasno se je morda tudi bralo. Morda pa je bil *placebo* neki drug obred, ki je vključeval omenjeno antifono in se je včasih pel na grobu; obredni obisk groba je poleg izraza *exequies* morda pomenil tudi *libera* (po spevu *Libera me Domine*).

mere verjetno sodelovali, so si ob rednem ponavljanju zapomnili marsikateri spev, nekatere, ki so se peli pogosto, so morali prav tako znati na pamet. Melodije spevov, ki se omenjajo in pri katerih so večinoma sodelovali učenci, niso zelo dolge in kompleksne. Po drugi strani tudi niso prav preproste, saj so nekatere (na primer *Homo quidam fecit*, kakor je zapisan v oglejski liturgiji kranjskega antifonarja – gl. sliko iz kranjskega antifonarja zgoraj) precej melizmatične, kar pomeni, da je za petje posameznih zlogov predvideno večje število tonov melodije.

Značilno (pa ne le za Ljubljano) je tudi dejstvo, da v posebnih omembah po vsebini izstopata dve vrsti spevov: marijanske antifone in spevi iz liturgije sv. Rešnjega telesa. To ni naključje, saj sta v Ljubljani in v sami ljubljanski stolnici cveteli pobožnost Žalostne Matere božje in bratovščina sv. Rešnjega telesa.⁵⁰ Oltar sv. Rešnjega telesa naj bi obstajal že leta 1399, najkasneje s povzdigom v stolnico pa je nastala še posebna kapela sv. Rešnjega telesa. Oltar Matere božje je nastal ob dograditvi novega prezbiterja; v njem je potekalo češčenje Žalostne Matere božje, od leta 1401 je obstajala tudi istoimenska bratovščina. S prvo so bili tesno povezani znani marijanski koralni spevi; tako je bila na primer *Salve regina* omenjena v raznih določilih. Leta 1440 je pičenski škof Martin ustanovil tako imenovani *Officium sabbatum* (leta 1449 ga je potrdil tudi oglejski patriarh Ludvik), po katerem so učenci z učiteljem to antifono peli enkrat tedensko (ob sobotah) pred oltarjem, v postu pa vsak dan zvečer. Nekoliko je to češčenje upadlo v času turških vpadov, verjetno pa je ta oltar propadel v času protestantizma. Omenjata se tudi antifoni *Maria mater gratiae* in *Gaude Dei Genitrix* (obe v listini iz leta 1516, a z napačnim zapisom).⁵¹

Iz oficija Rešnjega telesa se pojavljata responzorij *Homo quidam fecit* in himnus *Pange lingua* (*Tantum ergo* je ena od kitic tega himnusa). Posredno sta navedeni še dve sekvenci oziroma slednici: *Ecce panis angelorum* (ki je ena od kitic sekvence *Lauda Sion*) in *Recordare Jesu pie* (ki je ena od kitic sekvence *Dies irae* iz maše zadušnice). Češčenje sv. Rešnjega telesa se zdi tesno povezano tudi z utrjevanjem tako cerkvenega vpliva kakor posvetne oblasti Habsburžanov, ki so skozi zgodovino močno spodbujali in gojili češčenje tega zakramenta. Tudi omenjena ustanova cesarja Friderika, ki se je sam večkrat dlje časa mudil

50 Duhovnik, ki je po listini iz 1466 obhajal četrtkovo mašo sv. Rešnjega telesa, je moral prinesiti sveto hostijo k maši in jo od maše odnesti tako, da je ob tem pel *Ecce panis in Tantum ergo*. Ko je sredi maše pel to sekvenco, se je moral s hostijo v rokah trikrat obrniti proti ljudstvu. Besedilo dodaja, naj se to opravi tako, kakor je navada – to ni bilo nekaj neobičajnega. Snoj, *Gregorijanski koral v srednjeveških rokopisih*, str. 324.

51 Snoj, *Gregorijanski koral v srednjeveških rokopisih*, str. 322–323.

v Ljubljani (tako na primer v letih 1444, 1449/50 in 1489), je dokaz njegove osebne angažiranosti v tej smeri.⁵² Po drugi strani so morale biti pobožnosti češčenja sv. Rešnjega telesa in slavnostne procesije znane duhovnikom, ki so študirali na Dunaju in so tovrstne pobožnosti v okviru tamkajšnjega cerkvenega okolja in univerze tudi doživeli⁵³ ter jih verjetno želeli prenesti tudi v okolje, v katerem so delovali kasneje.

Samostani

Koral se je v okoljih vsakodnevnega življenja svetnih cerkva in šol razumel kot sestavni del liturgičnih dolžnosti oziroma opravil in kot tak je bil nekaj vsakdanjega, pa tudi praktičnega, pri čemer so si imenitnejše ustanove in bolj razgledani duhovniki prizadevali tudi za njegovo relativno visoko izvajalsko raven. Po drugi strani se je vsaj v nekaterih slovenskih samostanih v 15. stoletju začel uveljavljati drugačen pogled na koral, ki so ga prinesli nova mistična teologija 15. stoletja in v njej podkovani teologi z različnih univerz.

Velik del v Slatkonjevem času delujočih samostanov je obstajal že pred 15. stoletjem. Za nekatere so viri znani, o drugih se ne ve skoraj nič in tudi o koralnem petju v njih ne vemo ničesar.⁵⁴ Glede na to, ali je šlo na primer za kontemplativne ali uboštvene redove, moško ali žensko vejo reda ipd., so samostani živeli zelo različno, obenem pa niso bili toliko odvisni od pripadnosti določenemu patriarhatu ali škofiji in so bili tudi glede na svoje koralne tradicije bolj ali manj tesno povezani z drugimi postojankami svojega reda. Med najstarejše rokopise sodi cistercijanski gradual iz 12. stoletja iz Stične, medtem ko se iz kasnejših obdobj ni ohranilo nič cistercijanskega, prav tako za rokopise iz Kostanjevice ni mogoče reči, da so nastali in bili v rabi tam. V povezavi z gornjegrajskimi benediktinci se je ohranilo nekaj fragmentov in diurnal.⁵⁵

52 *Discubuit Jesus*, eden od spevov poznejših tradicij sv. Rešnjega telesa, je prvi notirani spev v osebem molitveniku cesarja Friderika III. (Dunaj, Österreichische Nationalbibliothek, Cod. 4494), ki vsebuje latinske in nemške molitve, nekaj spevov in koledar. Prim. tudi Wright, *The Vienna Corpus Christi Fragment*, str. 344.

53 Za opis procesije prim. Zapke, Schlaglicht: Die Fronleichnamspozession, obiskano 28. 11. 2020. <https://musical-life.net>. Ugotovitve o nekaterih polifonih kompozicijah, ki so se verjetno izvajale v okviru procesije, opisujeta Wright, *The Vienna Corpus Christi Fragment*, in Strohm, *Zwei Wiener (?) Musikfragmente*, <https://musical-life.net>, obiskano 14. 12. 2020.

54 Preglednico samostanov do konca 16. stoletja na Slovenskem ima Snoj, *Gregorijanski koral in liturgično enoglasje*, str. 106–107; koralno petje v njih se omenja na str. 129–130.

55 Diurnal (knjigo z liturgijo dnevni ur oficija) iz Gornjega Grada iz 15. stoletja je pred nedavnim odkril Robert Klugseder. Iz rokopisa je razvidno, da so gornjegrajski benediktinci – preden se je leta 1473 zgodovina te redovne skupnosti dobro desetletje po priključitvi ljubljanski

Tako v celotnem naboru ohranjenih glasbenih rokopisov kakor po številu v Sloveniji in tujini ohranjenih glasbenih virov iz 15. stoletja – s slovenskega ozemlja – med samostani prednjači relativno poenotena (a večinoma v tujini, predvsem v Gradcu, na Dunaju in v Pragi ohranjena) skupina virov iz »slovenskih« kartzuzij Žiče, Jurklošter in s starejšimi rokopisi tudi Bistra. V tej tradiciji je koral sledil centralizirani in od Velike kartuzije nadzorovani kartuzijanski liturgiji.

Frančiškani kot nova veja reda manjših bratov sv. Frančiška se pri nas pojavijo šele v 15. stoletju, in sicer najprej v Piranu in Kopru, potem v Metliki in Novem mestu ter konec stoletja v Ljubljani, Kamniku in Ormožu;⁵⁶ podobno je s serviti, ki na Slovensko pridejo najprej v Koper (1453) in nato v Izolo (1473). Ljubljanski in novomeški frančiškani so imeli tudi koralne rokopise. V Novem mestu sta se ohranila dva kartuzijanska graduala (ki sta tam morda služila v izrednih razmerah), v Ljubljani pa pravi frančiškanski koralni rokopisi, ki so v začetku 16. stoletja nastali za ta samostan in sledijo frančiškanski liturgiji.⁵⁷

Glasbo so gojili tudi v ženskih samostanih, iz katerih pa za to obdobje za zdaj ne poznamo nobenih glasbenih virov; tu so le Santoninove omembe odličnega petja klaris v Škofji Loki ter dominikank v Velesovem.⁵⁸

Krog med koralnimi ustanovami na slovenskem ozemlju, stolnico in cesarskim mestom Slatkonjevega časa zaključujem s primerom dolgoletnega jurkloštrskega in pleterskega priorja Nikolaja Kempfa (ok. 1415–1497) iz Strasbourga, ki je po profesorski karieri na dunajski univerzi odšel v kartuzijo

škofiji abruptno končala – prevzeli benediktinsko melško reformo, ki je bila rezultat koncila v Konstanci (1414–1418) in je zahtevala strožje upoštevanje redovne discipline in liturgično obnovo. Rokopis žal ne vsebuje glasbenih zapisov, le besedila. Snoj, Gregorijanski koral in liturgično enoglasje, str. 119.

56 Najstarejša omemba ljubljanskih manjših bratov sv. Frančiška je iz leta 1382, ko naj bi pogorela njihova cerkev, leta 1412 pa je bila zgrajena nova. V 15. stoletju se v Ljubljani pojavijo tako imenovani observanti – frančiškani, obstajajo pa tudi frančiškani glagoljaši v Kopru. V Novo mesto so pred Osmani pribežali frančiškani iz Bosne, konec stoletja so nato prišli še v Kamnik na željo ljudi; kasneje jih najdemo tudi v Ormožu. Od leta 1517 so imeli lastno provinco *Custodia Carnioliae*, ki je bila leta 1599 pridružena bosansko-hrvaški provinci, ker je bila ta zaradi turških napadov v slabem stanju. Snoj, Gregorijanski koral in liturgično enoglasje, str. 120–121.

57 Ljubljanski frančiškanski rokopisi so konec 16. stoletja deloma prišli v observantski samostan v Gradcu. To so bili: gradual (temporalni in sanktoralni del) in antifonar oziroma diurnal, ki vsebuje dnevne oficijske obrede. Ohranil se je še frančiškanski gradual iz leta 1517. Snoj, Gregorijanski koral in liturgično enoglasje, str. 127.

58 Santonino, *Popotni dnevnik*, str. 40 in 42.

in nekaj časa deloval tudi v Jurkloštru. Kempf je bil pomemben duhovni pisec svoje dobe, ki je menil, da bo za zidovi kartuzije bolj varen pred zunanjim svetom in bo tako lažje dosegel odrešenje, k tovrstnemu »begu z univerz« pa je v svojih spisih pozival tudi druge. Koralno petje je imelo v tem videnju sveta zanj pomembno vlogo, saj je celo v sami hierarhiji koralnih besedil in zvrsti videl analogijo različnih stopenj intenzivnega osebnega duhovnega življenja. Navduševal se je nad kontemplativnostjo koralnega petja, ki spodbuja k premišljevanju duhovnih besed in usmerja duha k Bogu, takšno petje pa je našel prav med kartuzijani in o njem tudi pisal v svojih delih, med drugim v znamenitem *Dialogus de recto studiorum fine*:⁵⁹

Na kratko ni mogoče opisati, brez predhodne izkušnje pa tudi ne prav ceniti, kolikšna je pri njih [kartuzijanih] odličnost, s katero obhajajo molitvene ure in celoten oficij. Zakaj vse, kar pojejo, je vzeto iz bibličnih besedil in je odobreno za rabo celotne Cerkve; in s kar največjo skrbnostjo je za petje predpisano to, kar najbolj vnema občutja. [...] Ves oficij in psalmi se pojejo s tolikšno mero zrelosti in tehtnosti [počasnosti], da lahko pobožen menih vse, kar poje in recitira, v duhu zapopade in se pogosto dvigne k Bogu.

Tako smo ravno v Slatkonjevem času ob razcvetu univerzitetnega in glasbenega življenja v takratni prestolnici, obenem pa v času vse številnejših omemb koralnega petja v svetnih cerkvah na Slovenskem priča o begu univerzitetno izobrazjenih mož – predvsem tistih z dunajske univerze – od sveta v askezo kartuzijanskih samostanov. Zanje je značilno, da koral vidijo kot bistveno sestavino kartuzijanske liturgije, pa tudi kot močno sredstvo za njeno globlje in bolj duhovno podoživljanje, na mističen in obenem zelo čustven način, ki se od praktičnega razumevanja, kakršno prevladuje v sklopu vrveža različnih opravil in obveznosti velikih cerkva sredi mest, že močno oddaljuje. Tudi ta, nekoliko bolj skriti koral je del zvočne pokrajine koralna v Slatkonjevem času.

59 »Quanta sit apud eos excellentia in Horis & divinis laudibus, non potest breviter explicari: nec existimo posse sciri, nisi prius gustetur. Nam omnia, quae canunt, sunt de textu Bibliae sumpta aut aliunde per usum totius Ecclesiae approbata: & ea, quae magis affectum inflammant, cum omni diligentia sunt ad cantandum ordinata. [...] Denique cum tanta canitur maturitate & prolixitate tam in psalmis quam in aliis divinis laudibus, ut devotus possit bene ea, quae psallit aut canit, in affectum mentis trahere, & et se frequenter ad Deum elevare.« Kempf, *Dialogus de recto studiorum fine*, str. 259, objavljeno v Pez (ur.), *Bibliotheca ascetica*, str. 363–364.

Sklep

Koralno petje, ki ga je Jurij Slatkonja verjetno spoznal in usvojil še kot deček, je bilo vse od pedagoških metod, med katere so sodile solmizacijske vaje in delo s tako imenovano Gvidovo roko, do pomnjenja koralnih melodij del najbolj temeljne glasbene izobrazbe in izkušnje njegovega časa. Prisoten je bil tako v liturgičnih kakor tudi manj liturgično zaznamovanih glasbenih aktivnostih dunajskega škofa in vodje glasbene kapele. Slatkonja je po svoji duhovniški in kasneje škofovski funkciji koral nenazadnje aktivno prepeval in vsak dan poslušal tudi sam. Ob prisotnosti *schole* oziroma glasbene zasedbe, ki je bila sicer pristojna za izvajanje glasbenih delov maše, je to vključevalo vsaj njegovo petje najrazličnejših koralnih glasbenih obrazcev mašnega ordinarija, evangelijev, najbolj znanih antifon in drugih spevov. Koral je v razpravljanju o glasbi, povezani z Jurijem Slatkonjo, le redko omenjen, a je bil vendarle tista skoraj samoumevna glasbena zvrst, ki ga je na vsakem koraku spremljala vse življenje.

**UPODOBITVE
JURIJA SLATKONJE**

Gašper Cerkovnik

UPODOBITVE IN PORTRETI JURIJA SLATKONJE V ZGODNJEM NOVEM VEKU

Jurij Slatkonja je zaradi več sočasnih in kasnejših upodobitev oziroma portretov že zgodaj vzbudil tudi pozornost slovenskih umetnostnih zgodovinarjev.¹ Od vsega začetka so bile poznane tri njegove sočasne upodobitve in vsaj ena kasnejša iz prve polovice zgodnjega novega veka, ki pa se jim večinoma – s pomembno izjemo epitafa v dunajski stolnici – niso pripisovale posebne portretne odlike.² Ob upoštevanju tujih raziskav in nekaterih novih spoznanj te predstave več ne vzdržijo. Prej kažejo na to, da moramo skupino upodobitev škofa Slatkonje, nastale še za časa njegovega življenja,

* Poglavje je nastalo v okviru raziskovalnega programa Slovenska umetnost in umetnost Srednje Evrope in Jadrana (P6-0199) in raziskovalnega projekta Transformacije – iz materialnega v virtualno: digitalni korpus stenskega slikarstva – nove razsežnosti raziskav srednjeveške umetnosti v Sloveniji (J6-2587), ki ju iz državnega proračuna sofinancira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije.

1 Za zadnji pregled zgodovine raziskav gl. Oter Gorenčič, Epitaf, str. 213–222.

2 Po terminologiji Luca Menašaja gre pri teh za tipizirane »portretne« upodobitve – za razliko od portreta, ki mu je pogoj neka mera realizma. Menaše, *Evropski umetnostnozgodovinski leksikon*, stolp. 1678–1679.

interpretirati kot zanimiv in pomemben primer renesančne portretne kulture zgodnjega novega veka, medtem ko kasnejše upodobitve kažejo na svoj način prav tako zanimiv primer »zdrsa« v tipizirano shematičnost, kjer je realistična portretnost skoraj v celoti podrejena statusnim atributom.

Umetnostnozgodovinsko je portrete Jurija Slatkonje že pred več kot stoletjem prvič predstavil Josip Mantuani. Leta 1904 jih je vključil v svojo knjigo o zgodovini glasbe na Dunaju v nemščini, kar je leta 1907 v slovenščini objavil še v *Domu in svetu*.³ Mantuani, sicer doktorirani umetnostni zgodovinar, je v tem obdobju še služboval kot kustos glasbene zbirke v rokopisnem oddelku dunajske Dvorne knjižnice (*Hofbibliothek*), leta 1909 pa je prevzel vodenje Deželnega muzeja v Ljubljani. Celo kariero je sicer združeval svoja zanimanja za likovno umetnost in glasbo, zato ni presenetljivo, da je v svoj pregled glasbene zgodovine Dunaja vključeval tudi sočasno likovno umetnost.⁴ Mantuani je bil sicer pozoren predvsem na upodobitve iz časa škofovega življenja na Dunaju: lesorezno v *Zmagoslavnem sprevodu (Triumphzug)* Maksimilijana I. Hansa Burgkmairja st., na votivno podobo slikarja Bernharda Strigla in monumentalni epitaf v dunajski stolnici. Na Dunaju je poznal tudi kasnejšo upodobitev na kornih klopeh iz 17. stoletja v stolnici.⁵ Po precej dolgem premoru se je v Sloveniji raziskovanje Slatkonjevih upodobitev nadaljevalo šele v devetdesetih letih in se nadaljevalo v tem stoletju. Leta 1993 je o votivni tabli Bernharda Strigla, ki je bila uničena kmalu po drugi svetovni vojni, pisal Tomislav Vignjevič v *Zborniku za umetnostno zgodovino* ter se posvetil predvsem njenim slogovnim značilnostim.⁶ Prvi sistematični pregled ohranjenih portretov oziroma upodobitev je leta 1997 v reviji *Kronika* objavil Edo Škulj.⁷ Leta 2013 je nato obsežno in podrobno študijo o Slatkonjevem epitafu z vključitvijo pregleda tudi drugih portretov objavila Mija Oter Gorenčič v znanstveni monografiji o slovenskih odnosih z Dunajem.⁸ Navedene obravnave Slatkonjevih upodobitev, četudi ne najbolj številne, omogočajo ob pritegnitvi še nekaterih v slovenski umetnostni zgodovini spregledanih tujih ugotovitev nov oziroma vsaj nekoliko drugačen pretres problematike njihove portretnosti.

3 Mantuani, *Geschichte*. Knjiga v slovenskih javnih knjižnicah ni dostopna, tako da se bom tako kot moji predhodniki tudi jaz skliceval na ponatis iz leta 1979 (Mantuani, *Die Musik*). Mantuanijevo besedilo o Slatkonji je v reviji *Dom in svet* leta 1907 izšlo sicer v treh delih (Mantuani, Jurij pl. Slatkonja).

4 Höfler in Cerkovnik, Josip Mantuani.

5 Omenja namreč grb. Mantuani, Jurij pl. Slatkonja, str. 305.

6 Vignjevič, Uničena votivna slika.

7 Škulj, Jurij Slatkonja.

8 Oter Gorenčič, Epitaf.

Glede na arhivske podatke in napise na samih umetninah lahko vse tri v slovenski literaturi znane portrete, nastale še za življenja Jurija Slatkonje, datiramo približno takole: glede na insignije in napise so vsi nastali po letu 1513, ko je bil imenovan za dunajskega škofa, Burgkmairjev lesorez iz *Sprevoda* je nastal leta 1517, danes uničena Striglova votivna tabla naj bi imela napis z letnico 1518, zgornja meja za datacijo epitafa pa je po zadnjih raziskavah leto 1519; zagotovo naj bi bil epitaf dokončan leta 1522, ko je Slatkonja umrl.⁹ Z vidika problematike Slatkonjevih portretov za časa njegovega življenja in po tem je veliko bolj, kot je bilo do sedaj izpostavljeno v naši literaturi, pomemben Maksimilijanov *Zmagoslavni sprevod*. Lesorez, kjer je Slatkonja s svojim grbom upodobljen na častnem mestu na koncu voza v strogem profilu, pred njim pa je dvorna oziroma, natančneje, Maksimilijanova glasbena kapela,¹⁰ velja posebno z zgodovinskega in muzikološkega vidika za praktično idealno ilustracijo njegovega delovanja. Slatkonja je upodobljen kot golobrad krepak mož srednjih let markantnih potez, z dokaj močno spodnjo čeljustjo in podbradkom. Lase ima ravne in po takratni modi ravno pristrizžene pod ušesi. Ne glede na nadpovprečne dimenzije lesoreza, je portret precej majhen in tudi zaradi tehnike nekoliko poenostavljen, tako da ga Mantuani označi za »šibkega«.¹¹ Ob tem je pogosto spregledano, da je fenomen Maksimilijanovih *zmagoslavnih sprevodov* veliko bolj kompleksen,¹² saj je neodvisno od lesorezne verzije nastala tudi rokopisna, sledile pa so še kasnejše kopije, v katerih se pojavljajo tudi druge verzije Slatkonjevih portretov. Pri lesoreznem *Sprevodu* je sicer šlo za izjemno ambiciozen projekt, pri katerem je sodelovalo veliko število umetnikov (med drugim tudi Albrecht Dürer), vendar nikoli ni bil zares dokončan in je v knjižni obliki izšel šele po naročilu nadvojvode Ferdinanda leta 1526, sedem let po Maksimilijanovi smrti, v približno 200 izvodih. Izvirne lesene matrice hranijo v dunajski *Albertini*.¹³

Maksimilijan I. naj bi prve upodobitve *triumfov* oziroma *sprevodov* naročil že okrog leta 1505, od katerih pa se ni nič ohranilo. Leta 1512 je nato svojemu tajniku narekoval program z dokaj natančnimi navodili, vendar je projekt lesorezne serije stekel šele v naslednjih letih. Lesorez z Jurijem Slatkonjo z

9 Gl. poglavje Mateja Klemenčiča v tej knjigi.

10 Več o tem v poglavju Marka Motnika v tej knjigi.

11 Mantuani, *Die Musik*, str. 385.

12 Prim. Jerše, *Sociodiceja*, str. 75, 95–113.

13 Triumphzug Kaiser Maximilians I. Hofkapelle unter der Leitung des Georg Slatkonja, Bischof von Wien (2. Teil), *Albertina Sammlungen Online*, [https://sammlungenonline.albertina.at/?query=search=/record/objectnumbersearch=\[HO2006/195\]&showtype=record](https://sammlungenonline.albertina.at/?query=search=/record/objectnumbersearch=[HO2006/195]&showtype=record), obiskano 4. 4. 2023.

Portret Jurija Slatkonje na lesoreznem *Zmagoslavnem sprevedu* Maksimilijana I. iz okrog leta 1517. Nastal je v delavnici vodilnega augsburškega umetnika Hansa Burgkmairja starejšega.

(Albertina, Dunaj, inv. št. HO2006/195)

monogramom HB na začetku voza je jasno označen kot delo Hansa Burgkmairja starejšega (1473–1531) in bi lahko že na podlagi dokumentov sklepali, da je nastal približno med letoma 1516, ko je arhivsko izpričano, da je Burgkmair začel z delom na lesorezih s svojo delavnico v Augsburgu, in 1518, ko se Burgkmair ne omenja več. Na srečo sta se na hrbtni strani lesorezne matrice ohranila letnica 1517 in podpis izrezovalca Josta de Negkerja iz Antwerpna (okrog 1480/85–okrog 1546). Pri ocenjevanju Slatkonjevega portreta na lesorezni verziji *Zmagoslavnega spreveda* moramo sicer biti previdni: avtor risbe Hans Burgkmair st. – sicer tudi odličen slikar in portretist – je zasnoval le predložno risbo, ki jo je nato v ploščo, veliko približno 40 × 40 cm, vrezal profesionalni izrezovalec. Glede na velikost plošče je Slatkonjev obraz velik največ nekaj centimetrov in v tako zapletenem postopku se je lahko izgubilo ali popačilo kar nekaj izvirnih detajlov. Vseeno moramo glede na kontekst zapisati, da je bil končni cilj upodobitve zagotovo tudi Slatkonjeva fizična prepoznavnost.

Neznani avstrijski iluminator: Portret Jurija Slatkonje iz druge polovice 16. stoletja, po Albrechtu Altdorferju oziroma njegovih sodelavcih na rokopišnem *Zmagoslavnem sprevedu* Maksimilijana I.

(Avstrijska nacionalna knjižnica, Dunaj, Zbirka rokopisov in starih tiskov, Cod. Min. 77)

V slovenski literaturi – vsaj v umetnostnozgodovinski – je bila do sedaj spregledana še ena verzija Maksimilijanovega *Spreveda*, in sicer iluminirana, ki je nastala med letoma 1512 in 1515 v delavnici Albrechta Altdorferja v Regensburgu. Zgornjo letnico določa odsotnost znamenite dvojne poroke, ki jo je na Dunaju tega leta vodil Slatkonja. Okrnjeni izvirnik, ki je prvotno tvoril približno 100 metrov dolg neprekinjen friz, hrani v razrezani in vezani obliki dunajska Albertina (*Albertina, Graphische Sammlung, D 292*).¹⁴ Na žalost je izgubljena ravno polovica, v kateri je bil voz s Slatkonjo; ohranjeni so listi 49–109. *Sprevod* je bil na srečo kopiran dvakrat, v celoti je ohranjena kopija v dunajski Nacionalni knjižnici (*Österreichische Nationalbibliothek, Codex Min. 77*),¹⁵ ki je verjetno nastala konec 16. stoletja, skoraj celotno verzijo iz okrog leta 1606 pa hranijo še v Madridu. Verzijo iz Albertine je prav z vidika upodobitve glasbe

¹⁴ Winzinger, *Die Miniaturen*, str. 20.

¹⁵ Triumphzug Kaiser Maximilians I, *Österreichische Nationalbibliothek*, <http://data.onb.ac.at/rec/AC14007412>, obiskano 4. 4. 2023.

in glasbil nazadnje temeljito analiziral ameriški muzikolog Herbert Myers leta 2007.¹⁶ Primerjava med kolorirano risbo in lesorezom hitro pokaže, da sta nastali nepovezano: drugačni so voz, vlečne živali in razporeditev figur. Slatkonji tudi na iluminaciji pripada najpomembnejše mesto na koncu voza, ni pa tako poudarjen kot na lesorezu. Upodobljen je sicer v tri četrt profilu, vendar obraz vseeno v osnovnih potezah sledi tipu z lesoreza.

Madridska verzija iz leta 1606 je z vidika raziskovanja izgubljenega dela prvotne iluminirane različice in posledično raziskovanja sočasnih Slatkonjevih portretov veliko manj uporabna. Njen namen je bil, kot kaže, imeti čim bolj ekskluzivno in točno verzijo, tako da je ravno prizor z dvorno kapelo raje povzet po lesorezni verziji.¹⁷ Ne glede na to pa ta izvedba le ni čisto nezanimiva z vidika Slatkonjevih upodobitev v 17. in 18. stoletju; k njej se bom zato še vrnil.

Podobno zapleteno zgodbo ima tudi danes uničena votivna podoba Bernharda Strigla iz Hietzinga (danes del Dunaja blizu Schönbrunna).¹⁸ Slika je glede na slogovne značilnosti in ne čisto zanesljive arhivske podatke naslikal Maksimilijanov dvorni portretist Bernhard Strigel (1460–1528), ki je imel delavnico v Memmingenu v današnji zvezni deželi Bavarski. Slika je sicer leta 1897 pridobil pomembni nemški umetnostni zgodovinar Wilhelm von Bode za Muzej lepih umetnosti v Strasbourgu (*Musée des Beaux-Arts de Strasbourg*), kjer pa je leta 1947 žal zgorela. Prikazuje Marijino smrt. Marija leži na postelji, postavljeni diagonalno v prostor, okoli katere so zbrani apostoli, približno na sredini zgoraj pa Kristus sprejema figurico Marije in v levici drži krono, s katero jo bo kronal. V spodnjem levem kotu kleči Slatkonja v strogem profilu, razoglav, vendar zopet v glavnih potezah ustreza tipu, ki smo ga srečali že pri *triumfh* oziroma *sprevodih*. Oblečen je v belo zgornje oblačilo in z odprtim molitvenikom v rokah, njegovo identiteto in status pa izpričuje napis pod njim in putom, ki pridržuje ščita z njegovima grboma. Za njim stoji mogočna figura Maksimilijana I. Vladar, oblečen v temno oblačilo, je prav tako v značilni strogo profilni drži in v pozi, ki je značilna za svetnike priprošnjike: desnico polaga Slatkonji na ramo, z levico kaže na svojega varovanca.

Slika je sicer posebno zanimiva zaradi vključitve cesarja Maksimilijana v vlogi priprošnjika za škofa Slatkonjo. Datacija slike v leto 1518 je bila sicer postavljena pod vprašaj, saj naj bi nekoč viden napis »AD 1518« konec

16 Myers, *The Musical Miniatures*.

17 Madersbacher, Reiter.

18 Slika je znana samo po reprodukcijah, kopiji iz 19. stoletja v gradu Kreuzenstein severno od Dunaja ter delni kopiji v samostanu Klosterneuburg iz leta 1627. Otto, *Bernhard Strigel*, str. 85, op. 45; Vignjević, *Uničena votivna slika*.

Bernhard Strigel: Votivna tabla s prizorom Marijine smrti, ok. 1518, izrez (Muzeji mesta Strasbourg)

19. stoletja že izginil, dokument o plačilu slike za cerkev v Hietzingu iz leta 1518 pa ni dovolj jasen. Ne glede na to je votivna tabla pritegnila kar nekaj pozornosti nemško govorečih umetnostnih zgodovinarjev, ki so omenjeno »anomalijo« razlagali na različne načine. Tabelno sliko naj bi za Slatkonjo v znak prijateljstva naročil cesar, kar, kot je bilo nato večkrat opozorjeno, verjetno ne drži, tudi če je dokument o plačilu pravilen. Glede na pozo, napis in atribute je bil naročnik škof Slatkonja, ki je z vključitvijo cesarja verjetno želel verski skupnosti v Hietzingu jasno pokazati, da je v sporu za to romarsko cerkev med njim in samostanom avguštinskih kanonikov v Klosterneuburgu Maksimilijan stopil na njegovo stran. Uporabo slike za predlogo votivne podobe klosterneuburškega prošta v prvi polovici 17. stoletja bi sicer lahko interpretirali kot izkaz končne zmage samostana v tem sporu, prav tako verjetno pa je, da je prošta bolj privlačila razlaga domnevnega napisa »AD« kot monograma Albrehta Dürerja; v začetku 17. stoletja je priljubljenost tega velikega Nürnberžana doživela ponoven razcvet in sprožila množično kopiranje njegovih kompozicij.

Neznani kipar (Osvalt Kittel?): Epitaf Jurija Slatkonje
v dunajski stolnici, pred letom 1522
(Foto: Gašper Cerkovnik)

Skupina štirih Slatkonjevih portretov torej kljub relativno skromni velikosti in problematiki ohranjenosti vseeno kaže osnovne lastnosti, ki jih lahko razberemo v veliko bolj detajlni različici na njegovem epitafu v severnem koru dunajske stolnice. Ker se je okoliščinam in vprašanju avtorstva epitafa posvetil Matej Klemenčič,¹⁹ se bom na tem mestu osredotočil samo na najnujnejše za razumevanje problematike njegove portretnosti.²⁰ Glede na napis na epitafu je bil izdelan pred Slatkonjevo smrtjo. Prepričljivo realistična in ekspresivna upodobitev njegovega obraza – posebno če upoštevamo, kako pomembni so bili portreti v krogih, v katerih se je Slatkonja gibal – in dejstvo, da gre brez dvoma za

19 Gl. poglavje Mateja Klemenčiča v tej monografiji.

20 Za podroben pregled problematike in starejše literature gl. tudi Oter Gorenčič, Epitaf.

Neznani dunajski rezbar:
Upodobitev Jurija Slatkonje na
tako imenovanih novih kornih
kloph v dunajski stolnici,
med ok. 1639 in 1648
(Foto: Gašper Cerkovnik)

delo zelo kakovostnega umetnika, praktično ne dopuščata možnosti, da ne bi šlo, kot je bilo poudarjano tudi v slovenski literaturi, za njegov najzvestejši portret.

Kot sem nakazal že pri kopiji *Zmagoslavnega spreveda* iz Madrida, je pri upodabljanju Jurija Slatkonje po njegovi smrti portretnost postala sekundarnega pomena. V madridski različici je Slatkonja sicer povzet po lesorezni verziji, vendar znatno pomlajen. Podobno je tudi z njegovo upodobitvijo na tako imenovanih novih kornih kloph; stare poznogotske klopi so zgorele v drugi svetovni vojni. Naročil jih je dunajski knezoškof Philipp Friedrich grof Breuner v letih od 1639 do 1648, zasnoval pa jih je verjetno mizar Johann Jakob Pock. Ime solidnega, vendar povprečnega rezbarja doprsnih upodobitev dunajskih škofov ni znano. Rezbar je verjetno dobil navodilo, da naj Slatkonjevo podobo povzame po epitafu, a ga je, podobno kot iluminator madridske kopije rokopisnega *Zmagoslavnega spreveda*, znatno pomladil.²¹ Še korak dlje gre njegova upodobitev v seriji portretov novomeških proštov, ki je delo neznanega in ne posebej spretnega slikarja iz 18. stoletja. Tu je upodobljen kot dolgolasi moški s kratko brado, kar kaže na to, da v tem času portretne značilnosti Slatkonje niso bile več poznane in pomembne.²²

21 Tietze, *Österreichische Kunsttopographie*, str. 354–355.

22 Škulj, *Jurij Slatkonja*, str. 35–36.

Upodobitev Jurija Slatkonje v Galeriji novomeških proštov neznanega slikarja iz 18. stoletja v škofijski palači v Novem mestu, izrez

(Foto: Gašper Cerkovnik)

Glede na ta kratki pregled Slatkonjevih upodobitev in portretov lahko sklenem, da vse sočasne upodobitve kažejo njegove osnovne portretne poteze, ki jih potrjuje tudi opis njegovega fizičnega videza nemškega humanista in diplomata Stephana Rosinusa.²³ Slatkonja naj bi bil po tem opisu krepak, visok mož in čednega obraza; slednje moramo sicer razumeti v takratnem kontekstu »idealnega«
dostojanstvenika, torej starejšega moškega markantnih potez. Glede na funkcijo posameznih upodobitev iz časa Slatkonjevega življenja in glede na umetnostnozgodovinski kontekst – v vseh primerih gre za nadpovprečno usposobljene umetnike – moramo vse te upodobitve obravnavati kot portrete.

23 Gl. poglavje Grantleyja McDonalda v pričujoči knjigi.

Matej Klemenčič

NEKAJ PREMISLEKOV O NAGROBNIKU JURIJA SLATKONJE

V Ljubljani rojeni Jurij Slatkonja, humanist in glasbenik, ki je sodil v najožji krog Maksimilijana I., je bil novomeški in ljubljanski prošt, od leta 1513 pa prvi pravi oziroma rezidencialni dunajski škof.¹ Na nagrobniku (sl. 1 – v prilogi), izklesanem iz tako imenovanega salzburškega rdečega marmorja, ki so ga kopali v Adnetu, južno od Salzburga, je upodobljen pred navidezno, polkrožno zaključeno školjkasto nišo v zgornjem delu in pred dekorativno zaveso v spodnjem delu; Slatkonja je oblečen v škofovski ornat, zaradi rahlega kontraposta pa njegova figura deluje razgibano. Spodnje oblačilo, alba, ima na sredi ornamentiran trak, ob stopalih je močnejše nagubano, zgornje oblačilo, kazula, pa je na sredi nagubano v nekaj vzporednih gubah z zmečkaninami na najnižjih točkah. Škof ima dlani v rokavicah, v levici drži knjigo, v desnici pa pastorage, ki je prvotno segal do tal in z danes odlomljenim delom (spodaj je še viden njegov zaključek med stopaloma), ki je potekal pred albo, še dodatno poudarjal plastičnost in globino reliefa. Okoli vratu, ki

1 Za Slatkonjo gl. Oter Gorenčič, Epitaf, str. 213–216; Žnidaršič Golec in Kokole, Jurij Slatkonja, str. 195–211 (oboje s starejšo literaturo) in poglavja v tej knjigi.

ga zakriva naguban ovratnik, mu na verižici visi težak pektoral. Njegov obraz je upodobljen realistično, verjetno izredno portretno, lasje segajo čez ušesa in so nato v skladu s tedanjo modo ravno prirezani. Figuralna dekoracija mitre in pastoralna v literaturi še ni bila povsem zanesljivo opredeljena.² Epitaf danes stoji na očitno mlajšem, svetlem in neobdelanem podstavku, obdaja pa ga arhitekturni okvir (sl. 2). Tudi ta je iz svetlejšega (a drugačnega) kamna, ob epitafu sta dva korintska pilastra s profiliranim okvirjem, nad njima in nad epitafom pa teče zaključek v obliki paličastega profila. Del arhitrava je napisna plošča iz adnetskega marmorja, ob straneh pa sta sivi dekorativni pravokotni polji s stiliziranim kelihom, vse skupaj pa krona klasično zasnovano trikotno čelo z dvema putoma, ki držita grb dunajske škofije in kombiniran Slatkonjev grb.³ Napis nam med drugim sporoča, da si je dal Jurij še za življenja postaviti ta spomenik, torej pred 26. aprilom 1522, ko je umrl.⁴

Glede na obliko okvirja in zasnovo figure je bil spomenik že od začetka predviden kot stenski epitaf, njegova sedanja postavitvev pa je posledica predelav severnega kora dunajske stolnice v 19. stoletju.⁵ Danes je vzdan v severno steno, njegova prvotna lokacija pa za zdaj ni povsem natančno določljiva. Slatkonja si je za mesto svojega pokopa izbral kapelo sv. Brikcija v severnem koru (tako imenovani *Frauenchor*). Leta 1744 je bil ta oltar posvečen sv. Antonu Padovanskemu, epitaf pa je ob njem omenjen še leta 1779, skupaj z nekoliko poenostavljeno, a še vedno zelo natančno ilustracijo (sl. 3), iz katere bi lahko skleпали, da je bil del dekoracije, na primer na pilastrih, izgubljen pri predelavi v 19. stoletju. Kasneje so bili tako Slatkonjev epitaf kot nagrobni spomeniki

2 Za material in natančen opis ter poskus identifikacije posameznih figur (s starejšo literaturo) gl. Oter Gorenčič, Epitaf, str. 216–222. Na levi strani mitre je Marija na prestolu z detetom, problematična pa je desna figura, ki prej kot oznanjenjsko palico (prim. Oter Gorenčič, Epitaf, str. 219, ki figuro identificira kot angela oznanjenja) v desnici drži meč, desno ob telesu pa z levico ščit, medtem ko je v zgornjem delu polja angel z napisnim trakom. Na pastoralu sta dve figuri brez nimbov, desno je ženska figura z rokami, sklenjenimi v molitvi, levo pa bi lahko bil sv. Janez Evangelist s kelihom v rokah. V trikotnem obesku, na katerega je pripet sudarij, je figura osebe z mečem in zmajem, torej najverjetneje škofov zavetnik sv. Jurij.

3 Oter Gorenčič, Epitaf, str. 217–218.

4 Prepis: GEORGIVS • SLATKONIA • NATIONE • CARNVS • CIVIT • LABAC • / ORIVND • HVIVS • TEMPLI • PONT • E • PETENEN • ADMINISTR • DI / VI • MAXIMILIANI • CAES • AVG • A CONS • ARCHIMVSICVSQ • VIR • PIENT • MODE / STISS • INTEGERR • QVI • IN ORNANDO • VIEN • EPATV • OMNES • ANTECESS • SVOS / FACILE • SVPERAVIT • VIVVS • SIBI • HOC • MONVMENT • F • CVR • O • AN • / SALVT • M • D • XXII • VI • KL • MAII • VIXIT • ANN LXVI • MENS • I • DIEB • V. Na loku nad figuro pokojnika pa je zapisano: BEATVS • POPVLVS • QUI • SCIT • IVBILATIONEM. Prim. Oter Gorenčič, Epitaf, str. 217–218.

5 Oter Gorenčič, Epitaf, str. 231–232.

kasnejših škofov, ki so nadaljevali s prakso pokopavanja v severnem koru, odstranjeni, po prenovi kapele sredi 19. stoletja pa so leta 1869 umaknjene epitafe namestili na sedanje lokacije.⁶

Slatkonjev epitaf ima pravzaprav dolgo zgodovino omemb v strokovni oziroma znanstveni literaturi, povezano s študijami o življenju in delu upodobljenca, s študijami katedrale sv. Štefana in kiparjev zgodnjega 16. stoletja oziroma kiparstva tega časa na splošno. O epitafu je pisala cela vrsta uglednih avstrijskih in nemških piscev, a zares monografsko je bil obdelan šele v članku kolegice Mije Oter Gorenčič leta 2013 v zborniku *Slovenski odnosi z Dunajem skozi čas*.⁷ Njeno besedilo prinaša tudi natančno zgodovino raziskav, še posebej obravnavo dveh ključnih vprašanj: datacije in atribucije reliefa.

Z datacijo je manj težav in novejša raziskave so bile pri tem zelo natančne: Slatkonja je umrl leta 1522 in tako kot je bilo pri osebah njegovega ranga pogosto, si je dal nagrobnik pripraviti že nekaj let prej; o tem ne nazadnje priča tudi napis na reliefu. Peter Reindl, ki je epitaf obravnaval v povezavi z atribucijo kiparju Loyu Heringu, je leta 1977 opozoril, da na reliefu Slatkonja še nima odetega palija, ki ga je leta 1519 prejel od papeža, zato je bila tudi v kasnejši literaturi letnica 1519 sprejeta kot zgornja meja za datacijo, *terminus post quem non*.⁸ Natančneje je čas nastanka poskusila opredeliti Mija Oter Gorenčič in opozorila na podatek, da je jeseni 1518 cesar Maksimilijan I. škofu Juriju Slatkonji podelil popolno svobodo pri razpolaganju z lastnim premoženjem, saj je Slatkonja tedaj razmišljal o sestavi oporoke. Če povezava teh dogodkov drži, bi epitaf oziroma njegovo osrednjo reliefno ploščo lahko datirali v čas okrog leta 1518 oziroma v čas pred podelitvijo palija 1519.⁹

Bolj zapleteno je vprašanje avtorstva reliefa. V literaturi je bil bolj ali manj neposredno povezan z nekaterimi ključnimi kiparji prve polovice 16. stoletja, od Michaela Tichterja, ki je vodil dela na nagrobnem spomeniku Friderika III., prek Konrada Ostererja, ki je dokumentiran le kot avtor epitafa opata Jerneja Schönlebna v Göttweigu leta 1537, ali Andreasa Lacknerja, ki je izpričan le z velikim oltarjem cerkve v Abtenau na Salzburškem leta 1518 (sl. 4), a mu je bila že v drugi četrtini 20. stoletja nekritično pripisana vrsta drugih del, do Loya Heringa, avtorja vrste epitafov in kipov v bavarskem

6 Oter Gorenčič, *Epitaf*, str. 216. Za ilustracijo gl. Ogesser, *Beschreibung*, med str. 212 in 213, za besedilo o Slatkonji prav tam, str. 209–214.

7 Oter Gorenčič, *Epitaf*.

8 Reindl, *Loy Hering*, str. 485.

9 Oter Gorenčič, *Epitaf*, str. 230.

mestu Eichstätt (sl. 5).¹⁰ Obenem je bila seveda navedena vrsta primerjav z bolj ali manj sočasnimi deli, opozorjeno pa je bilo tudi na povezavo izjemnega naturalizma pri obravnavi obraza z nekaterimi slovitimi kiparskimi umetninami, od nagrobnika würzburškega škofa Rudolfa Scherenberga (sl. 6), ki ga je Tilman Riemenschneider sredi devetdesetih let 15. stoletja izklesal za würzburško stolnico,¹¹ do figur na prižnici dunajske stolnice (sl. 7) in obeh portretov arhitekta Antona Pilgrama (oziroma natančneje Antona iz Brna), torej na prižnici in na podstavku orgelske empore, oboje v dunajski stolnici in časovno umeščeno v leta neposredno pred nastankom Slatkonjevega epitafa (v novejši literaturi sta obe deli datirani v čas med letoma 1511 in 1515).¹² Še najbolj vztrajno je bilo povezovanje z Loyem Heringom ali njegovimi morebitnimi lokalnimi sodelavci in učenci, tudi po tem, ko se je o atribuciji odklonilno izrazil avtor monografije o tem bavarskem kiparju, že omenjeni Peter Reindl.¹³

Slatkonjev epitaf je bil uvrščen tudi v izbor spomenikov, ki so bili kataloško predstavljeni v zadnjem natančnem pregledu avstrijske umetnosti iz leta 2003, v zvezku, posvečenem pozni gotiki in renesansi. Tam ga je Lothar Schultes, eden od avstrijskih poznavalcev poznogotskega kiparstva, predstavil kot delo tako imenovane donavske šole in sprejel datacijo v leto 1519 ali prej, zavrnil pa je atribucijo Heringu.¹⁴ Tudi Mija Oter Gorenčič, ki je kot zadnja natančno povzela pregled raziskav, je zavrnila atribucijo Heringu, obenem pa je podrobno analizirala tudi druge podobnosti in razlike s sočasnimi epitafi, a na koncu vprašanje avtorstva pustila odprto.¹⁵

Težava pri obravnavi avtorstva je predvsem posledica dejstva, da je epitaf Jurija Slatkonje eno najkvalitetnejših del sepulkralne plastike zgodnjega 16. stoletja v širšem avstrijskem in južnonemškem prostoru in da je primerljivih del pravzaprav malo. Tovrstna reliefna plastika je dokaj specifičen segment kiparskega ustvarjanja, omejen na bolj ali manj plastično zasnovano reliefno figuro pokojnika. Rezultat obenem pogojuje tudi material, ki je sicer vedno

10 Za natančen pregled atribucij gl. Oter Gorenčič, *Epitaf*, str. 223–230 (s starejšo literaturo), za atribucijo Lacknerju pa Garzarolli von Thurnlackh, Andreas Lackner, str. 81. O Lacknerju gl. še na primer Feulner, *Der Bildhauer*, str. 186–194; *Der Abtenauer Altar*.

11 Ginhart, *Die gotische Plastik*, str. 152–153; Oter Gorenčič, *Epitaf*, str. 224, 236.

12 Na primer Ginhart, *Die gotische Plastik*, str. 152–153; za diskusijo glede datacije prižnice, ki so jo do nedavnega datirali v čas pred ali okoli 1500, prim. tudi Oter Gorenčič, *Epitaf*, str. 219–220, op. 43 (z literaturo), za problematiko mojstra Antona v najnovejši literaturi prim. spodaj, op. 39.

13 Za natančen pregled omemb gl. Oter Gorenčič, *Epitaf*, str. 223–231, ki v navezavi na Reindla tudi sama utemeljeno zavrne atribucijo (str. 233–234).

14 Schultes, *Donauschule*, str. 363, kat. št. 154.

15 Oter Gorenčič, *Epitaf*, str. 236–240.

kamen, seveda pa je ta različnih kvalitet, različne trdote in različne granulacije, kar se izrazi tako pri načinu obdelave kot pri njegovi ohranjenosti, vse to pa nam danes otežuje primerjave. Če pregledamo figuralne nagrobne spomenike prve polovice 16. stoletja, lahko v Avstriji izpostavimo kar nekaj pomembnih, večinoma nadpovprečno kvalitetnih del, hitro pa se tudi prepričamo, da so bili bolj ali manj vsi že primerjani s Slatkonjevim epitafom in v takšni ali drugačni kombinaciji običajno celo pripisani istemu avtorju, ne glede na to, kdo naj bi pač bil. Med tovrstnimi epitafi bi zaradi nekaterih podobnosti ali vsaj vzporednic lahko izpostavili epitaf pomembnega dunajskega humanista Johannesusa Cuspiniana (sl. 8), ki je umrl leta 1529 (Dunaj, stolnica),¹⁶ epitaf šentpavelskega opata Ulricha Pfinzinga (sl. 9), ki je umrl leta 1530 (Šentpavel v Labotski dolini, samostanska cerkev; nekoč pripisan Loyu Heringu),¹⁷ epitaf dunajskega škofa Johannesusa Fabrija (sl. 10), ki je umrl leta 1541 (Dunaj, stolnica),¹⁸ in epitaf prošta v Grebinju (nem. Griffen) in opata v Reinu Johannesusa Zollnerja (sl. 11), ki je umrl leta 1545 (Leoben, jezuitska cerkev).¹⁹ Kot delo v »nasledstvu« Slatkonjevega epitafa pa je leta 2003 Schultes omenil tudi epitaf škofa Gregorja Angererja, umrlega leta 1548, v nekdanji stolnici v Dunajskem Novem mestu (nem. Wiener Neustadt) (sl. 12).²⁰

Današnji pogled na skupino epitafov, ki so se pogosto pojavljali v povezavi s Slatkonjevim, nas postavi v dokaj nenavadno situacijo: epitafi so si povečini med seboj slogovno dokaj blizu, a pri tem gre pri vseh za bolj ali manj podobna slogovna izhodišča nekje v širšem donavskem prostoru med Bavarsko, Salzburško, Zgornjo in Spodnjo Avstrijo. Težje pa pri primerjavah opredelimo tiste podrobnosti, ki bi lahko izdajale osebni slog posameznih kiparjev. Slednjega namreč lahko zares dobro določimo šele z večjim številom umetnostnih del istega umetnika, težko pa o njem razglabljamo na podlagi

16 Na primer Plieger, *Epitaph*, str. 374–375, kat. št. 164.

17 Tudi opat Pfinzing je pripadal Maksimilijanovemu krogu, napis na nagrobniku ga omenja kot cesarjevega svetnika in zakladnika. Letnica smrti je na napisu izpuščena, zato je običajno datiran v čas pred letom 1530, vsekakor brez težav tudi v čas kmalu po letu 1515, ko je postal opat. Med starejšimi objavami prim. Milesi, *Loy Hering*, str. 445–458; Ginhart, *Die Kunstdenkmäler*, str. 160–163; Leitner, *Das Stift St. Paul*, str. 141–151; Leitner, *Die Grablegen*, str. 525–527; Reindl, *Loy Hering*, str. 481–482.

18 Reindl, *Loy Hering*, str. 484; Oter Gorenčič, *Epitaf*, str. 224, 226–231.

19 Graus, *Das Epitaph*, str. 130; Garzarolli von Thurnlackh, *Andreas Lackner*, str. 81–82. Tudi Johannes Zollner je bil oseba iz kroga cesarja Maksimilijana. Njegov brat Veit Zollner z gradu Massenberga pri Leobnu je bil dvorni komornik, Johannes pa je leta 1517 izpričan kot Maksimilijanov dvorni kaplan; kasneje je bil prošt v Grebinju, opat v Reinu in pomožni škof v Regensburgu. Prim. Weis, *Reun*, str. 14–15; Wild, *Die Äbte*, str. 55; Amon, *Aus der Geschichte von Rein*, str. 36; Pickl, *Beiträge*, str. 123; Gessinger, *Zollner*.

20 Schultes, *Donauschule*, str. 363, kat. št. 154.

enega samega. Poleg tega so si ti epitafi različni po uporabljenem materialu, po globini reliefa in po kombiniranju gotskih in renesančnih elementov, ki je bilo tedaj sicer že uveljavljeno. Obenem seveda lahko vsak posebej sledi kakšnemu starejšemu (in morda neohranjenemu) epitafu, ki so ga umetniku predstavili kot nujen vzor. A če izbrane epitafe primerjamo med seboj, lahko kljub omenjenim težavam vsaj za nekatere pare z veliko verjetnostjo zaključimo, da gre za bolj površinske podobnosti in je le malo možnosti, da gre za istega avtorja.

Izključno v slovenski literaturi pa je bil kot primerjava izpostavljen še nagrobnik ljubljanskega škofa Krištofa Ravbarja (Rauber) (sl. 13), ki ga je leta 1527 za kapelo sv. Andreja v gornjegrajski sostolnici izdelal Osbalt Kittel. Kot razkriva postavitev napisa okrog plošče s škofovo podobo,²¹ je bila plošča v kapeli prvotno položena vodoravno, a tudi današnja pokončna vzidava v steno baročne cerkve ni napačna, saj je škof upodobljen stoječ, v rahlem kontrapostu, z lepo padajočimi gubami kazule in albe ter s stopali, postavljenimi na stojno ploščo. Tudi pektoral s svojo težo napenja verižico, na kateri visi. S prvotnim vodoravnim položajem se ujema le zgornji del figure, saj škofova glava leži na nekoliko pogreznjeni brokatno okrašeni blazini.

Ravbarjev nagrobnik je v primerjavo s Slatkonjevim in nekaterimi zgoraj omenjenimi epitafi pritegnil Emilijan Cevc, prvič leta 1970, ko je gornjegrajsko delo primerjal s Pfinzingovim epitafom, ki je bil tedaj tako kot Slatkonjev pripisan Loyu Heringu,²² še nekoliko natančneje pa dobro desetletje kasneje,²³ ko je bil vmes tudi že odkrit podpis kiparja Osbalta Kittla na zadnji strani ene od plošč Andrejevega oltarja in s tem razkrita identiteta »Mojstra škofa Rauberja«. ²⁴ Ko je Cevc leta 1981 obravnaval podobnosti Kitllovih gornjegrajskih del s Slatkonjevim in Pfinzingovim epitafom kot tudi z epitafom Sigmunda Dietrichsteina v župnijski cerkvi v Beljaku, ki je bil svojčas prav tako pripisan Heringu, je zapisal, da ne izključuje »povezav med Slatkonjevim, koroškimi in gornjegrajskimi spomeniki, vprašanje je le, če smemo prve res pripisati Heringu«. ²⁵

21 Napis se glasi: OMNIA • FERT • AETAS (ob spodnjem robu) in POSIT • ANNO • CHRIST • M • D • XXVII / DONEC • IN • CARNE • VIDEAM • SALVATOREM (ob desnem robu).

22 Cevc, *Poznogotska plastika*, str. 254. Že tedaj je bil skeptičen do atribucije Heringu in je zaključil: »Vsekakor se mi zdi, da sta si Pfinzingov in Rauberjev nagrobnik bližja, kot je Slatkonjev tema in ostalemu Heringovemu opusu.«

23 Cevc, *Kiparstvo*, str. 36, ko je že lahko navedel mnenje Petra Reindla, da dunajska in koroška dela niso Heringova.

24 Stopar, *Gornji Grad*, str. 184; Cevc, *Gotska plastika*, str. 160–163.

25 Cevc, *Kiparstvo*, str. 36.

Žal avstrijska umetnostna zgodovina v debata o delavniški povezanosti omenjenih koroških in dunajskih spomenikov Kittlovega dela nikoli ni vključila, pri zadnji natančni obravnavi Kittlovega opusa na prelomu stoletja – od projekta *Gotika v Sloveniji* sredi devetdesetih let 20. stoletja do bavarsko-slovenskega srečanja v letu 2001 – pa sta bila izpuščena Slatkonja kot tudi večji del koroškega gradiva. Pri avtorjih, ki so sodelovali v tej zadnji izmenjavi mnenj – gre za Jakoba Klemenčiča, Hartmuta Krohma in Sama Štefanca²⁶ –, je bil ključni del debata usmerjen v vprašanje o Kittlovem slogu in njegovem izvoru nekje na Bavarskem. Po Cevcu, ki je več vzporednic videl v švabsko-bavarskem krogu, še posebej v Augsburgu,²⁷ je Jakob Klemenčič opozoril na elemente iz nekoliko bolj južnega, münchensko-salzburškega prostora, pri čemer je najbližje primerjave izpostavil v delih Hansa Leinbergerja kot osrednje osebe tako imenovane donavske šole.²⁸ Hartmut Krohm je analizo slednjega sicer do neke mere podprl, opozoril pa je, da Kittlu manjka nekaj Leinbergerjevih elementov, še posebej določena fantastičnost v gubanju oblačil, zato po njegovem mnenju ne bi smeli izpustiti dodatnih možnih izhodišč, še posebej v Augsburgu, torej tam, kjer jih je iskal že Cevc.²⁹

Določene težave predstavlja tudi Kittlov opus sam, ali bolje, obseg njegovega opusa. Kipar se je podpisal na eno od dveh plošč Andrejevega oltarja (sl. 14, 15).³⁰ Ta oltar je danes kombiniran z nekaj kosi drugega, slogovno sorodnega oltarja, verjetno oltarja sv. Križa, za katerega pa je v literaturi prevladalo mnenje, da je nekoliko slabše, torej pomočniško oziroma delavniško delo (sl. 16). Kot Kittlovo lastnoročno delo pa velja tudi že omenjeni nagrobnik škofa Ravbarja, ki je stal ob Andrejevem oltarju v tako imenovani Ravbarjevi kapeli

26 Klemenčič, Osbalt Kitell, str. 215–219; Klemenčič, Svetnica iz Tomaške vasi, str. 52–57; Klemenčič, Osbalt Kitell. Nekaj novih atribucij, str. 49–75; Klemenčič, Osbalt Kitell und seine Werkstätte, str. 199–209; Krohm, Die Skulptur, str. 161–174; Štefanac, Predlog, str. 266–281. Za krajše omembe gl. tudi na primer Höfler, Ljubljana, str. 43–44; Resman, Nagrobnik, str. 255–256.

27 Cevc, Renesančna plastika, str. 138, 140, 159; Cevc, *Poznogotska plastika*, str. 251–252; Cevc, *Gotska plastika*, str. 28, 160–161; Cevc, *Kiparstvo*, str. 36–37.

28 Klemenčič, Osbalt Kitell, str. 215–219; Klemenčič, Svetnica iz Tomaške vasi, str. 52–57; Klemenčič, Osbalt Kitell. Nekaj novih atribucij, str. 51, 57, 72; Klemenčič, Osbalt Kitell und seine Werkstätte, str. 202–203; z donavskim prostorom je skupino Ravbarjevih del sicer prvi povezal prav Emilijan Cevc v disertaciji iz leta 1951 (prim. Cevc, *Srednjeveška plastika*, str. 48).

29 Krohm, Die Skulptur, str. 161–174.

30 Za prvo objavo po odkritju napisal gl. Stopar, Gornji Grad, str. 184; Cevc, *Gotska plastika*, str. 160–163. Napis (sl. 15) se glasi: ANNO DNI M D XXVII / hat dise tafell lassen machen / her Christoff bischove zu Laibach / administrator des stifts Seckau/ und Commendator zu Admond / durch mich maister osbalten / kitell pildschniczer.

gornjegrajske sostołnice. Prav na podlagi Andrejevega oltarja in Ravbarjevega nagrobnika je pred odkritjem Kittlovega podpisa Emilijan Cevc tedaj še anonimnemu mojstru nadel ime »mojster škofa Ravbarja«. ³¹ V Gornjem Gradu so še nekaj fragmentov, ki sodijo v isti ožji slogovni krog, ter nagrobnika Ivana Kacijanerja (umrl 1539; sl. 17) in njegovega brata, ljubljanskega škofa Franca Kacijanerja (umrl 1543; sl. 18). Oba, ali pa vsaj slednji, že veljata bolj za delo delavnice kot samega mojstra, v štiridesetih letih 16. stoletja pa je nastalo še nekaj del, ki se povezujejo v širši delavniški krog ali nasledstvo, kot jih običajno povežemo umetnostni zgodovinarji, ko opazimo upad kvalitete, ki je zaznamovala mojstrova dela. ³² Med kvalitetnejša in torej Kittlu prepričljiveje pripisana dela pa sodi še zadnje z mojstrom povezano delo, oltar sv. Križa v Crngrobu. Slednjega je kmalu po zadnjih Klemenčičevih in Krohmovih objavah s Kittlom prepričljivo povezal Samo Štefanac in ga datiral v pozna dvajseta leta 16. stoletja, ko je bil prezbiterij tudi zgrajen. Gre za delo v lesu, žal temeljito prebarvano, a vseeno zelo kvalitetno, tako kar se tiče podrobnosti kot zaradi izjemno inventivne prostorske organiziranosti, če opozorimo samo na nizanje planov s pomočjo treh križev, s katerim so naredili preizkus, da bi ugotovili, kateri je tisti »pravi« križ.

Če upoštevamo najširši obseg kranjsko-štajerskega oziroma ljubljanskega opusa Osbalta Kittla, lahko ugotovimo, da vsa s tem kiparjem povezana dela pravzaprav delimo v dve časovni obdobji – prvo je okrog leta 1527, ko nastane tudi edino signirano delo, drugo pa od konca tridesetih let 16. stoletja naprej, ko običajno raje govorimo o delih Kittlove delavnice in nasledstva. Že Hartmut Krohm je opozoril, da bi morali razliko v kvaliteti med prvo (kamor štejeta le Ravbarjev nagrobnik in Andrejev oltar) in drugo skupino upoštevati pri vseh nadaljnjih analizah. ³³

Uvod v slednje predstavlja doslej neopažen arhivski dokument, ki ga je raziskovalec dunajske zgodovine Richard Perger (sicer pravnuk Franca Miklošiča) objavil že leta 2005 in ki razkriva Kittlovo povezavo z Dunajem in verjetno tudi pojasni njegov prihod na Kranjsko. Med regesti o dunajskih

31 Tako že v disertaciji, prim. Cevc, *Srednjeveška plastika*, str. 48.

32 Za natančen pregled gl. Klemenčič, Osbalt Kitell. Nekaj novih atribucij, str. 51–52; kasneje še Klemenčič, Osbalt Kitell und seine Werkstätte, str. 199–209; Štefanac, Predlog, str. 266–281. Za nadaljnje primerjave bo potrebno tudi ponovno ovrednotiti atribucijo nagrobnika Sebastiana Schnepfa (umrl 1524) iz cerkve sv. Nikolaja v Passauu, ki jo je Kittlu pripisal Jakob Klemenčič (prvič Klemenčič, Osbalt Kitell, str. 215). Do nje je bil skeptičen Hartmut Krohm (Krohm, *Die Skulptur*, str. 173), Samo Štefanac pa se do nje ne opredeli (Štefanac, Predlog, str. 267).

33 Krohm, *Die Skulptur*, str. 174.

umetnikov srednjega in začetka novega veka je Perger pod geslom *Oswald Kitl Bildschnitzer* navedel podatek, da je leta 1511 *Oswald Kytel* (enkrat pisan kot *Kytel*, drugič kot *Kitl*) *Bildschnitzer*, skupaj s soprogo Gertrudo, pristopil k bratovščini sv. Rešnjega telesa. Pri tem mu ni bilo potrebno ničesar plačati, saj je za bratovščino naredil figuro osla, ki so ga uporabljali na pasijonskih igrah in procesijah za prizor Jezusovega prihoda v Jeruzalem na oslu na cvetno nedeljo.³⁴ Žal za zdaj ni mogoče ugotoviti, kaj se je z delom zgodilo, lahko pa ga primerjamo s sorodnimi deli, ki so se ohranila v avstrijskih muzejih (gl. na primer sl. 19).³⁵

Podatek je bil pravzaprav objavljen že vsaj sredi prejšnjega stoletja, ko ga je navedla Maria Capra v študiji o igri Kristusovega pasijona pri sv. Štefanu na Dunaju leta 1946. V njenem članku izvemo, da je Kittel izrezljal osla, nato ga je izboljšal še mojster Stefan, pobarval pa ga je slikar Hanns, stanujoč na starem Roßmarktu, v neposredni bližini stolnice. Voz in ostalo, kar so potrebovali, naj bi naredil mojster Wilhelm, ki je v literaturi identificiran kot rezbar Wilhelm Rollinger, ki je sredi osemdesetih let 15. stoletja naredil korne klopi v dunajski stolnici, uničene med drugo svetovno vojno.³⁶ Rollinger je kot *Zechmeister* bratovščino tudi vodil v letih od 1504 do 1512, med letoma 1486 in 1519 pa je vodil tudi pasijonske igre. Bratovščina sv. Rešnjega telesa je imela svoj domicil v Virgilovi kapeli pod kapelo sv. Marije Magdalene neposredno ob stolnici sv. Štefana in prav v letih 1507–1508 je bila »prenovljena« in je doživela nov razcvet. Ohranjena je bratovščinska knjiga za čas med letoma 1505 in 1530, pa tudi tri računske knjige za čas med letoma 1504 in 1534.³⁷

34 Perger, *Wiener Künstler*, str. 89. Podatek žal ne razkriva leta prihoda umetnika na Dunaj, saj ni nujno, da je vstopil v bratovščino takoj po prihodu na Dunaj. Tako je na primer Anton »Pilgram« na Dunaj prišel leta 1511, v bratovščino pa vstopil proti koncu leta 1513 (Perger, *Wiener Künstler*, str. 143).

35 Ilustrirani primer je iz *Avstrijskega etnološkega muzeja (Österreichisches Museum für Volkskunde (Volkskundemuseum Wien)*, inv. št. 23.007. Datiran je v začetek 16. stoletja, njegova provenienca pa ni natančneje opredeljena; v literaturi je označen kot tirolsko oziroma alpsko delo (Haberlandt, *Österreichische Volkskunst*, str. 30, tab. 92, sl. 10; Schmidt, *Volkstümliche Holzplastik*, str. 4–6, kat. št. 1, ilustracija na naslovnici). Za skupine Jezusa na oslu (*Palmesel*) obstaja obširna bibliografija, med katero lahko omenimo na primer: Wiepen, *Palmsonntagsprozession*; Ostoia, *A Palmesel*, str. 170–173; Adelman, *Christus auf dem Palmesel*, str. 182–200; Tripps, *Das handelnde Bildwerk*, str. 95–121; *Der Palmesel*; Harris, *Christ on a donkey*.

36 Capra, *Das Spiel der Ausführung Christi*, str. 152; Rupprich, *Das Wiener Schrifttum*, str. 115.

37 Za bratovščino gl. Gruber, *Die Gottsleichnambruderschaft*, str. 172–181; za Rollingerja in njegovo vlogo pri bratovščini Kohn, *Bedeutende Persönlichkeiten*, str. 188, 190; za korne klopi Schultes, *Wilhelm Rollinger*, str. 332, kat. št. 111.

Na podlagi omenjenih objav lahko torej ugotovimo, da je Kittel leta 1511 živel na Dunaju, tedaj je bil že poročen in je aktivno deloval kot rezbar. Ali je bil doma z Dunaja, kot bi kazale omembe kamnoseka in kiparja Petra Kitla iz prvih let 15. stoletja,³⁸ ne moremo trditi, prav lahko bi se malo pred letom 1511 na Dunaj tudi priselil. V tem času je na Dunaju izpričana cela vrsta kiparjev, rezbarjev in kamnosekov, slednji so bili lahko tudi arhitekti. Žal je njihovo delo le redko poimensko izpričano, zato imamo največkrat opravka z anonimnimi deli na eni strani in z imeni umetnikov na drugi, brez trdnejših povezav med njimi.

V letih, ko je Kittel bival na Dunaju – in sklepali bi lahko, da vsaj nekaj naslednjih let – torej v drugem desetletju 16. stoletja, je nastala vrsta še ohranjenih kiparskih del. Med najpomembnejšimi so zagotovo nekateri nagrobniki, pa tudi kiparska dekoracija prižnice, ki se v zadnjem času ne pripisuje več arhitektu Antonu Pilgramu (oziroma točneje Antonu iz Brna), ampak mojstru, ki ga poznamo le po inicialah »MT«.³⁹ Žal nič od tega za zdaj ne moremo povezati neposredno s Kittlom. Kljub temu nam omemba kiparja leta 1511 lahko pomaga opredeliti čas njegovega šolanja. Vse dosedanje obravnave so za osnovno letnico njegovega delovanja vzele 1527, leto nastanka Ravbarjevega epitafa in Andrejevega oltarja v Gornjem Gradu, in tako so bile pri opredelitvi njegovega opusa povsem merodajne primerjave iz drugega desetletja 16. stoletja kot v primeru Hansa Leinbergerja. Zaradi omembe poročenega in aktivnega rezbarja leta 1511 pa lahko umetnikovo rojstvo postavimo v čas okrog ali pred leto 1490, njegovo šolanje pa moramo na podlagi tega postaviti vsaj že v prvo desetletje 16. stoletja. Primerjalno gradivo za analizo Kittlove formacije moramo torej iskati v času pred letom 1510, morda celo na prelomu stoletja, s tem pa se med drugim zmanjša verjetnost, da bi bil Kittel učenec Hansa Leinbergerja. Ta naj bi bil rojen v drugi polovici sedemdesetih let 15. stoletja, podatki o njegovem delu pa so šele iz časa po 1510. Morda moramo Kittla obravnavati celo kot Leinbergerjevega mlajšega sodobnika, njegovo formacijo pa bomo morali v prihodnje iskati v krogu, v katerem sta se oba kiparja formirala. Slednje utegne rešiti tudi nekatere že omenjene probleme, ki jih je ob primerjavi Kittlovega in Leinbergerjevega opusa izpostavljal Hartmut Krohm.

38 Perger, *Wiener Künstler*, str. 89–90.

39 Za najnovejše raziskave o mojstru Antonu in mojstru MT gl. predvsem objave Gáborja Endrődija: Endrődij, *Eine Sonderklassik*, str. 223–235; Endrődij, *Der Architekt Anton von Brünn*, str. 211–298. Med novejšo literaturo o kiparskih delih v dunajski stolnici v drugem desetletju 16. stoletja, pogosto tudi z nasprotujočimi si zaključki, gl. na primer tudi Plieger, *Wien, St. Stephan*, str. 307–327; Plieger, *Michael Tichter*, str. 221–237.

Druga pomembna ugotovitev, povezana z omembo na Dunaju, pa je povezana s Kittlovim prihodom v Ljubljano. Za mojstra smo vedno domnevali, da je v Ljubljano prišel prek povezav škofa Ravbarja z južnonemškim prostorom, Emilijan Cevc kot primer omenja škofovo pot v Nürnberg leta 1524.⁴⁰ Seveda pa je bil Ravbar še tesneje povezan z Dunajem in je bil tam pogosto osebno prisoten, o čemer je natančno pisal Primož Simoniti.⁴¹ A ne le to, tudi njegov padovanski sošolec in kasneje osebni in uradni tajnik Avguštín Prygl oziroma Tyfernus je bil od okrog leta 1514 naprej kancler Jurija Slatkonje. Leta 1519 so ga želeli pripeljati nazaj v Ljubljano, a je nato še v dvajsetih letih večkrat dokumentiran na Dunaju, kjer je imel tudi župnijo pri cerkvi sv. Petra. Prygl je bil zavzet zbiralec rimskih napisov in s tem eden najzgodnejših srednjeevropskih epigrafikov.⁴² Prihod Kittla z Dunaja v Ljubljano tako še lažje razložimo kot v primeru, da bi prišel z južnonemškega območja, seveda pa se lahko vprašamo, zakaj sta Ravbar in/ali Prygl med dunajskimi umetniki izbrala prav njega. Gotovo jima je bil priporočen kot izkušen in kvaliteten kipar, a kaj je bilo tisto, s čimer se je na Dunaju izkazal?

Glede na doslej že omenjene vzporednice med Slatkonjevim in Ravbarjevim epitafom in glede na to, da so se vse druge dosedanje primerjave za Slatkonjev nagrobnik izkazale kot ne dovolj prepričljive za potrditev avtorstva, je potrebno gornjegrajski epitaf in dunajski epitaf nekoliko natančneje primerjati. Vzporednice lahko vidimo v oblikovanju telesa oziroma njegove konstrukcije, v želji po naturalizmu v portretu, pri oblikovanju rok, pa tudi pri posameznih detajlih, od drže in oblikovanja pastoral, gubanja kazule ob tem, izpeljavi osrednjih gub na kazuli, pri položaju pektoral na prsni, pa tudi pri veliki ljubezni do dekorativnih površin: pri Slatkonji je takšna zavesa za figuro, pri Ravbarju pa kazula in blazine. Seveda moramo pri tem upoštevati tudi prvotni položaj (stoječ oziroma ležeč), razliko v materialu in ohranjenosti,⁴³ v globini

40 Cevc, *Kiparstvo*, str. 37.

41 Med drugim Simoniti, *Humanizem*, predvsem str. 61–77, 227–228, 287–288. Privlačen je tudi predlog Renate Kohn, da bi lahko bila ena od figur cerkvenih dostojanstvenikov na reliefih na stranicah tumbe (povsem dokončane leta 1517) cesarja Friderika III. v dunajski katedrali portret Krištofa Ravbarja (na reliefu gornjegrajskih benediktincev), še prepričljivejša pa je njena identifikacija Jurija Slatkonje na reliefu dominikancev iz Dunajskega Novega mesta; oba škofa avtorica primerja z njunimi portretnimi epitafi (Kohn, *Fürstenrepräsentation*, str. 196, sl. 6–7; str. 198–199, sl. 12–13).

42 Na primer Simoniti, *Humanizem*, str. 83–112, 227–228, 288–289; Simoniti, *Der Architekt und Antiquar*, str. 75–90; Kokole, *Totius antiquitatis egregius admirator*, str. 175–197.

43 Osrednja plošča Ravbarjevega nagrobnika je sicer izklesana iz belega marmorja, a je bila njena površina načeta zaradi dolge izpostavljenosti vremenskim vplivom na južni zunanji steni cerkve, kamor so jo iz Andrejeve kapele predstavili ob gradnji nove sostolnice sredi 18. stoletja in kjer je ostala do leta 1971 (Cevc, *Gotska plastika*, str. 162).

oziroma višini reliefa in v morebitnih vzorih, ki jih je moral kipar upoštevati, ne nazadnje pa določeno vlogo vedno igra tudi časovna razlika, slabo desetletje, ki loči oba epitafa.

Tesne formalne in nekatere povsem jasne zgodovinske povezave med obema epitafoma vsekakor kličejo po natančnejši analizi in njuni primerjavi z drugimi zgoraj omenjenimi deli. Glede na bližino obeh del, ob kateri lahko morda vsaj hipotetično postavimo še mlajši Zollnerjev epitaf, za zdaj dopuščamo previdno atribucijo vseh treh del Osbaltu Kittlu, pri čemer bi povezava med Slatkonjo, Ravbarjem in Pryglom pojasnila tudi Kittlov prihod na Kranjsko oziroma v Ljubljano. Vprašljivo pa postaja Kittlovo bivanje na Kranjskem po letu 1527, zlasti če je kasneje deloval še drugje na Štajerskem, Koroškem ali Dunaju.⁴⁴

44 Predvsem na Štajerskem in Koroškem, pa tudi v Spodnji Avstriji lahko poleg zgoraj omenjenih najdemo še vrsto kiparskih del iz prve polovice 16. stoletja, ki bi jih lahko pritegnili v primerjalno analizo in iskanje morebitnih delavniških povezav.

Sl. 1. Epitaf Jurija Slatkonje v dunajski stolnici, izrez
(Osebni arhiv Mateja Klemenčiča)

Sl. 2. Epitaf Jurija Slatkonje v dunajski stolnici
(Osebni arhiv Mateja Klemenčiča)

Sl. 3. Epitaf Jurija Slatkonje na ilustraciji iz leta 1779
(Ogesser, *Beschreibung der Metropolitankirche*, med str. 212 in 213)

Sl. 4. Andreas Lackner: Nekdanji veliki oltar iz župnijske cerkve sv. Blaža v Abtenauu (Belvedere, Dunaj, inv. št. 4888)

Sl. 5. Gregor Erhart in Loy Hering: Sv. Vilibald v stolni cerkvi v Eichstättu, izrez (Wikimedia Commons)

Sl. 6. Tilman Riemenschneider: Epitaf Rudolfa II. von Scherenberga v stolni cerkvi v Würzburgu (Wikimedia Commons)

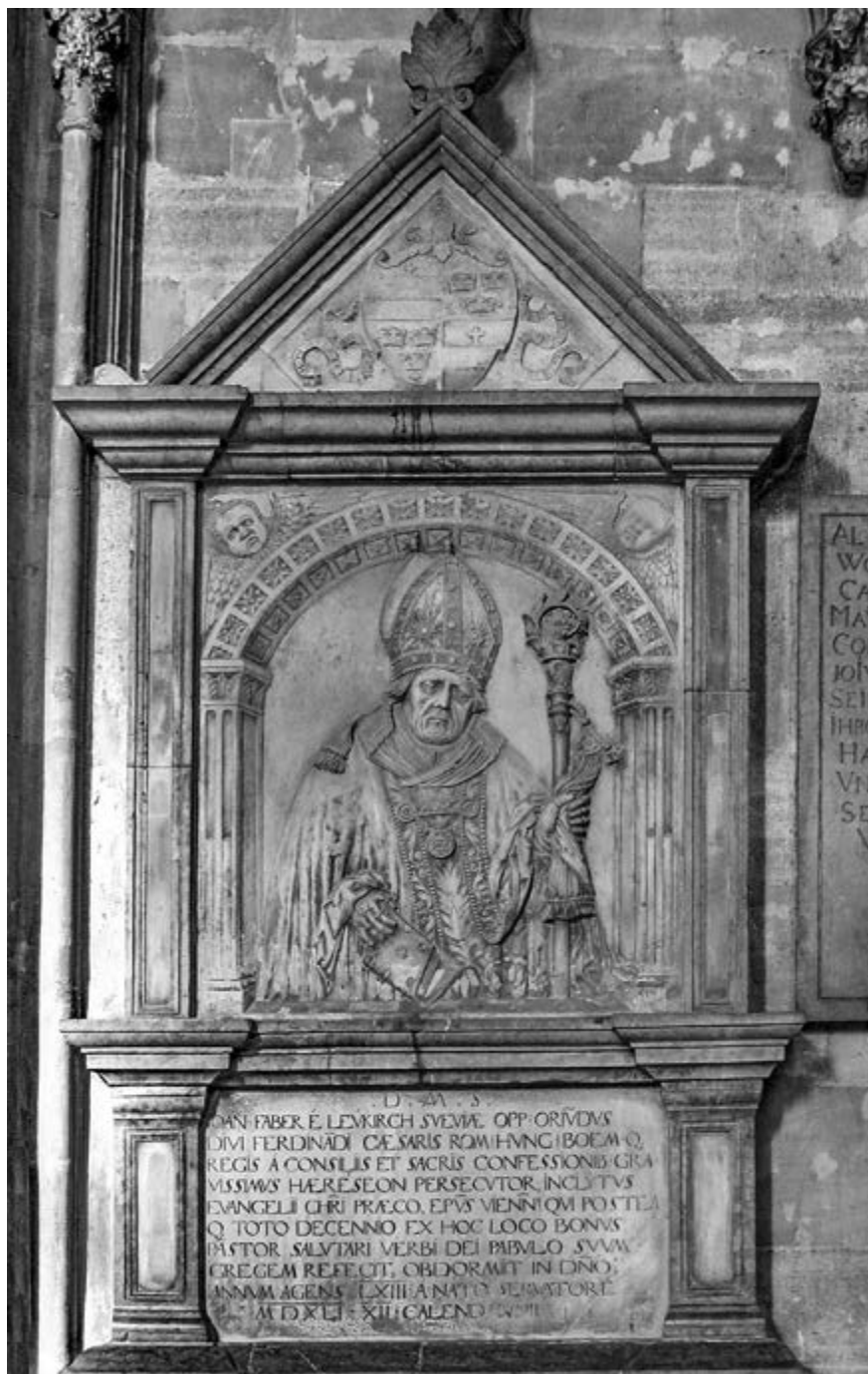
Sl. 7. Mojster M. T.: Sv. Ambrož v dunajski stolnici, prižnica
(Osebni arhiv Mateja Klemenčiča)

Sl. 8. Epitaf Johanna Cuspianiana v dunajski stolnici
(Osebni arhiv Mateja Klemenčiča)

Sl. 9. Epitaf opata Ulricha Pfinzinga v samostanski cerkvi v Šentpavlu v Labotski dolini
(Osebni arhiv Mateja Klemenčiča)

Sl. 10. Epitaf škofa Johanesa Fabrija v dunajski stolnici
(Wikimedia Commons)

Sl. 11. Epitaf prošta oziroma opata Johannesesa Zollnerja v župnijski cerkvi sv. Frančiška Ksaverija v Leobnu
(Osebni arhiv Mateja Klemenčiča)

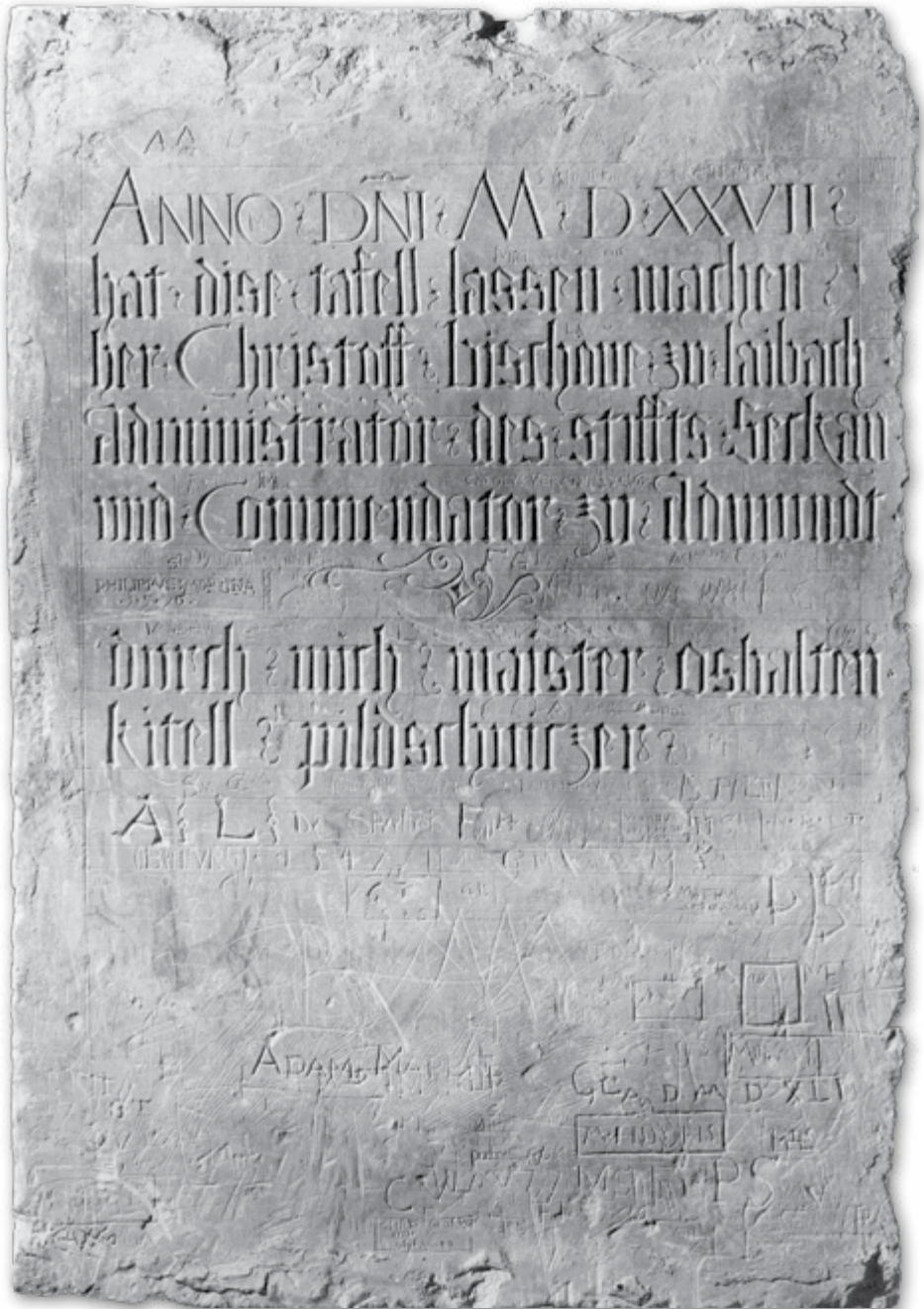
Sl. 12. Epitaf škofa Gregorja Angererja v nekdanji stolnici v Dunajskem Novem mestu
(Osebni arhiv Mateja Klemenčiča)

Sl. 13. Osbalt Kittel: Epitaf škofa Krištofa Ravbarja v nekdanji sostolnici v Gornjem Gradu
(Osebni arhiv Mateja Klemenčiča)

Sl. 14. Osbalt Kittel: Andrejev oltar v nekdanji sostolnici v Gornjem Gradu, izrez
(Fototeka Oddelka za umetnostno zgodovino, FF UL)

Sl. 15. Osbalt Kittel: Napis na zadnji strani Andrejevega oltarja v nekdanji sostolnici v Gornjem Gradu

(Fototeka Oddelka za umetnostno zgodovino, FF UL)

Sl. 16. Osbalt Kittel: Andrejev oltar v nekdanji sostolnici v Gornjem Gradu, izrez (Osebni arhiv Mateja Klemenčiča)

Sl. 17. Epitaf Ivana Kacijanerja v nekdanji sostolnici v Gornjem Gradu (Fototeka Oddelka za umetnostno zgodovino, FF UL)

Sl. 18. Epitaf škofa Franca Kacijanerja v nekdanji sostolnici v Gornjem Gradu (Osebni arhiv Mateja Klemenčiča)

Sl. 19. Jezus na oslu
(Avstrijski etnološki muzej/ Österreichisches Museum für Volkskunde, inv. št. 23.007,
foto: Manfred Werner, 2019)

**SLATKONJEVA
ŽIVLJENJSKA POT
(PREGLEDNICA)**

21. marec 1456 rojen v meščanski družini v Ljubljani
11. oktober 1474 vpisan na univerzo v Ingolstadt
14. april 1475 vpisan na univerzo na Dunaju
17. januar 1477 na dunajski univerzi doseže naslov bakalavra svobodnih umetnosti
- domnevno leta 1493 omenjen ukaz Slatkonji »glede srebra, ki ga je cesar Friderik naročil pripeljati v Gornji Grad«, očitno za izdelavo okvirjev za slike
24. februar 1494 najzgodnejša omemba Slatkonje kot duhovnika, v istem viru se omenja tudi njegova hiša v Ljubljani
- poleti 1495 izpričan kot pevec in kaplan Maksimilijana I. ter stolni kanonik v Ljubljani; med drugim mu je obljubljena župnija Dob pri Ljubljani
26. julij 1495 Maksimilijan Slatkonji obljubi beneficij z dohodki v vrednosti do 200 goldinarjev letno, ko bo ta na voljo; Slatkonjo podpre cesarjev tajnik, poznejši škof v Trstu Peter Bonomo
20. julij 1498 Maksimilijan Slatkonjo omenja kot »pevskega mojstra« (*Singmeister*) njegove glasbene kapele; v poznejših virih iz časa do leta 1501 se Slatkonja sicer navaja le kot kaplan in pevec
10. februar 1499 po pooblaščenju Nikolaju Podnu Slatkonja prevzame najvišji položaj v stolnem kapitlju v Ljubljani, tj. položaj prošta; hkrati z ljubljansko proštijo pridobi tudi tej proštiji vtešeno (*incorporata*) župnijo Radovljica
28. april 1499 Maksimilijan ga imenuje, natančneje prezentira na mesto prošta v kolegiatnem (nestolnem) kapitlju v Novem mestu
3. avgust 1499 opat in konvent cistercijanske opatije Stična prezentirata Slatkonjo na župnijo Dobrnič

16. avgust 1499	prezentacijo Slatkonje na župnijo Dobrnič potrdi generalni vikar oglejskega patriarha Francesco Mazono
25. april 1500	Maksimilijan Slatkonjo prezentira na beneficij sv. Štefana na Lurnskem polju pri Požarnici (Pusarnitz) na Koroškem
23. julij 1500	generalni vikar oglejskega patriarha Francesco Mazono potrdi Slatkonjevo prezentacijo na prostitji v Novem mestu; hkrati z novomeško prostitjo Slatkonji pripade novomeški prostitji pridružena (<i>annexa</i>) župnija Šentrupert
januar 1501	v Augsburgu 17. januarja umre dotedanji kapelnik Maksimilijanove kapele Hans Kerner, vodenje glasbene kapele za njim prevzame Slatkonja; kot višji kantor (<i>obrister Cantor</i>) se Slatkonja omenja 16. aprila 1501, kot kraljevi kapelnik (<i>königlicher Kapellmeister</i>) pa od 24. julija 1501 naprej
pred 4. februarjem 1501	odstopi z mesta beneficiata pri cerkvi sv. Štefana na Lurnskem polju (Lurnfeld)
poleti 1501	imenovan oziroma »izvoljen« za škofa v Pičnu (Pićan); hkrati s pičensko škofijo mu Maksimilijan podeli župnijo Stari trg pri Ložu
14. april 1504	izpričan kot župnik v Žužemberku; istega dne mu Maksimilijan obljubi župnijo Treffen (Trebinja) na Koroškem; brez natančne datacije se omenja dolg, ki naj bi ga Slatkonja kot žužemberški župnik vrnil do srede januarja 1515
20. december 1505	Maksimilijan izda Slatkonji carinsko oprostilno pismo za pot v Ljubljano
domnevno leta 1505	imenovan za izvršitelja oporoke ljubljanskega stolnega dekana Nikolaja Podna

23. marec 1506 avguštinski kanoniki v Klosterneuburgu potrdijo sprejem Slatkonje v duhovno bratovščino
- med letoma 1506 in 1509 spor med Slatkonjo in Lenartom Würfflom, župnikom in arhidiakonom v Ribnici, zaradi župnije Bloke in beneficija sv. Petra v Ložu, pa tudi zaradi beneficija sv. Andreja v Ribnici
9. junij 1507 zadržuje se na državnem zboru v Konstanci (Konstanz), kjer mu stolni kapitelj dovoli izposojiti knjig matematika in astronoma Johannes Regiomontanus iz kapiteljske knjižnice
7. april 1508 v Konstanci se pogaja o prepustitvi izbranih pevcev konstanškemu stolnemu kapitlju in 14. aprila doseže naročilo zbirke mašnih proprijev (*Choralis Constantinus*) pri skladatelju Heinrichu Isaacu
19. avgust 1509 zadržuje se v Innsbrucku, kjer nakupi blago za obleko članov kapele
- pred 2. januarjem 1510 odstopi z mesta beneficiata pri kapeli sv. Odrešenika v Trofaiachu na Zgornjem Štajerskem
24. junij 1510 nastopi kot prvopodpisana priča ob ustanovitvi kaplanije sv. Sebastijana v Metliki
- okrog leta 1510 spor med Slatkonjo in ljubljanskim škofom Krištofom Ravbarjem (Rauber), med drugim glede arhidiakonskih pravic za župnije oziroma vikariate, nastale na območju pražupnije Radovljica
1. marec 1513 narejen osnutek Maksimilijanove prezentacijske listine za imenovanje Slatkonje na dunajski škofovski sedež

spomladi 1513	nastanek latinske pesmi <i>Optime divino date munere pastor</i> , posvečene papežu Leonu X., ki jo napiše Slatkonja, uglasbi pa Heinrich Isaac; po pričevanju Alberta Pia, Maksimilijanovega zastopnika v Rimu, je bil papež nad motetom navdušen
7. maj 1513	Maksimilijan prezentira Slatkonjo za administratorja dunajske škofije
pred 12. avgustom 1513	informativni proces o Slatkonji kot kandidatu za dunajski škofovski sedež
12. avgust 1513	papež potrdi Slatkonjo za škofa na Dunaju, pa tudi za škofa v Pičnu; istega dne sestavljena papeževa <i>memorialia</i> , katerih vsebina je zajeta v bulah, izstavljenih tega dne in dan pozneje, od katerih so tri naslovljene na Slatkonjo
4. september 1513	mudi se v Innsbrucku, kjer mu cesar izda carinsko oprostilno pismo za pot (ni ugotovljeno, kam)
6. oktober 1513	Maksimilijan Slatkonjo pozove, naj se 10. novembra zglasi na Dunaju v zvezi s škofovskim posvečenjem
13. november 1513	obred Slatkonjeve posvetitve v škofa v dunajski stolnici sv. Štefana
od leta 1514	napeti odnosi med Slatkonjo kot ordinarijem in dunajskim stolnim kapitljem
2. april 1515	zadržuje se v Innsbrucku, kjer mu Maksimilijan izda carinsko oprostilno pismo za pot na Dunaj
3. junij 1515	izpričan v Ljubljani, kjer tega dne izda listino, s katero skrb za izvršitev oporoke pokojnega ljubljanskega dekana Nikolaja Podna prepusti ljubljanski krojaški bratovščini

2. november 1515 Slatkonja je v Innsbrucku, kjer mu cesar izda carinsko oprostilno pismo za pot na Dunaj
20. maj 1516 v soglasju z ljubljanskim škofom Krištofom Ravbarjem Slatkonja na Dunaju izda listino o podelitvi odpustkov kapeli vseh svetnikov v Ljubljani, kjer je prej stala judovska sinagoga
- pred 27. julijem 1517 odstopi z mesta beneficiata sv. Jurija v stolni cerkvi v Ljubljani, ki mu je bil podeljen pred poletjem 1513
4. oktober 1518 Maksimilijan na Slatkonjo in njegove naslednike na dunajskem škofovskem sedežu prenese patronat nad oltarnim beneficijem sv. Ahaca v dunajski škofijski palači in oltarnim beneficijem sv. Rešnjega telesa v dunajski stolnici
30. december 1518 imenovan za enega od desetih izvršiteljev oporoke cesarja Maksimilijana
22. junij 1520 papež potrdi Konrada Rennerja za Slatkonjevega koadjutorja (pomožnega škofa s pravico nasledstva) na Dunaju
- pred 4. aprilom 1521 odstopi z mesta prošta kolegiatnega kapitlja v Novem mestu in stolnega prošta v Ljubljani; odpove se tudi župniji Moravče, ki jo je prejel neznano kdaj, vsekakor pa pred poletjem 1513
26. maj 1521 v Linzu se udeleži poroke Ferdinanda I. z Ano Češko (in Ogrsko)
12. januar 1522 pridiga luterana Paula Sperata v dunajski stolnici sv. Štefana
26. april 1522 umre na Dunaju, pokopan je v dunajski stolnici

Pripravila Lilijana Žnidaršič Golec in Marko Motnik.

ARHIVSKI VIRI IN STAREJŠI TISKI

Seznam vsebuje skrajšana in polna imena arhivskih in drugih ustanov, ki hranijo v knjigi navajane arhivske vire. Opombe k posameznim poglavjem vsebujejo samo kratice oziroma krajšave. Poseben del tega seznama je namenjen navedkom starejših tiskov iz obdobja od konca 15. oziroma začetka 16. do konca 18. stoletja. Spodnji pregled arhivskih virov prinaša le imena večjih skupin gradiva oziroma fondov in zbirk. Natančnejše signature so navedene v ustreznih opombah.

Arhivski viri

AAU – Archivio Arcivescovile Udine, Videm

ACAU – Archivio della Curia Arcivescovile Udinese

Acta Curiae

Chiese a parte Imperii

AAV – Archivio Apostolico Vaticano, Vatikan

AA – Archivum Arcis (Archivio di Castel Sant' Angelo)

Cam. Ap., Div. Cam. – Camera Apostolica, Diversa Cameralia

Intr. et Ex. – Introitus et exitus

Reg. Lat. – Registra Lateranensia

ADG – Archiv der Diözese Gurk, Celovec

Urkunden

ADT – Archivio Diocesano di Trieste, Trst

ADC – Archivio della diocesi di Capodistria

ARS – Arhiv Republike Slovenije, Ljubljana

SI AS 1 – Vicedomski urad za Kranjsko

SI AS 7 – Deželno glavarstvo na Kranjskem

SI AS 1063 – Zbirka listin

SI AS 2048/I – Zbirka digitalnih posnetkov arhivskega gradiva za slovensko zgodovino, Listine knezov Auersperg (Turjaških)

BSB – Bayerische Staatsbibliothek, München

Cod. gall. – Codices gallici

Mus.ms. – Musica manuscripta

DAGS – Diözesanarchiv der Diözese Graz-Seckau, Gradec

Pfarrurkunden

DAW – Diözesanarchiv Wien, Dunaj

Acta capituli I (46)

Akt Georg v. Slatkonja

- Reformation-Gegenreformation
UR – Urkundenreihe
Wiener Konsistorialprotokolle
- DOZA – Deutschordenszentralarchiv, Dunaj
- GAP – Gemeindearchiv Perchtoldsdorf, Perchtoldsdorf
- GLAK – Generallandesarchiv Karlsruhe, Karlsruhe
- HAL – Hausarchiv des Regierenden Fürsten von Liechtenstein, Dunaj
- HStAM – Hessisches Staatsarchiv Marburg, Marburg
Politisches Archiv Landgraf Philipps des Großmütigen
- KBSG – Kantonsbibliothek Vadiana Sankt Gallen, Sankt Gallen
Vadianische Briefsammlung
- NÖLA – Niederösterreichisches Landesarchiv, St. Pölten
Klosterrat
- NŠAL – Nadškofijski arhiv Ljubljana
GG A – Gornji Grad Avstrija (NŠAL 20)
KAL – Kapiteljski arhiv Ljubljana (NŠAL 100)
ŠAL Ž – Škofijski arhiv, Župnije (NŠAL 10)
ZL – Zbirka listin (NŠAL 101)
ZR – Zbirka rokopisov (NŠAL 102)
ŽA – Župnijski arhiv, Novo mesto - kapitelj
- NUK – Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana
Zbirka inkunabul
Zbirka rokopisov
- OÖLB – Oberösterreichische Landesbibliothek, Linz
ms. – Manuscripta
- ÖNB – Österreichische Nationalbibliothek, Dunaj
Cod. – Codices
Ink. – Inkunabeln
- ÖStA FHKA – Österreichisches Staatsarchiv, Finanz- und Hofkammerarchiv, Dunaj
AHK – Alte Hofkammer
GB – Gedenkbücher
NÖHA – Niederösterreichische Herrschaftsaktensammlungen
SUS HS – Sammlungen und Selekte, Handschriftensammlung des Hofkammerarchivs

ÖStA HHStA – Österreichisches Staatsarchiv, Haus- Hof- und Staatsarchiv, Dunaj

AUR – Allgemeine Urkundenreihe

LA ÖA – Länderabteilungen, Österreichische Akten

RHR – Reichshofrat

RK – Reichskanzlei

ma – Maximiliana

rrb – Reichsregisterbücher

SB – Sonderbestände

SBB PK – Staatsbibliothek zu Berlin, Preußischer Kulturbesitz, Berlin

Mus.ms. – Musica manuscripta

SK – Semeniška knjižnica

StAM – Stadtarchiv Memmingen, Memmingen

A Reichsstadt

StiBSF – Stiftsbibliothek St. Florian, St. Florian

Ink. – Inkunabeln

StiAK – Stiftsarchiv Klosterneuburg, Klosterneuburg

Hs. – Handschriften

StiAM – Stiftsarchiv Melk, Melk

Urkunden

StiANK – Stiftsarchiv Neukloster, Dunajsko Novo mesto

Urkunden

StLA – Steiermärkisches Landesarchiv, Gradec

Laa. A. Urk. – Landschaftliches Archiv, Urkunden

Hschgb – Hofschatzgewölbebücher

TLA – Tiroler Landesarchiv, Innsbruck

Geschäft von Hof (Resolutionen von Hof, Hofresolutionen)

Landesfürstliche Hofkanzleien

Maximiliana

Oberösterreichische Kammer

oö Kammer-Kopialbücher

oö Kammerraitbücher

UAFB – Universitätsarchiv Freiburg im Breisgau, Freiburg im Breisgau

B 0035 – Theologische Fakultät (1460–1933)

UAW – Universitätsarchiv Wien, Dunaj

M – Matrikel der Universität Wien

- Ph – Geschäftsbücher der Philosophischen Fakultät
 TH – Geschäftsbücher der Theologischen Fakultät
- UBG – Universitätsbibliothek Graz, Gradec
 ms. – Manuscripta
- UBW – Universitätsbibliothek Wien, Dunaj
- UPL – University of Pennsylvania Library, Filadelfija
 Special Collections, Rare Books and Manuscripts
- WStLA – Wiener Stadt- und Landesarchiv, Dunaj
 HA – Handschriften
- ZAL – Zgodovinski arhiv Ljubljana, Ljubljana
 Cod. – Codices (Rokopisne knjige, Zapisniki mestnega sveta)

Starejši tiski

- Böschstein, Johannes. *Precatio ad divam Virginem Hebraica*. [Augsburg:] Sigismund Grimm & Marcus Wirsing, 1521.
- Cospi, Angelo. *Libellus Palaephati Graeci auctoris* [...]. Dunaj: Hieronymus Vietor & Ioannes Singrenius, 1514.
- Eck, Johannes. *Disputatio Ioan. Eckij Theologi Viennae Pannoniae habita cum epistola ad Reuerendissimum Episcopum Eistettensem* [...]. Augsburg: Miller, 1517.
- Faber, Ulrich Rhaetus (ur.). *Iustini nobilissimi historici in Trogum Pompeium libri quadraginta quatuor*. Dunaj: Ioannes Singrenius, 1517.
- Isaac, Henricus. *Coralis Constantini, ut vulgo vocant, opus insigne & praeclarum* [...]. Nürnberg: Hieronymus Andreae [Formschneider], 1550.
- Kempf, Nikolaj. *Dialogus de recto studiorum fine, ac ordine* [...]. V: *Bibliotheca ascetica antiquo-nova*, zv. 4, ur. Bernhard Pez. Regensburg: Johann Pez, 1724.
- Marenzi, Antonio. *Divi Nicephori duo Petenensis Episcopatus lumina*. Dunaj: Gregor Gelbhaar, 1639.
- Manuel I. Portugalski. *De Victoriis habitis in India, & Malacha*. Dunaj: Hieronymus Vietor & Ioannes Singrenius, [1513].
- Nyssenius, Gregorius. *De uitae perfectione, sive vita Moysi, Liber utilissimus*. Dunaj: Hieronymus Vietor, 1517.
- Ogesser, Joseph. *Beschreibung der Metropolitankirche zu St. Stephan in Wien*. Dunaj: Edlen von Ghelenschen Erbe, 1779.
- Perlach, Andreas. *Almanach nouum super anno Christi saluatoris nostri: M. D. XVIII. Ex tabulis doctiss. viri magistri Joannis de Gmunden studij quondam Viennensis* [...]. Dunaj: Hieronymus Vietor, [1517].
- Pez, Hieronymus (ur.). *Scriptores rerum Austriacarum veteres ac genuini*. Zv. 1. Leipzig: Gleditsch, 1721.

- Pez, Hieronymus (ur.). *Scriptores rerum Austriacarum veteres ac genuini*. Zv. 3. Regensburg: Emericus Felix Bader, 1745.
- Pez, Hieronymus in Johann Paul Krauss (ur.). *Scriptores rerum Austriacarum veteres ac genuini*. Zv. 2. Dunaj: Johann Paul Krauss, 1743.
- Speratus, Paulus. *Von dem hohen gelübd der Tauff: sampt andern Ein Sermon czu Wienn ynn Osterreich geprediget*. Königsberg: Hans Weinreich, 1524.
- Spiegel, Jacob (ur.). *In hoc libello, Amice Lector, iam primum in lucem edita continentur. Isocratis, de regno gubernando [...]*. Dunaj: Hieronymus Vietor & Ioannes Singrenius, 1514.
- Spieß, Philipp Ernst. *Archivische Nebenarbeiten und Nachrichten vermischten Inhalts mit Urkunden*. Zv. 1. Halle: Gebauer, 1783.
- Spieß, Philipp Ernst. *Archivische Nebenarbeiten und Nachrichten vermischten Inhalts mit Urkunden*. Zv. 2. Halle: Gebauer, 1785.
- Stainpeis, Martin. *Liber de modo studendi seu legendi in medicina*. Dunaj: Ioannes Singrenius, 1520.
- Stöffler, Johannes. *Almanach nova plurimis annis venturis inservientia [...]*. Ulm: Johann Reger, 1499.
- Vadianus, Joachim. *Diuo Maximiliano Ces. Augusto. Principi Magnanimo & inuicto. Oratio, nomine Gymnasii Viennensis [...]* xi. Kalen. Augusti. Anno. M. D. XV. in celebri summae nobilitatis praesentia, exhibita. Dunaj: Ioannes Singrenius, 1515.
- Vadianus, Joachim. *De Poetica & Carminis ratione, Liber. Ad Melchiorem Vadianum fratrem [...]*. Dunaj: Ioannes Singrenius & Lukas Alantsee, 1518.

BIBLIOGRAFIJA

- Der Abtenauer Altar von Andreas Lackner*. Uredili Agnes Husslein-Arco in Veronika Pirker-Aurenhammer. Weitra: Bibliothek der Provinz, 2011.
- Adelmann, Josef Anselm. Christus auf dem Palmesel. *Zeitschrift für Volkskunde*, 63, 1967, str. 182–200.
- Amon, Karl. Aus der Geschichte von Rein. V: *Stift Rein 1129–1979. 850 Jahre Kultur und Glaube*, ur. Paulus Rappold idr. Rein: Zisterzienserstift Rein-Hohenfurth, 1979, str. 28–47.
- Ankwicz von Kleehoven, Hans. Bernhard Strigel in Wien. *Kunst und Kunsthandwerk. Monatszeitschrift*, 19, št. 8–9, 1916, str. 281–321.
- Ankwicz von Kleehoven, Hans. Das Tagebuch Cuspinians. Nach dem Original herausgegeben und mit Erläuterungen versehen. *Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung*, 30, 1909, str. 280–326.
- Ankwicz von Kleehoven, Hans. Magister Johannes Gremper aus Rheinfelden, ein Wiener Humanist und Bibliophile des XVI. Jahrhunderts. *Zentralblatt für Bibliothekswesen*, 30, 1913, str. 197–216.
- Bajt, Drago in Marko Vidic (ur.). *Slovenski zgodovinski atlas*. Ljubljana: Nova revija, 2011.
- Baraga, France. *Kapiteljski arhiv Novo mesto. Regesti listin in popis gradiva*. Acta Ecclesiastica Sloveniae 17. Ljubljana: Inštitut za zgodovino Cerkve pri Teološki fakulteti Univerze v Ljubljani, 1995.
- Barbo, Matjaž. *Slovenska muzikologija. Kratak prelet po zgodovini*. Historia facultatis. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, 2019.
- Bizjak, Matjaž in Miha Preinfalk. *Turjaška knjiga listin. Zv. 2, Dokumenti 15. stoletja*. Ljubljana: Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU, 2009.
- Blaznik, Pavle. Zemljiška gospodstva v Ljubljani in njeni okolici. V: *Iz starejše gospodarske in družbene zgodovine Ljubljane*, ur. Sergij Vilfan. Ljubljana: Mestni arhiv ljubljanski, 1971, str. 27–96.
- Burn, David J. Leonhard Paminger's Manuscript of Mass Propers. V: *Heinrich Isaac and Polyphony for the Proper of the Mass in the Late Middle Ages and the Renaissance*, ur. David Burn in Stefan Gasch. Turnhout: Brepols Publishers, 2011, str. 299–318.
- Burn, David J. What Did Isaac Write for Constance? *Journal of Musicology*, 20, 2003, str. 45–72.
- Capra, Maria. Das Spiel der Ausführung Christi bei St. Stephan in Wien. *Jahrbuch der Gesellschaft für Wiener Theaterforschung*, 1945/1946, str. 116–157.
- Cevc, Emilijan. *Gotska plastika na Slovenskem*. Ljubljana: Narodna galerija, 1973.
- Cevc, Emilijan. *Kiparstvo na Slovenskem med gotiko in barokom*. Ljubljana: Slovenska matica, 1981.
- Cevc, Emilijan. *Poznogotska plastika na Slovenskem*. Ljubljana: Slovenska matica, 1970.
- Cevc, Emilijan. Renesančna plastika na Slovenskem. *Zbornik za umetnostno zgodovino*, 7 n. v., 1965, str. 119–170.
- Cevc, Emilijan. *Srednjeveška plastika na Slovenskem*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Umetnostno zgodovinski seminar, 1956.
- Cevc, Emilijan. *Umetnost srednjega veka na Slovenskem*. Ljubljana: Narodna galerija, 1956.

- Cindrič, Alojz. *Ljubljanski izobraženci skozi čas. Izobraževanje Ljubljančanov na dunajski univerzi 1392–1917*. Ljubljana: ZRC SAZU, Inštitut za kulturno zgodovino, Založba ZRC, ZRC SAZU, Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, 2019.
- Cuyler, Louise. *The Emperor Maximilian I and Music*. London: Oxford University Press, 1973.
- Cvetko, Ciril. *Pogled v glasbeno umetnost*. Ljubljana: Glavni odbor Prešernove družbe, 1964.
- Cvetko, Dragotin. *Južni Slovani v zgodovini evropske glasbe*. Maribor: Založba Obzorja, 1981.
- Cvetko, Dragotin. *Slovenska glasba v evropskem prostoru*. Ljubljana: Slovenska matica, 1991.
- Cvetko, Dragotin. *Stoletja slovenske glasbe*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1964.
- Di Brazzano, Stefano. *Pietro Bonomo (1458–1546). Diplomatico, umanista e vescovo di Trieste. La vita e l'opera letteraria*. Trst: Parnaso, 2005.
- Dimitz, August. *Geschichte Krains von der ältesten Zeit bis auf das Jahr 1813. Mit besonderer Rücksicht auf Culturentwicklung. Zv. 1, Von der Urzeit bis zur Tode Kaiser Friedrichs III. (1493)*. Ljubljana: I. v. Kleinmayr & F. Bamberg, 1874.
- Dolinar, Anton. Pregled slovenske cerkvene glasbe. *Cerkveni glasbenik*, 63, št. 1–2, 1940, str. 1–3.
- Dolinar, France M. Bistum Pedena. V: *Die Bistümer des Heiligen Römischen Reiches. Ein historisches Lexikon*, ur. Erwin Gatz. Freiburg im Breisgau: Herder, 2003, str. 564–565.
- Dolinar, France M. Kapitelj v zgodovini Cerkve na Slovenskem. V: *Dolenjski zbornik 1996. 500 let Kolegiatnega kapitlja v Novem mestu*, ur. Stane Granda. Novo mesto: Tiskarna Novo mesto, Dolenjska založba, 1997, str. 9–18.
- Dolinar, France M. *Ljubljanski škofje*. Ljubljana: Družina, 2007.
- Dolinar, France M. Maninger (Maininger) von Kirchberg, Georg (+ 1501). V: *Die Bischöfe des Heiligen Römischen Reiches 1448–1648. Ein biographisches Lexikon*, ur. Erwin Gatz. Berlin: Duncker & Humblot, 1996, str. 455.
- Dolinar, France M. *Prošti novomeškega kapitlja 1493–1993*. Novo mesto: Tiskarna Novo mesto, Dolenjska založba, 1993.
- Dolinar, France M. Slatkonja (Slatkoina), Georg (1456–1522). V: *Die Bischöfe des Heiligen Römischen Reiches 1448–1648. Ein biographisches Lexikon*, ur. Erwin Gatz. Berlin: Duncker & Humblot, 1996, str. 668–669.
- Doorslaer, Georges van. La Chapelle musicale de Philippe le Beau. *Revue belge d'Archéologie et d'Histoire de l'Art*, 4, št. 1, 1934, str. 21–57.
- Dunning, Albert. *Die Staatsmotette 1480–1555*. Utrecht: A. Oosthoek's Uitgeversmaatschappij, 1969.
- Endrődi, Gábor. Der Architekt Anton von Brunn genannt Pilgram und der Bildhauer Meister MT. V: *Meister Ludwig - Peter Parler - Anton Pilgram: Architekt und Bildhauer? Zu einem Grundproblem der Mediävistik*, ur. Achim Hubel. Kompass Ostmitteleuropa 3. Ostfildern: Jan Thorbecke Verlag, 2021, str. 211–298.

- Endrődi, Gábor. Eine Sonderklassik für den Stephansdom oder Pluralismus der Faltenstile bei Meister MT. V: *Das Expressive in der Kunst 1500–1550: Albrecht Altdorfer und seine Zeitgenossen*, ur. Jiří Fajt in Susanne Jaeger. Berlin: Deutscher Kunstverlag, 2018, str. 223–235.
- Fabjančič, Vladislav. Volbenk Polž, ljubljanski veliki trgovec, denarstvenik in župan v začetku 16. stoletja. *Kronika slovenskih mest*, 6, 1939, str. 7–14, 97–99, 131–134.
- Fabjančič, Vladislav. *Zgodovina ljubljanskih sodnikov in županov. Zv. 1, Sodniki: 1269–1504*. Uredili Ema Umek, Janez Kos in Božo Otorepec. Ljubljana: Zgodovinski arhiv, 2006.
- Fenzl, Annemarie. Bischof Georg von Slatkonja, seine Person und seine Einbettung in die Problematik der Zeit am Beginn der Reformation. V: *Die Wiener Hofmusikkapelle*, zv. 3, *Gibt es einen Stil der Hofmusikkapelle?*, ur. Hartmut Krones, Theophil Antonicek in Elisabeth Theresia Fritz-Hilscher. Dunaj: Böhlau, 2011, str. 49–73.
- Feulner, Adolf. Der Bildhauer Andreas Lackner von Hallein. *Jahrbuch der Preußischen Kunstsammlungen*, 50, št. 3, 1929, str. 186–194.
- Flieder, Viktor. *Stephansdom und Wiener Bistumsgründung. Eine diözesan- und rechtsgeschichtliche Untersuchung*. Dunaj: Wiener Dom-Verlag, 1968.
- Flotzinger, Rudolf. Repertoire, Umfeld und Stil der habsburgischen Hofkapellen im 15. Jahrhundert. V: *Die Wiener Hofmusikkapelle*, zv. 3, *Gibt es einen Stil der Hofmusikkapelle?*, ur. Hartmut Krones, Theophil Antonicek in Elisabeth Theresia Fritz-Hilscher. Dunaj: Böhlau, 2011, str. 21–44.
- Frass, Otto. *Quellenbuch zur österreichischen Geschichte. Zv. 2, Vom Beginn der Neuzeit bis Maria Theresias Tod*. Dunaj: Birken-Verlag, 1959.
- Freninger, Franz Xaver (ur.). *Das Matrikelbuch der Universität Ingolstadt-Landshut-München. Rectoren, Professoren, Doctoren 1472–1872. Candidaten 1772–1872*. München: A. Eichleiter, 1872.
- Friedensburg, Walter. *Informativprozesse über deutsche Kirchen in vortridentinischer Zeit*. Rim: E. Loescher, 1898.
- Gachard, Louis Prosper. Une visite aux Archives et à la Bibliothèque royales de Munich. *Compte rendu des séances de la commission royale d'histoire*, 6, 1864, str. 25–218.
- Gancarczyk, Paweł. Johannes Tourout and the Imperial Hofkantorei ca. 1460. *Hudební věda*, 50, št. 3–4, 2013, str. 239–258.
- Garzarolli von Thurnlackh, Karl. Andreas Lackner und sein steirisches Werk. Zu einigen Neuerwerbungen der Landesbildergalerie und Skulpturensammlung in Graz. *Zeitschrift des Historischen Vereines für Steiermark*, 34, 1941, str. 54–89.
- Gasch, Stefan. Capellani, Cantores und Singerknaben. Zur geistlichen Hofmusik der Habsburger im 15. Jahrhundert. V: *Die Wiener Hofburg im Mittelalter. Von der Kastellburg bis zu den Anfängen der Kaiserresidenz*, ur. Mario Schwarz. Dunaj: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 2015, str. 356–371.
- Gasch, Stefan. Musik für den Konstanzer Reichstag. V: *Musikleben des Spätmittelalters in der Region Österreich*. <https://musical-life.net/kapitel/musik-fur-den-konstanzer-reichstag-1507>.

- Gatz, Ervin (ur.). *Die Bistümer des Alten Reiches von ihren Anfängen bis zur Säkularisation*. Freiburg im Breisgau: Herder, 2003.
- Germadnik, Janko. Prelokar, Tomaž. V: *Obrazi slovenskih pokrajin*. <https://www.obrazislovenskihpokrajin.si/oseba/prelokar-tomaz-thomas-de-cillia-thomas-von-cilli/>.
- Gessinger, Gerd. Zollner, Johannes. V: *Biographia Cisterciensis*. http://www.zisterzienserlexikon.de/wiki/Zollner,_Johannes.
- Ginhart, Karl. Die gotische Plastik in Wien. V: *Geschichte der bildenden Kunst in Wien*, zv. 2, *Gotik*, ur. Richard Kurt Donin. Wien: Wiener Verlag, 1955, str. 68–181.
- Ginhart, Karl. *Die Kunstdenkmäler des Benediktinerstiftes St. Paul im Lavanttal und seiner Filialkirchen*. Uredil Karl Ginhart. Österreichische Kunsttopographie 37. Dunaj: R. M. Rohrer, Puis A. Schroll, 1969.
- Gottlieb, Theodor. Drei alte Bücherzeichen. *Jahrbuch der Österreichischen Exlibris-Gesellschaft*, 9, 1911, str. 38–59.
- Grabnar, Klemen. Glasbeno izobraževanje v ljubljanskih šolah v drugi polovici 16. in na začetku 17. stoletja. *De musica disserenda*, 7, št. 2, 2011, str. 63–73.
- Grabnar, Klemen. Pričevanja o glasbi v šolskih ustanovah. V: *Zgodovina glasbe na Slovenskem*, zv. 1, *Glasba na Slovenskem do konca 16. stoletja*, ur. Jurij Snoj. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2012, str. 409–426.
- Graus, Johann. Das Epitaph des Abtes Johann Zollner zu Leoben. *Mittheilungen der K. K. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Baudenkmale*, 18, 1873, str. 130.
- Grdina, Igor. Bonomo, Peter (1458–1546). V: *Slovenska biografija*. <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi146271/>.
- Gruber, Gernot. Beginn der Neuzeit. V: *Musikgeschichte Österreichs*, zv. 1, *Von den Anfängen zum Barock*, ur. Rudolf Flotzinger. Gradec: Verlag Styria, 1995, str. 173–230.
- Gruber, Reinhard H. Die Gottsleichnambruderschaft bei St. Stephan in Wien und das »Spiel der Ausführung Christi«. V: *Die Virgilkapelle in Wien. Baugeschichte und Nutzung*, ur. Michaela Kronberger. Dunaj: Phoibos Verlag, 2016, str. 172–181.
- Gruden, Josip. Šola pri sv. Nikolaju in ljubljansko nižje šolstvo po reformacijski dobi. *Carniola*, 6, 1915, str. 1–21.
- Gruden, Josip. Vzgoja in izobrazba duhovščine na Slovenskem v srednjem veku. *Katoliški obzornik*, 6, 1902, str. 237–246.
- Haberkern, Eugen in Joseph Friedrich Wallach (ur.). *Hilfswörterbuch für Historiker. Mittelalter und Neuzeit*. Zv. 2, L–Z. Uni-Taschenbücher 119. Tübingen: Francke Verlag, 1987.
- Haberlandt, Michael. *Österreichische Volkskunst*. Zv. 2, *Aus den Sammlungen des Museums für österreichische Volkskunde in Wien*. Dunaj: J. Löwy, 1911.
- Harris, Max. *Christ on a donkey. Palm Sunday, triumphal entries, and blasphemous pageants*. Early social performance. Leeds: Arc Humanities Press, 2019.
- Heining, Paul-Joachim. Musik und Medizin am Hof Kaiser Friedrichs III. (1440–1493). Studien zum Personal der deutschen Herrscher im 15. Jahrhundert. *Zeitschrift für Historische Forschung*, 16, št. 2, 1989, str. 151–181.

- Hirzel, Bruno. Dienstinstruktion und Personalstatus der Hofkapelle Ferdinand's I. aus dem Jahre 1527. *Sammelbände der Internationalen Musikgesellschaft*, 10, št. 2, 1909, str. 151–158.
- Höfler, Janez in Gašper Cerkovnik. Josip Mantuani. Med umetnostno zgodovino in muzikologijo. *Zbornik za umetnostno zgodovino*, 48, 2012, str. 167–175.
- Höfler, Janez. *Gradivo za historično topografijo predjožefinskih župnij na Slovenskem. Kranjska*. Ljubljana: Viharnik, 2017².
- Höfler, Janez. Ljubljana - Lubiana - Laibach um 1500. Zur kultur-, kunst- und musikgeschichtlichen Situation in der Geburtsstadt Georg von Slatkonias und seiner Heimat im ausgehenden Mittelalter. V: *Die Wiener Hofmusikkapelle*, zv. 1, *Georg von Slatkonja und die Wiener Hofmusikkapelle*, ur. Theophil Antonicek, Elisabeth Theresia Hilscher in Hartmut Krones. Dunaj: Böhlau, 1999, str. 37–48.
- Höfler, Janez. O nekaterih slovenskih skladateljih 16. stoletja. *Kronika. Časopis za slovensko krajevno zgodovino*, 23, 1975, str. 87–94.
- Höfler, Janez. *Oglejski generalni vikarji in drugi patriarhovi pooblaščenici na Slovenskem v poznem srednjem veku (1300–1535)*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, 2018.
- Höfler, Janez. *Tokovi glasbene kulture na Slovenskem od začetkov do 19. stoletja*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1970.
- Hrovatin, Radoslav. Pregled zgodovinskega razvoja slovenske glasbe. V: *Zgodovina glasbe*, ur. Vilko Ukmar, Dragotin Cvetko in Radoslav Hrovatin. Ljubljana: DZS, 1948, str. 449–500.
- Jacoby, Joachim. Zeitpunkt und Wortwahl. Der Bericht Alberto Pios da Carpi über die Übergabe einer Motette Heinrich Isaacs an Papst Leo X. *Italia medioevale e umanistica*, 52, 2011, str. 265–282.
- Jerše, Sašo. *Sociodiceja predmoderne. Ustvarjanje družbenega smisla v poznem srednjem in zgodnjem novem veku*. Ljubljana: Slovenska matica, 2022.
- Jurij pl. Slatkonja. Spomini na znamenitega rojaka in slovečega glasbenika. *Cerkveni glasbenik*, 28, št. 9, 1905, str. 67–68; št. 10, str. 75–77; št. 11, str. 84–85; št. 12, str. 91–92.
- Kaska, Katharina (ur.). *Kaiser Maximilian I. Ein großer Habsburger*. Salzburg: Residenz Verlag, 2019.
- Kebe, Janez. *Loška dolina z Babnim poljem. Zgodovina župnij Stari trg pri Ložu in Babno Polje*. Ljubljana: Družina, 1996.
- Keesbacher, Friedrich. *Die Musik in Krain und die Bedeutung der philharmonischen Gesellschaft in Laibach*. Ljubljana: Verlag der philharmonischen Gesellschaft, 1891.
- Keesbacher, Friedrich. Musik und Volksmusik. V: *Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild. Kärnten und Krain*. Dunaj: Druck und Verlag der kaiserlich-königlichen Hof- und Staatsdruckerei, 1891, str. 402–409.
- Klemenčič, Ivan. Slovenska glasba med evropskim in izvirnim. *Muzikološki zbornik*, 34, 2003, str. 81–105.
- Klemenčič, Jakob. Osbalt Kitell. V: *Gotika v Sloveniji*, ur. Janez Höfler. Ljubljana: Narodna galerija, 1995, str. 215–219.

- Klemenčič, Jakob. Osbalt Kitell. Nekaj novih atribucij. *Zbornik za umetnostno zgodovino*, 34 n. v., 1998, str. 49–75.
- Klemenčič, Jakob. Osbalt Kitell und seine Werkstatt in Slowenien. V: *Bayern und Slowenien in der Früh- und Spätgotik. Beziehungen, Anregungen, Parallelen*, ur. Janez Höfler in Jörg Traeger. Regensburg: Schnell & Steiner, 2003, str. 199–209.
- Klemenčič, Jakob. Svetnica iz Tomaške vasi. V: *Koroški zbornik*, 2, 1997, str. 52–57.
- Klinec, Rudolf. Edling von Laussenbach. V: *Slovenska biografija*. <https://www.slovenska-biografija.si/rodbina/sbi178639/>.
- Koblar, Anton. Drobтинice iz furlanskih arhivov. *Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko*, 2, št. 1, 1892, str. 30–92.
- Koblar, Anton. Paberki iz arhiva cistercijanskega samostana v Dunajskem Novem Mestu. *Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko*, 10, 1900, str. 119–127.
- Kohn, Renate. Bedeutende Persönlichkeiten als Mitglieder der Gottsleichnambruderschaft. V: *Die Virgilkapelle in Wien. Baugeschichte und Nutzung*, ur. Michaela Kronberger. Dunaj: Phoibos Verlag, 2016, str. 182–191.
- Kohn, Renate. Fürstenrepräsentation an unauffälliger Stelle. Die Seiten der Tumba Kaiser Friedrichs III. als Informationsvermittler. V: *Der Kaiser und sein Grabmal 1517–2017. Neue Forschungen zum Hochgrab Friedrichs III. im Wiener Stephansdom*, ur. Renate Kohn, Sonja Dünnebeil in Gertrud Mras. Dunaj: Böhlau, 2017, str. 179–217.
- Kokole, Stanko. Totius antiquitatis egregius admirator. Christophorus Raubar zwischen Kampanien und Krain. V: *Bayern und Slowenien in der Früh- und Spätgotik: Beziehungen, Anregungen, Parallelen*, ur. Janez Höfler in Jörg Traeger. Regensburg: Schnell & Steiner, 2003, str. 175–197.
- Koller, Heinrich. *Kaiser Friedrich III.* Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 2005.
- Kos, Milko. O izvoru prebivalcev Ljubljane v srednjem veku. *Zgodovinski časopis*, 10, 1956, str. 7–31.
- Kosi, Miha. Celjska klientela. Socialna in prostorska mobilnost plemstva v službi grofov Celjskih. V: *Družbena in identitetna mobilnost v slovenskem prostoru med poznim srednjim vekom in 20. stoletjem*, ur. Boris Golec. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2019, str. 11–64.
- Kotar, Jernej. Deželni glavarji na Kranjskem v srednjem veku. *Zgodovinski časopis*, 75, št. 1–2, 2021, str. 94–150.
- Koter, Darja. Izdelovanje glasbil. V: *Zgodovina glasbe na Slovenskem, zv. 1, Glasba na Slovenskem do konca 16. stoletja*, ur. Jurij Snoj. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2012, str. 443–460.
- Kralj, France. Podoba ljubljanske škofije ob ustanovitvi in Oglej. V: *Hrenov simpozij v Rimu*, ur. Edo Škulj. Celje: Mohorjeva družba, 1998, str. 67–76.
- Krohm, Hartmut. Die Skulptur der sog. Donauschule und der künstlerische Ursprung des Kristof-Ravbar-Bildhauers Osbalt Kitell. V: *Bayern und Slowenien in der Früh- und Spätgotik: Beziehungen, Anregungen, Parallelen*, ur. Janez Höfler in Jörg Traeger. Regensburg: Schnell & Steiner, 2003, str. 161–174.

- Leitner, Friedrich Wilhelm. Das Stift St. Paul unter Abt Ulrich Pfinzing (1515–1530). V: *Schatzhaus Kärntens. Landesausstellung St. Paul 1991. 900 Jahre Benediktinerstift*, zv. 2, *Beiträge*, ur. Günther Hödl. Celovec: Universitäts-Verlag Carinthia, 1991, str. 141–151.
- Leitner, Friedrich Wilhelm. Die Grablegen in der Stiftskirche St. Paul: Grab-, Gedenk-, und Gedenkdenkmäler. V: *Schatzhaus Kärntens. Landesausstellung St. Paul 1991. 900 Jahre Benediktinerstift*, zv. 2, *Beiträge*, ur. Günther Hödl. Celovec: Universitäts-Verlag Carinthia, 1991, str. 517–541.
- Lodes, Birgit. Slatkonja, Georg. V: *MGG Online*. <https://www.mgg-online.com/mgg/stable/12526>.
- Loidl, Franz. *Geschichte des Erzbistums Wien*. Dunaj: Herold, 1983.
- Lukman, Franc Ksaver. Preprost, Brikcij (med 1400 in 1450–1505). V: *Slovenska biografija*. <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi461242/>.
- Maček, Josip. Prebivalstvo mesta Ljubljane v srednjem veku po svojih imenih in priimkih. *Kronika slovenskih mest*, 3, št. 3, 1936, str. 160–163; št. 4, str. 218–223.
- Madersbacher, Lukas. Reiter mit der Tafel der Spanischen Hochzeit und Standartenträger der 1500 Inseln und von Biskaya. V: *Hispania - Austria. Die Katholischen Könige Maximilian I. und die Anfänge der Casa de Austria in Spanien. Kunst um 1492*. Milano: Electa 1992, str. 330–331.
- Madersbacher, Lukas in Erwin Pokorny (ur.). *Maximilianvs. Die Kunst des Kaisers*. Berlin: Deutscher Kunstverlag, 2019.
- Mantuani, Joseph. Die Musik in Wien. *Geschichte der Stadt Wien*, 3, št. 1, 1907, str. 119–458.
- Mantuani, Josef. *Die Musik in Wien. Von der Römerzeit bis zur Zeit des Kaisers Max I*. Hildesheim: G. Olms, 1979.
- Mantuani, Josef. *Geschichte der Musik in Wien. Zv. 1, Von den Römerzeiten bis zum Tode des Kaisers Max I*. *Geschichte der Stadt Wien* 3/1. Dunaj: Holzhausen, 1904.
- Mantuani, Josip. Jurij pl. Slatkonja. *Dom in svet*, 20, št. 7, 1907, str. 301–309; št. 8, str. 359–363; št. 9, str. 398–402.
- Mantuani, Josip. Zapuščinski zapisnik po škofu Slatkonji. *Carniola. Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko*, 1, št. 1, 1910, str. 4–12.
- Marinčič, Marko (ur.). *Gaj Valerij Katul*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2000.
- McDonald, Grantley. Isaac as a Member of the Court Chapel of Maximilian I. *Musiktheorie. Zeitschrift für Musikwissenschaft*, 3, št. 3, 2020, str. 199–210.
- McDonald, Grantley. Maximilian's Chaplains and their Benefices. *Memoria and Money*. V: *Troja. Jahrbuch für Renaissancemusik*, 18, 2019, str. 171–185.
- McDonald, Grantley. The Chapel of Maximilian I. Patronage and Mobility in a European Context. V: *Henricus Isaac (c. 1450/5–1517). Composition, Reception, Interpretation*, ur. Stefan Gasch, Markus Grassl in August Valentin Rabe. Dunaj: Hollitzer, 2019, str. 9–23.
- McDonald, Grantley. The Court Chapel of Maximilian I. V: *Musikleben des Spätmittelalters in der Region Österreich*. <https://musical-life.net/essays/court-chapel-maximilian-i>.

- Meconi, Honey. *Pierre de la Rue and Musical Life at the Habsburg-Burgundian Court*. New York: Oxford University Press, 2003.
- Menaše, Luc. *Evropski umetnostnozgodovinski leksikon*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1971.
- Milesi, Richard. Loy Hering und das Grabmal des Abtes Ulrich Pfinzing. *Carinthia I*, 149, 1959, str. 445–458.
- Mlinarič, Jože. *Kartuzija Bistra*. Ljubljana: Družina, 2001.
- Mlinarič, Jože. Novomeškemu kapitulju inkorporirane župnije in dolenski arhidiakonat. V: *Dolenjski zbornik 1996. 500 let Kolegiatnega kapitlja v Novem mestu*, ur. Stane Granda. Novo mesto: Tiskarna Novo mesto, Dolenjska založba, 1997, str. 49–70.
- Mlinarič, Jože. *Stiška opatija 1136–1784*. Novo mesto: Tiskarna Novo mesto, Dolenjska založba, 1995.
- Moser, Hans Joachim. *Paul Hofhaimer. Ein Lied- und Orgelmeister des deutschen Humanismus*. Stuttgart: J. G. Cotta'sche Buchhandlung Nachfolger, 1929.
- Myers, Herbert. The Musical Miniatures of the »Triumphzug« of Maximilian I. *The Galpin Society Journal*, 60, 2007, str. 3–28, 98–108.
- Nedden, Otto zur. Zur Geschichte der Musik am Hofe Kaiser Maximilians I. *Zeitschrift für Musikwissenschaft*, 15, 1932/1933, str. 24–32.
- Ostoya, Vera K. A Palmesel at The Cloisters. *The Metropolitan Museum of Art Bulletin*, 14 n. s., št. 7, 1955/1956, str. 170–173.
- Oter Gorenčič, Mija. Epitaf Jurija Slatkonja v stolni cerkvi sv. Štefana na Dunaju. V: *Odnosi z Dunajem skozi čas*, ur. Vincenc Rajšp. Dunaj: Slovenski znanstveni inštitut; Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, Inštitut za narodnostna vprašanja, 2013, str. 213–241, V–XVI.
- Oter Gorenčič, Mija. Seeing God in the image of Mary. Cross-readings of a Medieval Benedictine convent seal. V: *Marian devotion in the late Middle Ages. Image and performance*, ur. Andrea-Bianka Znorovszky in Gerhard Jaritz. Studies in medieval history and culture. London: Routledge, 2022, str. 31–51.
- Otorepec, Božo (ur.). *Gradivo za zgodovino Ljubljane v srednjem veku. Zv. 2, Listine 1299–1450*. Ljubljana: Mestni arhiv ljubljanski, 1957.
- Otorepec, Božo (ur.). *Gradivo za zgodovino Ljubljane v srednjem veku. Zv. 3, Listine 1243–1497*. Ljubljana: Mestni arhiv ljubljanski, 1958.
- Otorepec, Božo (ur.). *Gradivo za zgodovino Ljubljane v srednjem veku. Zv. 4, Listine 1471–1521*. Ljubljana: Mestni arhiv ljubljanski, 1959.
- Otorepec, Božo (ur.). *Gradivo za zgodovino Ljubljane v srednjem veku. Zv. 7, Listine 1320–1470*. Ljubljana: Mestni arhiv ljubljanski, 1962.
- Otorepec, Božo (ur.). *Gradivo za zgodovino Ljubljane v srednjem veku. Zv. 9, Listine 1220–1497*. Ljubljana: Mestni arhiv ljubljanski, 1964.
- Otorepec, Božo. Listine o ustanovitvi kapitlja v Novem mestu. V: *Dolenjski zbornik 1996. 500 let Kolegiatnega kapitlja v Novem mestu*, ur. Stane Granda. Novo mesto: Tiskarna Novo mesto, Dolenjska založba, 1997, str. 33–45.
- Otto, Gertrud. *Bernhard Strigel*. Berlin: Deutscher Kunstverlag, 1964.

- Der Palmesel. Geschichte, Kult und Kunst.* Uredila Alfons Wenger in Monika Boosen. Schwäbisch Gmünd: Museum für Natur & Stadtkultur, 2000.
- Panagl, Victoria. *Lateinische Huldigungsmotetten für Angehörige des Hauses Habsburg. Vertonte Gelegenheitsdichtung im Rahmen neulateinischer Herrscherpanegyrik.* Frankfurt am Main: Peter Lang, 2004.
- Pätzig, Gerhard. Das Chorbuch Mus. ms. 40024 der Deutschen Staatsbibliothek in Berlin. Eine wichtige Quelle zum Schaffen Isaacs aus der Hand Leonhard Pämingers. V: *Festschrift Walter Gerstenberg zum 60. Geburtstag*, ur. Georg von Dadelsen in Andreas Holschneider. Wolfenbüttel: Mösel, 1964, str. 122–142.
- Pavlin, Vojko. *Goriška - od zadnjih goriških grofov do habsburške dežele.* Nova Gorica: Pokrajinski arhiv, 2017.
- Pavlin, Vojko. *Goriško gospostvo ob prehodu pod Habsburžane na osnovi urbarja iz leta 1507.* Nova Gorica: Goriški muzej, Grad Kromberk, 2006.
- Pavlovec, Rajko (ur.). *Starejši ekslibrisi na Slovenskem.* Ljubljana: Društvo Exlibris Sloveniae, 1974.
- Pelko, Zvone (ur.). *Škofija Novo mesto. Onim pri Bogu, sebi in zanamcem.* Ljubljana: Družina, 2006.
- Perger, Richard. *Wiener Künstler des Mittelalters und der beginnenden Neuzeit. Regesten.* Dunaj: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 2005.
- Pickl, Othmar. Beiträge zur Wirtschaftsgeschichte der Zisterze Rein bis zum Beginn der Neuzeit. V: *Stift Rein 1129–1979. 850 Jahre Kultur und Glaube*, ur. Paulus Rappold idr. Rein: Zisterzienserstift Rein-Hohenfurth, 1979, str. 108–134.
- Pietschmann, Klaus. Emperor Maximilian I. Audible Ideology and Heinrich Isaac's *Optime pastor*. V: *Henricus Isaac (c. 1450/5–1517). Composition, Reception, Interpretation*, ur. Stefan Gasch, Markus Grassl in August Valentin Rabe. Dunaj: Hollitzer, 2019.
- Pirjevec, Avgust. Keesbacher, Friedrich (1831–1901). V: *Slovenska biografija*. <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi269718/#slovenski-biografski-leksikon>.
- Plioger, Cornelia. Epitaph des Johannes Cuspinian. V: *Geschichte der Bildenden Kunst in Österreich, zv. 3, Spätmittelalter und Renaissance*, ur. Artur Rosenauer. München: Prestel, 2003, str. 374–375.
- Plioger, Cornelia. Michael Tichter und die Brüstung am Grabmal Friedrichs III. V: *Der Kaiser und sein Grabmal 1517–2017. Neue Forschungen zum Hochgrab Friedrichs III. im Wiener Stephansdom*, ur. Renate Kohn, Sonja Dünnebeil in Gertrud Mas. Dunaj: Böhlau, 2017, str. 221–237.
- Plioger, Cornelia. Wien, St. Stephan, anno 1513. Divergierende Stil Tendenzen in der Bildhauerei des frühen 16. Jahrhunderts. V: *Dialog - Transfer - Konflikt. Künstlerische Wechselbeziehungen im Mittelalter und in der Frühen Neuzeit*, ur. Wolfgang Augustyn in Ulrich Söding. Veröffentlichungen des Zentralinstituts für Kunstgeschichte in München 33. Passau: Dietmar Klinger Verlag, 2014, str. 307–327.
- Pölnitz, Götz von in Georg Wolff (ur.). *Die Matrikel der Ludwig-Maximilians-Universität, Ingolstadt-Landshut-München. Zv. 1, Halbband: 1472 - WS 1554.* München: Lindauersche Universitätsbuchhandlung (Schöpping), 1937.

- Preinfalk, Miha. *Auerspergi. Po sledeh mogočnega tura*. Ljubljana: Založba ZRC, 2005.
- Radics, Peter. *Frau Musica in Krain. Kulturgeschichtliche Skizze*. Ljubljana: samozaložba, 1877.
- Radics, Peter. Slovenec za škofa na Dunaji. Juri Slatkonja. 1456–1522. *Kres*, 1, št. 12, 1881, str. 653–657.
- Regesta Imperii Online*. <http://www.regesta-imperii.de/startseite.html>.
- Reindl, Peter. *Loy Hering. Zur Rezeption der Renaissance in Süddeutschland*, Basel: Historisches Museum, 1977.
- Resman, Blaž. Nagrobnik Krištofa Ravbarja, Osbalt Kitell, 1527. V: *Upodobitve ljubljanskih škofov*, ur. Ana Lavrič. Ljubljana: Narodna galerija, 2007, str. 255–256.
- Rupprich, Hans. *Das Wiener Schrifttum des ausgehenden Mittelalters*. Dunaj: Rudolf M. Rohrer, 1954.
- Santifaller, Leo. Die preces primariae Maximilians I. V: *Festschrift zur Feier des zweihundertjährigen Bestandes des Haus-, Hof- und Staatsarchivs I*, ur. Leo Santifaller. Dunaj: Österreichische Staatsdruckerei, 1949, str. 578–661.
- Santonino, Paolo. *Popotni dnevniki 1485–1487*. Prevedel Primož Simoniti. Celovec: Mohorjeva založba, 1991.
- Schmidt, Leopold. *Volkstümliche Holzplastik der Gotik*. Dunaj: Österreichisches Museum für Volkskunde, 1960.
- Schöchtner, Franz. Die Hof-Musikcapelle. Zum vierhundersten Jahrestage. *Wiener Zeitung*, št. 153, 7. 7. 1898, str. 2–4.
- Schroll, Beda. *Urkunden-Regesten des Augustiner-Chorherren-Stiftes Eberndorf im Jaunthale*. Celovec: J. & F. Leon, 1870.
- Schuler, Manfred. Die Konstanzer Domkantorei um 1500. *Archiv für Musikwissenschaft*, 21, št. 1, 1964, str. 23–44.
- Schultes, Lothar. Donaueschule. Grabstein des Bischofs Georg Slatkonja. V: *Geschichte der Bildenden Kunst in Österreich*, zv. 3, *Spätmittelalter und Renaissance*, ur. Artur Rosenauer. München: Prestel, 2003, str. 363.
- Schultes, Lothar. Wilhelm Rollinger: Chorgestühl. V: *Geschichte der Bildenden Kunst in Österreich*, zv. 3, *Spätmittelalter und Renaissance*, ur. Artur Rosenauer. München: Prestel, 2003, str. 332.
- Schwindt, Nicole. Einführung. Maximilian I. - Homo musico-politicus. *Troja. Jahrbuch für Renaissancemusik*, 18, 2019, str. 7–22.
- Schwindt, Nicole. Habsburgische Kulturpolitik im Spiegel des Liedrepertoires: französisch - flämisch - deutsch. *Troja. Jahrbuch für Renaissancemusik*, 8, 2008/2009, str. 27–67.
- Schwindt, Nicole. Komponisten am Hof Maximilians. Eine Werkstatt? V: *Albrecht Altdorfer. Kunst als zweite Natur*, ur. Christoph Wagner in Oliver Jahle. Regensburger Studien zur Kunstgeschichte 17. Regensburg: Schnell & Steiner, 2012, str. 379–391.
- Schwindt, Nicole. *Maximilians Lieder. Weltliche Musik in deutschen Landen um 1500*. Kassel: Bärenreiter-Verlag Karl Vötterle, 2018.
- Senn, Walter. *Musik und Theater am Hof zu Innsbruck. Geschichte der Hofkapelle vom 15. Jahrhundert bis zu deren Auflösung im Jahre 1748*. Innsbruck: Österreichische Verlagsanstalt, 1954.

- Seyboth, Reinhard (ur.). *Deutsche Reichstagsakten 11. Die Reichstage zu Augsburg 1510 und Trier/Köln 1512*. Mittlere Reihe - Deutsche Reichstagsakten unter Maximilian I. Berlin: De Gruyter Oldenbourg, 2017.
- Silver, Larry. *Marketing Maximilian. The Visual Ideology of a Holy Roman Emperor*. Princeton: Princeton University Press, 2008.
- Simoniti, Primož. Der Architekt und Antiquar Augustinus (Prygl) Tyfernus in seinen Beziehungen zu den Bischöfen Slatkonja und Raubar. V: *Die Wiener Hofmusikkapelle*, zv. 1, *Georg von Slatkonja und die Wiener Hofmusikkapelle*, ur. Theophil Antonicek, Elisabeth Theresia Hilscher in Hartmut Krones. Dunaj: Böhlau, 1999, str. 75–90.
- Simoniti, Primož. *Humanizem na Slovenskem in slovenski humanisti do srede XVI. stoletja*. Ljubljana: Slovenska matica, 1979.
- Simoniti, Primož. Tyfernus Avguštin. V: *Slovenska biografija*. <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi739985/>.
- Skubic, Anton. *Zgodovina Ribnice in ribniške pokrajine*. Buenos Aires: Editorial Baraga, 1976.
- Smole, Majda. *Vicedomski urad za Kranjsko 13. stol.–1747. Zv. 5, Cerkvene zadeve Lit. M–R*. Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 1995.
- Snoj, Jurij. Gregorijanski koral in liturgično enoglasje. V: *Zgodovina glasbe na Slovenskem*, zv. 1, *Glasba na Slovenskem do konca 16. stoletja*, ur. Jurij Snoj. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2012, str. 61–268.
- Snoj, Jurij. *Gregorijanski koral v srednjeveških rokopisih na Slovenskem*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2018.
- Snoj, Jurij. Polifona glasbena umetnost. V: *Zgodovina glasbe na Slovenskem*, zv. 1, *Glasba na Slovenskem do konca 16. stoletja*, ur. Jurij Snoj. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2012, str. 348–376.
- Snoj, Jurij. Slatkonja, Georg. V: *Grove Music Online*. <https://doi.org/10.1093/gmo/9781561592630.article.25955>.
- Snoj, Jurij. Slatkonja, Jurij. V: *Enciklopedija Slovenije*, zv. 11. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1997, str. 127.
- Snoj, Jurij. Tokovi glasbenih zvrsti na Slovenskem do konca 16. stoletja. V: *Zgodovina glasbe na Slovenskem*, zv. 1, *Glasba na Slovenskem do konca 16. stoletja*, ur. Jurij Snoj. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2012, str. 1–14.
- Snoj, Jurij in Gabriela Gilányi (ur.). *Antiphonarium ecclesiae parochialis urbis Kranj 1*. Musicalia Danubiana 23. Budimpešta: Hungarian Academy of Sciences, 2007.
- Steklasa, Ivan. *Zgodovina župnije Šent Rupert na Dolenjskem*. Ljubljana: samozaložba, 1913.
- Stopar, Ivan. Gornji Grad. *Varstvo spomenikov*, 15, 1970 [1972], str. 184.
- Stražar, Stane. *Župnija Dob skozi stoletja*. Dob: Odbor pri Krajevni skupnosti, 1996².
- Strohm, Reinhard. Die Sakramentensstiftung König Friedrichs III. V: *Musikleben des Spätmittelalters in der Region Österreich*. <https://musical-life.net>.
- Strohm, Reinhard. Zwei Wiener (?) Musikfragmente um 1460. V: *Musikleben des Spätmittelalters in der Region Österreich*. <https://musical-life.net>.
- Szaivert, Willy in Franz Gall (ur.). *Die Matrikel der Universität Wien 2/1 (1451–1518/I)*. Text. Gradec: Böhlau, 1967.

- Škulj, Edo. Georg von Slatkonja als Propst von Novo mesto. V: *Die Wiener Hofmusikkapelle*, zv. 1, *Georg von Slatkonja und die Wiener Hofmusikkapelle*, ur. Theophil Antonicek, Elisabeth Theresia Hilscher in Hartmut Krones. Dunaj: Böhlau, 1999, str. 91–105.
- Škulj, Edo. Jurij Slatkonja na štirih upodobitvah. *Kronika. Časopis za slovensko krajevno zgodovino*, 45, št. 1–2, 1997, str. 33–39.
- Škulj, Edo. *Leksikon cerkvenih glasbenikov*. Ljubljana: Družina, 2005.
- Škulj, Edo. *Vodnik po duhovni glasbi*. Ljubljana: Družina, 2011.
- Škulj, Edo (ur.). *Mantuanijev zbornik. Simpozij ob 60. obletnici smrti*. Ljubljana: Družina, 1994.
- Štefanac, Samo. Predlog za Osbalta Kitlla. *Zbornik za umetnostno zgodovino*, 40 n. v., 2004, str. 266–281.
- Tietze, Hans. *Geschichte und Beschreibung des St. Stephansdomes in Wien*. Österreichische Kunsttopographie 23. Dunaj: B. Filser, 1931.
- Timmermann, Anke. Prescriptions of Alchemy. Two Austrian Medical Doctors and Their Alchemical Manuscripts. V: *Bridging Traditions: Alchemy, Chemistry, and Paracelsian Practices in the Early Modern Era*, ur. Karen Parshall Hunger, Michael Thomson Walton in Bruce T. Moran. Kirksville: Truman State University Press, 2015, str. 159–185.
- Treitzsaurwein von Ehrentreitz, Marx. *Der Weisskunig. Nach den Dictaten und eigenhändigen Aufzeichnungen Kaiser Maximilians I. zusammengestellt*. Jahrbuch der Kunsthistorischen Sammlungen des Allerhöchsten Kaiserhauses 6. Dunaj: Adolf Hozhausen, 1888.
- Tripps, Johannes. *Das handelnde Bildwerk in der Gotik. Forschungen zu den Bedeutungsgeschichten und der Funktion des Kirchengebäudes und seiner Ausstattung in der Hoch- und Spätgotik*. Berlin: Gebr. Mann Verlag, 1998.
- Turrentine, Herbert C. Hans Weiditz's »Emperor Maximilian at Mass«: An Intriguing Liturgical Scene in the Chapel of Annakirche in Augsburg. *Explorations in Renaissance Culture*, 27, št. 1, 2001, str. 21–30.
- Valdemarin, Iginio. La chiesa e la parrocchia dei Santi Ilario e Taziano a Gorizia. *Studi Goriziani*, 24, št. 2, 1958, str. 145–216.
- Veider, Janez. *Stara ljubljanska stolnica. Njen stavbni razvoj in oprema*. Ljubljana, 1947.
- Vidmar, Luka (ur.). *Trubar, Hren, Valvasor, Dolničar. O slovstvu na Kranjskem*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 2009.
- Vignjević, Tomaž. Uničena votivna slika Jurija Slatkonja, delo Bernharda Strigla. *Zbornik za umetnostno zgodovino*, 29 n. v., 1993, str. 151–155.
- Vilfan, Sergij, Božo Otorepec in Vlado Valenčič (ur.). *Ljubljanski trgovski knjigi iz prve polovice 16. stoletja. Zwei Handelsbücher aus der ersten Hälfte des 16. Jahrhunderts*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1986.
- Visočnik, Julijana. Začetki župnije Toplice. V: *Dolenjske Toplice v odsevu časa*, ur. Robert Peskar. Dolenjske Toplice: Občina, 2015, str. 119–132.
- Volčjak, Jure. *Listine Nadškofjskega arhiva Ljubljana 1140–1500*. Ljubljana: Nadškofija, 2020.

- Volčjak, Jure. *Vizitacijski zapisniki kranjskih arhidiakonotov goriške nadškofije 1752–1757*. Vizitacijski zapisniki goriškega nadškofa Karla Mihaela grofa Attemsa (1752–1774) 5. Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 2022.
- Wagendorfer, Martin. Thomas Berlower (auch Prelogar, Prelager, Berlokar, de Cilia). V: *Neue Deutsche Biographie*. <https://www.deutsche-biographie.de/pnd136428754.html>.
- Wagner, Wolfgang Eric. *Universitätsstift und Kollegium in Prag, Wien und Heidelberg. Eine vergleichende Untersuchung spätmittelalterlicher Stiftungen im Spannungsfeld von Herrschaft und Genossenschaft*. Europa im Mittelalter 2. Berlin: Akademie Verlag, 1999.
- Waldner, Franz. *Nachrichten über die Musikpflege am Hofe zu Innsbruck nach archivalischen Aufzeichnungen*. Zv. 1, *Unter Kaiser Maximilian I. von 1490 bis 1519. Ein Beitrag zur tirolischen Kulturgeschichte*. Langensalza: H. Beyer, 1897–1898.
- Weis, Anton. Reun. V: *Beiträge zur Geschichte der Cistercienser-Stifte*. Xenia Bernardina 3. Wien: Alfred Hölder 1891, str. 1–32.
- Wessely, Othmar. Archivalische Beiträge zur Musikgeschichte des maximilianischen Hofes. *Studien zur Musikwissenschaft*, 23, 1956, str. 79–134.
- Wessely, Othmar. *Arnold von Bruck. Leben und Umwelt. Mit Beiträgen zur Musikgeschichte des Hofes Ferdinand I. von 1527 bis 1545*. Habilitacijsko delo, Universität Wien, 1958.
- Wiepen, Eduard. *Palmsontagsprozession und Palmesel. Eine kultur- und kunstgeschichtlich-volkskundliche Abhandlung zum Kölner Palmesel der kunsthistorischen Ausstellung zu Düsseldorf 1902 (Sammlung Schnütgen)*. Bonn: P. Hansteins Verlag, 1903.
- Wiesflecker, Hermann. Kaiser Maximilian I. und seine Hofmusikkapelle. V: *Forschungen zur Geschichte des Alpen-Adria-Raumes*, ur. Herwig Ebner, Paul W. Roth in Paul W. Ingeborg. Gradec: Institut für Geschichte der Karl-Franzens-Universität Graz, 1997, str. 433–445.
- Wiesflecker, Hermann. Maximilian I. V: *Neue Deutsche Biographie*. <https://www.deutsche-biographie.de/pnd118579371.html#ndbcontent>.
- Wiesflecker, Hermann. *Maximilian I. Die Fundamente des habsburgischen Weltreiches*. Dunaj: Verlag für Geschichte und Politik, 1991.
- Wiesflecker, Hermann. Maximilians I. Kaiserproklamation zu Trient (4. Februar 1508). Das Ereignis und seine Bedeutung. V: *Österreich und Europa. Festgabe für Hugo Hantsch zum 70. Geburtstag*, ur. Institut für österreichische Geschichtsforschung in Wiener Katholische Akademie. Gradec: Verlag Styria, 1965, str. 15–38.
- Wild, Martin. Die Äbte von Rein. V: *Stift Rein 1129–1979. 850 Jahre Kultur und Glaube*, ur. Paulus Rappold idr. Rein: Zisterzienserstift Rein-Hohenfurth, 1979, str. 48–62.
- Winzinger, Franz. *Die Miniaturen zum Triumphzug Kaiser Maximilians I. Faksimile-/Kommentarband*. Gradec: Akademische Druck- u. Verlagsanstalt, 1972–1973.
- Wolkan, Rudolf (ur.). *Der Briefwechsel des Eneas Silvius Piccolomini*. Fontes Rerum Austriacarum, Zweite Abteilung, Diplomataria et Acta 61. Dunaj: Hölder, 1909.
- Wright, Peter. The Vienna Corpus Christi fragment: A Fifteenth-Century Partbook. *Hudební věda*, 53, št. 4, 2016, str. 333–364.

- Zapke, Susana. Schlaglicht: Die Fronleichnamsprozession von St. Stephan in Wien. V: *Musikleben des Spätmittelalters in der Region Österreich*. <https://musical-life.net>. Zgodovinski zbornik. *Priloga Laibacher Diözesanblatt-u*, 1, št. 1, 1888.
- Žigon, Tanja. *Zgodovinski spomin Kranjske. Življenje in delo Petra Pavla pl. Radicsa (1836–1912)*. Knjižnica Kronike 12. Ljubljana: Zveza zgodovinskih društev Slovenije, Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, 2009.
- Žnidaršič, Lilijana. Šola pri stolni cerkvi sv. Nikolaja v Ljubljani prvih sto let po ustanovitvi škofije. *Kronika. Časopis za slovensko krajevno zgodovino*, 46, št. 3, 1998, str. 11–16.
- Žnidaršič, Lilijana. Šolanje, vzgoja in izobrazba duhovnikov ljubljanske škofije pred tridentinskim koncilom. *Zgodovinski časopis*, 52, št. 4, 1998, str. 473–485.
- Žnidaršič Golec, Lilijana. *Cerkvene ustanove in službe v zgodnjem novem veku na Slovenskem. Škofovstvo, arhidiakonatsvo, župništvo*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, 2015.
- Žnidaršič Golec, Lilijana. Die Domherren von Laibach (Ljubljana) – Träger des Humanismus innerhalb und außerhalb der Laibacher Diözese. V: *Tu felix Europa. Der Humanismus bei den Slowenen und seine Ausstrahlung in den mitteleuropäischen Raum*, ur. Vincenc Rajšp, Feliks J. Bister in Miro Polzer. Dunaj: Slovenski znanstveni inštitut; Ljubljana: Založba ZRC, 2011, str. 85–107.
- Žnidaršič Golec, Lilijana. *Duhovniki kranjskega dela ljubljanske škofije do tridentinskega koncila*. *Acta ecclesiastica Sloveniae* 22. Ljubljana: Inštitut za zgodovino Cerkve pri Teološki fakulteti Univerze v Ljubljani, 2000.
- Žnidaršič Golec, Lilijana. Duhovniki župnije Šmarje v 15. in 16. stoletju. V: *Šmarska knjiga. Jubilejna monografija ob 500-letnici šolstva v Šmarju*, ur. Jakob Müller. Šmarje-Sap: Kulturno-raziskovalno društvo Turenček, 2007, str. 117–128.
- Žnidaršič Golec, Lilijana. Socialne vezi župnika, prošta in arhidiakona Valentina Fabrija, ambicioznega naročnika gradbenih del. *Acta historiae artis Slovenica*, 27, št. 1, 2022, str. 77–103.
- Žnidaršič Golec, Lilijana. Vzroki in okoliščine ustanovitve ljubljanske škofije. V: *Ljubljanska škofija 550 let*, ur. France M. Dolinar. Ljubljana: Nadškofija, 2011, str. 7–26.
- Žnidaršič Golec, Lilijana. Znameniti Kranjec Jurij Slatkonja (1456–1522). *SLO: Časi, kraji, ljudje. Slovenski zgodovinski magazin*, št. 35, september 2022, str. 24–29.
- Žnidaršič Golec, Lilijana in Metoda Kokole. Jurij Slatkonja (1456–1522). Cerkveni dostojanstvenik in glasbenik med rodno Kranjsko in Dunajem. V: *Slovenski odnosi z Dunajem skozi čas*, ur. Vincenc Rajšp. Dunaj: Slovenski znanstveni inštitut; Ljubljana: Založba ZRC, Inštitut za narodnostna vprašanja, 2013, str. 195–211.
- Žontar, Josip. Kranjski deželni vicedom. Prispevek zgodovini srednjeveške finančne uprave na Kranjskem. V: *Hauptmannov zbornik*, ur. Pavle Blaznik idr. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1966, str. 277–318.

SEZNAM SLIKOVNEGA GRADIVA

stran 20

Kanoniška hiša na Ciril-Metodovem trgu 7 v Ljubljani
(Foto: © Lucija Planinc, Arhiv Republike Slovenije)

stran 25

Hohe Schule, sedež nekdanje univerze v Ingolstadt
(dostopno: Wikimedia Commons, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Hohe_Schule_Ingolstadt_%28ehem_Landesuniversit%C3%A4t%29.jpg – objavljeno pod licenco CC BY-NC-SA 4.0)

stran 33

Bernhard Strigel: *Maksimilijan I.*, med 1510 in 1520
(dostopno: Wikimedia Commons, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Bernhard_Strigel_-_Portrait_of_Maximilian_I_Holy_Roman_Emperor.jpg – javna domena)

stran 37

Župnijska cerkev Marijinega Oznanjenja v Pičnu, do leta 1788 stolna cerkev
(dostopno: Istripedia, <https://www.istrapedia.hr/en/natuknice/691/picanIstripedia>;
foto: Vladimir Bugarin, 2009 – javna domena)

stran 43

Slatkonjev škofovski grb po imenovanju za dunajskega škofa leta 1513
(dostopno: Wikimedia Commons, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:COA_bishop_SI_Slatkonja_Jurij2.jpg – objavljeno pod licenco CC BY-NC-SA 4.0)

stran 49

Slatkonjev ekslibris v knjigi *Iasonis de mayno super prima parte digesti veteris*, Benetke, 1500
Avstrijska nacionalna knjižnica, Dunaj, Ink. 10.A.3
(z dovoljenjem Avstrijske nacionalne knjižnice)

stran 61

Rafael: *Papež Leon X.*, 1518, izrez
(dostopno: Wikimedia Commons, [https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Leo_X#/media/File:Raffael_040_\(crop\).jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Leo_X#/media/File:Raffael_040_(crop).jpg) – javna domena)

stran 69

Bernhard Strigel: *Marijina smrt*, ok. 1518
Muzeji mesta Strasbourg
(z dovoljenjem Muzejev mesta Strasbourg)

stran 77

Theodor de Bry: *Joachim Vadian*, ok. 1600
Muzej mesta Dunaj, inv. št. 12001
(dostopno: <https://sammlung.wienmuseum.at/en/object/55536/> – javna domena)

stran 96–97

Prva polovica štiriglasnega komunija *Amen dico vobis*

Državna knjižnica, Berlin, Mus.ms. 40024, fol. 14v–15r

(dostopno: <http://resolver.staatsbibliothek-berlin.de/SBB000303750000000> – javna domena)

stran 98–99

Druga polovica štiriglasnega komunija *Amen dico vobis* in štiriglasni komunio *Ego vos elegi*

Državna knjižnica, Berlin, Mus.ms. 40024, fol. 15v–16r

(dostopno: <http://resolver.staatsbibliothek-berlin.de/SBB000303750000000> – javna domena)

stran 100

Začetek štiriglasne sekvence *Agni pascalis esu* (zgornji in spodnji glas)

Državna knjižnica, Berlin, Mus.ms. 40024, fol. 57v

(dostopno: <http://resolver.staatsbibliothek-berlin.de/SBB000303750000000> – javna domena)

stran 102

Orlando di Lasso z glasbeniki bavarske dvorne kapele

Bavarska državna knjižnica, München, Mus.ms. A II, fol. 187v

(dostopno: objavljeno pod licenco CC BY-NC-SA 4.0 – z dovoljenjem)

stran 104

Štiriglasna nemška pesem *Ach Gott wem soll ich clagen*

Bavarska državna knjižnica, München, Mus. ms. 3155, fol. 85v (zgoraj) in 86r (spodaj)

(dostopno: objavljeno pod licenco CC BY-NC-SA 4.0 – z dovoljenjem)

stran 117

Hans Weiditz ml.: *Maksimilijan I. pri maši*, ok. 1515

Metropolitanski muzej, Umetnostna zbirka API, New York

(dostopno: <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/747302?sortBy=Relevance&ft=Hans+Weiditz+the+Younger&offset=0&rpp=40&pos=1> – javna domena)

stran 127

Folij iz oglejskega misala, *Missale Aquileiense*, Augsburg, 1494

Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana, Zbirka inkunabul, Ti II 13349

(dostopno: Digitalna knjižnica Slovenije – d.Lib.si, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-GKJAQ0TO> – javna domena)

stran 130–131

Folij iz kranjskega antifonarja

Nadškofijski arhiv Ljubljana, Zbirka rokopisov, 19, fol. 10r–10v

(z dovoljenjem Nadškofijskega arhiva Ljubljana)

stran 148

Delavnica Hansa Burgkmairja st.: Jurij Slatkonja na *Zmagoslavnem sprevodu*
Maksimilijana I., ok. 1517

Albertina, Dunaj, inv. št. HO2006/195

(dostopno: Albertina Sammlungen Online, [https://sammlungenonline.albertina.at/?query=Inventarnummer=\[HO2006/195\]&showtype=record#/query/ca677d11-4a80-4315-8361-01f29dd13f27](https://sammlungenonline.albertina.at/?query=Inventarnummer=[HO2006/195]&showtype=record#/query/ca677d11-4a80-4315-8361-01f29dd13f27) – javna domena)

stran 149

Neznani avstrijski iluminator: *Jurij Slatkonja*, druga polovica 16. stoletja

Avstrijska nacionalna knjižnica, Dunaj, Zbirka rokopisov in starih tiskov, Cod. Min. 77

(dostopno: https://digital.onb.ac.at/RepViewer/viewer.faces?doc=DTL_3174567&order=1&view=SINGLE – javna domena)

stran 151

Bernhard Strigel: *Marijina smrt*, ok. 1518, izrez

Muzeji mesta Strasbourg

(z dovoljenjem Muzejev mesta Strasbourg)

stran 152

Jurij Slatkonja na epitafu v dunajski stolnici, pred 1522

(Foto: © Gašper Cerkovnik)

stran 153

Neznani dunajski rezbar: Jurij Slatkonja na t. i. novih kornih klopeh dunajske stolnice,
med ok. 1639 in 1648

(Foto: © Gašper Cerkovnik)

stran 154

Neznani slikar: *Jurij Slatkonja*, 18. stoletje, izrez

Galerija proštov, Novo mesto

(z dovoljenjem Stolnega kapitlja Novo mesto)

Priloga k poglavju Nekaj premislekov o nagrobniku Jurija Slatkonje

Sl. 1 (str. 167)

Epitaf Jurija Slatkonje v dunajski stolnici, izrez

(Osebni arhiv Mateja Klemenčiča)

Sl. 2 (str. 168)

Epitaf Jurija Slatkonje v dunajski stolnici

(Osebni arhiv Mateja Klemenčiča)

Sl. 3 (str. 169)

Epitaf Jurija Slatkonje na ilustraciji iz leta 1779

(Joseph Ogesser, *Beschreibung der Metropolitankirche zu St. Stephan in Wien*, Dunaj, 1779, med str. 212 in 213)

Sl. 4 (str. 170)

Andreas Lackner: Nekdanji veliki oltar iz župnijske cerkve sv. Blaža v Abtenau

Belvedere, Dunaj, inv. št. 4888

(dostopno: Belvedere Sammlung Online, <https://sammlung.belvedere.at/objects/3643/thronender-hl-blasius-mit-den-hll-rupert-und-maximilian> – javna domena)

Sl. 5 (str. 171)

Gregor Erhart in Loy Hering: Sv. Vilibald v stolni cerkvi v Eichstättu, izrez

(dostopno: Wikimedia Commons, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:D-1-76-123-54_Eichst%C3%A4tt_Domplatz_10_Katholischer_Dom_St_Mari%C3%A4_Himmelfahrt_und_St_Willibald_006.jpg – objavljeno pod licenco CC BY-SA 4.0)

Sl. 6 (str. 172)

Tilman Riemenschneider: Epitaf Rudolfa II. von Scherenberga v stolni cerkvi v Würzburgu

(dostopno: Wikimedia Commons, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:W%C3%BCrzburg,_Dom,_Epitaph_Rudolf_II._von_Scherenberg_1495-20151106-001.jpg – objavljeno pod licenco CC BY-SA 3.0)

Sl. 7 (str. 173)

Mojster M. T.: Sv. Ambrož v dunajski stolnici, prižnica

(Osebni arhiv Mateja Klemenčiča)

Sl. 8 (str. 174)

Epitaf Johannes Cuspiniana v dunajski stolnici

(Osebni arhiv Mateja Klemenčiča)

Sl. 9 (str. 175)

Epitaf opata Ulricha Pfinzinga v samostanski cerkvi v Šentpavlu v Labotski dolini

(Osebni arhiv Mateja Klemenčiča)

Sl. 10 (str. 176)

Epitaf škofa Johannes Fabrija v dunajski stolnici

(dostopno: Wikimedia Commons,

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Stephansdom_Wien_Johann_Fabri_Epitaph.jpg – objavljeno pod licenco CC BY-SA 4.0)

Sl. 11 (str. 177)

Epitaf prošta oziroma opata Johannes Zollnerja v župnijski cerkvi sv. Franciška Ksaverija v Leobnu

(Osebni arhiv Mateja Klemenčiča)

Sl. 12 (str. 178)

Epitaf škofa Gregorja Angererja v nekdanji stolni cerkvi v Dunajskem Novem mestu
(Osebni arhiv Mateja Klemenčiča)

Sl. 13 (str. 179)

Osvalt Kittel: Epitaf škofa Krištofa Ravbarja v nekdanji sostonnici v Gornjem Gradu
(Osebni arhiv Mateja Klemenčiča)

Sl. 14 (str. 180)

Osvalt Kittel: Andrejev oltar v nekdanji sostonnici v Gornjem Gradu, izrez
(© Fototeka Oddelka za umetnostno zgodovino, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani)

Sl. 15 (str. 181)

Osvalt Kittel: Napis na zadnji strani Andrejevega oltarja v nekdanji sostonnici v Gornjem Gradu
(© Fototeka Oddelka za umetnostno zgodovino, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani)

Sl. 16 (str. 182)

Osvalt Kittel: Andrejev oltar v nekdanji sostonnici v Gornjem Gradu, izrez
(Osebni arhiv Mateja Klemenčiča)

Sl. 17 (str. 183)

Epitaf Ivana Kacijanerja v nekdanji sostonnici v Gornjem Gradu
(© Fototeka Oddelka za umetnostno zgodovino, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani)

Sl. 18 (str. 183)

Epitaf škofa Franca Kacijanerja v nekdanji sostonnici v Gornjem Gradu
(Osebni arhiv Mateja Klemenčiča)

Sl. 19 (str. 184)

Jezus na oslu

Avstrijski etnološki muzej/ Österreichisches Museum für Volkskunde, Dunaj, inv. št. 23.007, foto: Manfred Werner, 2019

(dostopno: Wikimedia Commons, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Volkskundemuseum_Wien_Depot_Palmesel.jpg – objavljeno pod licenco Manfred Werner (WMAT) - CC by-sa 4.0)

IMENSKO KAZALO

A

Adam iz Lièga → Rener, Adam
Adelmann, Josef Anselm 163, 198
Alberto Pio, grof 9, 59, 60, 62, 63, 66,
189
Albreht II., cesar 110, 113
Albreht III., vojvoda 113
Albreht IV., vojvoda 113
Albreht VI., vojvoda 46, 47
Aleandro, Girolamo, kardinal 40
Aloch, Štefan 48
Altdorfer, Albrecht 149
Amon, Karl 159, 198
Ana Češka in Ogrska, kraljica 72, 190
Angerer, Gregor 81, 159, 178, 218
Anton iz Brna → Pilgram, Anton
Artus, plunkavec 89
Auersperg, Herbard 30, 31
Auersperg, Jakob 30, 31, 35, 43
Auersperg, Janez, deželni glavar 38, 52
Auersperg, Viljem 30
Augustin, trobec 89
Aventin, Johannes 79
Aventinus → Aventin, Johannes

B

Bakócz Ferenc → Bakócz ab Erdöd, Franc
Bakócz ab Erdöd, Franc, škof 58, 65
Bannissis de, Jakob 73, 74, 76, 79, 80
Baraga, France 23, 43, 198
Barbo, Matjaž 88, 90, 198
Beckensloer, Johann, škof 58
Berlower, Thomas → Prelokar, Tomaž
Bernhard iz Bergna, deški pevec 108
Bernhard, basist → Meder, Bernhard
Bianca Maria, kraljica → Sforza, Bianca
Maria
Binchois, Gilles 113
Bistrović, Željko 56
Bizjak, Matjaž 28, 30, 31, 198
Blaznik, Pavle 28, 198
Bode, Wilhelm von 150
Bonis de, Sebastian 57

Bonomo, Lenart 39
Bonomo, Peter, škof 30, 32, 33, 39, 50,
54, 186
Bonomo, Pietro → Bonomo, Peter
Böschenstein, Johannes 79, 195
Breuner, Philipp Friedrich 153
Burgkmair, Hans st. 8, 11, 146–148, 216
Burn, David J. 62, 120, 198
Busnois, Antoine 113

C

Canapsche, Stefan 54
Capra, Maria 163, 198
Carretto del, Carlo Domenico 66
Carvajal de, Bernardin, kardinal 52
Celjski, grofje 28
Celtis, Konrad 73, 112
Cerkovnik, Gašper 11, 22, 68, 90, 145,
146, 152–154, 202, 216
Cevc, Emilijan 160–162, 165, 198
Chetnar → Kettner
Cimbriacus, Kvint Emilijan 75
Cimbriacus, Quintus Aemilianus →
Cimbriacus, Kvint Emilijan
Cindrič, Alojz 19, 27–29, 199
Cospì, Angelo 76, 195
Cuspinian, Johannes 67, 68, 72, 73, 76,
79, 159, 174, 217
Cuspinianus → Cuspinian, Johannes
Cvetko, Ciril 94, 199
Cvetko, Dragotin 93–95, 125, 199

Č

Črnomeljski, Mert 135

D

De Forz → Deforz, Dominik Adam
Deforz, Dominik Adam 35, 72
Dietrichstein, Sigmund 160
Dimitz, August 27, 199
Dolinar, Anton 93, 199
Dolinar, France Martin 17, 23, 28–30,
34–36, 38–40, 199

Dolničar, Janez Gregor 18, 24
 Doorslaer, Georges van 113, 199
 Dóczy, Orbán, škof 58
 Dunning, Albert 60, 62, 199
 Dürer, Albrecht 147, 151
 Dürr von → Dürrer, Nikolaj
 Dürrer, Nikolaj 52

E

Eccher → Egker, Doroteja
 Eck, Johannes 74, 81, 195
 Edlinger, družina 27, 28
 Edlinger, Herman 27
 Egker, Doroteja 132
 Ehrentreitz Treitzsaurwein von, Marx →
 Treitzsaurwein, Marx
 Eleonora Portugalska, cesarica 105, 106
 Elizabeta s Čreteža 31
 Endrődi, Gábor 164, 199, 200

F

Faber, Johannes → Fabri, Johannes
 Faber, Ulrich Rhaetus 78, 195
 Fabjančič, Vladislav 27, 28, 200
 Fabri, Johannes, škof 72, 159, 176, 217
 Fabri, Udalicus → Faber, Ulrich Rhaetus
 Fabri, Valentin 29
 Fenzl, Annemarie 17, 121, 200
 Ferdinand I., cesar 35, 46–52, 57, 59, 63,
 66, 67, 71, 72, 75, 80, 83, 105, 106,
 110, 112, 113, 116, 118, 119, 135,
 136, 138, 139, 147, 157, 165, 186, 190
 Ferdinand II., cesar 110
 Feulner, Adolf 158, 200
 Filip Lepi → Filip I. Kastiljski
 Filip I. Kastiljski, kralj 47, 114, 115, 120
 Flieder, Viktor 58, 200
 Flotzinger, Rudolf 112, 113, 200
 Formschneider, Hieronimus 120
 Frass, Otto 109, 200
 Freninger, Franz Xaver 26, 200
 Friderik III., cesar 9, 29, 31, 32, 35,
 46–52, 57, 59, 63, 66, 67, 75, 83, 105,

106, 110, 112, 113, 116, 118, 119,
 135, 136, 138, 139, 157, 165, 186
 Friderik III. Saški, volilni knez 116
 Friedensburg, Walter 63, 200
 Fritz, Jakob 73
 Fröschl, Wiguleus, škof 66
 Fugger, družina 110

G

Gachard, Louis Prosper 72, 200
 Gall, Franz 24, 26, 27, 49, 55, 56, 208
 Gancarczyk, Paweł 113, 200
 Ganns → Gans, Jurij
 Gans, Jurij 28
 Garzarolli von Thurnlackh, Karl 158,
 159, 200
 Gasch, Stefan 112, 114, 118, 120, 200
 Germadnik, Janko 18, 201
 Gessinger, Gerd 159, 201
 Ghizeghem, Hayne van 113
 Gilányi, Gabriela 132, 208
 Ginhart, Karl 158, 159, 201
 Giovanni de' Medici → Leon X.
 Göppinger, Wolfgang 82
 Gosztónyi, Jan → Gosztónyi de
 Felsőszeleste, János
 Gosztónyi de Felsőszeleste, János, škof
 9, 58, 65–67
 Gottlieb, Theodor 23, 201
 Grabnar, Klemen 9, 10, 21, 57, 62, 73,
 87, 123, 134, 201
 Graus, Johann 159, 201
 Grdina, Igor 32, 201
 Gregor iz Nise 78, 195
 Gremper, Johannes 73, 78, 79
 Grimm, Sigismund 79
 Groote, Ludwig von 90
 Gruber, Gernot 111, 113, 201
 Gruber, Reinhard H. 163, 201
 Gruden, Josip 133, 134, 201
 Gundelij, Filip 78

H

Haber Kern, Eugen 36, 201
Haberlandt, Michael 163, 201
Hager, Jörg 54
Hanns, slikar 163
Harrasser, Hans 108
Harris, Max 163, 201
Hass, Bernardin 27
Hass, Krištof 27
Haß, Christofferus → Hass, Krištof
Hausmannstätter, Georg 70
Heining, Paul-Joachim 113, 201
Hering, Loy 157–160, 171, 217
Heyden, Sebald 62
Hofhaimer, Paul 103, 116, 118, 119, 121
Hofheimer, Pavel → Hofhaimer, Paul
Höfler, Janez 21, 22, 25, 28, 30, 31, 36,
38, 39, 41, 42, 48, 53, 90, 94, 95, 125,
133, 146, 161, 202
Hohenwart, Henrik 27, 28
Hren, Tomaž, škof 128
Hrovatin, Radoslav 93, 202

I

Inocenc VI., papež 80
Isaac, Heinrich 9, 57, 60, 62, 63, 89, 92–95,
101, 103, 111, 120, 121, 188, 189, 195
Isaac, Henrik → Isaac, Heinrich
Isokrates → Izokrat
Izokrat, starogrški retorik 75

J

Jacoby, Joachim 60, 202
Jerše, Sašo 17, 105, 147, 202
Johann iz Gmundna, deški pevec 108
Jožef II., cesar 110
Jurij pl. Rain → Rainer, Jurij
Justin, rimski pisec 78
Justinus, Marcus Junianus → Justin

K

Kacijanar → Kacijaner
Kacijaner, Franc, škof 162, 183, 218

Kacijaner, Ivan 162, 183, 218
Kaiser Maximilian → Maksimilijan I.
Kanapše, Štefan → Canapsche, Stefan
Karel IV., cesar 48
Karel V., cesar 70–72, 80
Karel Burgundski, vojvoda 113
Karel Drzni → Karel Burgundski
Kaska, Katharina 17, 202
Katul, Gaj Valerij 77
Kebe, Janez 39, 202
Keesbacher, Friedrich 88, 89, 91, 202
Kempf, Nikolaj 140, 141, 195
Kerner, Hans 57, 111, 118, 187
Kethner → Kettner
Kettner, Henrik 26
Kettner, Janez 26
Kettner, Georgius (Jurij) 26
Kettner, Krištof 26, 27
Kettner, Matej 26
Kettner, Wolfgang 26
Keutschach, Leonhard von, nadškof 37
Kitl, Oswald → Kittel, Osbalt
Kitl, Peter 164
Kittel, Osbalt 12, 152, 160–162, 166,
179–182, 218
Kittel, Ožbalt → Kittel, Osbalt
Kittel, Peter → Kitl, Peter
Klemenčič, Ivan 95, 202
Klemenčič, Jakob 161, 162, 202, 203
Klemenčič, Matej 11, 12, 18, 147, 152,
155, 167, 168, 173–175, 177–179,
182, 183, 216–218
Klinec, Rudolf 27, 203
Klugseder, Robert 139
Knauer → Knaver, Peter
Knaver, Peter 30, 32, 34
Koblar, Anton 19, 39, 203
Kohn, Renate 163, 165, 203
Kokole, Metoda 17, 21, 24, 28, 29, 33,
35, 40, 42, 95, 101, 155, 211
Kokole, Stanko 165, 203
Kolbeck → Kolbek, Sebastjan
Kolbek, Sebastjan 12, 40, 72

Koller, Heinrich 46, 203
 Kopernik, Nikolaj 74, 75
 Kornelij → Nepos, Kornelij
 Korvin, Matija, kralj 46, 47, 57, 79, 83,
 112, 113
 Kos, Milko 203
 Kosi, Miha 27, 28, 31, 203
 Kotar, Jernej 31, 203
 Koter, Darja 134, 203
 Krachenberger, Hans 67
 Kralj, France 128, 203
 Krohm, Hartmut 161, 162, 164, 203
 Külber, Christoph 67
 Kytel, Oswald → Kittel, Osbalt

L

Laaser, Erazem 31
 Labeker, Jurij 132
 Lackner, Andreas 157–159, 170, 217
 Ladislav II. Jagelonski, kralj 77
 Ladislav Posmrtni, kralj 12, 112, 113
 Ladislav Postumus → Ladislav Posmrtni
 Lamberg, Sigismund → Lamberg, Žiga
 Lamberg, Žiga, škof 29, 30, 134
 Lang, Matej, nadškof 67, 80, 121
 Lang, Matthäus → Lang, Matej
 Langkusch, Christoph 52
 Lebecher, Jurij → Labeker, Jurij
 Lecijan, Jurij 19
 Leinberger, Hans 161, 164
 Leitner, Friedrich Wilhelm 159, 204
 Lenart Hodiški → Keutschach,
 Leonhard von
 Leon X., papež 9, 35, 38, 39, 59–61, 64,
 65, 69, 71, 73, 74, 81, 118, 189, 214
 Leopold III., mejni grof 46
 Letzian → Lecijan, Jurij
 Lodes, Birgit 17, 101, 123, 204
 Loidl, Franz 46, 58, 204
 Ludvik, oglejski patriarh → Trevisan,
 Ludovico
 Ludvik IX. Bogati, vojvoda 26
 Lukman, Franc Ksaver 29, 204

Lunson, Vergil 32, 33, 50
 Luther, Martin 81, 83

M

Maček, Josip 19, 204
 Madersbacher, Lukas 106, 150, 204
 Maier, Peter 115, 116
 Maksimilijan I., cesar 7–13, 17, 18, 21,
 23, 24, 30, 32–41, 44, 45, 47, 48, 50–
 68, 70–77, 79, 80, 82, 83, 87–90, 92,
 94, 95, 103, 105–122, 146–151, 155,
 157, 159, 186–190, 214–216
 Maminger, Jurij → Maninger, Jurij
 Maninger, Jurij 27, 28, 38
 Manuel I. Portugalski, kralj 74, 195
 Manutius, Aldus 73
 Manuzio, Aldo → Manutius, Aldus
 Mantuani, Josip 10, 17, 18, 21–23, 38,
 48, 90–93, 101, 107, 119, 120, 121,
 146, 147, 204
 Marenzi, Antonio, škof 67, 195
 Margareta, hči Maksimilijana I. →
 Margareta Avstrijska
 Margareta Avstrijska, vojvodinja 47
 Marija Burgundska, vojvodinja 47, 113,
 114
 Marinčič, Marko 78, 204
 Martin, opat 36, 51
 Martin, škof 138
 Matthias, deški pevec 108
 Maver Poreški 129
 Mayoul, Nicolaus 118
 Mazono, Francesco, škof 36, 187
 Mazonus → Mazono, Francesco
 McDonald, Grantley 8, 9, 21, 23, 24, 29,
 30, 32, 38–41, 43, 45, 111–113, 116,
 118, 119, 121, 136, 154, 204
 Meconi, Honey 103, 205
 Meder, Bernhard, basist 108
 Medici, družina 121
 Meminger, družina 28
 Meminger, Janez 28
 Memynger → Meminger, Janez

- Menaše, Luc 145, 205
Meurl, Bernhard 9, 66
Michel, redovnik 134
Mihael z Iga 34
Miklošič, Franc 162
Milesi, Richard 159, 205
Mlinarič, Jože 28, 35, 36, 51, 205
Moser, Hans Joachim 118, 205
Mosmiller, Andreas 22
Mospacher, Žiga 41
Motnik, Marko 10, 24, 35, 41, 44, 56, 57,
62, 101, 105, 123, 147, 190
Musenauer, Wolfgang 64
Myers, Herbert 150, 205
- N**
Nazarij iz Kopra 129
Nedden, Otto zur 115, 116, 205
Negker, Jost de 8, 148
Nepos, Kornelij 78
Neuschel, Hanns 89
Nikolaj V., papež 46
Nikolaj, Jakob 40
Nußdorf, Ulrich von 58
Nyssenus → Gregor iz Nise
- O**
Oberstain, Pavel 22, 52
Obrecht, Jacob 94
Ogesser, Joseph 157, 169, 195, 217
Operta, Matija 30, 43, 124, 132, 133
Osterer, Konrad 157
Ostoia, Vera K. 163, 205
Oswald, basist 108
Oter Gorenčič, Mija 12, 17, 18, 26, 125,
145, 146, 152, 155–159, 205
Otopec, Božo 21, 23, 31, 35, 41, 42,
53, 125, 135–137, 205, 209
Otto, Gertrud 150, 205
- P**
Palaephatus, starogrški pisec 76
Päminger, Leonhard 95
Panagl, Victoria 62, 206
Parthenius, Tranquillus 78
Pätzig, Gerhard 94, 206
Pavel II., papež 46
Pavel iz Middelburga 74
Pavlin, Vojko 26, 27, 206
Pavlovec, Rajko 23, 206
Perger, Bernard 29
Perger, Richard 162–164, 206
Perlach, Andreas → Perlach, Andrej
Perlach, Andrej 73, 78, 195
Petancius → Petančić, Feliks
Petančić, Feliks 79
Pez, Hieronymus 195, 196
Pfinzing, Ulrich 159, 160, 175, 217
Phileticus, Martin 75
Piazza, Katja 54
Piccolomini, Enea Silvio 46, 82, 83
Piccolomini, Enej Silvij → Piccolomini,
Enea Silvio
Pickl, Othmar 159, 206
Pietschmann, Klaus 60, 206
Pij II., papež → Piccolomini, Enea Silvio
Pilgram, Anton 158, 163, 164
Pio → Alberto Pio, grof
Pirjevec, Avgust 88, 206
Plieger, Cornelia 159, 164, 206
Pock, Johann Jakob 153
Poden, Nikolaj 21, 30, 34, 38, 41, 42, 51,
52, 133, 137, 186, 187, 189
Pokorny, Erwin 106, 204
Pol, Nicolaus 74
Polheim, Bernhard von 58, 60
Pölnitz, Götz 19, 21, 26, 27, 48, 206
Posch, Andrej 28
Posch, Melhior 28
Preinfalk, Miha 28, 30, 31, 38, 198, 207
Prelokar, Tomaž, škof 18, 29, 30
Preprost, Brikcij 18, 29
Preprost, Mihael 29
Pres, Josquin des → Prez, Josquin des
Prez, Josquin des 89, 90, 94, 101
Pruelmayr, Johannes 54

Prygl, Avguštin 12, 40, 72, 73, 165, 166
Puchler, Leonhard 73

R

Radics, Peter 10, 88–91, 207
Rainer, Andrej 27
Rainer, Jurij st. 27, 51
Rainer, Jurij ml. 27
Rauber → Ravbar
Rauhe, Daniel 52
Ravbar, Gašper 51
Ravbar, Krištof, škof 12, 29, 30, 32, 38, 40, 41, 49, 50, 51, 67, 119, 159–162, 164–166, 179, 188, 218
Regiomontanus, Johannes 73, 188
Reindl, Peter 157–160, 207
Reisch, Gregor 74
Rener, Adam 108, 112
Renner, Johann 71
Renner, Konrad, škof 71, 190
Resman, Blaž 161, 207
Riario, Raffaele 65
Riemenschneider, Tilmann 158, 172, 217
Rimonte, Pedro 89
Rithaimer, Georg 76
Ritz, Thomas 54
Rohr, Bernhard von, nadškof 58
Rollinger, Wilhelm 163
Rösel, Stephan → Rosinus, Stephan
Rosinus, Stephan 11, 63, 64, 154
Rottal, Georg von 70
Rudolf IV., vojvoda 47, 48, 68, 80
Rue, Pierre de la 89, 90
Rue, Pietro della → Rue, Pierre de la
Ruimonte → Rimonte, Pedro
Rupprich, Hans 163, 207

S

Santifaller, Leo 53, 207
Santonino, Paolo 124, 132, 136, 140, 207
Saurer, Lorenz 66, 68, 70, 71
Scherenberg, Rudolf II. von 158, 172, 217

Schmidt, Leopold 163, 207
Schneidpöck, Johann 66, 70
Schnepf, Sebastian 162
Schöchtner, Franz 107, 207
Schönleben, Jernej 157
Schroll, Beda 21, 207
Schuler, Manfred 120, 207
Schultes, Lothar 158, 159, 163, 207
Schwindt, Nicole 103, 110–112, 120, 207
Seidel, trobentač 89
Senfl, Ludvik → Senfl, Ludwig
Senfl, Ludwig 57, 79, 93, 95, 103, 120, 121
Senn, Walter 114, 119, 121, 207
Serntein, Cyprian von 52, 66, 80
Seyboth, Reinhard 115, 116, 208
Sforza, Bianca Maria 36, 51, 115
Sigismund, opat → Taler, Sigismund
Sigismund I. Jagelonski, kralj 77
Sigmund, nadvojvoda → Sigmund Tirolski
Sigmund Tirolski, nadvojvoda 47, 116, 121
Silver, Larry 106, 208
Simader, Friedrich 72
Simon iz Brucka ob Leithi, deški pevec → Thiem, Simon
Simon iz Kremsa, deški pevec 108
Simoniti, Primož 18, 19, 21–23, 28, 29, 33, 38, 40, 78, 79, 165, 208
Singriener, Johannes st. 74
Skubic, Anton 39, 43, 54, 208
Slakojna, Jurij Jožef 24
Slakonja, Franc 24, 55, 56
Slakonja, Hans → Slakonja, Janez
Slakonja, Hieronim 24, 56
Slakonja, Janez 19, 20, 48
Slakonja, Jurij Jožef → Slakojna, Jurij Jožef
Slakonja, Klemen 24
Slakonja, Koloman 21, 24, 55, 56
Slakonja, Krištof 24, 55

Slakonja, Urban 19
Slatkonja, Franc → Slakonja, Franc
Slatkonja, Hieronim → Slakonja,
Hieronim
Slatkonja, Janez → Slakonja, Janez
Slatkonja, Koloman → Slakonja,
Koloman
Slatkonja, Krištof → Slakonja, Krištof
Slatkonja, Urban → Slakonja, Urban
Smole, Majda 21, 24, 38, 41, 56, 208
Snoj, Jurij 10, 17, 95, 101, 124, 125, 128,
129, 132–140, 208
Spaur, Leo von, škof 58
Speratus, Paul 82, 196
Spiegl, Jakob 72, 74
Spieß, Philipp Ernst 70, 196
Stainpeis, Martin 79, 82, 83, 196
Stefan, rezbar 163
Stefan iz Ybbsna, deški pevec 108
Steklasa, Ivan 31, 35, 208
Sterlekar → Sterleker, Mihael
Sterleker, Mihael 42, 43
Stiborius, Andreas 74
Stöffler, Johannes 68, 72, 74, 196
Stopar, Ivan 160, 161, 208
Stražar, Stane 34, 208
Strigel, Bernhard 8, 11, 22, 23, 33, 68,
69, 146, 147, 150, 151, 214, 216
Strohm, Reinhard 136, 139, 208
Szaivert, Willy 24, 26, 27, 49, 55, 56, 208

Š

Škulj, Edo 17, 22, 23, 90, 95, 146, 153,
209
Štefanac, Samo 161, 162, 209
Šter, Katarina 10, 42, 123

T

Taler, Sigismund, opat 9, 66
Tannstetter, Georg 68, 73, 74, 78
Thiem, Simon 108, 112
Tichter, Mihael 157, 164, 206
Tietze, Hans 153, 209

Timmermann, Anke 74, 209
Tomaž iz Celja → Prelokar, Tomaž
Transylvanus, Maksimilijan 71
Trebizondski, Jurij 78
Treitzsaurwein, Marx 106, 209
Tripps, Johannes 163, 209
Trog, Pompej 78
Trogus, Gnaeus Pompeius → Trog,
Pompej
Trotino, Felice 63, 64
Trubar, Primož 32
Turjaški → Auersperg
Turrentine, Herbert C. 118, 209
Tyfervus → Prygl, Avguštin

U

Ukmar, Vilko 93

V

Vadian, Joachim 12, 73, 75–78, 101, 196,
214
Vadianus → Vadian, Joachim
Valdemarin, Iginio 28, 209
Valencič, Vlado 21, 41, 42, 53, 209
Valentinianus → Valentinijan, Gregor
Valentinijan, Gregor 53, 72, 76
Veider, Janez 135, 209
Veisgeist, Johannes 73
Vidmar, Luka 18, 24, 209
Vietor, Hieronymus 70, 74
Vignjević, Tomislav 22, 146, 150, 209
Vilfan, Sergij 21, 41, 42, 53, 209
Visočnik, Julijana 31, 209
Vitéz, Janós, škof 58
Volčjak, Jure 19, 21, 24, 28, 32, 34, 42,
209, 210

W

Wagendorfer, Martin 29, 210
Wagner, Wolfgang Eric 48, 210
Waldner, Franz 107, 210
Waldner, Wilhelm 80, 121
Wallach, Joseph Friedrich 36, 201

Weichselberger, Valentin 71
 Weiditz, Hans ml. 117, 118, 215
 Weis, Anton 159, 210
 Werd de Augusta, Ioannes 19, 132
 Wessely, Othmar 109, 110, 119, 210
 Wiepen, Eduard 163, 210
 Wiesflecker, Hermann 17, 47, 59, 115,
 119, 121, 210
 Wild, Martin 159, 210
 Wild, Valentin 27
 Wilhalm, rezbar → Rollinger, Wilhelm
 Winzinger, Franz 149, 210
 Wirsung, Marcus 79
 Wolff, Balthasar 108
 Wolff, Georg 19, 21, 26, 27, 48, 206
 Wolkan, Rudolf 83, 210
 Wright, Peter 139, 210

Würffel, Lenart 39, 43, 53, 54, 188
 Würffel, Leonhard → Würffel, Lenart
 Wüstensteiner, Johannes 52

Z

Zapke, Susana 139, 211
 Zeghedino, Gregor de 9, 66, 67
 Zollner, Johannes 159, 166, 177, 217
 Zollner, Veit 159

Ž

Žigon, Tanja 88, 211
 Žnidaršič Golec, Lilijana 7, 8, 17, 18, 21,
 24, 25, 28–30, 32–35, 37, 38, 40–43,
 48, 50–53, 68, 70, 72, 73, 95, 119,
 123, 126, 132, 134, 155, 190, 211
 Žontar, Josip 27, 211

O AVTORICAH IN AVTORJIH

Gašper Cerkovnik, dr. umetnostne zgodovine, docent,
Oddelek za umetnostno zgodovino FF UL, Aškerčeva 2, Ljubljana,
gasper.cerkovnik@ff.uni-lj.si

Klemen Grabnar, dr. muzikologije, znanstveni sodelavec,
Muzikološki inštitut ZRC SAZU, Novi trg 2, 1000 Ljubljana,
klemen.grabnar@zrc-sazu.si

Matej Klemencič, dr. umetnostne zgodovine, redni profesor,
Oddelek za umetnostno zgodovino FF UL, Aškerčeva 2, Ljubljana,
matej.klemencic@ff.uni-lj.si

Grantley McDonald, dr. muzikologije in dr. zgodovine, raziskovalec,
Universität Wien, Institut für Musikwissenschaft, Spitalgasse 2, Dunaj,
grantleymcdonald@hotmail.com

Marko Motnik, dr. muzikologije, znanstveni sodelavec, docent,
Muzikološki inštitut ZRC SAZU, Novi trg 2, 1000 Ljubljana,
marko.motnik@zrc-sazu.si

Katarina Šter, dr. muzikologije, znanstvena sodelavka, docentka,
Muzikološki inštitut ZRC SAZU, Novi trg 2, 1000 Ljubljana,
katarina.ster@zrc-sazu.si

Lilijana Žnidaršič Golec, dr. zgodovine, višja svetovalka – arhivistka,
docentka, Arhiv Republike Slovenije, Zvezdarska 1, 1000 Ljubljana,
lilijana.znidarsic@gov.si

Zbirka *Odstiranja*

1. Barbara Predan in Špela Šubic (ur.). *Niko Kralj, pionir industrijskega oblikovanja: »Čudna je človekova narava, da si želi vedno nekaj drugega, kar ima.«*
2. Danila Zuljan Kumar in Petra Kolenc (ur.). *Simon Rutar in Beneška Slovenija*
3. Milček Komelj (ur.). *Emilijan Cevc, umetnostni zgodovinar in pisatelj*
4. Vesna Mikolič (ur.). *Življenje in delo Štefana Barbariča*
5. Danijel Grafenauer (ur.). *Koroški plebiscit – 100 let kasneje*
6. Olga Markič (ur.). *Alma Sodnik in njeno filozofsko delo*
7. Gregor Antoličič (ur.). *Kongres po kongresu: ob 200-letnici ljubljanskega kongresa*
8. Lidija Rezoničnik (ur.). *Vojeslav Molè: umetnostni zgodovinar, pesnik in kulturni posrednik*

Gašper Cerkovnik
Klemen Grabnar
Matej Klemenčič
Grantley McDonald
Marko Motnik
Katarina Šter
Lilijana Žnidaršič Golec

26,00 €

SLOVENSKA MATICA

Založba ZRC